

LUND UNIVERSITY

Trygghet i skärgårdsmiljö

En studie om rädsla för brott i Åboland

Mallén, Agneta

2005

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Mallén, A. (2005). *Trygghet i skärgårdsmiljö: En studie om rädsla för brott i Åboland*. [Doktorsavhandling (monografi), Sociologi]. Department of Sociology, Lund University.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Agneta Mallén

Trygghet i skärgårdsmiljö

En studie om rädsla för brott i Åboland

TRYGGHET I SKÄRGÅRDSMILJÖ

Agneta Mallén

Trygghet i skärgårdsmiljö

En studie om rädsla för brott i Åboland

Lund Dissertations in Sociology 66

En komplett förteckning över
Sociologiska institutionens utgivning
finns sist i boken, och på
www.soc.lu.se/info/publ

COPYRIGHT ©
Agneta Mallén 2005

GRAFISK FORM
Kjell E. Eriksson

SÄTTNING
Ilgot Liljedahl

OMSLAGS FOTOGRAFI
Region Åboland R.F.

OMSLAG
Kjell E. Eriksson

TRYCK
Sociologiska institutionen, Lunds universitet 2005

ISBN 91-7267-195-5

FÖRLAG OCH DISTRIBUTION
Sociologiska institutionen, Lunds universitet

Box 114

221 00 Lund

Fax 046-222 4794 E-post repro@soc.lu.se

www.soc.lu.se/info/publ

Innehåll

Förord	9
DEL I	
K A P I T E L 1	
Inledning	13
1.1 Forskningsresan	13
1.1.1 Forskningsresan inleds	13
1.1.2 En fixeringsbild	15
1.1.3 Varför studiet av social kontroll är ett tecken på abduktion	16
1.2 En omväg på forskningsresan	17
1.2.1 Om trygghet i Gemeinschaft och Gesellschaft	18
1.2.2 Studier av rädsla för brott i Finland	21
1.3 Avhandlingens syfte och struktur	23
K A P I T E L 2	
Metoder, material och undersökningsområde	25
2.1 ”Varför-frågor”	25
2.1.1 Hur eller varför	26
2.2 Kvantitativt eller kvalitativt?	27
2.2.1 Triangulering	29
2.3 Åboland – landsbygd och tätort	31
2.4 Enkäten	33
2.4.1 En första bild av enkätens respondenter	34
2.5 Samtalsintervjuerna	36
2.5.1 Intervjupersonerna	36
2.5.2 Intervjusituationerna	39
2.6 Sammanfattning	41
DEL II	
K A P I T E L 3	
Brottslighetens och rädslans former i samhällen som upplevs som trygga	45
3.1 Varför studera trygga samhällen	46
3.2 Samhällen där man lever med brottslighet på ett odramatiskt sätt	47
3.3 Exemplet Schweiz	48
3.3.1 Stämmer bilden?	51

3.4 Exemplet Island	54
3.5 Exemplet Helsingfors	56
3.6 Exemplet ”Oldtown” – farligt men tryggt	57
3.7 Områden som upplevs som trygga av sina invånare – en sammanfattande diskussion	58
K A P I T E L 4	
Social kontroll	61
4.1 Klassiska sociologiska teorier om samhällets sammanhållning	62
4.1.1 Gemeinschaft och Gesellschaft	62
4.1.2 Mekanisk och organisk solidaritet	62
4.1.3 Polaritet – en diskussion	63
4.2 Återhållsamma responser	64
4.3 Kriminologiska kontrollteorier	65
4.3.1 Kontroll utanför och inom individen	66
4.3.2 ”Shaming” – skambeläggande	67
4.4 Sammanfattning	68
K A P I T E L 5	
Rädsla för brott	69
5.1 Definitioner av rädsla för brott	69
5.1.1 Risk eller oro?	70
5.2 Orsaker till rädsla för brott	71
5.2.1 Urbaniseringsgrad	72
5.2.2 Miljö	75
5.2.3 Integration	75
5.2.4 Tillit	78
5.2.5 Sårbarhet	79
5.2.6 Viktimisering	81
5.2.7 Massmedier	84
5.3 Strategier för att klara av rädsla för brott	86
5.4 Sammanfattning	87
DEL III	
K A P I T E L 6	
Trygghet i skärgårdsmiljön	91
6.1 Den trygga hemorten	91
6.1.2 Oro för att falla offer för brott	93
6.1.3 Vad är trygghet	94
6.2 Skärgårdsmiljön	97
6.2.1 Hälsningsceremonier	97
6.2.2 När låser man dörren?	98
6.2.3 Inflyttade och ortsbör	102
6.2.4 Gemensamma aktiviteter	105
6.2.5 TV och tidningar	106
6.2.6 Skvaller	107
6.3 Vi och de	109

6.3.1 Stad kontra landsbygd	110
6.3.2 Svenska och finska	112
6.3.3 Främlingar	113
6.3.4 Främlingen och skärgårdsborna	118
6.4 Formell och informell kontroll	120
6.4.1 Polisen	120
6.4.2 ”En hög tröskel”	122
6.4.3 Att själv reda ut konflikter	126
6.4.4 Kameraövervakning och nattvaktspatrull	129
6.4.5 Färjan – vägspärr och informationskälla	131
6.5 Återhållsamma responser i Åboland	134
6.5.1 Undvikande	135
6.5.2 Konfliktlösning och att undvika att anmäla brott	136
6.5.3 Avslutande kommentar om återhållsamma responser	137
6.6 Sammanfattning	138

KAPITEL 7

Farligheterna i det trygga	139
7.1 Droger	139
7.2 Rattfylleri	141
7.3 Kriminalitetens former och utövare	143
7.3.1 Snälla ”farliga” ortsbör	145
7.3.2 Hotfulla etablerade	146
7.3.3 Vem blir hotfulla etablerade?	147
7.3.4 Ortsbör eller utbölingar?	148
7.3.5 Förövare som inte är ortsbör	149
7.4 Mörker	150
7.5 Offerupplevelser	152
7.5.1 Egna erfarenheter av utsatthet för brott	152
7.5.2 Svaghet	156
7.6 ”Skrämmande” situationer	157
7.6.1 Inte rädd, trots allt	158
7.6.2 En aning skräm	159
7.7 Strategier mot det farliga	160
7.7.1 Hur man försöker undvika att falla offer för brott	161
7.7.2 ”Grannkontroll”	164
7.7.3 Strategier hemma och borta – en diskussion	168
7.8 Sammanfattning	168

DEL IV

KAPITEL 8

Avslutande diskussion	173
8.1 Element i fixeringsbilden trygghet – rädsla för brott	173
8.1.1 De sju elementen	174
8.2 Gesellschaft i Gemeinschaft	176
8.2.1 Gesellschaftspräglad trygghet i Åboland	177

8.3 Stark social kontroll	178
8.4 Diskretion	179
8.5 Gränsdragningar	180
Litteratur	183
Summary	193
Bilagor	205
Bilaga 1. Gallupundersökning om trygghet	207
Bilaga 2. Brev till respondenterna den 29.3.1999	211
Bilaga 3. Påminnelsebrev till respondenterna den 3.5.1999	212
Bilaga 4. Teman under samtalsintervjuerna	213
Bilaga 5. Tabeller 12-17	215

Förord

Under arbetet med min avhandling har jag haft glädjen att studera vid två anrika universitet, Åbo Akademi och Lunds universitet. Det finns följaktligen väldigt många personer som hjälpt mig att få avhandlingen klar och som jag därför särskilt vill tacka.

Jag vill först nämna mina handledare Elianne Riska och Malin Åkerström, vars hjälp varit ovärderlig. Elianne presenterade projektet för mig och var till mycket stor hjälp då jag ansökte om de stipendier som finansierade mina inledande forskarstudier vid Åbo Akademi. Malin har läst mitt manus oräkneliga gånger och gett kritiska kommentarer samt positiv och uppbygglig feedback under hela min tid som doktorand vid Lunds universitet. Tack skall ni ha!

Därefter vill jag varmt tacka Ann-Mari Sellerberg, som har fungerat som min handledare under en termin samt Johan Asplund som i ett tidigt skede vänligast läste och kommenterade några avhandlingsrelaterade texter.

Jag vill tacka Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut, Svenska Kulturfonden samt Waldemar von Frenckellska Stiftelsen som möjliggjort mina forskarstudier vid Åbo Akademi. Tack också till Kulturfonden Sverige-Finland och Jubileumsfonden 1968 vid Åbo Akademi som har finansierat vistelser i Stockholm och Lund. Jag vill samtidigt rikta ett varmt tack till de drygt sjuhundra invånare i Åboland som svarat på enkäten jag använt mig av samt de elva intervjupersoner som genom sina berättelser och sin humor bidragit till att arbetet med avhandlingen blivit både roligt och intressant.

Mina kolleger vid sociologiska institutionerna i Åbo och Lund har likaså varit till stor glädje och hjälp under arbetets gång. Jag vill tacka Jan Wickman, vars kreativa idéer och knasiga upptåg är en ständig inspirationskälla. Tack till Vanessa May och Jutta Ahlbeck-Rehn som har förmågan att vara oerhört spirituella även under tråkiga dagar. Vanessa har språkgranskat den engelska sammanfattningen i boken och skall även ha tack för det. Jag vill här också nämna de forna Åbokollegerna Ralf Kauranen, Solveig Bystedt, Soli Bergman, Östen Wahlbeck, Andreas Häger, Harriet Strandell, Sirpa Wrede, Ann Yrjälä, Elina Oinas och Jennie Stolzmann, som alla underlättat mitt arbete på olika sätt. Tack! Några Åborelaterade vänner har vänligast lånat sina golv åt en hemlös doktorand och förtjänar därför ett speciellt tack: Mikael Höysti, Timo Pitkänen och Salla Tuori. Tom Kankkonen har hjälpt mig att lösa några praktiska problem gällande avhandlingen och skall ha ett stort tack för det.

Mina snälla medkriminologer i Lund har läst många av de texter jag skrivit och gett otaliga värdefulla råd och nya uppslag. De har även varit mig behjälpliga med

väldigt många goda skratt. Tack därför till Anna Ryding, Joakim Thelander, David Wästerfors och Veronika Burcar. Det finns även många andra Lundadoktorander som gett både arbetsrelaterad hjälp och viktig social stimulans på fritiden – däribland Stine Thorsted, Aina Winsvold, Sara Eldén, Marcus Persson, Tobias Linné, Martin Berg, Hannah Bing Jackson, Magnus Wennerhag, Johan Vaide och Mimmi Barmark. Mimmi har också underlättat mitt arbete med några av tabellerna. Tack till er alla!

Jag vill ännu avtacka några mycket viktiga personer utanför universitetsvärlden. Eerika Saaristo får ett innerligt tack för att ha läst och kommenterat mina texter, gett datorhjälp, lånat sin lägenhet och – framför allt – varit min bästis hela tiden. Mina fastrar, Inger och Tälle Malén, har ständigt varit intresserade av hur arbetet med avhandlingen framskrider. Tack! Jag vill också varmt tacka mina föräldrar, Gerda och Lars Mallén, som alltid betonat vikten av utbildning. Ett stort tack även till Ingrid Mallén som – förutom att vara en kompetent korrekturläsare – också är en fantastisk storasyster.

Till sist vill jag tacka min man, Urban Mallén Eklöf. Urban lärde känna mig när jag nyss hade inlett mina forskarstudier och har därefter följt min metamorfos – via förvirrad doktorand till fullfjädrad disputand – på mycket nära håll. Urban, ditt osjälviska stöd har varit oerhört viktigt för mig. Tack!

DEL I

Inledning

Criminology should not concern itself with big cities, men, young people, the USA and other “crime-intensive”-areas, but also with elderly, women, sparsely populated areas, and countries with little crime. When, for example, the question is raised whether crime and deviance can be prevented, it is important to recognize that women have more to offer men, rural areas have more to offer cities, and low-crime countries have more to offer high-crime ones, than vice versa (Balvig 1988, 9).

I citatet ovan kritiserar den danske kriminologen Flemming Balvig (1988) kriminologiska studier för att främst behandla urbana miljöer såsom städer eller ghetton. I den här studien har jag försökt svara på Balvigs önskan om att också lyfta fram andra miljöer. Genom att studera ett område i skärgården har jag funnit att det är minst lika viktigt att studera trygghet – frånvaron av rädsla för brott – som att studera rädslan för brott.

1.1 Forskningsresan

Jag skall inleda med att beskriva hur arbetet med denna avhandling har gått till. Jag har valt att kalla arbetsprocessen en forskningsresa, eftersom denna i likhet med många andra resor är snårig och krokig och leder fram till ett resmål som inte helt överensstämmer med målet resenären hade från början. Min forskningsresa startar i samband med att jag påbörjar arbetet med avhandlingen.

Jag skall nu redogöra för resans början, som tog en oväntad vändning. Jag skall senare också diskutera begreppet fixeringsbild och varför studiet av social kontroll i denna avhandling kan ses som ett exempel på min abduktiva analys.

1.1.1 Forskningsresan inleds

Arbetet på studien inleds år 1998 då jag får en förfrågan om att utföra en kvantitativ enkät på uppdrag av polismyndigheten i Åbolands härad¹. Enkäten innehåller mes-

1 Enkäten heter *Gallupundersökning om trygghet* och finns som bilaga 1.

tadels frågor om hur man uppfattar polisens arbete och service men också några frågor som är relaterade till rädsla för brott och viktimisering. Denna enkät skickas ut till invånarna i åtta kommuner med svenska som majoritetsspråk i landskapet Åboland i Finland. Av dessa kommuner är Pargas en tätortskommun medan de övriga sju kommunerna, Kimito, Nagu, Korpo, Houtskär, Västanfjärd, Dragsfjärd och Iniö är renodlade landsbygdskommuner.

Då jag inleder arbetet med den här studien är jag mycket intresserad av ämnet rädsla för brott och det faller sig följaktligen naturligt att studera rädslan för brott hos invånarna i de kommuner som deltagit i enkäten. Jag börjar metodiskt läsa in mig på litteratur i ämnet rädsla för brott och märker att merparten av litteraturen handlar om rädsla för brott i stadsmiljö. Detta gör bara läsningen mer intressant och jag börjar ivrigt fundera över vilka skillnader och likheter det finns mellan rädsla för brott i stadsmiljö och på landsbygden. Jag bestämmer mig också för att kombinera den kvantitativa enkäten med kvalitativa samtalsintervjuer. Orsaken till detta är att tidigare studier i ämnet mestadels har varit kvantitativa. Jag vill lyfta fram nya sidor av temat rädsla för brott genom att använda mig av en kvalitativ forskningsmetod. I detta skede är syftet med avhandlingen att undersöka rädslan för brott i åtta kommuner i Åboland varav flertalet är landsbygdskommuner.

En oväntad upptäckt

Efter att ha bearbetat svaren i enkäten under några månader gör jag dock en oväntad upptäckt. Alla data pekar mot att respondenterna² inte alls är rädda för brott, utan tvärtom känner sig trygga på sin hemort. Med facit på hand kan man konstatera att det inte är särdeles ovanligt att invånare på landsbygden inte är rädda för brott, men resultaten är mycket förvånande för mig eftersom mitt grundantagande varit det motsatta. Jag känner mig helt enkelt litet snuvad på konfekten – nu får jag inte skriva om skrämmande upplevelser på mörka krokiga byvägar eller bydårar som uppträtt våldsamt och hotfullt. Här kommer dock sociologen Howard S. Beckers (1998, 96) tankar väl till pass:

The idea that we should only attend to what is interesting, to what our previous thinking tells us is important, to what our professional world tells us is important, to what the literature tells us is important, is a great pitfall. Social scientists often make great progress exactly by paying attention to what their predecessors thought was boring, trivial, commonplace.

Becker skriver i citatet (ibid.) om hur viktigt det är att även studera det som förefaller triviale och tråkigt. Istället för att beskriva rädslan för brott i kommunerna – något jag ansett vara spännande – måste jag nu börja fundera på orsakerna till den starka trygghetskänslan – något jag ansett vara mindre intressant. Jag blir alltså tvungen att förskjuta min fokus 180°. Samtidigt bestämmer jag mig för att använda litteraturen om rädsla för brott som en av figurerna i en fixeringsbild (Asplund 1991). Denna term och dess användningsområden diskuterar jag närmare i det följande.

2 Jag kommer i det följande att använda termen respondent i hänseende till kvantitativa studier. Termen intervjuperson används för att beteckna en kvalitativ studie.

1.1.2 En fixeringsbild

Titeln på denna avhandling – *Trygghet i skärgårdsmiljö. En studie om rädsla för brott i Åboland* – visar på den inneboende spänning som finns i texten. Jag beskriver upplevelserna av trygghet i ett samhälle med de termer som vanligtvis används för att beskriva upplevelser av rädsla för brott. Jag har nämligen funnit, att det är fruktbart att studera ett fenomen genom att relatera det till dess ”baksida” eller ”motsats”, för att därmed skapa en så kallad fixeringsbild (Asplund 1991).

Fixeringsbild är en term jag stött på hos sociologen Johan Asplund (1991, 43) i samband med en diskussion om Ferdinand Tönnies’ (1887/2002) begrepp *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*³. Han menar att det döljer sig en bild av *Gemeinschaft* i varje bild av *Gesellschaft* och tvärtom. Asplund skriver:

Jag vill föreslå den lösningen att tankefiguren *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* är beskaffad som en fixeringsbild. Jag tänker på en välbekant typ av fixeringsbilder. I en sådan ser man först en viss figur, t.ex. en gammal kvinna, men efter ett tag kan man urskilja en helt annan figur, t.ex. en ung kvinna. Bildens element går att organisera på två vitt skilda eller motsatta sätt. I riktigt välgjorda fixeringsbilder ingår samma element i bägge figurerna. Emellertid kan man endast se en figur åt gången; bägge figurerna kan inte ses samtidigt. I enlighet härmed skulle det i varje bild av ett *Gemeinschaft* dölja sig en bild av ett *Gesellschaft*, och i varje bild av ett *Gesellschaft* en bild av ett *Gemeinschaft*. Men det ena kan inte ses samtidigt med det andra. När man först har sett *Gemeinschaft* måste bilden omorganiseras för att ett *Gesellschaft* skall framträda, och vice versa (ibid.).

Då man skapar en fixeringsbild av rädsla för brott och trygghet, kan man konstatera att bilden av trygghet fås synlig genom att relatera den till bilden av rädsla för brott. I varje bild av rädsla för brott finns det alltså en bild av trygghet och tvärtom, för att travestera Asplund (ibid.). Jag har använt fenomenet rädsla för brott som en figur i fixeringsbilden. Genom att följa figurens linjer och studera dess bakgrund kan man skönja en annan figur, i detta fall bilden av trygghet.

Exempel på en fixeringsbild

Asplund nämner flera transformationer av fixeringsbilden *Gemeinschaft-Gesellschaft* i sin bok (Asplund 1991)⁴. I samband med arbetet med avhandlingen har jag emellertid råkat på en fixeringsbild som för mig har varit en ytterligare bekräftelse på att trygghet – något positivt – kan studeras utgående från rädsla för brott – trygghetens motpol.

Den amerikanske sociologen Alexander Blumenstiel (1973, 188) utgår från två frågor i sin artikel *The sociology of good times*. Frågorna är:

3 Jag presenterar termerna *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* mer ingående under en egen rubrik senare i texten.

4 Enligt Asplund (1991, 31) behandlar några av dessa transformationer bägge polerna, såsom Emile Durkheims ”mekanisk solidaritet” och ”organisk solidaritet” (1893/1968) medan andra behandlar endast en av polerna, såsom Georg Simmels *Storstäderna och det andliga livet* (1903/1981).

How is the consciousness of everyday life constructed in such a way that Good, as well as Evil, is a possibility? (...) What are the intellectual, ethical and sociological foundations of good as an interpretation of everyday acts? (ibid.)

På svenska lyder den centrala frågan ungefär som följer: Hur är det dagliga livet konstruerat för att det Goda (*Good*) och det Onda (*Evil*) kan existera? Blumenstiel (ibid.) bygger en fixeringsbild där bilden av något positivt – som Blumenstiel på engelska kallar ”having a good time” skapas genom att visa på det positiva motpol – i detta fall sociala problem såsom kriminalitet. Orsaken till att jag även ser Blumenstiels artikel som ett typexempel på en fixeringsbild är att han skriver att gränsen mellan det Onda och det Goda inte är glasklar. Som ett exempel nämner författaren att röka marijuana: Om individen röker marijuana kanske hon eller han upplever det som en njutning eller en stunds avkoppling (*having a good time*) medan samhället ser marijuanarökning som ett socialt problem. Här ser jag paralleller till Asplunds (1991) tanke om att det i riktigt välgjorda fixeringsbilder ingår samma element i bägge figurerna: Att röka marijuana är ett element som finns i fixeringsbildens bägge figurer – det kan innebära en njutning (*having a good time*) men kan också vara ett socialt problem.

Min tillämpning av fixeringsbilden

Fixeringsbilden har använts via två analytiska teman nedan. Ett har inspirerats av Blumenstiels (1973) artikel som diskuterats ovan. Ett annat har influerats av Asplunds (1991) liknelse om Gemeinschaft och Gesellschaft som en fixeringsbild. I det första temat använder jag i likhet med Blumenstiel (ibid.) kapitlet om rädsla för brott – något negativt – för att synliggöra bilden av tryggheten – något positivt – i de kommuner jag undersökt. Här ser man tydligt hur figurerna i fixeringsbilden, trygghet respektive rädsla för brott, faktiskt byggs upp av samma element. I det andra temat tillämpar jag Gemeinschaft och Gesellschaft som en fixeringsbild (Asplund ibid.) i presentationen av mitt empiriska material om Åboland. Det gemeinschaftspräglade samhälle jag beskriver, Åboland, innehåller även gesellschaftspräglade drag. Jag målar först upp den idylliska bilden av Åboland med drag av Gemeinschaft i kapitel sex för att därefter kontrastera detta genom att presentera ”baksidan” med dess drag av Gesellschaft i kapitel sju. I det avslutande kapitlet riktar jag in min fokus ytterligare – nu på de drag av gesellschaftspräglad *trygghet* jag funnit i gemeinschaftspräglade Åboland.

1.1.3 Varför studiet av social kontroll är ett tecken på abduktion

Jag har tidigare i inledningen diskuterat varför jag finner det så fruktbart att använda en fixeringsbild för att beskriva tryggheten i Åboland. Nu skall jag helt kort diskutera orsakerna till att jag också valt att särskilt uppmärksamma social kontroll i texten. För att kunna klargöra detta, vill jag först beskriva min metodologiska ansats.

Jag börjar med att snabbt rekapitulera mitt metodologiska förfarings sätt: Arbetet med avhandlingen inleddes med en enkät, där jag utgick från ett grundantagande. Enkäten gav mig empiri, utifrån vilken jag övergav grundantagandet. Jag byggde på enkätens empiri med teori och utförde intervjuer som återkopplade till de empiriska regelbundenheter jag hittat i enkätmaterial. Intervjuerna visade på nya empiriska regelbundenheter, vilka jag uttolkade med hjälp av ytterligare ny teori. Detta gav mig åter empiriska regelbundenheter och empiri.

Mitt förfarings sätt visar att jag utfört en induktiv analys, som dock haft deduktiva drag. Även om tillvägagångssättet ovan vid en första anblick verkar snårigt, liknar ansatsen mycket den abduktion som kommenteras bland annat i Mats Alvessons och Kaj Sköldbergs *Tolkning och reflektion – vetenskapsfilosofi och sociologisk metod* (1994). Alvesson och Sköldberg (ibid., 42) beskriver den abduktiva analysen

Att ett enskilt fall tolkas med ett hypotetiskt övergripande mönster, som, om det vore riktigt, förklarar fallet ifråga. Tolkningen bör sedan bestyrkas med nya iakttagelser (nya fall). Metoden blir härigenom ett slags kombination av de (...) induktiva och deduktiva, men tillför också nya moment. *Under processens gång utvecklas dels det empiriska tillämpningsområdet successivt, dels justeras och förfinas även teorin* (min kursivering).

Något som också gör att jag ser drag av abduktion i mitt förfarings sätt är, att författarna (ibid.) skriver att ”abduktionen kännetecknas av att *analysen och empirin kan föregripas av studier av tidigare teori i litteraturen såsom inspirationskälla för upptäckt av mönster som ger förståelse*” (min kursivering). Det är alltså dels så att teori och empiri studeras parallellt, dels så att teori inspirerar empiri och vice versa, som visar på det abduktiva i min metodologiska ansats.

Med detta metodologiska sidosteg vill jag belysa varför social kontroll har givits så stort utrymme i avhandlingen. Jag har analyserat begreppet social kontroll både induktivt och deduktivt enär begreppet fångat min uppmärksamhet både i de empiriska och teoretiska skedena av avhandlingsarbetet. Ett exempel på induktiv analys är då invånarna i kommunerna inte anmäler brott till polisen och detta kunnat tolkas som ett tecken på så kallad ”moral minimalism” eller återhållsamma responser (se Baumgartner 1988). Här har jag utgått från de enskilda empiriska fallen och sett att det finns samband mellan dessa samt en regel – teori – som förklarar sambandet. Ett exempel på deduktiv analys är att jag först lärt mig att informell social kontroll i vissa studier utpekats som en delorsak till att samhällen upplevs som trygga av sina invånare (Balvig 1988; Walklate 1998) och sedan sett tecken på detta i det empiriska materialet.

1.2 En omväg på forskningsresan

Jag skall strax presentera de åtta kommunerna i Åboland, men därförinnan skall jag ta en omväg på forskningsresan. Omvägen löper genom några studier vars innehåll

angränsar till denna studie. Jag skall diskutera trygghet i ett Gesellschaft-samhälle och rädsla för brott i Finland och därmed placera in min studie i ett större teoretiskt sammanhang. Som jag redan antytt ovan, ser jag Åboland som ett Gemeinschaft-samhälle. Jag vill därför först definiera trygghet i ett Gemeinschaft-samhälle. Därefter skall jag kartlägga trygghet – eller snarare brist på trygghet – i ett senmodernt Gesellschaft-samhälle. Slutligen kommer jag att diskutera angränsande studier om rädsla för brott som publicerats i Finland under de senaste åren.

Trygghet, i egenskap av motsats till rädsla för brott, har under senare år börjat utforskas i sociologiska och kriminologiska studier. Begreppet trygghet har många olika betydelser. Trygghet har definierats som behov, värde och mänsklig rättighet (Nieme-lä 2000). Som motsatta begrepp har nämnts risk, fara och rädsla. Hotbilderna har blivit universella – individens otrygghet beror allt oftare på miljöaspekter, kulturella värderingar och världsläget. Otryggheten beror ofta även på individernas likgiltighet inför varandra. Trygghet och otrygghet berör alla livsområden, påverkas av individens livsvillkor och är fast förknippade med individens kön, ålder och socioekonomiska status (ibid.). Idag finns det emellertid endast ett fåtal studier förutom denna som behandlar trygghet eller avsaknad av rädsla för brott i Finland. I min avhandling presenterar jag två av dem – Hille Koskelas studie om orädda kvinnor i Helsingfors (1999) och Martti Tuominens studie om Helsingfors som en trygg stad (1999). Det finns däremot ett flertal finländska studier som diskuterar ett närliggande ämne, rädsla för brott.

1.2.1 Om trygghet i Gemeinschaft och Gesellschaft

Den urbana tryggheten i Gesellschaft har ingen intim prägel, den är inte baserad på bekantskap eller samhörighet och inte heller på ansvarstagande för medmänniskan (Asplund 1991). Tryggheten i ett Gemeinschaft har följaktligen motsatta drag: Den har intim prägel och är baserad på bekantskap och samhörighet samt ansvarstagande för medmänniskan. Invånarna i kommunerna i Åboland känner varandra väl och tvekar inte att hjälpa varandra vid fara eller sjukdom. Av detta kan utläsas att tryggheten i Åboland är präglad av Gemeinschaft.

Tönnies' bok om Gemeinschaft och Gesellschaft beskriver övergången från en förmodern till en modern epok (Asplund 1991). Asplund karaktäriserar Tönnies' verk som ett vändkors mellan två epoker (ibid.). Enligt Asplund står vi idag uppe i en ny vändning som representerar en övergång från en *modern* epok till en *postmodern*. Jag anser dock att dagens samhälle även kan karaktäriseras som *senmodernt* och utvidgar därför Asplunds resonemang om vändkorset. Jag menar att samhällen snarast befinner sig i ett kontinuum som går från förmodernt via modernt och senmodernt till postmodernt. I detta kontinuum är Gemeinschaft beläget nära polen förmodern/modern och Gesellschaft är beläget nära polen senmodern/postmodern⁵. Jag anser

5 Jag har inspirerats av John C. Mc Kinney och Charles P. Loomis' essä (1963/2002) om Gemeinschaft och Gesellschaft som typexempel på en formulering med två motsatta poler. Essän diskuteras även i kapitel 4.1.3.

inte att samhällen kan flyta omkring växelvis mellan de olika polerna, men moderna samhällen kan ha drag av senmoderna samhällen och vice versa. I denna avhandling representerar Gemeinschaft i Åboland det moderna samhället och Gesellschaft representerar det senmoderna samhället.

Trygghet i det senmoderna Gesellschaft

Dagens senmoderna samhälle ses av många som ett risksamhälle. Riskerna som produceras i det senmoderna samhället är globala och därför svåra att förutsäga och bemästra. De sociologer vars namn ofta nämnts i samband med begreppet risksamhälle är Ulrich Beck (1992) och Anthony Giddens (1991). Beck och Giddens anser att det skett en upptrappning av oro för risker i det senmoderna samhället. Idag anses också individen själv bära ansvar för riskerna. Hanteringen av ontologisk trygghet är enligt Giddens (ibid.) ett centralt problem i det senmoderna samhället.

Etnologen Bo Nilsson (2003, 159-166) använder begreppet osäkerhetens kultur istället för det mer etablerade begreppet risksamhälle. Nilsson (ibid.) anser att osäkerhetens kultur dels anknyter till den ”culture of fear” som diskuteras av både Frank Furedi (1998) och Barry Glassner (1999), dels till Becks uppfattning om risksamhället (1992) och Giddens (1991) diskussion om modernitetens riskprofil. Denna osäkerhetens kultur kännetecknas av att individen uppfattar tillvaron som alltmer oförutsägbar och farofylld. Nilsson hittar ett flertal tecken på osäkerhetens kultur: Han ser tecken på osäkerhetens kultur i uppfattningar om att riskerna har blivit fler och farorna större, tanken på att offentliga platser och okända människor är farliga, uppgifter om en tilltagande kriminalitet och ett större antal offer, tal om en minskad tillit och växande misstro gentemot auktoriteter. Nilsson kallar osäkerhetens kultur omvänt även säkerhetens kultur (ibid., 171), eftersom det framstår som nödvändigt och moraliskt tvingande att gardera sig mot farorna. Den som ignorerar riskerna bryter enligt Nilsson mot en moralisk konsensus där säkerhet dyrkas och osäkerhet föraktas.

Kriminologen Jock Young (1999), utgår i sin studie *The Exclusive Society* från en diskussion om kontrollens former i det senmoderna samhället. Han skriver att det senmoderna samhället kännetecknas av ontologisk otrygghet och allehanda risker och menar att denna strävan att försöka bemästra risker är ett typiskt fenomen i det senmoderna samhället. Som ett exempel på att bemästra en risk – i detta fall avvikare – beskriver Young hur det senmoderna samhället handskas med avvikare. I det senmoderna samhället finns avvikarna överallt i samhället, i motsats till i det moderna samhället där avvikarna är en specifik, lätt identifierbar grupp. För att handskas med normbrytarna – riskgrupperna – strävar det senmoderna samhället enligt Young till att presentera avvikarna som demoner och monster för att lättare kunna identifiera dem⁶.

Kriminologen Lucia Zedner (2000) skriver att nationella regeringar försöker ge bilden av att fungera effektivt för att trygga invånarnas säkerhet. Detta sker genom

6 Young (1999) kallar kontrollen i det moderna samhället ”inclusion” (inneslutande kontroll) och kontrollen i det senmoderna samhället ”exclusion” (utestängande kontroll) – termer han lånat av Stanley Cohen (1985).

att betona vikten av trygghet och genom att främja säkerhetsåtgärder såsom kameraövervakning och vakter i säkerhetssamhället:

Security (together with its fashionable analogue 'community safety') attracts increasing attention from national governments as an area in which they can offer citizens evidence of their continuing power and effectiveness (Zedner 2000, 201).

Frågan är, om politikerna är genuint intresserade av väljarnas trygghet eller om politikerna genom att främja punktinsatser såsom ökad kameraövervakning och flera vakter vill ge ett sken av att de verkligen tar itu med kriminalitetsproblemet. En av poängerna är dock att begreppet trygghet även politiserats allt mer (jämför Koskela 2003). Oavsett partifärg betonar flera politiska partier vikten av individens trygghet i sina partiprogram⁷. Enligt Koskela (2003) finns det även i den finländska partifloran en konsensus om att trygghet bör främjas. Hon påpekar att detta blev särskilt tydligt vid det finländska riksdagsvalet år 2003 då så gott som alla kandidater nämnde ordet trygghet på sina privata kampanjaffischer.

Förutom att ha politiserats, har begreppen trygghet och säkerhet även blivit koncept som kommersialiserats på olika sätt. Konceptet säkerhet används inom reklam för att marknadsföra allt från tallrikar för spädbarn⁸ till säkerhetslås då produktens förträfflighet påvisas genom att betona att användaren kan känna sig trygg då han eller hon använder produkten. Trygghet har också långt blivit en produkt vars distribution övertagits genom privatägda vaktbolag⁹. Privatiseringen av trygghet i form av ett ökat antal privata vaktbolag är ett världsomfattande fenomen, men anses vara mer allmänt exempelvis i Sverige än i länder såsom Frankrike och Nederländerna (van Dijk 1991, 27-42). Privatiseringen av trygghet i det senmoderna samhället innebär också ett så kallat "responsibilisation"-ideal¹⁰ – att samhället ger individerna ansvaret

7 Då man studerar de svenska politiska partiernas hemsidor på webben, ser man att exempelvis socialdemokraterna lyfter fram *Trygg välfärd* som en rubrik i redogörelsen för partiets politik (Socialdemokraterna). Under denna rubrik finner läsaren förutom en diskussion om fortsatt välfärd även en underrubrik som heter *Trygghet mot brott*. Folkpartiet betonar likaså trygghet mot brott under rubriken *Politik* på partiets webbsida (Folkpartiet).

8 På sin hemsida placerar företaget Babybjörn säkerheten på första plats då företaget presenterar fördelarna med sina produkter: "Alla våra produkter, från tallrikar och pottor till skötväskor är utformade med tanke på säkerhet, kvalitet och design" (Babybjörn).

9 Nackdelarna med privatisering av detta slag diskuteras även av Nils Christie i boken *Crime Control as Industry* (1996). Privatiseringen av trygghetsdistributionen har paralleller till den privatiserade kriminalitetskontrollen – "the privatization movement" – som Christie kritiserar i sin bok. Den privatiserade kriminalitetskontrollen har enligt Christie (ibid.) uppstått i Förenta Staterna i och med uppkomsten av privata fängelser och privat polis. Problemen gällande privata vaktbolag motsvarar i stort den kritik Christie (ibid.) presenterar gentemot privata fängelser och poliser. Kritiken gäller etik, ekonomi och faran för ökad kontroll: "The general debate on 'privatization' of prisons, and also of police, has to a large extent been focused on ethics: should private companies be given the right to apply this amount of force? Or the debate has been on economy: will private companies be able to run it more cheaply than the state. (...) The central question is (...) to what extent does privatization expand and transform the state's capacity to punish" (Christie 1996, 111).

10 Kriminologen David Garland är en av de första som använt begreppet "responsibilisation" i slutet av 1990-talet (1996) och sedermera har ansvarsgivande diskuterats i ett flertal andra studier (se bland annat Zedner 2000; Coleman et. al. 2002,).

för att själva upprätthålla sin egen trygghet och säkerhet¹¹. Detta gör individerna genom att ansluta sig till brottsförebyggande projekt såsom *Grannsamverkan mot brott* och genom att installera larm och andra säkerhetsanordningar. Detta ideal, som på svenska kan kallas ansvarsgivande har blivit mer allmänt i västvärlden under de senaste tjugo åren (Zedner 2000; Coleman et. al. 2002).

1.2.2 Studier av rädsla för brott i Finland

Rädsla för brott blev ett bestående och centralt tema i den politiska debatten i de nordiska länderna i början av 1970-talet (Balvig 1990a). Enligt Balvig (ibid.) finns det flera orsaker till att intresset för detta ämne väcktes. En orsak är att man allt mer insåg att samhället var föränderligt, istället för stabilt. Det tidigare stabila samhället förknippades med trygghet och säkerhet. I det nya, föränderliga samhället, består den enda säkerheten i föränderligheten – att morgondagen är annorlunda än idag. Balvig (ibid., 90) anser vidare, att det på 1960- och 1970-talet fanns en utbredd föreställning om att individens välfärd varken bestämdes av individen själv eller myndigheter, utan av en mer odefinierad och diffus grupp av ”andra”. Det föränderliga samhället och individens beroende av andra kan leda till existentiell otrygghet, isynnerhet för dem som är mindre bemedlade (ibid.). Klyftan mellan ”vinnare” och ”förlorare” vidgades. Det uppstod nya kategorier av individer som kunde förorsaka rädsla för brott bland gemene man (ibid.): På 1960- och 70-talen blev avståndet mellan ”vinnare” och ”förlorare” allt större. Gruppen avvikare blev större – på 1960-talet ökade antalet alkoholmissbrukare och på 1970-talet ökade antalet narkotikamissbrukare. De nya avvikarna hemföll till drogrelaterad kriminalitet för att trygga utkomsten. Allmänheten fick enligt Balvig (ibid.) allt svårare att förstå och acceptera brottslingarna som utövade drogrelaterad kriminalitet. Dessa nya kategorier av brott och brottslingar samt uppfattningen om att samhället är föränderligt ledde till att rädsla för brott blev ett objekt för politisk diskussion samt forskning.

Den första brottsofferundersökningen i Finland utfördes vid Kriminologiska forskningsinstitutet (*Kriminologinen tutkimuslaitos*) år 1970 (Heiskanen 2002). De första nordiska undersökningarna som specifikt behandlade rädsla för brott utfördes år 1973-1974. Dessa bestod av två brottsofferundersökningar i Norge, en studie om moralisk panik i Danmark, en survey angående uppfattningar om brott i Sverige och en studie om polisstrejk i Finland (Balvig 1990a).

Rädsla för brott har mer allmänt utforskats i Finland sedan medlet av 1980-talet (Niemi 1996, 23-25). Så småningom har undersökningar om rädsla för brott fått en allt större betydelse (Karisto & Tuominen 1993). Även om den faktiska nivån av kriminalitet är låg kan rädsla för brott vara ett allvarligt problem och bör därför utfors-

11 Enligt Adam Edwards och Gordon Hughes (2002) uppstod idealet om ”responsibilisation” i Storbritannien som en följd av ett påbud av Thatcher-regimen år 1984. Det brittiska inrikesministeriet fastslog då att brottsprevention inte kan överlåtas åt polisen allena utan är en uppgift för hela samhället. Denna uppmaning – att individen själv skall ta ansvar för sin egen säkerhet – beskrivs som ”responsibilisation”.

kas. I Rättspolitiska forskningsinstitutets rapport *Rikollisuustilanne* (1990, 80) noteras också:

Rädsla för brott kan anses vara ett intressant autonomt problemområde rent kriminalpolitiskt sett, oavsett kriminalitetens verkliga eller uppmätta nivå.¹²

Rädsla för brott i Finland har främst utforskats ur ett stadsperspektiv. Forskningsmaterialet *Suomalaisten turvallisuus 1988*¹³, som insamlats av Helsingfors stads fakta-central, har använts av bland andra Susanna Seppänen i rapporten *Rikoksen pelko* (1991) samt Antti Karisto och Martti Tuominen i rapporten *Kirjoituksia kaupunkipe-loista* (1993). Finländarnas rädsla för brott och trygghet har även undersökts åren 1993, 1997 och 2003 (Heiskanen & Aromaa 1997; Heiskanen et. al. 2004). Tuominen har också senare skrivit om kriminalitet i Helsingfors (Tuominen 1999). Koskela har studerat rädsla för brott i städer, främst ur ett urbangeografiskt perspektiv (Asikainen & Koskela 1992, Koskela & Tuominen 1995, Koskela 1995, Koskela 1997, Koskela 1999). I serien *Helsingfors faktacentrals undersökningar* gjordes åren 1983, 1989, 1993 och 1997 en serie studier av servicetjänster i Helsingfors – *Palvelut pun-tarissa*. Från och med år 1997 har dessa studier även inkluderat invånarnas uppfattning av trygghet (Keskinen 1998). Frågorna i studierna av servicetjänster gäller rädsla för att röra sig utomhus efter mörkrets inbrott, oro för att falla offer för brott samt riskbedömning.

I slutet av 1980-talet och början av 1990-talet har polisforskaren Sirpa Virta studerat finländarnas inställning till trygghet och polisens arbete (Virta 1988, 1989, 1990). På 1990-talet har även sociologen Timo Korander i sin licentiatavhandling behandlat samma tema (Korander 1994). Koranders kvantitativa undersökning bygger på en enkät, vars förenklade form är den *Gallupundersökning om trygghet* som använts i denna avhandling. Pauli Niemelä (1991) har studerat otrygghet och till en del även rädsla för brott inom Kuopio universitets *Turvattomuus*¹⁴-projekt under första hälften av 1990-talet. Kauko Aromaa har rikligen bidragit till brottsofferforskningen i Finland, både nationellt och internationellt, från medlet av 1970-talet tills dags dato (under senare år, se till exempel Aromaa & Ahven 1995; Heiskanen & Aromaa 1997; Aromaa & Heiskanen 2000). Statistikcentralen och Rättspolitiska forskningsinstitutet har under 1990-talet utfört nationella brottsofferundersökningar där man även undersökt rädsla för brott (Korander 1994). Rättspolitiska forskningsinstitutet har också deltagit i internationella brottsofferundersökningar åren 1989, 1992, 1996, 1998 och 2000 (Aromaa & Heiskanen 2000).

Den finländska forskningen rörande rädsla för brott har traditionellt sett varit kvantitativ. Detta gäller framför allt undersökningar om rädsla för våldsbrott (Seppänen 1991; Karisto & Tuominen 1993; Korander 1994; Koskela & Tuominen 1995; Heiskanen & Piispa 1998). En av de första kvalitativa studierna av rädsla för våldsbrott beskrivs i urbangeografen Hille Koskelas doktorsavhandling *Fear, Control and*

12 Min översättning.

13 "Suomalaisten turvallisuus" kan översättas med "Finländarnas trygghet".

14 Turvattomuus betyder otrygghet.

Space (1999). Koskela kritiserar de kvantitativa studierna och påpekar att dessa enbart lyfter fram andelen kvinnor som är rädda samt utpekar platserna som förorsakar rädsla för brott. Koskela har i sin studie (ibid.) använt de kvantitativa studierna som bakgrundsmaterial men också använt kvalitativa metoder för att fördjupa sig i frågor om rädsla, kön och makt samt geografi som en rädsloskapande faktor. Hon påpekar att många mentala och sociala processer som förorsakar rädsla för brott förblir dolda i de kvantitativa studierna. Koskela baserar sin kvalitativa studie på djupintervjuer och livshistorier. Intervjuerna har skett både i grupp och individuellt. Datamaterialet i artikeln fokuserar främst på geografiska aspekter på rädsla för brott i stadsmiljö (ibid.).

1.3 Avhandlingens syfte och struktur

Det empiriska materialet jag insamlat för denna avhandling består av en kvantitativ och en kvalitativ del. Det kvantitativa materialet har gjort mig uppmärksam på den markanta känslan av trygghet som rapporterats av skärgårdsborna.

Det huvudsakliga syftet med avhandlingen är därför att diskutera, analysera och problematisera upplevelsen och beskrivningen av trygghet i åtta kommuner i Åboland. För att uppnå detta syfte, undersöker och använder jag vetenskapliga termer som vanligtvis används för att analysera rädsla för brott. Jag behandlar också ”baksidan” av tryggheten i kommunerna – såsom droger, rattfylleri, förövare och offerupplevelser.

I min analys har jag använt mig av en fixeringsbild, ett redskap som Johan Asplund (1991) diskuterat. Jag använder fixeringsbilden i två analytiska teman – det första handlar om rädsla för brott för att synliggöra bilden av trygghet. Det andra handlar om Gemeinschaft och Gesellschaft. Min analysmetod kan betecknas som abduktiv. Som en följd av denna analysmetod har även frågor kring social kontroll fått en framträdande roll i avhandlingen. Den sociala kontrollen är vid en första påsyn mycket stark i kommunerna i Åboland, men vid en närmare skärskådan ser man att den också tar sig några mycket diskreta uttryck.

Under analysen har jag flera gånger ställt frågan *varför*. Den viktigaste av dessa varför-frågor är varför invånarna i Åboland upplever sin boningsort som trygg. Jag har emellertid också diskuterat varför trygghet och rädsla för brott bör studeras kvalitativt i högre grad och varför kriminologiska studier som sägs röra rädsla för brott, egentligen behandlar *riskan* eller *oron* för att bli utsatt. Då jag analyserat intervjuaterialet har även mer precisa varför-frågor dykt upp i mitt huvud – varför låser invånarna inte dörrarna, varför reder invånarna själva ut konflikter och varför upplevs en del kriminella orsaker som farliga men inte andra. De flesta av dessa varför-frågor försöker jag även besvara i avhandlingen.

Struktur

Avhandlingens struktur ser ut som följer: I detta kapitel har jag gett en kort introduktion till hur jag inledde arbetet på studien. Jag har även diskuterat studier som angränsar till denna. I nästa kapitel, kapitel två, skall jag presentera de metoder och material jag använt mig av samt beskriva området jag undersöker – de åtta kommunerna i Åboland. I kapitel tre skall jag placera in min studie i forskningsfältet om brottslighetens och rädslans former i till synes trygga regioner. I kapitel fyra skall jag diskutera teorier om social kontroll. I kapitel fem skall jag presentera och diskutera studier av rädsla för brott. I kapitel sex och sju presenterar jag intervjupersonernas berättelser om sina hemorter, varvat med tabeller från den kvantitativa enkäten. Slutligen, i det åttonde kapitlet, diskuterar jag sammanfattningsvis bilden av trygghet och rädsla för brott i Åboland.

Metoder, material och undersökningsområde

Jag har nu gett en kort introduktion till vad denna studie skall handla om samt gjort en första markering av var studien befinner sig i forskningsfältet om trygghet och rädsla för brott. I det följande skall jag beskriva vilka metoder jag använt för att utföra studien samt vilket material och urval jag använt. Jag presenterar mitt material – enkäten jag utfört – och diskuterar arbetet med de kvalitativa samtalsintervjuerna. Sedan ger jag en kort beskrivning av de elva intervjupersoner som jag talat med. Detta kommer att ske relativt utförligt då en stor del av avhandlingen baseras på deras berättelser. Jag kommer också att beskriva området jag undersökt – de åtta kommunerna i Åboland. Jag diskuterar skillnaden mellan landsbygd och tätort samt ger en beskrivning av kommunernas näringar, geografiska läge och invånare. Först tar jag emellertid upp problematiken som rör så kallade ”varför-frågor”.

2.1 ”Varför-frågor”

Jag kommer att utförligt beskriva resultaten av den kvantitativa enkäten *Gallupundersökning om trygghet* nedan, men vill redan i detta sammanhang ta upp hur resultaten av enkäten har påverkat mitt fortsatta metodval. Resultaten av enkäten ruckade på mina ursprungliga avsikter med studien – att enbart studera rädslan för brott – eftersom enkäten visade att invånarna i Åboland känner sig mycket trygga och orädda för brott. För att närmare undersöka *varför* så var fallet gjorde jag elva samtalsintervjuer för att höra intervjupersonernas berättelser om hur de upplever Åboland som boningsort. Avsikten med de kvalitativa samtalsintervjuerna var inte att åstadkomma en metodologisk triangulering utan snarare att tillfredsställa min nyfikenhet. Mina förebilder här var snarast rumpnissarna, som i Astrid Lindgrens bok (1981, 163) *Ronja rövardotter* ständigt ifrågasätter den omgivande verkligheten genom att fråga ”Voffor gör di på detta viset?”.

Betydelsen av att ställa frågan varför har behandlats i flera studier (se till exempel Alasuutari 1995; Silverman 2001). Bland annat den finländske sociologen Pertti Alasuutari (ibid.) menar att samhällsvetenskaplig forskning inte bara skall inbegripa observationer och resultat utan borde vara något mer – forskningen borde, förutom att svara på frågan *vad*, även svara på frågan *varför*.

Alasuutari presenterar sex sammanhang då varför-frågor uppstår tämligen spontant (1995, 188-202): Det första är då forskaren jämför andra kulturer med sin egen kultur. Forskaren stöter på fenomen som motsäger hans eller hennes egen uppfattning av vad som är självklart. Då två kulturer alltså hamnar på kollisionkurs, kan forskaren dra nytta av situationen genom att kritiskt begrunda grunderna i sin egen tankevärld och sålunda komma fram till frågan varför.

Den andra situationen (ibid.) då frågan varför lätt uppstår, är då forskaren kommit fram till resultat som motsäger tidigare resultat inom forskningsområdet ifråga. Orsaken till denna situation kan helt enkelt också vara att forskaren tolkat sina data fel och att den bild som andra undersökningar ger, är mycket mera tillförlitlig. Dock kan det även visa sig, att tidigare forskning har missat väsentlig information, ställt fel frågor eller dragit fel slutsatser.

För det tredje påpekar Alasuutari (ibid.) att fruktbara varför-frågor även uppstår då forskaren jämför sina egna resultat med den offentliga diskursen. Detta kan ske genom att forskaren exempelvis granskar den offentliga diskursen genom att studera massmediernas presentation av ett fenomen eller genom att intervjupersonerna själva relaterar sin uppfattning av ett särskilt fenomen till den rådande uppfattningen i samhället.

Den fjärde situationen (ibid.) som kan leda till att forskaren kan, och bör, ställa frågan varför är då han eller hon upptäcker att intervjupersonen undviker att tala om vissa teman. Ett effektivt sätt att finna varför-frågor är även, för det femte, att leta efter uttalanden där intervjupersonerna uppger sig agera på ett sätt som tydligt följer eller strider mot gängse normer. Om intervjupersonen exempelvis klart uppger sig agera enligt rådande normer inställer sig frågan varför hon eller han så explicit vill betona detta. Har intervjupersonen eventuellt brutit mot dessa normer tidigare?

Den sjätte situationen (ibid.), där forskaren tillnärmelsevis kreativt kan använda frågan varför, är då forskaren försöker hitta analogier till sitt eget material. Självklara tendenser i det egna datamaterialet ställs i en ny dager då de jämförs med ett annat datamaterial som behandlar andra frågor. Härmed ifrågasätts självklarheterna och nya varför-frågor uppstår.

2.1.1 Hur eller varför

Om man istället diskuterar hur man ställer frågor i den konkreta intervjusituationen, anger Howard Becker i sin bok *Tricks of the Trade* (1998) att forskaren bör ställa frågan *hur* istället för frågan *varför*. Becker menar att frågan varför kan uppfattas som en provokation som gör att intervjupersonen börjar försvara sitt beteende istället för att beskriva det. Carolyn Baker (2002, 788) som studerat etnometodologisk inter-

vjuanalys säger också att varför-frågor rentav kan upplevas som en förhörsmetod av intervjupersonen.

För att kontrollera, huruvida jag följt Beckers råd och undvikit ordet varför i intervjuerna besluter jag mig för ett litet räkneexperiment – jag kontrollerar vilket ord jag oftare använt mig av i intervjuerna – varför eller hur. Då jag söker efter det konkreta ordet varför i mina intervjuer märker jag att jag i sju av de elva intervjuerna inte använt ordet varför en enda gång – i en av intervjuerna har jag förvisso använt ordet varför nio gånger¹⁵. Noteras kan, att intervjun där jag mest använder ordet varför är den första intervjun jag utför. Trots att jag fått informativa svar på mina varför-frågor i den första intervjun väljer jag alltså, mer eller mindre omedvetet, att inte ställa så många varför-frågor i intervjuerna framledes. Fastän jag i intervjuerna vill undersöka varför invånarna i Åboland upplever sig som trygga använder jag alltså *ordet* varför rätt sparsamt. Däremot använder jag ordet *hur* mellan tjugo och femtio gånger per intervju, bland annat eftersom jag mycket ofta använder satsen ”hur är det” – exempelvis ”hur är det om (...) du ser nån främling ”eller” hur är det då om nån gör någø ofog”. Orsaken till att jag använder ordet hur i denna utsträckning är kanske att jag vill ställa mindre direkta frågor, exempelvis varför-frågor, som *kan* få intervjupersonen att inta en försvarsposition.

2.2 Kvantitativt eller kvalitativt?

Forskningen gällande rädsla för brott har övervägande haft en kvantitativ ansats (Hale 1996; Farrall et. al. 1997). Detta är också uppenbart då jag utför en snabb genomgång av 35 artiklar¹⁶ som handlar om temat rädsla för brott, vilka ingår i denna avhandling. Genomgången visar att de flesta författarna använt sig av en kvantitativ analysmetod. Av dessa 35 artiklar har 25 analyserats kvantitativt, fem har analyserats kvalitativt och i fyra artiklar har man kombinerat en kvalitativ och kvantitativ ansats. I de artiklar där man använt en kvantitativ ansats, har insamlandet av material oftast skett genom enkäter och surveys. De kvalitativa studierna inkluderar etnografiska

15 Förutom att undvika ordet varför, försöker jag i intervjuerna också undvika laddade ord som kunde påverka intervjupersonen eller styra intervjusituationen. De ord som jag försöker undvika att använda, är ord såsom rädd och rädsla. I den första intervjun använder jag dock ordet rädd väldigt ofta – med följden att intervjupersonen också använder ord som rädd, rädsla, mörkrädd i hög grad. I de övriga intervjuerna använder jag ordet rädd tämligen sparsmakat, vilket också leder till att intervjupersonerna inte använder ordet rädd lika ofta som den första intervjupersonen. Istället för att exempelvis fråga om en intervjuperson är rädd för att röra sig utomhus på ett visst ställe eller vid en viss tidpunkt, frågar jag om hon eller han tycker det är *obehagligt* eller *äckligt*.

16 Artiklarna ingår i tidskrifterna Area, British Journal of Criminology, British Journal of Sociology, Crime and Delinquency, Criminology, Environment and Behavior, Gender, Journal of Quantitative Criminology, Journal of Research in Crime and Delinquency, Journal of Sociology, Justice Quarterly, Place and Culture, Rural Sociology, Social Forces, Sosiologi Idag, Sociological Perspectives, Sociological Quarterly samt Western Criminology Review. Tidskrifterna omfattar åren 1984 till och med 2000.

studier, individuella samtalsintervjuer, intervju i fokusgrupp samt livshistorier. Studierna som kombinerar kvantitativa och kvalitativa metoder grundar sig på enkät kombinerat med intervju i grupp eller individuellt samt enkät kombinerat med innehållsanalys av tidningsartiklar.

Under senare år har kvantitativa ansatser inom studier av rädsla för brott emellertid kritiserats på epistemologiska, begreppsliga, operationaliserings- och tekniska grunder (Farrall et. al. 1997, 660-662). Beträffande epistemologi har kvantitativ forskning av rädsla för brott kritiserats för att försöka kvantifiera sociala processer till ögonblicksbilder, vilka sedan analyseras. Detta gäller isynnerhet brottsofferenkäter¹⁷. Respondenten rapporterar en allmän, generaliserad rädsla för brott istället för att beskriva rädslan för brott vid ett specifikt tillfälle.

Andra problem på direkt tekniska grunder inkluderar problem med öppna respektive slutna svar i enkäter. Farrall et. al. (ibid., 662) beskriver två liknande enkäter gällande rädsla för brott, där slutna respektive öppna svarsalternativ gav mycket olika svar. En fjärdedel av respondenterna i enkäten med slutna svarsalternativ – där man enkelt kan kryssa för ett svarsalternativ – uppgav sig vara rädda, medan endast en procent av respondenterna i enkäten med öppna frågor uppgav sig vara rädda för brott.

Rädsla för brott tycks ibland vara produkten av de sätt enligt vilka begreppet utforskas (Farrall et. al. 1997, 658). Farrall et. al. urskiljde vissa problem gällande detta i sin studie om rädsla för brott (ibid., 664-667). Respondenterna uppgav sig vara mindre rädda för brott då de tillfrågades om rädsla för ett specifikt brott (konkret rädsla). Däremot uppgav sig respondenterna vara mer rädda för brott då de tillfrågades om rädsla för brott i allmänhet (formlös rädsla). Om man sålunda använder frågor som hänvisar till formlös rädsla i ett frågeformulär, kan andelen personer som uppger sig vara rädda för brott bli högre än om man använder frågor som hänvisar till konkret rädsla.

Begreppsliga skillnader i tolkningen av ord handlade också om betydelsen av ordet *oro* (ibid.). Detta ord uppfattades i den kvalitativa delen av undersökningen på andra sätt än i den kvantitativa delen, trots att forskarna antog att de personer som deltagit i den kvalitativa studien skulle uppfatta ordet på samma sätt som de personer som deltagit i den kvantitativa undersökningen.

Ytterligare ett problem i undersökningen uppstod på grund av ovisshet som rörde hur respondenten uppfattar enkätfrågor (ibid.). En kvinnlig intervjuerson i den kvalitativa intervjun uppgav sig *bli orolig om* hon råkade ut för vandalism, fastän hon i den kvantitativa enkäten sagt att hon *var* mycket orolig för att råka ut för vandalism. Författarna (ibid., 667) noterade också ett problem som de kallade minnesförlust. Respondenterna uppgav exempelvis i den kvantitativa enkäten att de viktimerats flera gånger, men konstaterade i den kvalitativa intervjun att de endast mindes ett tillfälle. Detta mer eller mindre tekniska problem tog sig också andra uttryck. Respon-

17 Vissa nationella brottsofferundersökningar, såsom *British Crime Survey*, grundar sig till exempel på frågor där respondenten skall beskriva brotthändelser under det senaste året. I finländska brottsofferundersökningar efterfrågas händelser som skett under de senaste fyra åren (Inrikesministeriet – Sisäasiainministeriö 1999) och i *Suomalaisten rikosriskit* (Heiskanen 1996) frågas efter händelser som skett de senaste fem åren.

denterna förorsakade problem i en kvantitativ enkät genom att svara slarvigt på grund av tidsbrist. Respondenternas svar representerade ibland även en allmän åsikt istället för respondenternas personliga åsikt. Slutligen urskiljde Farrall et. al. (ibid.) ett problem som handlade om verkliga förändringar i rädslonivån. Detta problem uppstod eftersom respondentens rädsla för brott kunde öka eller minska över tid om data insamlades i två olika etapper (ibid.).

För att försöka undvika de problem som Farrall et. al. (1997) beskriver ovan, har det kvantitativa materialet i min studie snarast använts som en ”väckarklocka”. De kvantitativa resultaten har gjort mig uppmärksam på vissa fenomen som jag sedan studerat närmare i de kvalitativa samtalsintervjuerna. Jag har emellertid inte jämfört intervjupersonernas svar i enkäten med det som intervjupersonerna berättat åt mig under samtalsintervjuerna. Min analysmetod, som liknar en försiktig datatriangulering, beskrivs i avsnittet nedan.

2.2.1 Triangulering

För att säkerställa validiteten¹⁸, det vill säga att indikatorerna som behandlats i analysen verkligen mäter det som de är avsedda att mäta, kan forskaren bland annat använda sig av så kallad triangulering (Tiby 1999, 38). Triangulering används allmänt som ett medel för att höja validiteten i kvantitativa material men triangulering används även i kvalitativa material (Silverman 2001, 233)¹⁹. Sociologen David Silverman (1993) föreslår att triangulering av data med fördel kan koncentreras till det skede av datainsamlingen då forskaren vill ha svar på frågan *varför*.

I denna studie kombinerar jag kvalitativa samtalsintervjuer med en kvantitativ enkät, men man kan diskutera om detta metodval också automatiskt innebär en metodologisk triangulering²⁰. Termen triangulering användes ursprungligen inom navigering, där olika bäringar gav den korrekta positionen för skeppet och betecknar idag

18 Reliabiliteten, det vill säga tillförlitligheten eller frånvaron av systematiska mätfel (Rosengren & Arvidson 1992, 73-75), kan allmänt taget anses vara hög i viktinologiska kvantitativa offerundersökningar (Aromaa 1990, 81). Inom kvalitativa offerstudier har däremot reliabilitetsfrågor inte behandlats lika ofta som validitetsfrågor (Tiby 1999, 39). Det är viktigt att säkerställa validiteten inom kvantitativa enkätundersökningar som fokuserar på offer samt rädsla för brott. Det har nämligen visat sig vara svårt att klargöra, huruvida man mäter det man avsett mäta i denna slags undersökningar (Aromaa 1990, 81-83), något som kan jämföras med diskussionen om begreppsliga skillnader i uppfattningen av ordet oro ovan. Det har också hävdats, att mätinstrumenten inte alltid speglar verkligheten på ett tillförlitligt sätt (ibid.).

19 Ett annat sätt för att öka validiteten är det som Silverman kallar ”respondent validation” (2001, 233). I denna studie innebar det att jag kontrollerade den information jag fått av de första intervjupersonerna med de intervjupersoner jag intervjuade i ett senare skede. Eftersom den senare gruppen bekräftade den information jag fått tidigare, kan materialet anses ha en god validitet.

20 Kriminologen Eva Tiby identifierar fyra olika kategorier av triangulering (Tiby 1999, 36). Dessa är metodologisk triangulering, datatriangulering, forskartriangulering och interdisciplinär triangulering. Metodologisk triangulering innebär att olika metoder, kvantitativa och kvalitativa, kombineras för att erhålla uppgifter om samma fenomen. Datatriangulering innebär att datainsamlingen sker utgående från olika källor och i olika situationer. Forskartriangulering innebär att flera forskare samarbetar vid insamling och analys av data. Interdisciplinär triangulering innebär att studier från olika discipliner, till exempel sociologi, kriminologi och psykologi kombineras.

en kombination av flera undersökningsmetoder (Silverman 2001, 233; Denzin 1978). Under senare hälften av 1990-talet har triangulering av metoder alltmer förespråkats vid kriminologisk forskning (Tashakkori & Teddlie 1998; Hale 1996). Kriminologen Chris Hale uttrycker det enligt följande:

Too much reliance has been (...) given to research based upon responses to questions about feeling safe out at night. Any new research should look for a triangulation of methods. Ethnographic studies, life histories and individual and group interviews all have much to contribute and are currently relatively ignored as methods by researchers into fear (Hale 1996, 132).

Hale (ibid.) efterlyser ovan en kombination av metoder inom kriminologisk forskning. Triangulering kan idag ses som ett rätt trendigt begrepp, men triangulering bör inte användas utan vissa förbehåll, något som även kritiken mot triangulering visar (se bland annat Silverman 1993; Åkerström 1999). Silverman ger följande kritik:

(...) If you are looking at the ways in which things operate differently in different milieux, you tend to get to the position where it is difficult to take a stand on anything because everything is relative to its particular context (Silverman 1993, 181).

Med detta menar Silverman att man genom att sträva till att försöka se saker ur så många perspektiv som möjligt endast får resultat som bara relaterar till den speciella kontext vari de uppstått. Triangulering kan också ifrågasättas genom att diskutera huruvida olika metoder verkligen mäter samma sak (se till exempel Åkerström 1999). Sociologen Malin Åkerström (ibid.) är skeptiskt inställd till att triangulering i sociologiska metodböcker framställs som en strategi för att komma närmare *sanningen* (min kursivering):

Tanken [i metodböckerna] är att om flera datakällor pekar åt samma håll ger dessa gemensamt en större tyngd åt ett resultat eller en tankegång än om man bara använt ett material (ibid., 55).

Datakällorna pekar inte alltid ens åt samma håll. Ibland kan två informationskällor, som skall presentera en likadan bild av verkligheten, rentav peka åt motsatt håll. Åkerström (1998) illustrerar exempelvis en studie om rädsla för brott av Balvig (1990b). Under en tid av stort medieuppbåd kring ökad rapporterad våldsbrottslighet i Danmark åren 1986-1987, lät Balvig (ibid.) utföra en undersökning om vad danskarna oroar sig mest för i sitt dagliga liv. Medieuppbådet kunde kanske ha förväntats förorsaka moralisk panik med förhöjd rädsla för brott som resultat. Balvigs studie visade dock att hans intervjupersoner inte alls oroade sig för brottslighet. Istället oroade de sig för vardagliga fenomen såsom sitt arbete, mat, resor, influensa och sina släktingar.

I mitt fall pekar resultaten av enkäten jag utförde och resultaten av de efterföljande samtalsintervjuerna däremot åt samma håll. Fastän det kvantitativa och kvalitativa materialet i denna undersökning inte triangulerats backar bägge studierna upp varandra – även om frågorna som ställs i de bägge delstudierna inte är de samma och därmed heller inte fokus eller innehåll i resultaten.

Trots att jag alltså inte använder mig av metodologisk triangulering, vill jag påstå att min analysmetod till en del liknar försiktig datatriangulering, där jag genom att använda enkätsvar och samtalsintervjuer som ”bärningar” får fram en ”position” – en bild av hur verkligheten *kan* vara. Denna bild är knappast mera sann än den jag fått om jag endast använt en av metoderna, men en aning mera nyansrik och facetterad.

Ovan har jag diskuterat de problem som kan uppstå vid val av metod. Nedan skall jag beskriva hur jag faktiskt utfört studien. Först av allt skall jag placera in studien geografiskt och beskriva de åtta kommunerna i Åboland. Därefter skall jag presentera mitt kvantitativa enkätmaterial samt de kvalitativa samtalsintervjuerna.

2.3 Åboland – landsbygd och tätort

Inom sociologin har begreppen urbant och ruralt ansetts förklara mänskligt beteende i varierande grad, till exempel av klassiker som Georg Simmel (1903/1981) och Ferdinand Tönnies (1887/2002). På 1930-talet utfördes flera ekologiska studier av staden: Förespråkarna för Chicagoskolan fokuserade på de nya beteendemönstren som uppstod i städerna och utgick från att staden var opersonlig och saknade meningsfulla band mellan individerna. Louis Wirth påvisade i *Urbanism as a Way of Life* (1938) att ett stort antal människor bor nära varandra i städerna utan att känna varandra, vilket står i motsats till livet i den traditionella bygemenskapen. Wirth menade också att de flesta möten mellan invånarna i moderna storstäder är anonyma och opersonliga. Kriminologisk forskning har i allmänhet fokuserat på urbana miljöer och rurala områden definieras ofta i relation till urbana områden såsom icke-urbana eller mindre urbana områden (Weisheit & Wells 1996).

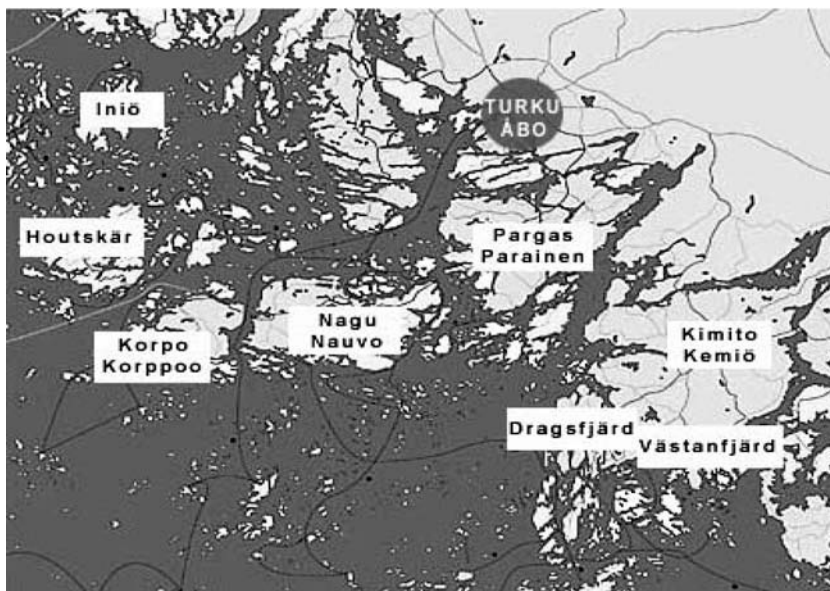
Det förefaller vara problematiskt att entydigt definiera landsbygd och stad. Landsbygd har tidigare definierats enligt graden av personer som var knutna till lantbruksnäringar (Villa 1999). Då yrkesstrukturen bland landsbygdsbefolkningen blev mer differentierad, blev också definitionen landsbygd mera oklar. Statistikcentralen i Finland har efter år 1996 använt sig av en tredelning i urbana kommuner, tätortskommuner och landsbygdskommuner istället för benämningarna stad och landsbygd²¹ (Statistikcentralen 1999, 18).

Området som idag kallas Åboland omfattar åtta kommuner med svensk språkmajoritet i den sydvästra skärgården i Finland. Dessa är Dragsfjärd, Västanfjärd, Kimito, Nagu, Korpo, Houtskär, Iniö och Pargas. Av de kommuner jag undersökt är Pargas en tätortskommun med ungefär 12 000 invånare. De övriga är landsbygdskommu-

21 I urbana kommuner bor minst 90 procent av befolkningen i tätorter eller alternativt bor det minst 15 000 personer i den största tätorten. I tätortskommuner bor 60-90 procent av befolkningen i tätorter och det bor 4 000-15 000 personer i den största tätorten. I landsbygdskommuner bor mindre än 60 procent av befolkningen i tätorter och det bor mindre än 15 000 personer i den största tätorten. Alternativt bor 60-90 procent av befolkningen i tätorter men folkmängden i den största tätorten är under 4 000 personer (Statistikcentralen 1999, 18).

ner, minst är Iniö med 253 invånare och störst Kimito med 3 301 invånare (Finlands kommunförbund). Termen landsbygd i Åboland motsvaras alltså i denna undersökning av en tätortskommun och sju landsbygdskommuner.

Karta 1 Åboland²²

Åboland i dagens betydelse är en skapelse av det tidiga 1900-talet (Rask 1998). Området fick sitt namn på grund av ett behov av ett sammanfattande namn för det svenskspråkiga område som låg mellan Åland och fastlandet i det gamla landskapet Egentliga Finland. Namngivningen Åboland kan politiskt och idéhistoriskt ses som ett resultat av en uppmarsch för den svenska nationalitetsrörelsen i Finland, som inföll under åren 1880-1920. Lanseringen av begreppet Svenskfinland krävde nämligen landskap som definierade området och kunde märkas ut på kartan. Namnet Åboland korrelerade med landskapsnamnen Nyland och Åland.

Av kommunerna i Åboland finns Dragsfjärd, Houtskär, Iniö, Korpo och Nagu i den yttre skärgården och Pargas, Västansfjärd och Kimito i den inre skärgården (Nerdrum 1998). Åboland ligger i Västra Finlands län och är till ytan 1 631 kvadratkilometer (Statistikcentralen 1999). Centralort är Åbo med 174 824 invånare och näst största stad i länet är Björneborg med 76 152 invånare (Finlands kommunförbund).

Urbaniseringsgraden i kommunerna beror till största del på närhet till fastlandet (Nerdrum 1998). Den minsta och mest avlägset belägna kommunen är Iniö, med en area på 337 kvadratkilometer varav 64 land och 273 vatten. Invånarna i Iniö är finlandssvenskar till 92 procent. Den största och mest centrala kommunen är Pargas, som består av 483 kvadratkilometer varav 280 land och 205 vatten. På 1890-talet

22 Källa: [<http://www.turunmaanseutu.fi/index.php?id=56>]; 10.6. 2004. Copyright Region Åboland r.f.

blev Pargas centrum i Åboland efter att man gjort kalkfyndigheter där (Historia över Pargas kommun). Pargas befolkning är finlandssvensk till 61 procent (Nerdrum 1998).

Invånarantalet i de åboländska kommunerna sjönk kraftigt under 1950-, 1960- och första hälften av 1970-talet (Andersson & Eklund 1999). Under 1980- och 1990-talen har invånarantalet i hela Åboland stabiliserats, bland annat på grund av en migration från städerna till skärgårdsområdet. Antalet invånare i Iniö minskar dock men Pargas invånarantal ökar på grund av ekonomisk tillväxt (Nerdrum 1998). Pargas, Dragsfjärd, Västanfjärd och Kimito har fast broförbindelse till fastlandet medan Houtskär, Iniö, Korpo och Nagu är anslutna till fastlandet genom färjtrafik.

Näringslivet i de åtta kommunerna skiljer sig något, men främsta näringsgrenar är idag jordbruk och fiske (Nerdrum 1998). På Iniö har näringsgrenar även inbegripit sjöfart och sjöfågeljakt. Fisket i Åboland har inneburit allt från trålfiske till skötfiske och ryssjafiske (Järvinen 1999). Även hemförädling av fisk samt fiskodling är viktiga näringsgrenar. Antalet yrkesfiskare har dock sjunkit i Åboland – medelåldern bland fiskarna är hög. Idag finns det ett hundratal yrkesfiskare i Åboland.

I framtiden kommer nya näringsgrenar kanske att få ökad betydelse i regionen. Sådana nya näringsgrenar är turism, miljöskydd och specialproduktion som är anknutna till traditioner och lokal kultur. På 1880-talet sades Åbolands skärgård vara av klen intresse för turisten men idag har intresset för Åboland vuxit markant och turism håller på att bli en mycket viktig inkomstkälla för många familjer i trakten (Järvinen 1999)²³.

2.4 Enkäten

I det följande skall jag illustrera hur jag gått tillväga när jag utfört den kvantitativa respektive kvalitativa studien. Den kvantitativa studien i avhandlingen består av polisens enkät *Gallupundersökning om trygghet*. Denna enkät har jag utfört på uppdrag av polisen i Åbolands härad under våren och sommaren 1999. Frågeformuläret, som planerats på polishögskolan i Tammerfors, har ursprungligen utformats för att klarlägga medborgarnas behov av trygghet samt utröna ett eventuellt behov av närpolisverksamhet (Mäenpää 1997). Enkäten har utförts i hela Finland. Metoderna för hur materialet insamlats har dock varierat – enkäterna i Västra Finlands län har utförts som postenkät, under något som Mäenpää (ibid.) kallar trygghetsmessa, som intervju, i en skola samt på en marknad. Det är därför svårt att jämföra mina resultat med resultaten av de motsvarande enkäter som utförts i andra delar av landet.

23 Tillväxten bland sommarstugorna har även i övrigt varit mycket snabb i Finland – år 1850 fanns det 250 stycken, år 1950 var antalet 40 000 och i slutet av år 1995 uppgick antalet till över 400 000. Detta beror bland annat på att jordbrukare på 1970-talet aktivt uppmanades att bygga sommarstugor för att få en sekundär inkomstkälla (Andersson & Eklund 1999).

Urvalet för den enkät jag använt omfattar kommunerna Pargas, Nagu, Korpo, Houtskär, Iniö, Kimito, Västanfjärd och Dragsfjärd i Åboland. Utgående från ett representativt urval som utförts av Befolkningsregistercentralen i Finland, skickades ett frågeformulär²⁴ till 1696 invånare i åldern 15-75 år i ovannämnda kommuner. Den 29.3.1999 postades sålunda 1696 formulär och ett påminnelsebrev, inkluderande formulär, sändes till respondenterna den 3.5.1999. Det slutliga antalet svar var 703, vilket innebär en svarsprocent på 41 procent²⁵. Enkätsvaren kodades och infördes i ett program för statistisk dataanalys, SPSS, varefter materialet bearbetades statistiskt. Vid analys av utskrifterna har frekvenserna uträknats utgående från *Valid Percent*, som omfattar antalet korrekt ifyllda formulär gällande varje variabel.

Efter att ha inlett arbetet med detta projekt, har jag stiftat bekantskap med tidigare och senare litteratur inom brottsoffer- och trygghetsforskning. I skenet av denna litteratur känns enkäten jag använde föråldrad och svårfattlig. Fråga nummer fem, ”Namnge ditt bostadsområde (stadsdel, by, tätort)” är svår att förstå för respondenterna – och även för forskaren. Vad är det egentligen man frågar efter, då en stor del av respondenterna har skrivit orden ”by”, ”stadsdel” eller ”tätort” som svar, inte exempelvis ”Pargas” eller ”Nagu”. Inom forskningen av idag betonas även vikten av att förhålla sig kritiskt till den ofta använda frågan ”Hur tryggt tycker du att det är att promenera ensam utomhus om kvällen...” som snarare mäter sannolikheten att falla offer för brott istället för att mäta själva rädslan (se till exempel Hale 1996; Pain 1997). Frågan har också kritiserats för att den inte *specifikt* nämner brottslighet (Hale 1996). Orsaken till otrygghet kan nämligen även vara att respondenten är mörkrädd, rädd för att bli trakasserad eller till och med rädd för hundar som springer lösa (Korander 1994; Hale 1996). Man bör också hålla i minnet att det i alla undersökningspopulationer finns personer som på grund av hög ålder eller skiftesarbete inte går ut ur sitt hem för att promenera utomhus kvällstid.

2.4.1 En första bild av enkätens respondenter

Antalet respondenter i den kvantitativa enkäten uppgick till 703 personer. Av dessa är 54 procent kvinnor och 46 procent män. Majoriteten av respondenterna, 65 procent, är svenskspråkiga. Fördelningen enligt ålder är tämligen jämn, och unga persons andel av svaren uppgår till elva procent.

24 Frågeformuläret finns i bilaga 1.

25 Den låga svarsfrekvensen kan delvis bero på att jag endast skickade ut ett påminnelsebrev till respondenterna. Andra möjliga förklaringar till den låga svarsfrekvensen är att respondenterna upplevde enkäten som svårförståelig eller att frånvaron av rädsla för brott i kommunerna gjorde enkäten mindre relevant för invånarna i Åboland.

Tabell 1 *Andel respondenter per åldersstrata. Procenttal.*

Födelseår	Andel respondenter
1924 – 1933	12
1934 – 1943	17
1944 – 1953	24
1954 – 1963	20
1964 – 1978	17
1979 – 1984	11
Summa	100
Bastal	677

Enkäten frågade också efter respondenternas utbildningsnivå. Såsom tabell 2 nedan visar, har över hälften av respondenterna yrkesskol-, institut- eller högskoleexamen. Detta kan bestyrka påståendet att välutbildade personer ur de övre samhällsklasserna ofta svarar på enkäter och berättar om sina upplevelser av brott och brottslighet trots att de sällan kommit i kontakt med polisen (Korander 1994).

Tabell 2 *Andel respondenter per utbildningsnivå. Procenttal.*

Utbildningsnivå	Andel respondenter
Grundskola eller folkskola	35
Student	7
Yrkesskola eller utbildning på institutnivå	45
Universitet eller högskola	13
Summa	100
Bastal	677

För att få en ungefärlig bild av hur väl andelen respondenter per kommun stämmer överens med andelen invånare per kommun, har jag i tabellen nedan jämfört den procentuella fördelningen enkätsvar kommunvis med den finländska Statistikcentralens uppgifter.

Tabell 3 Andel respondenter per kommun jämfört med andel invånare i Åboland år 1999. Procenttal.

Kommun	Andel respondenter	Andel av invånarna i Åboland ²⁶
Dragsfjärd	15	16
Houtskär	2	3
Iniö	1	1
Kimito	15	14
Korpo	3	4
Nagu	7	6
Pargas	54	52
Västanfjärd	3	4
Summa	100	100
Bastal	703	23 157

Enkätsvarens procentuella fördelning per kommun stämmer väl överens med Statistikcentralens uppgifter om befolkningens fördelning i de olika kommunerna. Procentandelarna i andelen respondenter respektive andelen invånare är i stort sett de samma i tabellen ovan.

2.5 Samtalsintervjuerna

Innan enkäten trycktes upp, bifogades ytterligare en separat punkt i enkäten, där respondenterna fick anmäla sitt intresse för en intervju. Totalt anmälde 251 personer sitt intresse för att ställa upp på en intervju. Av dessa har jag valt elva svenskspråkiga personer, fyra män och sju kvinnor i åldrar mellan ungefär 20 och 70 år. Åtta av intervjuerna har genomförts ”på fältet” i den åboländska skärgården medan tre intervjuer har genomförts i Åbo, varav två på sociologiska institutionen vid Åbo Akademi.

2.5.1 Intervjupersonerna

Det finns ett flertal olika sätt att göra ett urval inom kvalitativ forskning – exempelvis strategiskt urval, ”snöbollsurval” och bekvämlighetsurval (Warren 2002, 87). Urvalet av intervjupersoner till denna studie utgörs av något som kan karaktäriseras som ett bekvämlighetsurval. Bekvämlighetsurval eftersom urvalets utseende till stor del har bestämts av praktiska faktorer: De personer jag intervjuat måste vara tämligen lätta att nå utan bil. I skärgården har jag nämligen rört mig med buss eller cykel. Ibland

²⁶ Källa: Statistikcentralen 1999.

har jag gått några kilometer till fots²⁷. Jag har försökt få en spridning på intervjuerna och har därför förlagt dem därför till olika kommuner. Jag har också velat intervjua både män och kvinnor och personer i olika åldrar. Inför en intervju ute i skärgården har jag kontrollerat busstidtabeller och bokat rum på pensionat, därefter har jag ringt upp personer på de orter jag skall besöka. Mina intervjupersoner har, grovt räknat, blivit de personer som haft möjlighet att ställa upp för en intervju vid de tidpunkter som passat mig. Jag har valt intervjupersoner som antingen bor på behagligt cykelavstånd från pensionat eller busshållplats eller som kunnat träffa mig på pensionaten där jag övernattat. Svartspersonerna som jag intervjuat i Åbo har haft möjlighet att komma till sociologiska institutionen vid Åbo Akademi eller har jobbat i Åbo.

Enkätens respondenter har både finska och svenska som modersmål men jag har endast samtalsintervjuat personer med svenska som modersmål. Orsaken till att jag endast intervjuat svenskspråkiga personer kan till en del även sägas bero på bekvämlighet. Den främsta orsaken till att jag valt att intervjua finlandssvenskar är dock att de åtta kommunerna i Åboland har svensk språkmajoritet. Jag upplever också att det har varit lättare att legitimera intervjustudien för svenskspråkiga intervjupersoner eftersom jag vid tiden för intervjuerna var doktorand vid Åbo Akademi, ett svenskspråkigt universitet som torde vara bekant för invånarna i de åtta kommunerna i Åboland. Intervjupersonerna har känt till Åbo Akademi och även varit positivt inställda till att bli intervjuade av en doktorand från universitetet. Eftersom svenska är mitt modersmål upplever jag också att det är lättare att både utföra intervjuerna och tolka intervjumaterialet om intervjuerna utförs på svenska.

Nedan följer en kort presentation av de personer jag samtalsintervjuade. Namnen jag använder är fiktiva för att skydda intervjupersonernas identitet.

Anne

Anne är omkring 35 år och jobbar inom servicebranschen. Genom sitt yrke känner hon alla på orten. Anne har bott och studerat ett par år på en annan ort men föredrar sin nuvarande boningsort i Åboland.

Britta

Britta är 50 år och jordbrukare. Hon är gift och har vuxna barn som redan flyttat hemifrån. Britta är inflyttad och har bott på sin nuvarande boningsort ett flertal år.

Clara

Clara har jobbat inom ett serviceyrke men är numera pensionerad. Hon är cirka 70 år. Clara är gift och har barn och barnbarn. Hon är mycket sportig – promenerar utomhus på kvällarna – och tycker om att träffa sina vänner och bekanta.

27 Under mina vandringar har jag känt en stor samhörighet med Elias Lönnrot, som insamlade och nedtecknade det finska nationaleposet Kalevala under 1820- och 1830-talet i Karelen. Under sitt fältarbete, nio långa resor, sägs Lönnrot främst ha rört sig till fots och på skidor. För en närmare beskrivning av Lönnrots resor, se exempelvis webbsidan Lönnrot in Kainuu.

Disa

Disa är idag pensionär. Hon är 60 år gammal. Disa har flyttat till sin nuvarande bostadsort för ett antal år sedan. Hon är gift och har utflugna barn. Disa deltar aktivt i ortens föreningsliv.

Erik

Erik är cirka 40 år. Han har tagit en akademisk examen och har barn i skolåldern. Erik har bott över tio år på orten. Sämjan mellan Erik och hans grannar är mycket god men när barnen är vuxna kan Erik dock väl tänka sig att flytta till stadsmiljö.

Fanny

Fanny är cirka 55 år och har en kort yrkesutbildning. Hon har separerat från sin man men lever nu i ett nytt förhållande. Fanny har också ett vuxet barn som inte längre bor hemma. Fanny har bott på olika orter men trivs med lugnet på sin nuvarande bostadsort.

Gunilla

Gunilla är cirka 50 år och arbetar som tjänsteman. Hon pendlar dagligen mellan hemmet och arbetsplatsen. Gunilla tycker om att jobba i trädgården. Gunilla är gift och har vuxna barn som flyttat hemifrån.

Helge

Helge har jobbat inom servicesektorn men är numera föreningsaktiv pensionär. Han är cirka 70 år gammal, gift och har vuxna barn och barnbarn. Helge har efter pensioneringen flyttat till ett hus som inte ligger i kommunens omedelbara centrum.

Ivar

Ivar är cirka 55 år, gift och har bott på samma ort hela sitt liv. Ivar är arbetssökande. Han lever ett stillsamt liv – sköter om kaninen, klipper gräs, bär ved och lägger eld i spisen. Han bor i ett egnahemshus²⁸ i en liten by med några gårdar.

Jonas

Jonas är omkring 20 år och singel. Han arbetar som sjöman på ett fartyg. Jonas bor i en liten by med sina släktingar som närmaste grannar men är på väg bort från sin hemort eftersom han bor opraktiskt med tanke på arbetsresorna.

Kajsa

Kajsa är cirka 25 år, bor med man och småbarn i ett egnahemshus utanför bygdens centralort. Kajsa har ett tekniskt yrke och studerar samtidigt. Hon är inflyttad på orten där hennes man bott hela sitt liv. Maken reser mycket i arbetet och Kajsa är ofta ensam om kvällarna.

28 Egnahemshus är den finlandssvenska termen för villa.

2.5.2 Intervjusituationerna

Eftersom jag utfört samtalsintervjuerna på olika ställen har intervjusituationerna följaktligen varit tämligen varierande. De intervjuer som utförts hemma hos intervjupersonerna har i princip inletts med att vi druckit kaffe, ätit smörgåsar och bulle och pratat om avhandlingsämnet, intervjupersonen, min bakgrund och min födelseort. Intervjun har ägt rum i finrummet, vardagsrummet eller köket. I de fall där jag intervjuat intervjupersonen på hans eller hennes arbetsplats har vi också tagit en kopp kaffe medan vi pratat. Dessa intervjuer har ägt rum i personens arbetsrum – för att kunna garantera anonymitet och sekretess – eller efter tjänstetid i arbetsplatsens kafferum. Fyra av intervjuerna har utförts ute i skärgården på pensionatet där jag bodde under tiden.

Vid intervjuerna har jag använt mig av en intervjuguide, som inte varit statisk utan har ”levt” mellan intervjuerna. Om en intervjuperson sagt något intressant eller om jag observerat något intressant fenomen – såsom exempelvis vanan att låta bli att låsa ytterdörren – har jag haft möjlighet att fråga om detta även i kommande intervjuer trots att jag inte planerat för det i intervjuguiden. Intervjuguidens olika teman har jag rubricerat som följande: intervjupersonen, boendemiljön, trygghet, strategier, massmedier och skvaller, kännedom om kriminella, rädslor, viktimisering, storstad eller landsbygd samt polis²⁹. Jag har inte ställt mina frågor i någon särskild ordning. Alla intervjuer har bandats i sin helhet. Ingen av intervjupersonerna har fått ekonomisk ersättning för att de ställt upp på intervju.

Eftersom jag själv är född och uppvuxen i skärgården, dock i en annan skärgård än den jag undersökt, har jag och mina intervjupersoner haft mycket vardagligt att diskutera och jag har uppfattat det som att vi förstått varandra mycket bra. Jag har följaktligen inte behövt använda så mycket av det Becker (1998, 12) kallar ”substantive imagery”. Med detta menar Becker (ibid.) en företeelse då forskaren saknar kunskap om ett fenomen och därför lär sig litet om fenomenet för att sedan själv konstruera resten och sålunda få en enhetlig bild. Detta, säger Becker (ibid., 14-15), kan leda till

(...) Attributing to people what we think we would feel in what we understand to be their situations (...). In the absence of real knowledge, our imagery takes over.

Då jag i grunden är skärgårdsbo är jag väl förtrogen med hurdana skärgårdsbor är och hur de fungerar. Jag har alltså inte behövt ta fantasin till hjälp för att få en bild av förhållandena i skärgården. Jag känner också till fenomen som förekommer i skärgården, såsom att köra bil trots att man är berusad och att så att säga ”ta lagen i egna händer” – eftersom det också förekommer på min födelseort. Jag har alltså undvikit de problem som Becker skriver om (ibid., 16):

Without knowledge based on firsthand experience to correct our imagery, we not only don't know where to look for the interesting stuff, we also don't know what doesn't need extensive investigation and proof.

29 Intervjuguiden finns i bilaga 4.

Både intervjupersonerna och jag förefaller anse att skärgårdsborna är en speciell kategori människor³⁰, som man skall kunna tas med på rätt sätt: Anspråkslöshet är en dygd ute i skärgården, likaså att man håller det man lovat och ser folk i ögonen när man hälsar. Intervjun underlättas om intervjuaren exempelvis vet hur stor en hektar är, hur man tampas med elaka älgar och hur man kokar en god potatisgröt – med rågmjöl, inte grahamsmjöl.

Mina observationer om fördelen med att besitta färdigheter som uppskattas i skärgården bekräftas även av den finska sociologen Eva Lettinen som i sin doktorsavhandling (2004) undersöker hur invånarna i Gustavs, en finskspråkig kommun i norra skärgården utanför Åbo, upplever sin egen kultur³¹. Lettinen märkte att hon hade nytta av sina färdigheter i att köra båt och utöva nätfiske då hon försökte förstå skärgårdsbornas vardag. Jag återkommer till Eva Lettinens avhandling ett flertal gånger i texten nedan, eftersom den presenterar livet i en kommun som har många drag gemensamma med livet i kommunerna i Åboland. Lettinen diskuterar och analyserar likaså många intressanta fenomen som även jag hittat i mitt empiriska material. Jag vill ändå inte utan kritik referera till Lettinens doktorsavhandling, eftersom jag tycker mig finna att hon ställvis förhåller sig rentav nedlåtande mot de skärgårdsbor hon undersöker, såsom i följande citat om hur intervjupersonerna uttrycker sig (ibid., 99):³²

Jag fick märka, att intervjupersonerna kunde uttrycka sig verbalt tämligen väl och att de gärna svarade på svåra abstrakta frågor, vilket torde visa på en förkärlek för att tänka och diskutera.

Skillnaden mellan Lettinen och mig är kanske den, att jag är född på en skärgårdsö, vilket hon inte är. Trots att Lettinen helt korrekt i sitt metodavsnitt problematiserar detta och rentav kommer fram till fördelar med att vara född i en annan kultur (ibid., 21) förefaller hon ändå att, åtminstone i citatet ovan, ha svårigheter med att möta sina intervjupersoner såsom jämbördiga.

Det finns förvisso även nackdelar med att jag är född på en skärgårdsö och därför så väl kan sätta mig in i intervjupersonernas situation. Eftersom jag möter en värld som inte är mig fullständigt främmande utgår intervjupersonerna från att jag till fullo förstår det som de säger. Om jag hade varit utomstående i högre grad, skulle intervjupersonerna ha haft ett större behov att vara ”experter” samt förklara och föreläsa för mig om hur de upplever miljön i Åboland. De skulle ha förtydligat sig än mer, vilket förmodligen hade gjort att olika teman i intervjumaterialet utkristalliserats ännu tydligare.

Jag har vid intervjusituationerna och under analysen försökt – och förhoppningsvis till en del även lyckats – förstå den verklighet mina intervjupersoner lever i. Trots

30 Jämför Kai Erikson (1966, 9): “The people of a community (...) feel that they belong to a special ‘kind’ and live in a special ‘place’”.

31 Även konst- och kulturforskaren Outi Tuomi-Nikula, som undersökt hur fiskarnas och säljägarnas arbetsbild förändrats (Tuomi-Nikula 1982), konstaterar att hon haft stor nytta av att själv ha jagat säl då hon försöker utröna i vilken utsträckning sälfångst är beroende av yttre faktorer såsom väderlek och natur.

32 Min översättning. Den finska texten lyder som följer: ”Sain huomata, että haastateltavat osasivat aika hyvin ilmaista itseään sanallisesti, ja että he vastasivat mielellään vaikeisiin abstrakteihin kysymyksiin, mikä osoittanee mieltymistä ajatteluun ja keskusteluun”.

detta måste man ändå ta i beaktande att jag är en främling för mina intervjupersoner. Då läsarna stiftar bekantskap med mina intervjupersoners berättelser, skall de därför kanske hålla i bakhuvudet en diskussion som förts av sociologerna Norbert Elias och John F. Scotson (1965/1999). Elias och Scotson (ibid.) kommenterar sin egen undersökning om konflikten mellan *etablerade* och *outsiders* i ett engelskt bostadsområde (ibid.) med att säga att individens presentation av området de undersökte ständigt påverkades av graden av sammanhållning mellan invånarna. I områden där sammanhållningen mellan grannarna var stark, var invånarna enligt Elias och Scotson angelägna om att ”bilda en gemensam front och göra bästa möjliga intryck på främlingen” (ibid., 5). I dessa områden presenterade invånarna hellre dominerande standardföreställningar om området och dess invånare än presenterade individuella åsikter som avvek från dessa. Även de som var *outsiders* i området kom enligt författarna ”som en självklar sak” (ibid., 5) fram med standardsvaren i området. Här kan man alltså fundera på, i vilken utsträckning ”mina” intervjupersoner väljer att konstruera och presentera en standardiserad bild av Åboland för mig, främlingen. Diskuteras kan också, hur bilden i så fall ser ut. En gissning är att den bild av Åboland som intervjupersonerna presenterar – en lugn och trygg ort med låg brottslighet – kan ligga ganska nära standardföreställningen av Åboland.

2.6 Sammanfattning

I kapitlet ovan har jag diskuterat material, urval samt området jag undersökt. Denna studie består av en kvantitativ enkät samt elva kvalitativa samtalsintervjuer med invånare i Åboland i åldrarna 20 till 70 år. De åtta kommunerna i denna studie har svensk språkmajoritet och finns i den sydvästra skärgården utanför Åbo i Finland. Kommunerna är Dragsfjärd, Houtskär, Iniö, Korpo, Nagu, Pargas, Västanfjärd och Kimito. Kommunernas näringar är bland annat jordbruk, fiske, fiskodling, turism och specialproduktion. Pargas, Dragsfjärd, Västanfjärd och Kimito har fast broförbindelse till fastlandet medan Houtskär, Iniö, Korpo och Nagu är anslutna till fastlandet genom färjtrafik.

Den kvantitativa studien visar att invånarna i kommunerna är mycket trygga och orädda för brott och jag har därför undersökt orsakerna till detta i samtalsintervjuerna. Analysmetoden liknar en försiktig datatriangulering, där en kombination av enkätsvar och samtalsintervjuer som ”bäringar” ger en ”position” som visar hur verkligheten *kan* vara.

DEL II

Brottslighetens och rädslans former i samhällen som upplevs som trygga

Jag har ibland fått frågan, varför jag studerar åtta små kommuner i skärgården, där invånarna känner sig trygga. I det följande vill jag därför presentera olika orsaker till varför det är meningsfullt att studera trygga områden. Jag skall diskutera sju studier som handlar om områden – länder, städer och stadsdelar – som upplevs som trygga av invånarna (Clinard 1978; Adler 1983; Balvig 1988; Gunnlaugsson & Galliher 2000; Koskela 1999; Tuominen 1999; Walklate 2000).

I fyra av de sju studier som diskuteras nedan, ligger tonvikten på att länderna som studerats uppvisar en låg grad av brottslighet (Clinard 1978; Adler 1983; Balvig 1988; Gunnlaugsson & Galliher 2000). I de två följande studierna behandlas en stad vars grad av brottslighet är låg sett ur ett internationellt perspektiv (Koskela 1999; Tuominen 1999). I den sista, sjunde, studien (Walklate 2000) presenteras en stadsdel med en hög grad av brottslighet. Trots att somliga av samhällena har en låg grad av kriminalitet och somliga en hög grad av kriminalitet upplever invånarna samtliga dessa samhällen som trygga. I kapitlet nedan vill jag närmare undersöka orsakerna till detta.

Sambandet mellan låg kriminalitet och låg rädsla för brott respektive hög kriminalitet och hög rädsla för brott är inte givet. Detta bekräftas även i brottsoffersundersökningen *International Crime Victimization Survey* (ICVS) (van Kesteren et. al. 2000, 81). I denna brottsofferundersökning sägs att individens känsla av trygghet utomhus i ett område inte alltid korrelerar med den faktiska graden av kriminalitet i området:

As has been the case in previous sweeps of the ICVS, this measure of street safety is not consistently related to levels of contact crime (robbery, sexual incidents, and assaults and threats) (ibid.).

Enligt ICVS (ibid.) löper exempelvis invånare i Katalonien och Portugal en låg risk att falla offer för brott såsom rån, sexuella brott, våld och hot om våld. I Katalonien

och Portugal upplever dock invånarna en högre rädsla för brott utomhus (*street crime*) än i Kanada och Sverige, där den faktiska risken för att råka ut dessa brott är högre än i Katalonien och Portugal (ibid.).

Ett annat exempel på att graden av kriminalitet i ett samhälle inte alltid uppfattas ha ett otvivelaktigt samband med graden av rädsla för brott bland invånarna finner man vid en jämförelse av studierna om Schweiz som presenteras nedan: Marshall Clinard (1978) presenterar Schweiz som ett land med låg kriminalitet och anser att rädslan för brott är låg i Schweiz. Flemming Balvig (1988) presenterar Schweiz tio år senare som ett land med hög³³ kriminalitet men anser, liksom Clinard, att rädslan för brott är låg i Schweiz. Fastän Clinard och Balvig alltså presenterar graden av brottslighet i Schweiz diametralt olika, anser de bägge två att Schweiz är ett land med en låg rädsla för brott.

3.1 Varför studera trygga samhällen

Det finns ett flertal olika orsaker till varför det är viktigt att även studera trygga samhällen – vare sig de är länder, städer eller kommuner. Den rysk-amerikanske sociologen Pitirim Sorokin skriver år 1950:

In contrast to this, Western social science has paid scant attention to positive types of human beings, their positive achievements, their heroic actions, and their positive relationships. The criminal has been “researched” incomparably more thoroughly than the saint or the altruist (...). The result is that our social science knows little about positive types of persons, their conduct and relationships. Not having studied these, it lacks also a more adequate knowledge of the negative phenomena: for a knowledge of the positive is necessary in order to have a full knowledge of the negative (Sorokin 1950, 4).

Sorokin poängterar här betydelsen av att känna till det positiva för att få en full kunskap om det negativa. Detta är ett exempel på så kallad positiv avvikelse (*positive deviance*), ett begrepp som diskuteras av Druann Maria Heckert i en artikel från år 1989. Heckert använder begreppet positiv avvikelse i relation till en studie av konst, men hon påpekar att ett slags positiv avvikelse även behandlats av Sorokin även om Sorokin inte explicit använt *begreppet* positiv avvikelse i sina texter. Sorokin anser i sin studie (ibid.) att den västerländska kulturen är genomsyrad av negativism, något som framför allt märks i samhällsvetenskaperna – bland annat kriminologi – som endast studerat brottslingar, vansinne, misslyckanden och idioter. Sorokin studerar altruistisk kärlek såsom den utövas av goda grannar och kristna helgon i sin bok. Hans tankegångar kan dock även mycket väl användas för att motivera studiet av områden med en låg grad av brottslighet: Det är meningsfullt att studera det Sorokin kallar

33 Olle Westlund (2005, 23) skriver också att brottsligheten i Schweiz är lika hög som i övriga Europa.

”the positive” – trygga samhällen med en låg grad av brottslighet – för att på så sätt få kunskap om ”the negative” – otrygga samhällen med en hög grad av brottslighet.

Författarna som jag presenterar närmare i texten nedan motiverar sina val av forskningsområde på olika sätt. Flemming Balvig samt Helgi Gunnlaugsson och John F. Galliher skriver att de i sina studier valt detta forskningsområde eftersom trygga områden är lärorika att studera i ett brottsförebyggande syfte. Balvig poängterar i inledningen till sin studie (1988) hur viktigt det är att även studera andra än otrygga områden. Han drar en parallell till äldre kvinnor på landsbygden, som har mycket att lära ut om brottsprevention:

Older women in the countryside are thus the real – the best, the true – experts of crime prevention. They constitute a group in the western societies, which presents the most concrete and enlightening practical example that it is possible to exist without being violent, without stealing, without polluting, without vandalizing, etc (Balvig 1988, 6).

Liksom Balvig, motiverar även Gunnlaugsson och Galliher (2000) sitt starka intresse för ett samhälle som upplevs som tryggt med att sådana områden har mycket att tillföra forskningen i ett brottsförebyggande hänseende:

Nations with little crime must be considered if we take as our primary task the creation of knowledge of how crime can be prevented and if we want to determine the linkage of punishment to social structure, rather than the relationship between punishment and crime (Gunnlaugsson & Galliher 2000, 3).

Balvig, som studerat kriminalitet och rädsla för brott i Schweiz, säger (1988, 117-118) att man genom att studera Schweiz dock inte kan få någon patentlösning för hur man minskar nivån av brottslighet. Han påpekar ändå att man genom att undersöka det schweiziska samhället märker att det är möjligt att leva med brott på ett sätt som skiljer sig från – och är mindre dramatiskt – än i Danmark, Balvigs hemland, och de flesta andra västerländska länder (ibid.).

3.2 Samhällen där man lever med brottslighet på ett odramatiskt sätt

Enligt Balvig lever schweizarna med brottslighet på ett tämligen odramatiskt sätt (Balvig 1988, 117-118). Schweiz har under de senaste tjugofem åren även presenterats som ett tryggt land med en särdeles låg grad av kriminalitet. Den första undersökningen som handlar om orsakerna till detta utgavs av Marshall Clinard år 1978 och därefter har ämnet studerats av kriminologen Freda Adler (1983) och Flemming Balvig (1988). Adler (1983) skriver i sin bok *Nations Not Obsessed with Crime* om tio länder som kännetecknas av en låg grad av kriminalitet. Länderna är Schweiz, Irland, Bulgarien, Tyska demokratiska republiken DDR, Costa Rica, Peru, Algeriet, Saudi-

arabien, Japan och Nepal. Efter att boken skrevs år 1983 har situationen dock förändrats märkbart i några av länderna, framför allt i Bulgarien och forna DDR.

Den del av Adlers studie som kanske är mest intressant för detta kapitel och även avhandlingen i stort, är diskussionen om den informella sociala kontrollen i länderna och hur den inverkar på brottsligheten. Adler visar att alla tio länder hon studerat har en sak gemensamt – en stark informell social kontroll, som förvisso tar sig olika uttryck i de olika länderna (ibid., 130). Hon menar att dessa olika sociala kontrollsystem inte fungerar begränsande, utan

Rather they transmit and maintain values by providing for a sharing of norms and by ensuring cohesiveness (ibid., 130).

Enligt Adler (ibid.) är familjen det främsta kontrollorganet som överför och upprätthåller värderingar och normer. De flesta av länderna hon studerat har ett starkt familjesystem. I Nepal fungerar klanen, i egenskap av utvidgad familj, som ett effektivt system för att upprätthålla normer. Även i Peru innebär den utvidgade familjen en stabiliserande faktor. Costaricanska familjer är enligt Adler (ibid.) tätt sammanhållna enheter med starkt definierade roller och sträng disciplin. Detta gäller även för schweiziska familjer. I Saudiarabien och Algeriet överskrider familjeloyaliteten alla andra band. Familjen i Japan är patriarkal till sin struktur. Skambegreppet är mycket centralt i Japan och om en familjemedlem beläggs med skam drabbar denna skam hela familjen.

De länder som Adler (ibid.) studerat har upprätthållit en familjekontroll trots modernisering och urbanisering. För att motverka en urlakning av familjekontrollen finns det också surrogat till den utvidgade familjen i en del länder. I Schweiz är kommunerna och kantonerna enligt Adler (ibid.) av stor socioekonomisk betydelse och utövar också viktiga sociala kontrollfunktioner. I Japan har det högt industrialiserade samhället erbjudit ett komplement till familjen. Individerna identifierar sig starkt med företaget hon eller han arbetar på. Företagen bildar ett slags moderna klaner som skyddar, kontrollerar och ger service åt de anställda.

En annan sammanhållande kraft i länderna som Adler (ibid.) studerat är religion. Trots att formerna för religionsutövandet skiljer sig märkbart mellan de olika länderna ökar religionen solidariteten i samhället.

3.3 Exemplet Schweiz

En av de första studierna som koncentrerar sig på varför ett specifikt land upplevs som tryggt är Clinards *Cities with Little Crime* som utkom år 1978. Även om det på 1970-talet fanns mer brottslighet i Schweiz än man tidigare trott föreföll kriminalitet – undantaget ekonomiska brott – inte vara något större problem i Schweiz enligt Clinard (ibid.).

En orsak till att kriminalitet inte blir ett problem i Schweiz är den låga graden av urbanisering och urban tillväxt och frånvaron av slum (ibid., 103-107). Det finns även ett stort antal människor som pendlar mellan sina hem i kantonerna och arbetet i storstäderna. Människorna som stannat kvar i de lokala områdena tenderar även kanske att känna sina grannar bättre än de hade gjort om de flyttat till städerna. Dessa personer är eventuellt också mer medvetna om vad som försiggår i deras hemkommuner.

Rädsla för brott – liksom brottslighet i sig – är enligt Clinard (ibid., 44) inte ett särskilt uttalat problem i Schweiz. Brott är inte ett av de främsta orosmomenten för hushållen i Schweiz. Oron för droger har dock ökat avsevärt. Särskilt oroar man sig för att ungdomar i de stora städernas centra skall bli missbrukare. Enligt Clinard skapar drogmissbruk mer oro bland invånarna än andra till kriminalitet relaterade problem. Många invånare tycker i Clinards undersökning å andra sidan att trafiken är det största problemet – större än brott (ibid., 22-24). Clinard skriver att tre fjärdedelar av respondenterna i den offerundersökning som han utfört i Zürich tyckte att trafiken är ett av de fem värsta problemen. Majoriteten av offerundersökningens respondenter anser dock att kriminaliteten ökar i Zürich. De upplever däremot inte att denna kriminalitet konkret påverkar dem själva: Respondenternas åsikter i enkäten speglas inte i någon rädsla för att själva bli offer för rån, inbrott, bilstöld eller inbrott i bilen.

Clinard skriver att medborgaransvar (*citizen responsibility*) har spelat en viktig roll för att förhindra uppkomst av slum eller ”kriminella” områden (ibid., 113). Som ett exempel på detta medborgaransvar diskuterar Clinard bland annat den allmänna företeelsen att köpa biljett i förväg på bussar och spårvagn och själv se till att man har giltig biljett om det kommer en kontrollant. Clinard menar att schweizarna litar på att den offentliga skammen då passageraren åker fast för att ha rest utan biljett fungerar i ett avskräckande syfte. Efter att regelbundet ha åkt spårvagn i Helsingfors är jag kanske inte lika förvånad över detta fenomen som Clinard – spårvagnsstrafiken i Finlands huvudstad förutsätter, liksom trafiken i Schweiz, att individen själv tar ansvar för att ha en giltig biljett.

En annan faktor som enligt Clinard (ibid., 108) är kännetecknande för Schweiz är att polisen är helt decentraliserad och enheterna är lokalt placerade. Individen sägs också själv vara sin egen polisman:

The Swiss' citizen's sense of responsibility and his active participation in community affairs affect his own behavior and that of others, including compliance not only with the generally accepted social norms but also with the law. It is commonly said, for example, that in Switzerland everyone is his own policeman. The people are conscious of the judgement that others make of behavior that violates laws and regulations and risks public censure (ibid., 113).

Förutom att schweizarna har ett stort egenansvar har de också stora möjligheter att påverka politisk utveckling – även över lång tid – i relativt små enheter såsom kantoner, distrikt och kommuner (ibid., 111-114). Clinard nämner även att schweizarna sällan använder vapen för att lösa konflikter även om det finns många vapen i landet.

Enligt Clinard finns det i Schweiz även fenomen som minskar risken för ungdomar att bli avvikare (ibid., 133-135). Schweizarna är stora vänner av friluftsliv vilket gör att tonåringar men även äldre ungdomar reser med sina föräldrar och andra vuxna för att vandra och skida i bergen. Detta överbrygger klyftan mellan de olika åldrarna. Även militärtjänstgöring kan överbrygga klyftor mellan flera generationer. I Schweiz har män i olika åldrar, från ca 20 år upp till 50 år, militära övningar tillsammans (ibid.).

Det förefaller finnas en gränsdragning mellan etablerade och outsiders i Schweiz³⁴ enär det uppenbarligen finns en tendens att indela individer i "oss" och "dem" enligt Elias och Scotsons (1965/1999) modell. Clinard (ibid., 21) hittar i sin studie tydliga drag av ett sådant "vi och de"-tänkande. Clinard berättar om en enkät som skickades till invånare i Zürich och Stuttgart. I denna studie tyckte två tredjedelar av respondenterna i Zürich att personer utanför grannskapet var ansvariga för de brott som begåtts i grannskapet. Detta antagande var lika för könen, men äldre personer tyckte i större utsträckning att utbölingar utförde brotten. Det fanns även en tydlig skillnad här mellan infödda schweizare och invånare födda i utlandet, eftersom de förstnämnda var mer benägna att skylla på utomstående.

Schweizare är enligt Clinards uppfattning i allmänhet även övertygade om att utländska arbetare är mer benägna att begå brott än infödda schweizare (ibid., 136-139). I Schweiz förblir också de utlänningar som bott en lång tid i landet en så kallad "outgroup" som diskrimineras socialt, ekonomiskt och politiskt av de infödda schweizarna. Clinard kallar detta en neofeodal inställning till invandrare: De infödda distanserar sig så mycket rent psykologiskt från de invandrade att de invandrade – även om de tillåts stanna i landet – inte integreras eller assimileras i samhället. Även de flesta personer som är insatta i juridik och implementering av lagar anser att många utlänningar – inte utlänningar bosatta i landet – kommer till Schweiz för att begå brott. De anser att detta är särskilt aktuellt i gränsområdena nära Basel och Genève och nära italienska gränsen.

Massmedierna kan också ha en stor betydelse då man skall definiera vem som hör till "oss" och "dem" (ibid., 29-31). Intressant nog handlar en stor andel av brottsnyheterna i Schweiz om kriminalitet utanför landets gränser. Detta kan tänkas skapa en bild av det egna landet som mer tryggt än omvärlden. Generellt sett ges det endast litet spaltutrymme åt brottsnyheter i schweiziska dagstidningar.³⁵

Clinard diskuterar även ett annat fenomen som är relevant för denna studie, det vill säga varför så många avstår från att anmäla brott till polisen. I en offerundersökning år 1973 i Zürich sade en stor andel av hushållens överhuvud och även andra medlemmar av hushållen att de inte anmält brott som de utsatts för (ibid., 57). Enligt Clinard (ibid., 57-60) innebär en anmälan av ett brott till polisen en komplex sociopsykologisk process. För det första måste personen anse att handlingen varit ett brott. Ett slag, hot, övervåld som inte är grovt eller stöld av ett föremål som inte är så värdefullt uppfattar offret kanske inte alls som ett brott. För det andra överväger offret kanske att anmäla ärendet till polisen även om han eller hon anser händelsen

34 Se en utförligare beskrivning av Elias' och Scotsons (1965/1999) begrepp i kapitel 6.3.

35 Något som även kommenteras av Balvig (1988, 108-109).

vara ett brott. Den vanligaste orsaken för respondenterna i Zürich att inte rapportera brott var att de ansåg att brotten inte var tillräckligt allvarliga eller viktiga för att rapporteras till polisen. Möjliga förklaringar till denna attityd är att brotten verkligen var triviala eller att små ekonomiska förluster kan accepteras i ett förmöget land såsom Schweiz.

Ur en rent metodologisk synvinkel kan Clinards studie emellertid ses som litet diskutabel när han kompletterar en attitydundersökning i Zürich³⁶ med bland annat 35 intervjuer med personer som han benämner ”well-informed and important persons in Switzerland” (ibid., 27). Dessa välinformerade och viktiga personer är nästan helt eniga om att landet har lägre brottslighet än andra europeiska länder, något som kanske inte är så förvånande eftersom dessa personer knappast ger en *negativ* bild av graden av kriminalitet i sitt eget land. I denna diskussion finns också paralleller till en studie som Balvig (1988) beskriver: De amerikanska kriminologerna Raymond Eve och Ursula Cassani (1984) ville göra en studie av brottslighet bland skolbarn i Genève. Studien tilläts dock inte eftersom de schweiziska skolmyndigheterna ansåg att många av frågorna var för påträngande och personliga. Dessutom tyckte skolmyndigheterna det var *oartigt* att offentligt gå ut med ett socialt problem samt tyckte att detta innebar en självuppfyllande profetia (Eve & Cassani 1984). De myndighetspersoner som Clinard (ibid.) har intervjuat vill uppenbarligen inte bekräfta att landet har sociala problem – såsom kriminalitet – i likhet med skolmyndigheterna i Eve och Cassanis studie (ibid.).

3.3.1 Stämmer bilden?

Både Adler och Clinard kritiseras av Flemming Balvig i hans bok *The Snow-White Image – The Hidden Reality of Crime in Switzerland* (1988). Kritiken riktar sig mot ett flertal punkter i Adlers och Clinards studier. Balvig inleder med att konstatera att Schweiz till stor del har förändrats sedan Clinard skrev sin bok år 1978 (ibid., 14). Antalet brott mot brottsbalken har ökat, antalet skilsmässor har ökat men antalet anmälda sexualbrott har minskat.

Balvig anser – i motsats till Clinard och Adler – att Schweiz inte alls har en särdeles låg grad av brottslighet (ibid.). Han påpekar att det redan år 1973 fanns fler anmälda brott i Schweiz än Japan, ett annat industrialiserat land med låg brottslighet. Balvigs kritik riktar sig även mot att Clinard i sin bok ser på vissa fenomen såsom exceptionella endast på grund av att han är amerikan. Balvig är förvånad över att Clinard storögt beskriver hur schweizarna låter sin tvätt hänga ute på tork utan övervakning och hur man i Schweiz kan hålla ytterdörren olåst eller åka på semester utan att hyra ut sitt hus eller arrangera för bevakning.

36 Clinard säger själv att han i studien använt sig av ovanliga forskningsmetoder: “I have used a number of unusual research methods and sources in addition to official crime data. I have, for example, studied parliamentary debates, examined press coverage of crime news, carried out a victimization survey in Zurich, and considered theft insurance rates and trends” (ibid., xi).

Kritiken riktar sig även mot att både Clinard och Adler säger att unika aspekter i det schweiziska samhället förklarar den låga kriminaliteten (ibid., 72-75). Den första av dessa aspekter är den utvidgade kontrollen individen har över sitt eget liv, en kontroll som beror på en stark decentralisering och engagemang i centrala beslutsfattande processer. Den andra aspekten är den mera rigorösa informella sociala kontrollen bland människor – en kontroll som kan härledas ur den låga graden av urbanisering. Balvigs kritik här går bland annat ut på att graden av urbanisering i Schweiz de facto inte är så låg. Schweiz har gjort ett hopp från att vara ett landsbygdssamhälle till att vara ett servicesamhälle. Jordbrukarna har inte blivit industriarbetare eftersom det inte finns någon tung industri, bland annat på grund av avsaknad av mineraler. Istället har jordbrukarna blivit tjänstemän eller bankkassörer. Enligt Balvig (ibid.) är arbetarklassen relativt liten, speciellt den utbildade delen, och består mestadels av immigranter.

Clinard (1978) skriver också att avsaknaden av miljonstäder i Schweiz leder till att det finns en starkare informell social kontroll. Detta fenomen diskuterar även Balvig (ibid., 78) och han menar att det som påverkar den informella sociala kontrollen är livsstilen i städerna, inte städernas storlek. Det allmänna antagandet att finns mer brottslighet i städer än på landsbygden grundar sig nämligen på att den informella sociala kontrollen minskar då stadens storlek – invånarantalet – ökar. Balvig påpekar att så inte alltid är fallet. I Japan, till exempel, finns det en stark social kontroll även bland invånarna i storstäderna.

Balvig säger att ett uttryck för informell social kontroll är hur benägna individerna är att ingripa i situationer där något oturellt händer (ibid., 78)³⁷. Han refererar till en brottsofferstudie från år 1973 som utförts i schweiziska Zürich och tyska Stuttgart. Enligt denna undersökning skulle färre än hälften av deltagarna från Zürich ingripa – åtminstone ringa polisen – om de såg ett brott begås, medan betydligt flera personer skulle ingripa i samma situation i Stuttgart.

Med bakgrund av ovanstående kan den informella sociala kontrollen sägas ta två olika skepnader i Schweiz. Balvig summerar som följer (ibid., 71): För det första finns det en oproportionerligt stark kontroll av personer som har en svag position i samhället och av dessa personers potentiella kriminalitet. För det andra finns det en oproportionerligt svag kontroll av personer som har en ledande position i samhället och av dessa personers potentiella kriminalitet. Även kriminaliteten i Schweiz har två karaktäristiska drag – Balvig skriver att Schweiz ”exporterar” så kallade traditionella brottsproblem såsom våld, stöld och droger till andra länder samt att Schweiz främjar ”modern” kriminalitet, såsom ekonomisk brottslighet.

Det finns några områden där Balvig, trots sin allmänt kritisk hållning, emellertid är ense med Clinard. Invånarna som deltog i Clinards studie i Zürich uppgav att trafiken var ett stort problem – större än brott – och även Balvig (ibid., 25-26) menar i sin studie att det största kriminalitetsproblemet i Schweiz är trafikbrott. På 1970- och 80-talen blev fler personer dömda för trafikbrott än andra brott (ibid.).

37 Jämför min diskussion om Gemeinschaft och Gesellschaft i kapitel 7.7.2

Balvig hittar också – liksom Clinard – drag av en indelning i etablerade och outsiders i Schweiz. Det är mycket svårt att bli medborgare i Schweiz och relativt lätt att bli utvisad ur landet om man begått brott även om man bott där ett tjugotal år (ibid., 64-66). Det finns alltså något som kan kallas en stark kontroll av immigranter i ett slags förebyggande syfte: Om man inte kontrollerar immigranterna kan dessa hemfalla åt stöld, drogbrottslighet och sociala problem. Detta resonemang bygger enligt Balvig (ibid.) på följande antaganden: För det första att arbetslösa hemfaller åt brottslighet, för det andra att brottslighet är smittsamt och sprids som ringar på vattnet, för det tredje att ”utlänningar” är mer kriminella än etniskt infödda schweizare och för det fjärde att arbetslösa invandrare är särskilt kriminella.

Som jag redan nämnt, skriver Balvig att Schweiz lever med brottslighet på ett mindre dramatiskt sätt än Danmark, något som tar sig tre olika uttryck (ibid. 117-118): För det första undviker myndigheterna i Schweiz att ingripa med sanktioner mot barn och unga personer som begått brott – detta förutom i de fall då brottet är drogrelaterat. I praktiken straffas endast personer över 18 år för kriminella handlingar. För det andra skadas generellt sett mer personer i trafiken än skadas på grund av brott. En hög andel av brottsligheten i Schweiz är också, som tidigare konstaterats, trafikbrott. Den höga andelen personer som kommit till skada i trafikrelaterade brott, menar Balvig, borde rimligtvis leda till en allmän debatt om trafikens faror – något som faktiskt hänt i Schweiz. För det tredje skriver Balvig att Schweiz har lyckats minimera några av de mest otrevliga sidoeffekterna av brott, såsom rädsla för brott och otrygghet. Här spelar massmediernas rapportering, enligt Balvig, en stor roll:

The dimensions and intensity of the fear of crime in a society are not only related to the level and character of crime, but also to how the authorities and the media choose to present criminality to the population. In Switzerland the choice has been made to give crime a much lower priority on the public agenda than is the case in most other Western countries (ibid., 117-118).

Om massmedierna väljer att presentera samhället som tryggt blir följaktligen samhället sådant enligt Balvig (ibid.). Likaså blir samhället otryggt om massmedierna väljer att presentera samhället som sådant. Också Gunnlaugsson och Galliher (2000), vilkas studie om Island som ett land utan allvarliga brottsproblem jag kommer att presentera i det följande, är av åsikten att massmediernas rapportering av brottslighet oaktat leder till en ökad rädsla för brott³⁸.

38 Här är jag inte helt enig med vare sig Balvig eller Gunnlaugsson och Galliher – jämför med diskussionen om massmediers inverkan på rädsla för brott i kapitel 5.2.7.

3.4 Exemplet Island

En senare studie av områden som upplevs som trygga av sina invånare handlar om Island och är utförd på 1990-talet (Gunnlaugsson & Galliher 2000). Befolkningen på Island är mycket homogen med endast spår av etniska och religiösa minoriteter. Islands storlek underlättar primärgruppsrelationer, social integration och informell social kontroll. Ända tills nyligen hade Island inte heller den specifika urbana befolkning eller höga befolkningsdensitet som ofta kopplas samman med kriminalitet (Gaylord & Galliher 1991). Den låga brottsligheten på Island beror även på den relativt jämlika och sammanhängande samhällsstrukturen (Gunnlaugsson & Galliher 2000).

År 1944 bröts unionen mellan Island och Danmark, en union som skapade solidaritet bland islänningarna mot danskarna. Hårt klimat, en svag immigration och ett gemensamt språk har enligt Gunnlaugsson och Galliher (ibid.) likaså möjligen bidragit till en stark kohesion. Det finns inga slumområden i städerna på grund av en relativt jämställd samhällstruktur som bland annat bottnar i skattesystem och social trygghet. Det finns även en stor tilltro till polisen bland allmänheten. Det finns också omfattande kontroll innan individen kan erhålla vapenlicens och polis och fängvaktare bär inte vapen i tjänsten.

Då man studerar rädslan för brott bland invånarna i Islands största stad, Reykjavik, ser man att det är en betydligt större andel av invånarna som känner sig trygga än otrygga. Gunnlaugsson och Galliher (ibid., 79) skriver i och för sig att endast få av invånarna – ungefär en tredjedel – i Reykjavik känner sig mycket trygga i sitt grannskap. Men då jag räknar ihop andelarna invånare i Reykjavik som känner sig ”mycket otrygga” och ”en aning otrygga” respektive ”ganska trygga” och ”mycket trygga” år 1994 (ibid.) får jag ett intressant resultat: Andelen ”ganska trygga” och ”mycket trygga” i Reykjavik utgör tillsammans 63 procent medan andelen ”mycket otrygga” och ”en aning otrygga” tillsammans utgör 38 procent³⁹. Om man renodlar kategorierna är alltså andelen trygga personer betydligt större än andelen otrygga.

Vilka hotbilder finns det då på Island? Enligt Gunnlaugsson och Galliher (2000, 67) är det uppenbart att många – 40 procent av respondenterna i en enkät från år 1989 och en tredjedel av respondenterna i en enkät från år 1994 – tror att drogmissbruk är dagens mest allvarliga brott på Island. Även sexualbrott anses vara ett väldigt allvarligt brottsproblem på Island (ibid., 138). Sexualbrott ses som ”interna” problem medan drogrelaterad brottslighet allmänt anses uppstå på grund av influenser utifrån.

På grund av sin geografiska placering i Atlanten har Island varit ett mycket isolerat land ända tills senare år då en ökad flygtrafik har gjort landet mer lättillgängligt (ibid., 146-147). Efter att Island har öppnat sig utåt har det enligt Gunnlaugsson och Galliher (ibid.) dock blivit svårare att upprätthålla det som kallas ”boundary maintenance” – samhällets moraliska gränser. En av de första teoretiker som diskuterat

39 Författarna påpekar att procentandelarna överskrider 100 procent på grund av att talen avrundats uppåt.

boundary maintenance är sociologen Kai Erikson (1966). Gunnlaugsson och Galliher (2000, 10) jämför förhållandena i Eriksons studie om *Massachusetts Bay Colony* med förhållandena på Island och kommer fram till att Island ligger lika isolerat från sina grannar som kolonin i Massachusetts gjorde på sin tid. Kolonin som Erikson undersökte i sin studie blev dock med tiden allt mindre isolerad från världen utanför. Då makten omstrukturerades bland invånarna i kolonin blev det allt viktigare med artificiella sätt att upprätthålla de moraliska gränserna inom gruppen. För att återupprätta dessa gränser började man därför spåra och bestraffa häxor.

Droger upplevs som ett hot mot sociala solidariteten på Island eftersom droger kommer utifrån – de odlas inte på Island. På Island är också de handlingar som mest skadar det kollektiva medvetandet beteenden som kan relateras till drogmissbruk (Gunnlaugsson & Galliher 2000, 147-148). Drogmissbruk ses därför som en av de främsta orsakerna till avvikelse och många islänningar anser därför att drogmissbruk måste straffas. Genom bestraffning av drogmissbruk definieras också de moraliska gränserna tydligare (ibid.).

Antalet personer dömda för brott på Island har ökat fram till 1977, då den sista domstolsstatistiken (*Justice Statistics*) om brott gavs ut, och förefaller att öka fortfarande (ibid., 137-142). Den vanligaste orsaken till att bli dömd för brott på Island är egendomsbrott och alkoholrelaterade brott. Drogrelaterad brottslighet är det näst vanligaste brottet som isländska fångar dömts för. Det finns även många fångar som avtjänar fängelsestraff för trafikbrott. Nästan en tredjedel av fångpopulationen på Island är dömda för trafikrelaterade brott, de flesta rattfyllerister. Island har dock en av de lägsta fångpopulationerna i världen. Gunnlaugsson och Galliher (ibid., 141) påpekar att antalet fångar är lägre på Island än i Schweiz.

Det har även skett en märkbar social förändring på Island (ibid., 144). Befolkningen har trefaldigats mellan 1910 och 1988 – från 85 000 invånare år 1910 till 272 000 invånare år 1988. Landet har även upplevt en märkbar urbanisering – år 1910 bodde två tredjedelar av Islands invånare på landsbygden men idag bor mindre än en tiondel på landet⁴⁰. Såsom Balvig (1988) dock påpekar ovan har storleken på städer inte alltid en direkt effekt på den informella sociala kontrollen, däremot kan livsstilen i städerna ha det. Man kan därför fundera på, huruvida urbaniseringen på Island verkligen medfört en försvagning i den informella sociala kontrollen och därmed stärkt rädslan för brott.

40 Även yrkesstrukturen har förändrats, delvis på grund av industrialiseringen. År 1910 var de flesta invånarna verksamma inom fiske och jordbruk – yrken som idag endast utövas av 10 procent av befolkningen (Gunnlaugsson och Galliher 2000, 144).

3.5 Exemplet Helsingfors

Den finländska urbangeografen Hille Koskela disputerade år 1999 med en avhandling som har två huvudteman, varav det ena är att undersöka hur kvinnors rädsla för våld tar sig uttryck i att kvinnor undviker vissa områden. Det andra huvudtemat är att studera hur videoövervakning förändrar karaktären hos urbana miljöer (Koskela 1999). I en av artiklarna som avhandlingen består av, diskuterar Koskela varför en del kvinnor i Helsingfors rör sig obehindrat och utan rädsla i staden medan andra är rädda för våld på gatorna (Koskela 1997). Hon behandlar också den så kallade brytningspunkten, då tidigare orädda kvinnor blir rädda för brott. Artikelns (ibid.) grundar sig på berättelser av 43 kvinnor, varav 18 nedtecknats vid samtalsintervjuer och 25 skrivits av kvinnorna själva.

Koskelas artikel (ibid.) visar på företeelser som även är av intresse för detta kapitel samt avhandlingen i stort. Kvinnorna, som Koskela intervjuat, uppger sig oftast vara orädda för brott och beskriver orsakerna till detta: Då de hamnar i en skrämmande situation, försöker de övertyga sig själva om att det inte finns någon orsak till att vara rädd (*reasoning*). Kvinnorna i Helsingfors känner sig trygga i en bekant kulturmiljö, särskilt om de har kunskap om någon främmande kultur (*cultural relativity of danger*). Till den finländska kulturen förknippas enligt Koskela (ibid.) även kvinnors självständighet och rörlighet. När kvinnorna rör sig tillräckligt ofta i centrum av staden, blir området bekant vilket leder till att rädslan för att falla offer för brott blir mindre (*taking possession of space*). Slutligen anser kvinnorna sig veta, vem som är farlig eller ej på grund av sin sociala förmåga (*social skills*). Dessa kategorier av mod och oräddhet diskuteras även ytterligare i kapitlet nedan.

Helsingfors har även i andra sammanhang presenterats som en stad där invånarna kan känna sig trygga. År 1999 utkom den finländska sociologen Martti Tuominens forskningsrapport *Turvallinen Helsinki*, det vill ungefär säga *Ett tryggt Helsingfors*. Tuominen inleder rapporten med ett förord till läsaren där han beskriver valet av titel som följande:

Titeln på denna undersökning kunde i princip vara "det farliga Helsingfors". Den gäller ju miss-handel, det våld som helsingforsborna hör om, ser och – kanske – är inblandade i. (...) Ändå valde jag att kalla studien "Ett tryggt Helsingfors". Detta för att betona ett budskap som jag vill ha fram: Helsingfors är en tryggt stad (ibid., 11).

Tuominen skriver att det inte finns några specifika stadsdelar i Helsingfors som upplevs som farliga av helsingforsborna (ibid., 70). En orsak till att invånarna i Helsingfors enligt Tuominen (ibid.) kan känna sig trygga är att det inte finns några markanta skillnader mellan samhällsklasserna i Helsingfors, inte heller segregation eller gatuvåld på grund av segregation. Det är också ovanligt att bära eller använda handeldvapen i Helsingfors då det vapen som oftast används i ett kriminellt sammanhang är kniv.

Enligt Tuominen kan Helsingfors inte heller anses vara en farlig stad sett i ett internationellt perspektiv. Tuominen hänvisar här främst till brottstatistik och skriver

att fastän brott mot liv per person ökat i Finland som helhet under 1990-talet har ingen motsvarande ökning skett i Helsingfors (ibid., 71). Under senare år har Helsingfors däremot kommit att ligga litet under medeltalet i Finland beträffande brott mot liv per capita. Brottstatistiken visar enligt Tuominen förvisso att det begås flera dråp per capita i Finland än i de övriga nordiska länderna och att misshandel är vanligare i Finland än i Norge och Danmark. Tuominen påpekar ändå, att Finland i en större internationell jämförelse ”varken utmärker sig åt ena eller andra hållet” (ibid., 11).

3.6 Exemplet ”Oldtown” – farligt men tryggt

Det är lätt att anse att kriminalitet och rädsla för brott hör samman. Oavsett hur det faktiskt ser ut i verkligheten, är det enkelt att föreställa sig att endast invånare i ett samhälle med en låg grad av brottslighet kan känna sig trygga. Det intressanta i studien som jag nu skall presentera är dock, att invånarna upplever samhället de bor i som kriminellt men trots detta inte är rädda. I motsats till de samhällen som diskuterats ovan, kan samhället nedan kategoriseras som ett samhälle med en hög grad av kriminalitet. Detta samhälle, en stadsdel, upplevs ändå som tryggt av sina invånare. Sociologen Sandra Walklate beskriver i sin artikel (Walklate 2000) två bostadsområden i Manchesters storstadsregion. Hon ger områdena de fiktiva namnen Oldtown och Bankhill. Jag skall kort diskutera kriminaliteten och rädslan för brott i området Oldtown.

Oldtown beskrivs av Walklate som ett arbetarklassområde som ”alltid ansetts som stökigt” (ibid., 241-242). Prostitution och alkoholmissbruk har tidigare varit vanligt i hamnkvarteren i Oldtown men även efter att hamnen stängts är området känt för sin kriminalitet och oordning. I slutet av 1980-talet har Oldtown blivit isolerat och nedgången och de offentliga mötesplatser som finns kvar för invånarna fungerar främst som en arena där angivare anges genom klotter. Det finns flera kriminella gäng i området och området har under senare år även drabbats av upplopp där bland annat en polisbil beskjutits. Walklate (ibid.) skriver att invånarna i Oldtown anser att området är i en nedgångsspiral. De finner att de kommunala myndigheterna är orsaken till nedgången eftersom

den [kommunen] placerat ”utbölingar” i området och därigenom förstört ett tidigare stabilt lokalsamhälle (ibid., 242).

Walklate (ibid.) finner att invånarna i Oldtown ändå upplever området som tryggt. Uppfattningen om tryggheten inom området präglas av tre uppfattningar hos invånarna. För det första av en övertygelse som invånarna uttrycker ”You’re alright here if you’re local” (ibid., 256) vilket ungefärligen kunde översättas som att ”man klarar sig bra om man hör hemma i området och känner till det bra”. För det andra över-

tygelsen om att man inte riskerar att bli offer för brott om man hör till området, vilket Walklate uttrycker ”People round here don’t rob off their own” (ibid., 244). Walklate citerar ett replikskifte mellan tre tonåriga skol flickor som illustrerar denna övertygelse. I citatet konstateras att invånarna i Oldtown inte begår stölder i Oldtown utan snarare i Bankhill, att invånarna tar hand om sina egna och att invånarna håller koll på varandra (ibid., 244-245). Oldtown upplevs för det tredje som ett självkontrollerande samhälle (ibid., 245) – invånarna reder ut brott på egen hand utan att göra en anmälan till polisen. Invånarna i Oldtown upplever även att de kan stämplas som angivare⁴¹ om de anmäler ett brott till polisen, något som kan leda till hämndaktioner. Som Walklate skriver:

Samtidigt som folk som bor i detta område skräms av det kriminella gängets närvaro och dess aktiviteter, är de alltså övertygade om att samma närvaro ger dem ett bättre skydd mot att bli offer för brott än det de kan få genom offentliga myndigheter (ibid., 246).

Walklate konstaterar slutligen att begreppet ”rädsla för brott” helt enkelt inte stämmer överens med de känslor som invånarna har om brottsligheten i området (ibid.). Invånarna upplever en stark tillhörighet vilket ger dem en stark känsla av att säkerheten inte är ett problem för dem. Denna upplevelse av trygghet är gemensam för invånarna, oavsett kön eller ålder.

3.7 Områden som upplevs som trygga av sina invånare – en sammanfattande diskussion

Det finns ett antal teman som är gemensamma för de studier jag presenterat ovan. Innan man inleder arbetet med en studie är det vanligt att fördjupa sig i tidigare studier på området. Det är kanske därför inte så märkligt att läsaren hittar paralleller mellan studierna ovan. Flera av författarna skriver om tematiken ”vi och de” – i Schweiz förekommer det en tydlig klassificering av individerna som kritiserar av Clinard i slutet av 1970-talet (1978) för att även kritiserar av Balvig tio år senare (1988). Förutom denna gränsdragning mellan individer gör det faktum att droger kommer utifrån att droger och drogrelaterad brottslighet anses vara särskilt farlig och oroande. Drogers farlighet i Schweiz diskuteras av Clinard (ibid.) medan Gunnlaugsson och Galliher (2000) ser på detta ur en isländsk synvinkel.

Ett annat tema som diskuteras i flera av studierna är huruvida urbanisering inverkar på kriminaliteten i ett område. Gunnlaugsson och Galliher (ibid.) skriver att Island inte drabbats av en hög brottslighet eftersom landet inte är så urbaniserat. Schweiz på 1970-talet, som Clinard (ibid.) beskriver, är inte alltför urbaniserat, något som Clinard menar är en av delorsakerna till den ävenså låga graden av brottslighet i

41 Ingrid Sahlin använder i sin översättning ordet ”tjallare”.

landet. Balvig (ibid.) som studerar Schweiz tio år senare konstaterar att landet de facto är relativt urbaniserat men ser intressanta paralleller mellan social kontroll och urbanisering. Informell social kontroll som en viktig orsak till den låga graden av kriminalitet i Schweiz och på Island diskuteras också av Adler (1983), Clinard (ibid.) och Gunnlaugsson och Galliher (ibid.).

Många av de fenomen som kännetecknar dessa samhällen finns också i mitt empiriska material om kommunerna i Åboland. Sådana fenomen är ett stort egenansvar hos invånarna, invånarnas benägenhet att avstå från att anmäla brott, invånarnas vana att hålla dörren olåst, invånarnas känsla av trygghet i en bekant kulturmiljö samt invånarnas förmåga att ta ett område i besittning.

De flesta av samhällena som beskrivs ovan presenteras som samhällen med en låg grad av brottslighet. Det intressanta för denna diskussion är dock inte huruvida samhällena uppvisar en faktisk låg eller hög brottslighet. Det intressanta i studierna som presenteras ovan är däremot varför invånarna upplever områdena som trygga. En del av de fenomen som kännetecknar samhällena i studierna ovan kan ses som orsaker till varför samhällena upplevs som trygga av sina invånare: en stark informell social kontroll, grannkontroll och en tydlig gränsdragning mellan "oss" och "dem" där de upplevda farorna – såsom exempelvis droger och drogmissbruk – representerar "dem" och kommer utifrån.

Social kontroll

Såsom jag konstaterade i det förra kapitlet, är informell social kontroll en delorsak till att samhällen upplevs som trygga av sina invånare. Social kontroll har av hävd varit ett viktigt tema inom sociologin. De första, klassiska sociologiska teorierna om samhällets sammanhållning kan sägas ha varit influerade av samhällsförändringarna i Europa vid sekelskiftet 1800-1900 (Tönnies 1887/2002; Durkheim 1893/1968). Dessa teorier ställde den sociala kontrollen i det ”gamla” samhället mot den sociala kontrollen i det ”nya” industrialiserade samhället. Det ”gamla” samhället kallades *Gemeinschaft* av Tönnies (ibid.) och sades innefatta en mekanisk solidaritet (Durkheim ibid.) medan det ”nya” samhället kallades *Gesellschaft*-samhälle av Tönnies (ibid.) och sades innefatta en organisk solidaritet (Durkheim ibid.).

Social kontroll har även behandlats av ett flertal samtida sociologiska teoretiker⁴². Eftersom temat för denna avhandling bland annat är uttryck för den sociala kontrollen på landsbygden, fokuserar jag på sociala kontrollteorier som behandlar miljöns betydelse för kontrollens former. Bland de studier som behandlar social kontroll relaterad till miljö bör här särskilt noteras Elias och Scotsons studie *Etablerade och Outsiders* (1965/1999) som diskuterar vilka drag den sociala kontrollen tar i ett bostadsområde i en industristad. Denna studie går som en röd tråd i flera av kapitlen nedan. Antropologen M. P. Baumgartners *The Moral Order of the Suburb* (1988) presenterar den särpräglade sociala kontrollen i förortens sociala liv och har varit en tankeväckande inspirationskälla. Detta trots att Baumgartners begrepp ”moral minimalism” har inspirerats av en helt annan miljö än den jag funnit i Åboland. Poängen är att jag finner problemlösningsmekanismer, att *tolerera* ett avvikande beteende samt *undvikande*, både i Åboland och i den förort som Baumgartner studerade. Nedan skall jag också presentera några av de sociala kontrollteorier som tillämpas inom kriminologin. Dessa teorier diskuterar främst kontrollens betydelse för individens eventuella avvikelser. Betoningen på social kontroll i avhandlingen har uppkommit i samband med en analytisk abduktion. Detta har jag behandlat i det inledande kapitlet.

42 För en mer differentierad genomgång, se exempelvis Katarina Jacobssons rapport (1998).

4.1 Klassiska sociologiska teorier om samhällets sammanhållning

Jag skall i det följande diskutera två klassiska sociologiska teorier, Ferdinand Tönnies' (1887/2002) teori om Gemeinschaft och Gesellschaft samt Emile Durkheims (1893/1968) teori om organisk och mekanisk solidaritet. Det gemensamma för dessa teorier är att de beskriver ett bipolärt kontinuum – en gradvis förändring som sker utan avbrott – mellan vars poler samhället rör sig.

4.1.1 Gemeinschaft och Gesellschaft

Ferdinand Tönnies har en tämligen romantiserad bild av det ideala samhällets uppbyggnad. Tönnies' (ibid.) dikotomi Gemeinschaft och Gesellschaft har inspirerat mig på flera sätt under arbetet med denna avhandling och jag hänvisar ett flertal gånger till begreppsparet i texten. Det ideala samhället innebär enligt Tönnies (ibid.) Gemeinschaft, gemenskap och kännetecknas av banden inom familjen, bysamhället och småstaden. Sammanhållningen fungerar genom blodsband eller genom en gemensam "anda" och baserar sig på känslomässiga grunder. I denna typ av samhälle följer invånarna oskrivna regler som grundar sig på sämja, sedvänja eller religion. Gesellschaft-samhället hålls däremot samman av konventioner, lagar och den allmänna opinionen. Denna form av samhällen är storstaden, staten och världen. En viktig sammanhållande faktor är pengar, som skapar sociala band i bytessamhället. Tönnies' teori om Gemeinschaft och Gesellschaft uppfattas ofta som en konsensussteori, något som delvis kritiseras av Asplund (1991), enär Asplund uppfattar att konflikt är av stor betydelse i bägge samhällsformerna. Gemeinschaft är på intet sätt konfliktfritt i och med att Gemeinschaft enligt Asplund (ibid.) skapar fiender som är både inre och yttre. Som Asplund skriver (1991, 71): "Vänskap och fiendskap betingar varandra i Gemeinschaft: mot sämja och välvilja inom gemenskapen svarar osämja och illvilja mot gemenskapens omvärld". I Gemeinschaft, säger Asplund (ibid.), utgör konflikter gemenskapens "baksida" och Gemeinschaft-andan strävar efter konsensus. I Gesellschaft innebär konflikterna däremot inget negativt – Gesellschaft är baserat på konflikt. Asplund anser att Gesellschaft rentav *är* konflikt (1991, 73). Motsättningen mellan fiendskap och vänskap som finns i Gemeinschaft har upphävts i Gesellschaft och ersatts av ekonomisk konkurrens (ibid., 75). Enligt Asplund (ibid., 136) kan ytterligare tillfogas att Gesellschaft präglas av anonymitet medan "alla känner alla" i Gemeinschaft.

4.1.2 Mekanisk och organisk solidaritet

Emile Durkheim, en av Tönnies' kritiker, studerade under de första decennierna på 1900-talet sammanhållningen i förmoderna och moderna samhällen (Durkheim 1893/1968). Förmoderna samhällen hålls enligt Durkheim (ibid.) samman av ge-

mensamma trosföreställningar, känslor, värderingar och normer. Det moderna samhället binds samman av arbetsfördelningen, som skapar en gemensam aktivitet. Arbetsfördelningen skapar band som inte är ”mekaniska” – vilket är Durkheims (ibid.) begrepp för den solidaritet som utmärker det förmoderna samhället – men som bildas lika naturligt som de band vilka höll ihop det förmoderna samhället. Det förmoderna samhället sammanhålls enligt Durkheim (ibid.) sålunda av mekanisk solidaritet medan det moderna samhället sammanhålls av en organisk solidaritet. Den mekaniska solidariteten kännetecknas av att den grundar sig på likhet. Individerna har svaga sociala band och svagt ömsesidigt beroende (ibid.). Den mekaniska solidaritetens samhälle är litet med svag densitet. Normer efterföljs på grund av ett hot om repressiva sanktioner enligt en strafflag. Det kollektiva medvetandet grundar sig på religion och det gemensamma bästa står framom individens bästa.

Det organiska samhället kännetecknas av att det finns ett starkt beroende mellan individerna, vilka binds samman av starka sociala band (Durkheim 1893/1968). Det organiska samhället är stort och den höga befolkningstillväxten och urbaniseringen leder till en hög densitet. Normer efterföljs på grund av individernas kännedom om skadeersättande sanktioner – samhället bygger på civila lagar och tjänstemannalagar. Det religiösa livet i det organiska samhället är mer profant än i det mekaniska samhället. Det finns mera utrymme för individens egna initiativ och omdömen. Värderingarna i det mekaniska samhället bygger på individens integritet, likvärdiga möjligheter, stark arbetsetik och social rättvisa.

4.1.3 Polaritet – en diskussion

John C. Mc Kinney och Charles P. Loomis skriver i en inledande essä från år 1963⁴³ till en engelskspråkig utgåva av Tönnies' *Community and Society* (1887/2002) att begreppsparet Gemeinschaft och Gesellschaft är ett typexempel på en formulering som har två motsatta poler. Ett annat sådant polariserat begreppspär är Durkheims (1893/1968) mekanisk och organisk solidaritet (ibid.). Enligt Mc Kinney och Loomis (ibid., 12-13) ligger styrkan i dessa slags begreppspär att polerna ger de yttre gränserna varemellan sociala fenomen kan röra sig:

The types establish the "outer limits" or standards by means of which the processes of change or intermediate structural forms can be comprehended from the perspective of the continuum. It is in this sense that Gemeinschaft and Gesellschaft and related typologies remain as an important part of current sociological endeavour.

Denna polarisering föranleder enligt författarna (ibid.) alltså att ett samhälle ständigt rör sig mellan polerna Gemeinschaft och Gesellschaft respektive mekanisk och organisk solidaritet. Som Asplund också kommenterar (1991, 42), kan inget Gemeinschaft vara ett rent Gemeinschaft utan innefattar alltid det han kallar gesellschaftspräglade inslag, inte heller kan ett Gesellschaft vara ett rent Gesellschaft utan innefattar också gemeinschaftspräglade inslag.

43 Uppgiften om att essän är från år 1963 finns i Asplund (1991, 21).

4.2 Återhållsamma responser

Samtidigt som den gemeinschaftspräglade samhällsordningen i Åboland utvecklar en stark social kontroll finns det också drag av återhållsamhet. Den specifika, återhållsamma sociala kontroll som diskuteras av Baumgartner i studien *The Moral Order of the Suburb* (1988) kallas ”moral minimalism”. Begreppet är dock tämligen svårtolkat och jag har därför valt att tala om återhållsamma responser. Enligt Baumgartner (ibid., 129) finns dessa återhållsamma responser varhelst det sociala livet liknar förtens sociala liv men jag anser att drag av detta också finns i Åboland.

Baumgartner avser med termen ”moral minimalism” ett flertal olika lösningar på problem mellan individer – lösningar som uttrycker motvilja mot konfrontation och konflikt och förkärlek för knappa, till och med svaga strategier för social kontroll (ibid., 11-12). Det är i dessa problemlösningmekanismer som jag hittat likheter till Åboland och jag kommer även att diskutera detta i kapitel 6.5 nedan. Liksom i Åboland, *tolererar* invånarna i förorten Hampton, som Baumgartner beskriver i sin studie (ibid.) beteende som de finner störande eller gör ingenting åt det, överger stridigheter, närmar sig förövare i en försonlig anda eller anför klagomål till myndigheter i hemlighet. Invånarna i Hampton, i likhet med invånarna i Åboland, använder sig också av strategin *undvikande*⁴⁴ för att inte skapa eller integreras i konflikter som uppstår i familjen eller bland vänner, i grannskapet eller med främlingar. Undvikande innebär att individen minskar interaktionen med den person han eller hon finner störande. Enligt Baumgartner (ibid., 75) kännetecknas undvikande av att den part som känner sig förolämpad eller utsatt inte hälsar på den oönskade parten när parterna möts, eller endast hälsar rutinmässigt, inte bjuder den oönskade parten på besök och inte heller erbjuder honom eller henne små tjänster när denne ber om sådana. Undvikande innebär helt enkelt att parten som upplever sig vara kränkt gör ett försök att inte alls se den kränkande parten. Undvikande är enligt Baumgartner vanligare i medelklassen än i andra samhällsklasser.

Det finns dock en markant skillnad mellan de återhållsamma responserna i Åboland och förorten Hampton, som Baumgartner (ibid.) studerade. I Åboland använder invånarna sig av återhållsamma responser som en problemlösningmekanism eftersom alla invånare känner varandra väl. I samhällen som Åboland dominerar den moraliska ordningen av antingen aggression eller medling (Baumgartner 1988, 129). Jag anser att en aggressiv konfliktlösning – hämnd eller direkt konfrontation i form av gräl – dock kan medföra problem för parterna i konflikten framledes eftersom den sociala ordningen till stor del är uppbyggd på *beroende* – ett beroendeförhållande mellan individerna samt beroende av att relationerna mellan invånarna fungerar. Att tolerera eller undvika ett avvikande beteende blir den sista utvägen för att upprätthålla den sociala ordningen. Om man inte kan lösa en konflikt genom exempelvis medling kan man välja mellan att försöka undvika att träffa den andra parten i konflikten eller acceptera den andra partens beteende.

44 Bör inte förväxlas med undvikande såsom en strategi för att klara av rädslan för brott (kapitel 5.3)

I förorten Hampton, däremot, uppstår återhållsamma responser eftersom invånarna inte känner varandra (ibid.). I motsats till Åboland, där invånarna känner varandra och är beroende av varandra, finns det i förorten endast svaga sociala band mellan invånarna. Invånarna i förorten står även till stor del i ett *oberoende* förhållande till varandra vilket gör att invånarna kan använda sig av återhållsamma responser som en problemlösningsmekanism. Baumgartner (ibid., 94-97) utpekar tre huvudorsaker till att förorten främjar återhållsamma responser. Invånarna i förorten saknar för det första stöd av andra personer. De svaga banden mellan individerna hämmar konfrontation eftersom individen inte har några bundsförvanter som stöder individen vid en eventuell konflikt. När känslorna svallar är individen lämnad åt sig själv. Utan stöd av andra individer som kan hjälpa till med att lösa konflikten är individen benägen att undvika direkta konfrontationer. Invånarna i förorten har för det andra även begränsad social information om varandra, vilket innebär att man i större omfattning kan tolerera ett avvikande beteende. Invånarna har bland annat begränsad information om andra invånares tidigare missgärningar, vilket innebär att förortens invånare inte vet vem som exempelvis begått brott upprepade gånger. Om invånarna tror att en person endast begått en eller två kriminella handlingar behandlar de honom eller henne bättre än om invånarna uppfattar personen som en kronisk brottsling. Invånarna tolererar även bättre dem som begått få brott och straffar dem svagare. För det tredje har invånarna i förorten många aktiviteter utanför hemmet som gör att deras fokus eller intresse sprids. Om invånarna engagerar sig i aktiviteter utanför den egna gruppen får gruppmedlemmarnas egna, inre konflikter inte de övriga medlemmarnas fulla uppmärksamhet. Det är alltså möjligt att stå i konflikt med en annan person utan att någon känner till det.

4.3 Kriminologiska kontrollteorier

Jag skall i det följande också belysa några kriminologiska kontrollteorier som är särskilt intresse för denna studie. Den sociala kontrollen i Åboland tar sig uttryck som ibland även har paralleller till kriminologiska kontrollteorier. För det första förefaller det som om kriminalitet stävjas av både inre och yttre social kontroll (Reckless 1961; Hirschi 1969). För det andra är skvaller en allmän form av informell social kontroll i Åboland som även ingår i så kallat skambeläggande (Braithwaite 1989).

Inom kriminologin är kontrollteorierna av stor vikt och indelas oftast i teorier om under- respektive överkontroll (Hagan 1987). Teorierna om underkontroll betonar brister i de strukturer och processer som i vid mening skapar och representerar social kontroll. Underkontrollteorierna hävdar med andra ord att brist på social kontroll förorsakar avvikelse. Överkontrollteorierna betonar däremot den sociala kontrollens betydelse som orsak till social avvikelse och brottslighet. Detta innebär alltså att social kontroll i sig kan förorsaka avvikelse.

Kriminalitet, isynnerhet ungdomsbrottslighet, har i många fall utgjort undersökningsområdet för studiet av social kontroll (Hagan 1987). Nyckelkonceptet i de kriminologiska kontrollteorierna är att samhällets normer är gemensamt antagna och att varje samhälle försöker utöva normer och värderingar på samhällets medlemmar. Vanligtvis anser kontrollteoretikerna att kraven på individen ställs av både individen själv och det omkringliggande samhället.

4.3.1 Kontroll utanför och inom individen

På 1960-talet noterade kontrollteoretikerna inom kriminologin att social kontroll kunde utövas av källor både utanför och inom individen (Lilly, Cullen & Ball 1995). Enligt sociologen Walter C. Reckless (1961) förorsakades ett konformt beteende hos individen av kontroll inom individen (*inner containment*). Denna inre kontroll är en självkontroll och kan enligt Reckless ses som ett resultat av familjens lyckade internalisering av rådande normer och värderingar. Yttre kontroll (*outer containment*) är den strukturella ”buffert” som håller individen så att säga på rätt sida om lagen, inom samhällets gränser. Den yttre kontrollen representeras enligt Reckless (ibid.) av polis och andra formella kontrollagenter.

I slutet av 1960-talet föreföll dock de sociala institutionerna i Förenta Staterna – organiserad religion, familj, utbildningsväsendet och politiska organisationer – att mer eller mindre falla samman (Lilly, Cullen & Ball 1995). Trots att samhälleliga institutioner inte lyckades bevara sin kontrollfunktion, var de flesta individerna dock konforma och följde samhällets regler. Kriminologen Travis Hirschi (1969), som inspirerats av filosofen Hobbes tankar om konformitet grundad på rädsla, ansåg att orsaken till konformitet var att laglydiga individer utvecklat starka sociala band till samhället. Styrkan och kontinuiteten i de sociala banden är avgörande för samhälls Anpassning respektive normbrytning och brottslighet. De individer som avviker från normerna upplever sig följaktligen vara mindre bundna till rådande normer och värderingar. Hirschi (ibid.) var kritisk till bland andra Reckless och ansåg alltså att konformitet inte låg i individens personlighet utan i individens relation till andra individer. Konformiteten indikerar enligt Hirschi (ibid.) inte att individen har *internaliserat* samhällets rådande normer.

Den sociala kontrollen utövas enligt Hirschi (ibid.) genom fyra olika sociala band – anknytning (*attachment*), åtagande (*commitment*), delaktighet (*involvement*) och övertygelse (*belief*). Anknytning innebär att individen har känslomässiga band till viktiga människor som representerar grundläggande normer – exempelvis föräldrar, lärare, släktingar och andra individer i närmiljön. Med åtagande menas att individen så att säga investerar i sin tillvaro för att nå särskilda mål såsom utbildning eller ett bra arbete. Om individen bryter mot normerna riskerar han eller hon att förlora denna investering. Delaktighet innebär att individen är alltför upptagen med legitima aktiviteter för att ha tid att begå brott. Med övertygelse menas slutligen att individen kan dela majoritetens uppfattning om vad som är rätt och fel i varierande grad. En

avvikande individ delar sålunda den allmänna moraluppfattningen bara till en liten del (Hirschi 1969).

4.3.2 "Shaming" – skambeläggande

Jag skall nu kort diskutera skambeläggande eller "shaming"⁴⁵, en mycket vanlig form av social kontroll i de kommuner jag undersökt. Skambeläggande används både för att korrigera kriminella handlingar och för att korrigera handlingar som är normbrytande, om än inte lagstridiga. John Braithwaite presenterar år 1989 begreppet "shaming" i verket *Crime, Shame and Reintegration*. Braithwaites teori om skambeläggande har likheter med stämplingsteori (Becker 1963) och Ronald Akers (1977) teori om social inlärning⁴⁶.

Vad innebär då detta skambeläggande? Braithwaites (ibid.) begrepp innefattar alla sociala processer som uttrycker missnöje. Dessa processer väcker ånger hos den person som utsätts för skam eller leder till att andra personer som uppmärksammar skambeläggandet på något sätt fördömer den skambelagda individen. Skambeläggande associeras sällan med formella straff eller kontroll utövad av statliga organ, trots att bägge kategorier onekligen är grundläggande former av skam som en kontrollmekanism. Den viktigaste utövaren av skambeläggande är dock individens medmänniskor. Enligt Braithwaite (ibid.) kan missnöje och därmed påföljande skambeläggande uttryckas genom en rynkad panna, en nedsättande kommentar, en lätt huvudskakning, ett skratt, en direkt konfrontation där objektet meddelas om att han eller hon borde känna sig skyldig eller att hans eller hennes vänner är chockerade över beteendet, en indirekt konfrontation via skvaller som når objektet, eller slutligen en officiell rapport eller en officiell juridisk dom.

Skam påverkar social kontroll av normbrytande beteende på två nivåer (Braithwaite 1989). För det första avskräcker skam normbrytande beteende eftersom de flesta inte vill drabbas av socialt missnöje av signifikanta andra. För det andra leder skam och ånger till uppkomst av ett samvete, som på ett internt sätt avskräcker kriminellt beteende även då yttre skambeläggande, såsom en konkret sanktion, saknas.

Braithwaite (1989, 55) skiljer på skambeläggande och så kallat återintegrerande skambeläggande (*reintegrative shaming*). Den senare termen innebär skambeläggande som åtföljs av försök att återintegrera normbrytaren i samhället genom gester av förlåtelse eller ceremonier som avkriminaliserar normbrytaren. Skambeläggande och

45 I Sverige används ofta begreppet "shaming" ööversatt. I finska texter översätts däremot termen med skam (*häpeä*) och att belägga med skam (*hävettäminen*) (Takala 1998). Jag har valt att översätta begreppet med termen skambeläggande.

46 Akers studerar varför ett normbrytande beteende tar vissa former (Akers 1977). Enligt den sociala inlärningsteori är det inte enbart avsaknad av kontroll, utan även möjligheten till alternativa belöningar, som förorsakar ett normbrytande beteende. Vissa typer av normbrytande beteende förstärks genom en belöning (positiv förstärkning) och avsaknad av straff (negativ förstärkning). Likaledes kan detta normbrytande beteende försvagas genom straff (positivt straff) eller genom en utebliven belöning (negativt straff). Akers använder termen "åtskiljande förstärkning" för den process då normbrytande beteende börjar dominera över konformt beteende.

återintegrering äger inte rum samtidigt utan efter varandra. Återintegrationen sker innan avvikelserna har fått en dominerande status. Här skiljer sig alltså återintegrerande skambeläggande från stämpling (jämför Becker 1963). Återintegrerande skambeläggande innebär att man stämplar handlingen som ”ond” men strävar till att uppfatta förövaren som ”god”. Det finns även andra karaktäristika som skiljer återintegrerande skambeläggande från stämpling. För det första har återintegrerande skambeläggande en klar ändpunkt i och med att normbrytaren blir förlåten. För det andra strävar, enligt Braithwaite, återintegrerande skambeläggande till att upprätthålla vänskapliga människorelationer mellan normbrytaren och dennes signifikanta andra emedan normbrytaren skäms för sina dåd. Stämpling innebär inga försök att försona normbrytaren med det omgivande samhället. Förövarens normbrott har vid stämpling blivit den dominerande statusen och statussänkande ceremonier åtföljs inte av ceremonier som skulle återupprätta normbrytarens status (Becker 1963).

4.4 Sammanfattning

I det inledande kapitlet konstateras att emfasen på social kontroll i avhandlingen har uppkommit i samband med en analytisk abduktion. Åboland kännetecknas av en stark social kontroll, även om kontrollen också kan ta sig diskreta uttryck. I detta fjärde kapitel har jag presenterat ett flertal studier som relaterar social kontroll till miljö. Ferdinand Tönnies’ studie om *Gemeinschaft* och *Gesellschaft* (1887/2002), som ställer den sociala kontrollen i det traditionella samhället mot kontrollen i det moderna samhället, går som en röd tråd genom avhandlingen, likaså Norbert Elias och John F. Scotsons studie *Etablerade och Outsiders* (1965/1999). Elias och Scotsons studie skildrar maktkampen mellan nyinflyttade arbetare och gamla, etablerade, familjer i en brittisk arbetarstad. Antropologen M.P. Baumgartners studie av den sociala kontrollen i förorten (1988) har underlättat min förståelse av de diskreta uttryck som den sociala kontrollen i Åboland kan ta. I min studie tillämpar jag några av de problemlösningsmekanismer som Baumgartner finner i förorten – att undvika motparten i en konflikt samt att tolerera störande beteende. Den sociala kontrollen i Åboland har även paralleller till kriminologiska kontrollteorier, enär kriminalitet stävjas av inre och yttre kontroll (Reckless 1961; Hirschi 1969). Kriminella handlingar i kommunerna korrigeras även genom så kallat skambeläggande (*shaming*) samt återintegrerande skambeläggande (*reintegrative shaming*) (Braithwaite 1989).

Rädsla för brott

I inledningen presenterade jag de finländska studier som utförts inom forskningsfältet rädsla för brott. I detta kapitel skall jag presentera ytterligare studier inom detta forskningsfält. Dessa studier använder jag för att skapa den ena figuren av två i fixeringsbilden (Asplund 1991) av rädsla för brott och trygghet. Jag behandlar först olika definitioner av begreppet rädsla för brott. Därefter diskuterar jag orsaker till rädsla för brott samt olika strategier för att klara av rädsla för brott.

Rädsla för brott har många negativa konsekvenser för individen. Inom kriminologisk forskning sägs att rädsla för brott gör individens livsmiljö snävare på ett flertal sätt (Hale 1996, 82). Rädslan kan innebära att individen undviker en del områden. Rädsla för brott har skadliga psykologiska effekter och kan enligt en del studier även ge upphov till nedsatt hälsa (Ross 1993). Rädsla för brott kan även förändra en befolknings sammansättning (Hale 1996): Bättre bemedlade individer flyttar från områden de uppfattar som farliga och lämnar kvar de sämre bemedlade. Rädda personer ändrar också sina vanor – de vågar inte gå ut utan stannar inomhus för att öka sin säkerhet. Individen kan alltså bli fånge i sitt eget hem. Rädda personer kan också beväpna sig på grund av rädsla, vilket leder till privatisering av kontroll och minskad legitimitet för rättsväsendet.

5.1 Definitioner av rädsla för brott

När man talar om rädsla för brott, visar sig begreppet ha flera olika betydelser. Det har till exempel sagts, att uppfattningen om begreppet rädsla för brott är produkten av det sätt enligt vilket begreppet utforskats – alltså inte en beskrivning av vad rädsla för brott egentligen är (Farrall et. al. 1997, 658). De flesta definitioner av rädsla för brott inbegriper dock en dikotomisering av rädsla i *risk* och *oro*.

5.1.1 Risk eller oro?

Redan i studier på 1970-talet påpekades betydelsen av att skilja på oro för brott, som innebär en allmän oro för brott, och brottsrisk, vilket inbegriper en uppskattning av risken att falla offer för brott (Hale 1996, 86-94).

I en studie från 1980-talet indelar kriminologerna Ezzat Fattah och V. F. Sacco (1989) rädsla för brott på basis av hur man mäter begreppet. Deras indelning ser ut som följer: Affektiv rädsla innebär rädsla som grundar sig på känslreaktioner, det vill säga oro. Kognitiv rädsla grundar sig på upplevda risker. Också sociologerna Pamela Rountree Wilcox och Kenneth Land (1996) pekar på en rad undersökningar som påvisar att upplevd brottsrisk endast är en av komponenterna som bildar faktisk rädsla för brott (exempelvis Warr & Stafford 1983; Warr 1987; La Grange et. al. 1992). Tindelningen i oro och risk har också använts i senare studier av rädsla för brott – till exempel i en studie av Williams et. al. från år 1998.

Följderna av hur man mäter rädslan för brott varierar stort med avseende på vilken av de två kategorierna man utgår från. Kategoriseringen enligt affektion och kognition ovan har presenterats av Kenneth Ferraro och Randy La Grange (2000) i tabellform (tabell 4).

Tabell 4 *Klassificering av hur brottslighet uppfattas*⁴⁷

	Kognitiv	Uppfattning	Affektiv
Referensram	<i>Bedömning</i>	<i>Värderingar</i>	<i>Känslor</i>
<i>Allmän</i>	Risk för andra, uppskattning av brottsrisk	Oro för brott gentemot andra	Rädsla för andras viktimisering
<i>Personlig</i>	Risk för sig själv; den egna tryggheten	Oro för brott mot sig själv	Rädsla för att själv falla offer för brott

Med sin tabell strävar Ferraro och La Grange (ibid.) främst till att noggrant utpeka skillnaden mellan oro för brott, rädsla för brott och risk för att utsättas för brott. Ferraro och La Grange poängterar att rädsla för brott och upplevd risk att utsättas för brott endast kan vara måttligt besläktade.

Den tyska kriminologen Hans-Dieter Schwinds (1991) indelning av rädslan för brott sammanfaller med den indelning av Fattah och Sacco (1989) jag beskrivit ovan, trots att begreppen benämns olika. Enligt Schwind är beståndsdelarna i rädsla för brott för det första rädslan att bli utsatt – emotionell rädsla, för det andra den uppfattade risken att bli utsatt – rationell rädsla och för det tredje frågan om vilka åtgär-

⁴⁷ Källa: Ferraro & La Grange 2000, 279.

der som vidtas för att undvika utsatthet – handling. Kriminologen Wesley Skogan (1993) fokuserar också på utsatthet, risk och handling. Martin Killias (1991, 614) betonar skillnaden mellan att definiera rädsla för brott som risk eller oro, men han förklarar även begreppet rädsla för brott såsom individens brist på kontroll. Detta innebär att individen inte tror att hon eller han kan försvara sig eller förmå sig att fly då hon eller han utsätts för ett brott.

Det finns även andra sätt att indela och nyansera rädsla för brott. Rädsla för brott kan, förutom att indelas i oro för brott och brottsrisk, även indelas i konkret rädsla och formlös rädsla (Hale 1996). Konkret rädsla innebär att individen är rädd för att falla offer för våldsbrott, medan formlös rädsla endast innebär ett vagt hot mot individens säkerhet.

Wolfgang Bilsky (1993) undersöker rädsla för brott med utgångspunkt i ett konkret brott som har ett klart definierat offer. Detta brott kan vara ett egendomsbrott eller ett brott mot person. En stöld förorsakar materiella kostnader, ett rån likaså materiella kostnader men även kanske fysisk skada. Våld kan leda till omfattande fysiska och psykologiska skador. Brottet man fruktar kan alltså ha finansiella följder, fysiska följder eller ge emotionella trauman. Rädsla för brott kan, slutligen, även ses i förhållande till rädsla för förövaren – en främling eller någon offret känner – samt brottets kontext (ibid.).

5.2 Orsaker till rädsla för brott

I en undersökning från år 1977 utgår James Garofalo (1994, 80-97) från fem faktorer som påverkar rädslan för brott. Den första faktorn omfattar risken att bli utsatt för brott. Risken för brott varierar i olika studier med avseende på individens ålder, kön, ras och inkomst. Den andra faktorn, tidigare viktimisering, påverkar rädsla för brott eftersom de som inte fallit offer för brott uppvisar rädsla för brott i mindre grad. Den tredje faktorn går i korthet ut på att köns- och åldersspecifika socialiseringsmönster leder till att kvinnor och åldringar är mera rädda för brott trots att dessa kategorier sällan viktimiseras. Den fjärde faktorn, massmedier, kan även ses som en socialisationsagent och dess specifika effekter på rädslan för brott är därför svåra att urskilja. Den femte faktorn handlar om huruvida individer som anser sig vara skyddade från brottslighet uppvisar en lägre rädsla för brott. Till en del består detta också i att man känner och har tillit till de människor man interagerar med – rädsla för brott kännetecknas inom viss forskning som rädsla för främlingar. I dagens samhälle utövas detta skydd främst av statliga agenter, framför allt polismyndigheterna. Om individen har stark tilltro till polisens förmåga att skydda mot brottslighet, minskar hennes eller hans rädsla för brott (ibid.).

Balvig (1990a) presenterar tre alternativa modeller för att studera orsakerna till rädsla för brott, vilka jag uppfattar som en sammanfattning av Garofalos (ibid.) femdelade modell ovan. Den första är livskvalitetsmodellen, en modell där rädsla kopplas

till känslor och attityder som reaktioner på livsvillkor såsom makt, resurser, social isolering, ålder, kön och utbildning. Den andra modellen är orsaksmodellen. Denna modell utgår från att rädsla kopplas till en rationell respons på brott. Den tredje modellen är moralisk panik-modellen, där rädslan kopplas till den bild av brottsligheten som till exempel media och rättsväsendet distribuerar bland annat för att legitimera sin egen verksamhet (Ibid.).

Jag har inspirerats av Garofalos (1994) och Balvigs (1990a) modeller och indelar kapitlet nedan enligt följande: Inledningsvis diskuterar jag vilken betydelse urbaniseringsgraden och miljöns utformning har för rädslan för brott, eftersom området jag undersöker till övervägande delen är renodlade landsbygdskommuner. Därefter diskuterar jag en annan orsak till rädsla för brott som visar sig vara mycket signifikant i denna studie, det vill säga integration. Sedan diskuterar jag tillitens betydelse för rädsla för brott. Slutligen tar jag upp orsaker som redan inom tidiga studier av rädsla för brott ansetts vara av stor betydelse för nivån av rädsla – sårbarhet, viktimisering och massmedier.

5.2.1 Urbaniseringsgrad

Små samhällen, särskilt rurala sådana, anses ofta vara trygga bostadsorter (Villa 1999). På ett symboliskt plan upplevs landsbygden, via sin natur, representera nationalistiska och nostalgiska föreställningar om "det goda livet på landet" (ibid.). Norska studier har visat att människors upplevelser av fördelarna med landsbygden är knutna till låg kriminalitet, goda uppväxtvillkor för barn, attraktivt landskap, hög livskvalitet samt ett grannskap med täta relationer och fyllt av omsorg, frid och ro. Frid och ro kan också innebära fysisk isolering – trots att man uppskattar goda kontakter till grannar och vänner, vill man gärna ha dem på avstånd. En mycket viktig del av upplevelsen av det trygga livet på landsbygden är ändå att man känner människor i sin närhet som ställer upp då det så behövs. Man hälsar oanmäld på hos varandra och utbyter tjänster i form av barnpassning och dylikt. I en australiensisk studie påpekas att det primära sättet att göra samhället tryggt är att känna sina grannar och hjälpa grannarna med att hålla uppsikt över deras hem (Lupton 1999). Också i Förenta Staterna visar forskning att landsbygden uppfattas som trygg och fylld av ömsesidig omsorg oavsett att boendestandarden på landsbygden ibland kan vara låg och intäkterna bland invånarna kan vara små (Villa 1999). De karaktärsdrag som landsbygdens invånare tillskrivs i både massmedia och kriminologiska studier – vänlighet, samhörighet och ärlighet – kombinerat med landsbygdens låga kriminalitet gör att landsbygden ofta presenteras som ett *Gemeinschaft* i samhällsvetenskapliga studier (Barclay et. al. 2004).

Många kriminologiska teorier kan med fördel appliceras på rurala miljöer – framför allt teorier som poängterar ekologiska skillnader i miljön såsom en delorsak till kriminalitet. Hit hör bland annat "defensible space theory" (Newman 1972), rutinaktivitetsteorin (Cohen & Felson 1979) och "deviant places theory" (Stark 1996). Andelen ekologiska studier sjönk efter 1960-talet men har på 1990- och 2000-talet

upplevt en renässans (Snell 2001, 23). Liksom Shaw och Mc Kays (1942) grundläggande ekologiska studier, har också den senare forskningen visat att karaktäristika hos ekologiska enheter kan ha sociala effekter på kriminalitet som inte enbart härrör sig till karaktäristika hos individer.

Kriminologin har dock främst fokuserat på urbana miljöer. Denna tradition härstammar från Chicagoskolan (Lilly, Cullen & Ball 1995). Chicagoskolan formulerade två synsätt – dels ett ekologiskt synsätt gällande analys av urbanisering, dels urbanismen som livsstil, ett synsätt som presenterades av Louis Wirth år 1938 (Giddens 1998). Enligt Chicagoskolans företrädare finns det starka kriminogena krafter i stadsmiljön (Lilly, Cullen & Ball 1995). Städerna i Förenta Staterna växte lavinartat i samband med industrialiseringen på 1800-talet och i samband härmed uppstod slumlika stadsdelar där underklassen och även arbetarklassen bodde. Bostads- och markhyrorna i städerna steg, lönerna var låga och levnadsmiljön var dålig. Kriminalitet blev för många den enda vägen till försörjning. I denna kontext blev kriminaliteten inte endast ett individuellt patologiskt problem utan även ett socialt problem. Ernest W. Burgess, en av representanterna för det ekologiska synsättet inom Chicagoskolan, åskådliggjorde stadens splittrade struktur genom att dela in staden i fem koncentriska zoner. Den första zonen kallades ”loop”, den andra ”zone in transition”, den tredje ”zone of workingmen’s homes”, den fjärde ”residential zone” och den femte ”commuters’ zone”. Enligt Chicagoskolans företrädare centrerades kriminaliteten i den andra zonen, som bestod av slum. Även idag anses stadskärnan (*zone in transition*) i amerikanska storstäder vara en socialt disorganiserad och farlig plats (Walklate 1998, 552).

Sociologisk och kriminologisk forskning har i allmänhet visat att det begås flera brott i städer än på landsbygden (Krannich et. al. 1989; Valentine 1989; Karisto & Tuominen 1993; Tuominen 1999). Till detta finns många varierande förklaringsmodeller: En förklaringsmodell är den, att urbaniseringen försvagar den sociala kontrollen och ökar sannolikheten för att sinsemellan obekanta människor möts (Wikström 1991, 238). Skillnaden mellan stad och landsbygd består uttryckligen av att våld på allmän plats är vanligare i städer. Den stora folkmängden försvagar å sin sida också den sociala kontrollen. Då antalet brottstillfällen ökar och kontrollen försvagas, uppstår flera motiverade gärningsmän. Denna förklaringsmodell har till synes flera gemensamma drag med rutinaktivitetsteorin, som närmare presenteras nedan.

Förklaringsmodellen ovan har kritiserats för att ha en alltför mekanistisk syn på kontroll (Franzén 1997). Den urbana ordningen mellan människor som inte känner varandra kan också anses ha en ambivalent och öppen natur. En urban ordning borde inte bedömas enligt de former av socialisering och kontroll som kännetecknat agrarsamhällen. Även sinsemellan obekanta människors agerande på offentliga platser bygger dels på ömsesidig kontroll, dels på respekt för andra (ibid.).

I nyare studier har bilden av att staden är en mer kriminogen plats än landsbygden differentierats. I Statistiska centralbyråns rapport om offer för våld och egendomsbrott i Sverige under åren 1978-2002 (2004, 48) kan man förvisso läsa att det är vanligare att råka ut för våld och hotelser i storstäder och övriga mer tätbefolkade delar av landet än på landsbygden. Dock, tillstyrker rapporten (ibid.), har det skett en re-

lativt kraftig utjämning mellan regionerna under 1990-talet så, att det inte längre finns några större skillnader i andelen våldsbrott och hot om våld mellan de större städerna och den norra glesbygden⁴⁸.

Stadsbor har ofta även ansetts vara mera rädda för att falla offer för brott än personer som bor på landsbygden (Kennedy & Krahn 1984). Vad gäller våldsbrott visar studier att de personer i Finland som bor i huvudstaden eller i städer med mera än 100 000 invånare är mer rädda för våldsbrott än andra (Seppänen 1991). I mindre städer och kommuner visar invånarna en lägre rädsla för brott. Studier av åldringar på landsbygden har dock visat att bilden av landsbygdens invånare som orädda för brott inte är helt entydig (Lee 1982). Detta kan till en del emellertid förklaras med hur rädslan för brott har uppmätts. Då man efterfrågar hur åldringar upplever sin risk att falla offer ett specifikt brott – ett brott utomhus kvällstid – visar det sig att åldringar på landsbygden är mindre rädda för att vistas ensamma utomhus då det är mörkt än åldringar i stadsmiljö. Detta beror på att äldre personer på landsbygden anser att det inte finns någon risk för att de skulle råka ut för brott utomhus på kvällstid. Om åldringar på landsbygden däremot skall uppskatta sin risk för att falla offer för brott rent generellt eller uppskatta sin rädsla för brott i allmänhet, uppvisar åldringar på landsbygden en högre rädsla för brott än åldringar i stadsmiljö (ibid.).

Rädslan för brott på landsbygden relativt den i staden påverkas av två huvudsakliga faktorer enligt Leslie W. Kennedy och Harvey Krahn (1984): Den första faktorn rör andelen begångna brott. Andelen begångna brott är högre i städer än på landsbygden vilket torde leda till att även rädslan för brott är högre i staden. Antagandet är dock aningen tveksamt eftersom en del forskare anser att rädslan för brott är lika stark i urbana som rurala samhällen. Detta skulle visserligen kunna förklaras med att trots att stadsbor uppvisar en mer markant rädsla för brott, uppskattar invånarna på landsbygden sina risker att viktimiseras högre än städernas invånare.

Den andra faktorn gäller tillit och främlingar (Kennedy & Krahn 1984). Livet i staden kännetecknas av svagare tillit, försvagat samhälleligt stöd gentemot individen samt en högre närvaro av främlingar (ibid.). Rädsla för brott kan i viss mån karaktäriseras som rädsla för främlingar och eftersom det finns relativt sett flera främlingar i en storstad kan stadsstorlek och rädsla sägas vara positivt korrelerade. Populationens växande täthet och heterogeniteten i det urbana livet leder till att isolering, ensamhet och anti-socialt beteende ökar (Hale 1996).

Resonemanget gällande tillit av Kennedy och Krahn (ibid.) ovan sammanfaller delvis med resultaten i en studie av Krannich et. al. (1989). Denna studie (ibid.) påvisar att rädsla för brott uppstår i samhällen som upplever snabb förändring, såsom exempelvis snabb tillväxt. Dessa samhällen kan dock vara både urbana och rurala samhällen (ibid.). Den amerikanske sociologen William R. Freudenberg (1986) kallar samhällen som upplever en snabb tillväxt "boomtowns". I Freudenbergs studie (ibid.) är både graden av viktimisering och rädslan för brott högre i dessa så kallade

48 SCB indelar regionerna i Sverige i Stockholm, Göteborg och Malmö, övriga större städer, södra mellanbygden, norra tätbygden och norra glesbygden.

boomtowns än i andra samhällen. I ”boomtowns” minskar andelen personer som individen känner relaterat till den totala mängden invånare i samma takt som antalet invånare stiger (ibid.). Då andelen personer man känner minskar, antas detta leda till minskande ömsesidig förtrogenhet och minskande effektivitet inom informella sociala kontrollorgan (Krannich et. al. 1989). Rädsla för brott förefaller öka om ett område blir allt mer socialt heterogent och individen upplever människorna omkring sig som annorlunda.

5.2.2 Miljö

Både urbaniseringsgrad och miljöns utformning förefaller påverka rädsla för brott. Trots att den fysiska miljön direkt kan inverka på frekvensen av våldsbrottslighet, är relationen mellan miljön och rädslonivån mångdimensionell (Ojankoski 1998). Miljön i sig leder inte till rädsla, snarare de egenskaper som kan förknippas med miljön såsom mörker, tomhet och slutenhet.

En brittisk undersökning från 1989 uppger att kvinnor är särskilt uppmärksamma dels på vidsträckta, tomma och öppna platser, dels på slutna platser med begränsade flyktmöjligheter (Valentine 1989)⁴⁹. Till den första kategorin kan räknas parker, skogsmark, ödemark, kanaler, sjöar och landsbygd. Den andra kategorin upplevs skrämmande eftersom den inbegriper visuell begränsning vilket innebär ett hot. Platser som upplevs som hotande på dessa premisser är tunnelbanestationer, gränder och parkeringshus i flera våningar. Synligheten på dessa platser försvåras ytterligare av dålig belysning och dålig stadsplanering. En finländsk undersökning från år 1995 bekräftar de brittiska resultaten (Koskela & Tuominen 1995). Enligt denna undersökning är skogar, parker, lekplatser, idrottsplatser, stationsområden, shoppingcentra, gångtunnlar, vägtunnlar, broar och källare platser där rädslan för brott är högst. Zedner påpekar i sin studie (1997) att rädsla för brott främst är ett urbant fenomen, som ökar i brist på gatubelysning samt på grund av vandalism såsom graffiti. Även ungdomar i gäng samt utelligare kan uppfattas som tecken på en fientlig omgivning och öka rädslan för brott enligt denna studie (Ibid.).

5.2.3 Integration

Individens rädsla för brott sägs bli lägre ju mer individen upplever sig vara rotad i samhället, ju mer individen tycker att grannskapet är en utvidgning av hemmet där alla hjälper varandra och ju mer ansvarsfulla individen upplever lokala institutioner vara (Mc Garrell et. al. 1997). Upplevd informell social kontroll, samhälleligt stöd samt integration kan alltså konkret leda till lägre rädsla för brott (ibid.). Förutom att minska rädslan för brott sägs en stark social kohesion och integration även minska brottslighet (Jobs 1999, 499).

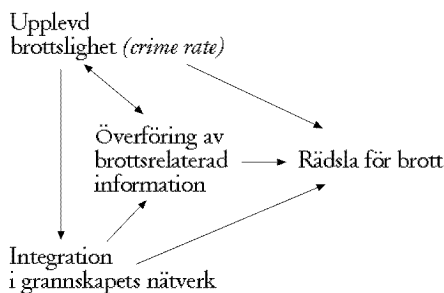
49 Även Carina Listerborn har i sin doktorsavhandling (2002) utförligt diskuterat förhållandet mellan kvinnors rädsla och stadsbyggnad.

Mc Garrell et. al. (1997) använder flera perspektiv för att förklara orsakerna till rädsla för brott. De kombinerar två förklaringsmodeller som betonar integration som en delorsak till rädsla för brott (samhällsorsosperspektivet och indirekt viktimiseringsperspektivet) med en förklaringsmodell som betonar den sociala kontrollens betydelse för rädsla för brott (samhällelig oreda-perspektivet) (ibid.). Dessa modeller diskuteras ytterligare nedan.

Det finns ett flertal förklaringsmodeller till rädsla för brott som undersöker individens integration i samhället som en delorsak (Snell 2001). Rädsla för brott kan för det första öka då individens oro för situationen i grannskapet ökar. Detta synsätt som introducerades av sociologen John E. Conklin år 1975 kallas samhällsorsosperspektiv (*community concern model*). Enligt detta synsätt leder minskade sociala band och en vetskap om att andan i grannskapet faller sönder till ökad rädsla för brott. Taylor och Hale (1986) visar att rädsla för brott är högre bland individer som är missnöjda med förhållandena i sitt grannskap. Om individen däremot är starkt integrerad i samhället, förefaller hon eller han att uppvisa en lägre rädsla för brott. Sambandet mellan integration i samhället och rädsla för brott är dock inte helt okomplicerat (se exempelvis Bursik & Grasmick 1993).

Wesley G. Skogan och Michael G. Maxfields (1981) modell av indirekt viktimisering⁵⁰ inbegriper också integration som en viktig komponent när det gäller rädsla för brott. Skogan och Maxfields modell grundar sig på idén att individer och grupper som upplever sig vara mer sårbara än andra också är mer rädda för brott (Snell 2001, 49).

Figur 1 Modell av indirekt viktimisering.⁵¹

Enligt modellen ovan ökar stark integration överföring av brottsrelaterad information. I små samhällen där integrationen är stark, sprids alltså även nyheter om brottslighet mycket snabbt. Intressant nog, är andelen viktimiseringar låg i små samhällen. Modellen visar på betydelsen av att ta med demografiska förklaringsmodeller såsom ålder och kön samt tidigare viktimisering i försöken att förklara rädslan för brott (Snell 2001, 49).

Det uppstår dock svårigheter med att göra direkta antaganden om förhållandet mellan nätverk av relationer och rädsla för brott enligt modellen ovan (Bursik &

50 Viktimisering diskuteras utförligare under en egen rubrik nedan.

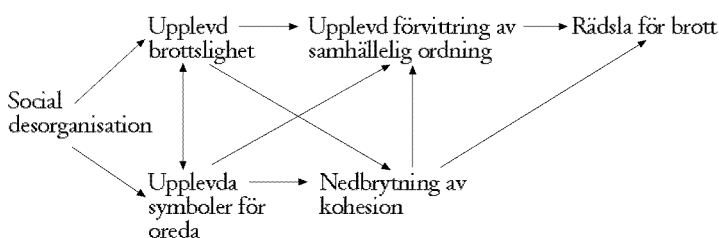
51 Källa: Skogan & Maxfield 1981.

Grasmick 1993). Å ena sidan påvisar modellen att de som är starkt integrerade i samhället ofta också tar del av brottsrelaterat skvaller, vilket skulle leda till en hög rädsla för brott. Å andra sidan har områden med stark integration en bättre möjlighet vidta kollektiva åtgärder mot brott, vilket kan minska rädslan för brott. Skogan och Maxfields modell av indirekt viktimisering (1981) som illustreras ovan har ändå inspirerat till ett flertal undersökningar som gett liknande resultat. Ett exempel är Hunter och Baumers studie (1982) som påvisar att personer, som är mer benägna att identifiera främlingar i sin omgivning och som anser sig vara del av grannskapet, är mindre benägna att uttrycka rädsla för brott. Covington och Taylor (1991) visar att individer, som bor i områden där grannarna lätt anmäler ett begånget brott till polisen, uppvisar lägre rädsla för brott.

Svårigheterna i att klart utpeka integration som en delorsak till låg rädsla för brott beror delvis på att variablerna man kan använda för att definiera begreppet integration är så varierande. Skogan och Maxfield (1981), till exempel, skiljer i sin definition av integration mellan sociala band och bostadsband. Sociala band inbegriper förmågan att snabbt identifiera främlingar och ha känslan av att höra till sitt grannskap. Bostadsband inbegriper vistelsetid på boningsorten och bostadsägande. Taylor och Hale (1986) definierar integration i samhället enligt följande variabler: Deltagande i grannskapets aktiviteter, sannolikheten att dela information med grannarna, upplevd likformighet med grannarna samt antalet vänner och släktingar i grannskapet (ibid.).

Rädsla för brott kan också sägas bero på avsaknad av social kontroll i ett område. Detta kallas samhällelig oreda-perspektivet (*disorder model*) gällande rädsla för brott (Bursik & Grasmick 1993; Snell 2001). Enligt denna modell uppstår rädsla för brott som en respons på att individen förnimmer tecken på samhällelig oreda. Dessa tecken är vandalism, graffiti, övergivna byggnader och drog- samt alkoholmissbruk i offentliga utrymmen. Sådana tecken kan uppfattas av invånarna som en varning om att invånarna löper en förhöjd risk att falla offer för brott (Snell 2001). Alla tecken är inte skrämmande i sig men kan symbolisera ett potentiellt hot (figur 2).

Figur 2 Samhällelig oreda som en orsak till rädsla för brott⁵²

Det finns tre centrala argument i denna modell av samhällelig oreda som en orsak till rädsla för brott (Bursik & Grasmick 1993): Enligt det första argumentet reflekterar störande beteende att den accepterade standarden av offentligt beteende bryts ned. Enligt det andra argumentet leder störande beteende och oreda direkt till stigande

52 Källa: Bursik & Grasmick 1993, 103.

kriminalitet. Enligt det tredje argumentet leder oreda till att kohesionen bryts ned eftersom individerna upplever att tillståndet i grannskapet är utom kontroll. Försök att minska rädslan för brott kan enligt detta perspektiv innebära bland annat kollektiva aktioner som motstånd till brott. Perspektivet som använder samhällelig oreda som förklaring har fått omfattande empiriskt stöd och ett flertal studier utgår från detta perspektiv (se exempelvis Skogan & Maxfield 1981; Lewis & Salem 1986; Gattes & Rohe 1987; La Grange et. al. 1992).

5.2.4 Tillit

In most circumstances of interaction, an individual assumes that others co-present will not use their current dealings with him as a basis for acts of malevolence at some future time (...). The protective cocoon is the mantle of trust that makes possible the sustaining of a viable Umwelt (Giddens 1991, 129).

Giddens presenterar tillit i citatet ovan som en skyddande kokong. Såsom Garofalo (1994, 80-97) skriver, är personer som hyser tillit till de människor de samverkar med mindre rädda för brott. Det finns dock många olika sätt att definiera och kategorisera begreppet tillit. Dagens diskussion om tillit har dessvärre drabbats av en smärre begreppsförvirring. I antologin *Trust in Society* försöker Russell Hardin i bokens inledande kapitel (2001, 3-25) reda upp i djungeln av olika definitioner av begreppet tillit⁵³.

Generaliserad tillit, i motsats till privat tillit, har ofta presenterats som en av beståndsdelarna i socialt kapital. Generaliserad tillit, som ibland också kallas social tillit, innebär att individen hyser tillit gentemot andra individer och institutioner, en tillit som inte grundas på specifika tidigare relationer med dessa (Hardin 2001).

Enligt Hardin (ibid.) borde studier av tillit även notera skillnaden mellan kognitiv och icke-kognitiv tillit. Hardin menar att tillitsbegreppet idag oftast innebär en kognitiv tillit. Kognitiv tillit inbegriper att individen A baserar sin tillit på tidigare erfarenheter eller tidigare kunskap om individen B. Hardin skriver:

(...) My trust is encapsulated in your interest in fulfilling the trust. (...) My expectations are grounded in an understanding (perhaps mistaken) of your interests specifically with respect to me (2001, 3).

Enligt Hardin har alltså individen A vissa förväntningar på individen B. Om man däremot talar om tillit som ett begrepp i avsaknad av förväntningar på eller tidigare kunskap om den andra parten, är tilliten icke-kognitiv. Icke-kognitiv tillit innebär att individen A litar på individen B utan att personligen känna denna och utan att ställa några anspråk på B. Enligt Hardin (ibid.) kategoriseras individens tillit till samhälleliga institutioner som icke-kognitiv tillit. Denna icke-kognitiva tillit kan också sägas motsvara generaliserad tillit i hög grad.

53 Tillit kan bland annat indelas i kognitiv och icke-kognitiv tillit, generaliserad tillit, privat tillit och identitetsbaserad tillit (Hardin 2001). Man kan även studera tillit såsom en tvåpartsrelation, tillit som en vara, tillit som ett beteende och tillit som kunskap.

Enligt Ernest Gellner (1989), som studerat tillit i traditionella muslimska samhällen, är tillit ett fenomen typiskt för ett Gemeinschaft eller förmodernt samhälle. Också Giddens (1991) menar att tillit uppstod i traditionella samhällen genom släktskap, lokalsamhällen eller genom religiös övertygelse. Man kan dock säga att det moderna livet – framför allt ekonomin – inte skulle kunna existera utan tillit (Fukuyama 1996).

David Nelken (1994, 220-244) har studerat tillit i relation till manschettbrottlighet och utgår i sin text från en jämförelse mellan Italien och Storbritannien. Hans kategorisering av begreppet kan dock användas allmänt vid andra empiriska studier av tillit. Nelken presenterar tre grundläggande frågor som rör tillit. Dessa är för det första vem man kan lita på, för det andra hur, när och varför känner man tillit och för det tredje hur mycket tillit man kan ha (ibid.).

Den första av frågorna Nelken (ibid.) använder för att kartlägga tillit gäller vem man kan lita på. Enligt Nelken uppfattas ofta en del grupper eller institutioner som mer tillförlitliga än andra. I sin text diskuterar Nelken tillit mellan staten och dess invånare i Italien och Storbritannien. Enligt honom är det brittiska administrativa systemet uppbyggt på tillit till statliga organ medan det italienska administrativa systemet byggs upp på misstro. Nelken talar följaktligen om generaliserad eller fokuserad tillit respektive generaliserad eller fokuserad misstro. I Italien råder enligt Nelken en generaliserad misstro mot hela administrationen medan det i Storbritannien råder en fokuserad misstro mot delar av systemet.

Nelken redogör även för hur, när och varför man känner tillit (ibid.). Svaren varierar då man jämför institutioner och samhällen. För institutioner är det enligt Nelken svårt att erövra andras tillit – eller att bli medlem – men därefter utsätts man endast för svag kontroll. I samhällen är det lätt att så att säga bli medlem – få tillit – men därefter utsätts man för ständig kontroll.

Hur mycket tillit kan man då ha till någon? Nelken (ibid.) diskuterar huruvida man kan öka graden av tillit i ett samhälle. Han skiljer mellan personlig och opersonlig tillit. Personlig tillit vilar på en ömsesidig relation mellan parterna, en relation som backas upp av ett utbyte av tjänster över lång tid. Opersonlig tillit däremot, innebär en vilja att lita på universalistiska operationer som utövas av ekonomiska, finansiella, politiska och tekniska institutioner. Personlig tillit utökas på bekostnad av dem som inte hör till just denna personliga relation. Nelken jämför återigen Italien med Storbritannien: I Italien finns det enligt Nelken (ibid.) mer personlig tillit och mindre opersonlig tillit medan situationen är den motsatta i Storbritannien.

5.2.5 Sårbarhet

Sårbarhet och tidigare viktigmisering är två faktorer som redan inom tidiga studier av rädsla för brott har ansetts påverka rädsla för brott. Skogan och Maxfield introducerade år 1981 sårbarhet som ett teoretiskt begrepp inom forskning gällande rädsla för brott (Skogan & Maxfield 1981).

Några grupper uppfattas vara mer sårbara än andra. Dessa är kvinnor, äldre och fattiga. Flera studier idag visar att det finns ett starkt empiriskt samband mellan sårbarhet och hög rädsla för brott och de flesta förklaringsmodeller till rädsla för brott inkluderar sårbarhet i någon form (Hale 1996, 95; Smith & Torstensson 1997, 621).

Individens rädsla för att utsättas brott i gatumiljö nattetid påverkas mest av individens kön, fysiska sårbarhet och ålder samt av grannskapets yttre karaktäristika såsom eventuell graffiti, folk som hänger i gathörnen eller skräp på gatorna (Killias & Clerici 2000). Killias och Clerici (ibid.) talar om mer sårbara, så kallade "lätta" offer (*easy victim*) vars viktigmisering åtminstone till en del påverkas av bland annat fysisk disposition, mycket låg eller hög kroppsvikt eller ett synligt handikapp. Enligt Killias och Clerici påverkas individens sårbarhet av fysiska faktorer, sociala faktorer och lägesfaktorer (*situational components*). Noteras bör dock, att Killias och Clericis studie alls inte tar upp hur brott i hemmet inverkar på rädslan för brott.

Kvinnor uppvisar en högre så kallad ekologisk sårbarhet än män (Smith & Torstensson 1997). Detta innebär att kvinnor i en större omfattning än män upplever att en del platser är riskfyllda, en risk som kan bero på upplevda trakasserier också under en lång tidsrymd. Geografen Rachel H. Pain (1993) påvisar att kvinnor som bor i områden där det förekommit sexuella trakasserier uppvisar en högre rädsla för brott än kvinnor som bor i områden utan sexuella trakasserier. Detta beror på att sexuella trakasserier även leder till rädsla för andra brott.

Sårbarhetsperspektivet har kritiserats starkt för att det indikerar att kvinnor är svaga, passiva och födda till att bli offer (Stanko 1985). Sårbarhetsperspektivet indikerar också att kvinnors rädsla för brott förorsakas av kvinnors känslor av maktlöshet och beroende (Hale 1996). Detta reflekterar enligt kriminologen Elisabeth Stanko (ibid.) männens verkliga makt i det könsstratifierade samhället. Genom könsocialisationsprocesser uppmanas flickor att vara passiva och undvika att ta risker medan pojkar uppmanas till att ta risker då de deltar i den allmänna produktionsfären (Stanko 1985).

Även etnicitet och social klass anses påverka individens sårbarhet och därmed rädsla för brott (Rountree Wilcox 1998). Allmänt taget visar forskningen gällande rädsla för brott att personer av lägre socioekonomisk status är socialt sett mer sårbara och därmed även uppvisar en högre rädsla för brott. Högt utbildade personer anses däremot generellt sett vara mindre rädda för brott (Hale 1996). Det finns två förklaringar till detta. För det första att de högt utbildade uppnått en högre socioekonomisk standard och kan bo i områden där risken att utsättas för brott är låg – en så kallad urvalseffekt. För det andra att en högre utbildning ger en känsla av att man kontrollerar och bemästrar sin omgivning – en så kallad makteffekt. En del forskning visar dock, att det finns ett kurvilineärt samband mellan utbildning och rädsla, vilket också varierar mellan könen (Smith & Torstensson 1997, 623). Bland kvinnor är det endast högt utbildade kvinnor som uppvisar låg rädsla för brott medan låg- och medelutbildade uppvisar hög rädsla för brott. Hos män är det endast män som uppnått en medelhög nivå på utbildning och socioekonomisk status som uppvisar hög rädsla för brott (ibid.).

5.2.6 Viktimisering

Tidiga studier om rädsla för brott fokuserade på att orsakerna till rädsla för brott låg på det individuella planet (Rountree Wilcox 1998). Här betonades, förutom sårbarhet, även viktimisering, det vill säga att individer faller offer för brott. Viktimiseringens betydelse för rädslan för brott har därefter behandlats i ett flertal undersökningar (se bland andra Fattah 1993; Korander 1994; Mawby & Walklate 1994; Smith & Torstensson 1997).

Det finns även argument mot ett samband mellan viktimisering och rädsla för brott. Redan på 1970-talet påvisades att andelen inbrott i ett bostadsområde inte påverkade invånarnas rädsla för att råka ut för inbrott (Skogan 2000). Några studier såg heller inget specifikt samband alls mellan viktimisering och rädsla för brott på 1980-talet. Ett av de mera kontroversiella argumenten var att de flesta brott misslyckas och därmed inte förorsakar någon rädsla för brott. Det negativa sambandet mellan viktimisering och rädsla i dessa studier gav också upphov till forskning som utvärderar andra orsaker till rädsla för brott. Sådan forskning presenterar bland annat livsstil, vandalism, ungdomars "ociviliserade" beteende, alkoholförtäring på offentliga platser, moralisk nedgång, främlingar, rasfrågor samt skvaller som orsaker till rädsla för brott (Garofalo & Laub 1978; Skogan & Maxfield 1981; Taub et. al. 1984; Taylor & Hale 1985).

Senare har bilden av sambandet mellan viktimisering och rädsla för brott emellertid nyanserats. En brittisk undersökning från år 1998 visar till exempel att rädslan för brott påverkas olika beroende på vilket slag av brott individen faller offer för (Rountree Wilcox 1998). Om individen faller offer för ett våldsbrott, kan detta öka rädslan för både våldsbrott och inbrott. Om individen däremot faller offer för inbrott i sitt hem, ökas rädslan för inbrott men inte rädslan för våldsbrott. Ett inbrott i grannskapet, slutligen, påverkar inte individens rädsla för våldsbrott men ökar individens rädsla för inbrott.

Förändringar i livsstil och rutinaktiviteter⁵⁴ är andra faktorer som påverkar rädslan för brott. Ökad utsatthet, ökad lockelse som offer och minskat beskydd ökar individens rädsla för brott (Rountree Wilcox 1998). I sin undersökning kvantifierar

54 Rutinaktivitetsteorin är en av de första systematiska teorierna om brottslighet som inbegriper viktimisering (Cohen & Felson 1979). Enligt denna teori skall tre krav uppfyllas för att ett brott skall kunna ske. Dessa är för det första en motiverad gärningsman, för det andra ett lämpligt offer och för det tredje frånvaro av kapabla väktare. Med kapabla väktare avses någon som den potentiella gärningsmannen uppfattar som kapabel och villig att förhindra brottet. Enligt Cohen och Felson är sannolikheten att ett brott skall ske en funktion av sannolikheten att de tre faktorerna sammanfaller i tid och rum. Sannolikheten att de tre kraven uppfylls, påverkas av hur individens vardagsliv är organiserat. En samtida teori är livsstilsteorin (Hindelang et. al. 1978). Enligt denna teori beror skillnaderna i viktimisering bland olika demografiska grupper på skillnaden i livsstil mellan dessa grupper. Begreppet livsstil innebär de aktiviteter individerna vanligtvis ägnar sig åt under arbetstid och fritid. Enligt livsstilsteorin styrs människan av rollförväntningar och strukturella tvång, vilka i sin tur påverkas av demografiska variabler såsom kön, ålder och inkomst. Individerna anpassar sig till förväntningarna och tvången; anpassningarna speglar sig i individens dagliga rutiner, livsstilen. Viktimisering fördelas inte slumpmässigt i tid och rymd utan det finns platser och tider där risker för brott är stora. Livsstilen påverkar en persons exponering för platser och tider med varierande risker för viktimisering.

Rountree Wilcox (ibid.) dessa begrepp, men hennes definitioner beskriver trots allt väl de tre begreppen. Det första begreppet, utsatthet, innebär huruvida individen är synlig eller annars tillgänglig för en motiverad förövare. Utsattheten bestäms av antalet ”farliga” aktiviteter som individen utövar, exempelvis att gå på barer och nattklubbar och nyttja allmänna fortskaffningsmedel samt av antalet dygn som hemmet lämnats obevakat. Detta reflekterar hur utsatt individen är för viktimisering i hemmet.

Det andra begreppet som Rountree Wilcox (1998) nämner, lockelse som offer, refererar till offrets monetära värde. Värdet definieras vid rädsla för inbrott såsom mängden portabla värdefulla hushållsartiklar individen har, exempelvis färg-tv, videobandspelare, dator, cykel eller motorcykel. Beträffande rädsla för våldsbrott på offentliga platser definieras värdet enligt mängden värdefulla föremål individen bär på sig – hit räknas både pengar, klockor och smycken (ibid.).

Det tredje begreppet, beskydd, kan indelas i fysiskt beskydd och socialt beskydd (Rountree Wilcox 1998). Fysiskt beskydd innebär mängden av brottsförebyggande redskap som individen använder. Hit hör både mekaniska redskap såsom säkerhetslås, säkerhetskedja samt alarm men också grannar som kontrollerar bostaden då den står tom. Socialt beskydd definieras enligt huruvida individen bor ensam eller ej. Om individen bor tillsammans med andra, ökar det sociala beskyddet och utsattheten för till exempel inbrott minskar (ibid.).

Rädsloparadox

Åldringar förefaller vara mer rädda för brott än unga och kvinnor förefaller vara mer rädda för brott än män, trots gruppernas relativt sett låga grad av viktimisering (Hale 1996; Pain 1997; Smith & Torstensson 1997; Rountree Wilcox 1998). Denna tendens som uppmärksammas inom kriminologisk forskning alltsedan 1980-talet har allmänt kallats rädsloparadox. Rädsloparadox-tänkandet har dock fått kritik, både i tidigare och senare forskning.

Beträffande kvinnors rädsloparadox, argumenterar Stanko i slutet av 1980-talet att paradoxen inte existerar utan är en följd av de ickerepresentativa metoder som kriminologer har använt för att mäta rädsla för brott bland kvinnor (Stanko 1988). Under senare år har William R. Smith och Marie Torstensson (1997) hävdade att kvinnor inte viktimiseras i mindre utsträckning än män, såsom en del undersökningar uppvisar, utan tvärtom viktimiseras lika mycket eller till och med mera än män. Smith och Torstensson presenterar fyra förklaringsmodeller till rädsloparadoxen och varför kvinnor i viss forskning uppvisar hög rädsla för brott. Smith och Torstensson (ibid.) kallar modellerna dold viktimisering, generalisering av upplevelser, sårbarhet och slutligen manlig neutraliseringshypotes. Även Hale (1996) diskuterar den första och tredje av dessa.

Den första modellen – dold viktimisering – handlar om varför mörkertalet inom den faktiska viktimiseringen är stor (Smith & Torstensson 1997). Enligt denna modell ”underrapporterar” kvinnor och äldre personer då de fallit offer för brott. Kvinnors rädsla är alltså inte irrationell utan beror på en reell men dold viktimisering. Om

den reella nivån på viktimisering togs i beaktande, skulle den höga rädslonivån bland kvinnor inte längre bilda någon paradox (ibid.). Stanko (1985) och Sacco (1990) anger mörkertalet som en delorsak till skevheten i kvinnors brottsofferstatistik. Enligt Sacco (ibid.) kan det höga mörkertalet bland kvinnor bero på att kvinnor ofta råkar ut för brott av en person de känner. Detta rapporteras nämligen sällan till officiell statistik. Kvinnor uppvisar också högre brottsoffersiffror beträffande sexualbrott än till exempel beträffande våldsbrott. Forskning har visat att kvinnors rädsla för exempelvis våldtäkt inte klart kan särskiljas från rädsla för andra brott. Enligt teorier om livsstil och rutinaktivitet exponeras kvinnor i mindre omfattning för brottslighet och faller därför inte heller lika ofta offer för brott. Sacco säger också (ibid.) att en del studier av kvinnors låga viktimisering inte tar i beaktande att kvinnor mer sällan exponeras för risk. Denna argumentation har dock inte kunnat bevisas empiriskt (ibid.).

Den andra modellen handlar om att kvinnors höga rädslonivå har samband med att kvinnor generaliserar gällande situationer mera än män (Smith & Torstensson 1997). Detta sker åtminstone inom tre kategorier, det vill säga temporärt (viktimisering som hänt i det förflutna påverkar rådande rädsla för brott), geografiskt (rädsla för våldsbrott på offentliga platser påverkas av viktimisering i den privata sfären såsom hemmet) samt beträffande typen av offerupplevelse (kvinnor som utsatts för inbrott i sitt hem blir mer rädda även för att utsättas för våld i sin hemmiljö) (ibid.).

Den tredje modellen handlar om att kvinnor för det första är fysiskt mera sårbara än män och för det andra mera uppmärksamma för risker i sin omgivning (Smith & Torstensson 1997). Detta beror på att kvinnor är mer sårbara för våldtäkt och andra attacker med sexuella undertoner.

Den fjärde modellen förklarar kvinnors höga rädslonivå med att män neutraliserar sin rädsla för brott (Smith & Torstensson 1997). Detta beror på att män förväntas kunna slåss, kunna fly undan en eventuell förövare samt skydda dem som är svagare. Endast med svårighet kan män sålunda erkänna, även för sig själva, att de är rädda för brott eller är inkompetenta beskyddare. Män blir alltså socialiserade till att förneka sin rädsla för brott och anse sig vara osårbara (ibid.).

Brottslighet kan också ha negativa följder för åldringars livskvalitet (Pain 1995). Rädsla för brott bland åldringar överstiger dock klart riskerna att falla offer för brott, särskilt våldsbrott. Den höga rädslan för brott bland äldre personer kan bero på hög sårbarhet, både fysiskt och psykiskt. Att eventuellt falla offer för ett våldsbrott kan fysiskt sett ha mycket grava följder för åldringen, vilket även ökar rädslan. Detta kan ses som ett slags rationalitet: Om individen är rädd eftersom hon eller han är bräcklig, vågar individen inte heller gå ut vilket gör att hon eller han inte blir lika utsatt. Den låga sociala status som västerländska åldringar åtnjuter ökar också den allmänna känslan av otrygghet samt ökar rädslan för brott. Trots att äldre personer uppvisar en lika hög rädsla för brott som yngre personer, förefaller ändå sannolikheten att de skall falla offer för brott vara mycket mindre än bland yngre personer (ibid.).

Denna åldringars rädsloparadox, som alltsedan 1980-talet varit allmän inom kriminologisk forskning, har under senare tid, även den, mött en del kritik (Pain 1995).

Enligt Pain (ibid.) borde man ta några saker i beaktande då man undersöker frekvensen av rädsla för brott bland åldringar: Kvinnor har längre livstid än män, vilket innebär att det finns flera kvinnor än män bland åldersgruppen åldringar. Rädslan för brott bland åldringar kan enligt Pain (ibid.) bestå av rädsla för brott bland äldre kvinnor. Enligt detta resonemang är alltså det faktum att de flesta åldringar är kvinnor, inte att de har uppnått en särskild ålder, som inverkar på åldringars rädsla för brott. Enligt Pain (ibid.) bör man även ta i beaktande att rädsla för brott bland åldringar till stor del undersökts genom frågor som behandlar rädsla för brott på offentliga platser. Sålunda kan åldringars rädsloparadox till en del bero på en reell rädsla för brott i hemmet. Pain (ibid.) säger också att det finns en felaktig uppfattning om att endast händelser som inträffat nyligen inverkar på individens rädsla för brott. Flera studier visar nämligen att individens rädsla för brott är en kumulativ process och att rädslan ackumuleras i individen under en längre tid (Stanko 1990; Goodey 1994). Åldringars höga rädsla kan alltså påverkas av att åldringarna fallit offer för brott i det förflutna.

5.2.7 Massmedier

Det råder en diskrepans inom studier av rädsla för brott kring uppfattningarna om hur mycket massmedier inverkar på individens rädsla för brott. Tidiga internationella studier av rädsla för brott poängterar massmediernas inverkan på individens rädsla för brott (Garofalo 1981; Balvig 1990a) men idag finns det även ett flertal studier där detta sätt att resonera även har kritiserats (se bland annat Katz 1987; Åkerström 1998)⁵⁵.

I en studie från år 1981 relaterar Garofalo rädsla för brott till tre informationskällor angående brottslighet – personliga erfarenheter, interpersonell kommunikation om andra personers upplevelser samt massmedier. Även Balvig (1990a) presenterar kännedom om kriminella händelser och personer som ett viktigt element som påverkar rädslan för brott. Om individen personligen känner kriminella personer minskar hans eller hennes rädsla för brott. Indirekta och opersonliga brottsupplevelser, såsom att exponeras för brottslighet via massmedier eller känna personer som fallit offer för brott ökar enligt Balvig (ibid.) däremot individens rädsla för brott. Kriminella händelser som presenteras i lokalpressen säger Balvig (ibid.) att förorsakar högre rädsla för brott än motsvarande händelser i nationell press, eftersom lokaltidningen anses vara mer pålitlig än nationell press. Även några senare studier visar att brottsrapportering i lokala massmedier förorsakar rädsla för brott. Exempelvis Romer et. al. skriver i en artikel från 2003 att de som ofta ser på nyheter i lokala tv-kanaler påverkas mera av brottsrapporteringen med åtföljande rädsla och oro för brott än de som endast sällan ser på nyheter i lokal-tv. Detta gäller oavsett graden av kriminalitet i området där individen bor (Romer et. al. 2003, 88-100).

55 Inom finländska studier om orsakerna till rädsla för brott presenteras massmedier fortfarande ofta som en viktig faktor (Korander 1994; Korander 2000; Heiskanen 2002) men även här har kritiska röster höjts (se exempelvis Kemppi 2003).

Kritiken mot massmedier som en rädsloskapande faktor tar sig flera uttryck. Enligt sociologen Jack Katz (1987) har nyheter om brott en viktig sammanhållande funktion i samhället när nyheterna deltar i konstruktionen av samhällelig moral. Genom att se, höra och läsa om brott och brottslingar i massmedier och jämföra sitt eget liv med dessa kan individen dagligen återskapa sin moralkänsla. Katz (ibid.) anser att brottsrapporteringen definierar gränserna för samhällets moral (ibid.), något som Katz förliknar med Durkheims (1895/1991) tankar om avvikelser eller avvikaren som skapare av normativ kohesion. Enligt Durkheim (ibid.) är avvikelse inte patologiskt utan normalt – avvikelse eller avvikare definierar och drar upp konturerna för samhällets kollektiva medvetande (*conscience collective*).

Fastän individen kan uppleva det som skrämmande att läsa om brottslighet menar Katz (ibid.) att det ändå kan vara mer skrämmande att låta bli. Katz menar att nyheter om brott kan ses som ett dagligt ”moraliskt träningspass” och skriver (ibid., 72):

The reading of crime news appears to serve a purpose to the morning shower, routine physical exercise (...): the ritual, non-rational value of experience that is, to a degree, shocking, uncomfortable, and self-destructive, and that is voluntarily taken up by adults in acknowledgement of their personal burden for sustaining faith in an ordered social world.

Även Åkerström (1998) påpekar att brottsrapportering i massmedier inte nödvändigtvis leder till moralisk panik. Hon kritiserar därmed resonemanget om att brottsrapportering leder till moralisk panik, vilket presenterats i andra studier⁵⁶. Åkerström (ibid.) menar att trots att individen läser om brott i tidningar, kanske hon snarare oroar sig för vardagliga fenomen såsom hälsa och arbete. Dessutom kan individen snarast se brottslighet och därtill relaterade ämnen – såsom rädsla för brott – som samtalsämnen gällande vilka det råder konsensus. För att exemplifiera Åkerström (ibid.), kan det till exempel sägas finnas konsensus beträffande påståendet ”det är hemskt att folk inte vågar röra sig utomhus på kvällarna”. Detta är ett av de samtalsämnen – förutom exempelvis priset på matvaror och vädret – som alla har en förväntad åsikt om. Individen vill därför inte utmana de socialt acceptabla åsikterna genom att uppvisa en avvikande åsikt och hävda att folk visst vågar röra sig utomhus om kvällarna.

Massmediernas brottsnyhetspresentation kan idag även anses som överdriven eftersom massmedier inte presenterar sådan brottslighet som individen med sannolikhet faller offer för, såsom inbrott eller snatteri (Williams & Dickinson 1993)⁵⁷. Ny-

56 En dylik studie presenterar bland andra Korander (2000, 177-216). Korander (ibid.) skriver att det är typiskt för medierna att presentera de första alarmerande tecknen på en så kallad brottsvåg. Brottsvåg är massmediernas benämning på en alarmerande ökning av brottsligheten och förstärks ofta med diskussioner om den allmänna moralens sönderfall, vilket i sin tur, enligt Korander (ibid.) kan leda till moralisk panik.

57 Presentationen av brottslighet i massmedier har förändrats märkbart från 1960-talet och framåt (Reiner et. al. 2000, 119). Enligt Reiner et. al. (ibid.) var det inte så vanligt att massmedierna före 1960-talet presenterade grov brottslighet och svåra teman (såsom pornografi, incest, prostitution) togs allmänt inte upp. Representationen av brottsligheten inbegrep allmänt taget inte detaljerade skildringar av våld och polisen var en vän som hjälpte i nöden. Idag presenteras brottslighet mer allmänt i massmedierna, mediabilderna är mer upprörande än tidigare, våldsbrottsligheten har ökat och polisen anses vara mer distanserad och inte särdeles lättillgänglig. Brytningen i hur brottslighet

heter om allvarliga brott koncentrerar sig även på områden där risken för brott är hög, till exempel storstäder.

5.3 Strategier för att klara av rädsla för brott

Jag skall i detta kapitel ännu kort diskutera de strategier som individen kan använda sig av för att bemästra rädsla för brott. Enligt kriminologen Carl Keane (1998) finns det två huvudstrategier som individen kan använda för att klara av rädsla för brott. Den första av dessa innebär att undvika prekära områden, stanna inomhus på kvällen och inte öppna dörren då det är mörkt. Den andra innebär att lägga sig till med skyddsmekanismer såsom att införskaffa ett vapen, installera säkerhetslås eller öka antalet belysningspunkter utomhus (ibid.). Williams et. al. (1998) talar om kollektiva respektive individualistiska strategier för att klara av rädsla för brott. De individualistiska strategierna, som i stort motsvarar Keanes (ibid.) andra huvudstrategi ovan, inbegriper att installera alarm, skaffa ett vapen eller överväga att flytta bort från sitt bostadsområde. Kollektiva strategier inbegriper att skapa nattpatruller i grannskapet och att klaga till polisen om problem (ibid.).

Tidigare studier som undersökt hur och varför individen undviker ”farliga” områden, har påvisat att rädsla för att bli utsatt för brott ofta leder till ett undvikande beteende under särskilda omständigheter (Riger & Gordon 1981; Liska et. al. 1988). Individen undviker kanske allmänna fortskaffningsmedel, att gå genom mörka parker nattetid, att gå ut och roa sig om kvällen eller undviker en del områden vid särskilda tillfällen. Kvinnor använder sig av undvikande åtgärder för att undvika otrygga områden i större utsträckning än män (Valentine 1989). Detta sägs dock kunna leda till falsk trygghet eftersom kvinnor oftare råkar ut för brott i hemmet än på offentliga platser (ibid.). Kvinnor skapar individuella mentala kartor (*mental maps*) över ställen där de fruktar våldsbrott. De mentala kartorna är en produkt av tidigare erfarenheter av miljön i fråga samt information av andra personer. Många kvinnor funderar dagligdags över hur de skall ta sig fram på offentliga platser. Många ”självklara” rutter och destinationer är i själva verket produkten av det undvikande beteende som kvinnor använder sig av för att känna sig trygga. Då kvinnor undviker ”farliga” platser på ”farliga” tider begränsas deras utnyttjande av offentliga platser. Undvikande blir en rutinaktivitet, som påverkar livet i övrigt (ibid.).

IBland är det dock omöjligt för kvinnor att följa strategierna om undvikande åtgärder ovan. Detta är fallet framför allt om man är tvungen att röra sig på prekära ställen vid en sen tidpunkt på dygnet. I sådana fall kan man exempelvis hörsamma

presenteras i medierna har tolkats som ett skifte i den allmänna moralen. Tillspetsat kan sägas att tiden då det goda och det onda var lätta att särskilja i massmedier och auktoritetsstrukturer (till exempel polisen) respekterades på grund av en rådande disciplinkultur har försvunnit. Istället råder en era inom massmedierna då gränserna mellan gott och ont suddats ut, kriminella kan presenteras som goda och polisen ibland anses vara korrupt.

följande råd för att undvika att bli utsatt för våld på offentliga platser (Brooks Gardner 2000): En kvinna bör undvika att klä sig i utmanande kläder samt försöka gå på ett sätt som inte kan uppfattas som utmanande. Ett annat sätt är att göra sig så motbjudande som möjligt för en potentiell våldsverkare. Detta kan ske på många olika sätt:

(...) To be pregnant or epileptic or the carrier of a venereal disease (...), faint or go limp, urinate, drool or even throw up (...) quack like a duck (...) or make sounds like a cow and flap her arms like an airplane (...) act insane; eat grass, jump around (...) sing out loud (...) make a fool of yourself (Brooks Gardner 2000, 321).

Råden förefaller komiska men är verkliga tips ur amerikanska tidskrifter riktade till kvinnor, exempelvis *Harper's Bazaar Magazine*, som publicerats mellan år 1950 och 1995. Sociologen Carol Brooks Gardner (2000) citerar också råden kritiskt i sin artikel då kvinnor kan uppleva det mycket betungande att samtidigt röra sig utomhus, vara uppmärksamma på sina kläder och gångstil samt göra sig motbjudande på de sätt som beskrivs ovan. Såsom Brooks Gardner (ibid.) säger, kan kvinnor sålunda uppleva besök på allmänna platser som en övning i självförsvar. Detta kan i sig leda till ökad rädsla för brott och – drivet till sin spets – att kvinnor inte går ut utan isolerar sig i sina hem.

5.4 Sammanfattning

I detta kapitel har jag diskuterat rädsla för brott – definitioner av rädsla för brott, orsaker till rädsla för brott samt strategier för att klara av rädsla för brott. Begreppet rädsla för brott kan ha många betydelser. De flesta definitioner av rädsla för brott inbegriper emellertid en tudelning av rädsla i risk och oro. Rädsla för brott kan också inbegripa emotionell rädsla, rationell rädsla och handling. Begreppet rädsla för brott kan även indelas i konkret respektive formlös rädsla. Det finns ett flertal orsaker till rädsla för brott, vilka jag också diskuterat ovan. De orsaker jag behandlat är urbaniiseringsgrad, miljöns utformning, integration, tillit, sårbarhet, viktimisering och massmedier.

DEL III

Trygghet i skärgårdsmiljön

I denna tredje del av avhandlingen skall jag presentera mitt empiriska material – samtalsintervjuerna och den kvantitativa enkäten. Jag redogör för livet i Åboland såsom det presenteras i enkätmaterial och återberättas av intervjupersonerna. Genom intervjupersonernas berättelser växer bilden av ett särpräglat samhälle fram. Det trygga lokalsamhället inbegriper bland annat att alla känner alla och att ytterdörren oftast lämnas olåst. Det finns också en stark tillit mellan individerna i lokalbefolkningen. Hälften av kommunerna kan endast nås via färja, vilket leder till att färjan har en viktig funktion som vägspärr och informationskälla. Färjorna och broarna skapar även tydliga gränser mellan Åboland och den övriga världen. Parallellerna till så kallade ”gated communities” – städer eller stadsdelar som är omgärdade av en mur med en låst port – är skönjbara eftersom färjorna och broarna i viss mån också kan sägas stänga ut det farliga. Det finns en tydlig polarisering i ”oss” och ”dem”, där ”de” förutom främlingar också tycks inbegripa polisen, som man helst inte anlitar. På grund av den svaga tilltron till polisen är det vanligt att invånarna själva löser konflikter med eller utan inblandning av en tredje, medlande, part (jämför Black 1993). Nackdelen med det ”lilla” samhället är bland annat att invånarna upplever att det är svårt att anmäla brott eftersom man inte vill riskera grannsämjan.

I det inledande kapitlet har jag beskrivit hur jag använder begreppet fixeringsbild (Asplund 1991) via två analytiska teman i avhandlingen. Jag skall nu kort återknyta till det ena av dessa teman. I kapitlet nedan skall jag diskutera trygghet – figuren av Gemeinschaft i Åboland – som tillsammans med ”farligheterna” – figuren av Gesellschaft i nästa kapitel – representerar fixeringsbilden Gemeinschaft-Gesellschaft i mitt material. Diskussionen om denna fixeringsbild avslutas i det åttonde kapitlet där jag behandlar gesellschaftspräglad trygghet i Åboland.

6.1 Den trygga hemorten

Jag skall inleda diskussionen om den trygga hemorten med att studera resultaten gällande rädsla och oro för brott i den kvantitativa enkäten jag har utfört. Det är uppen-

bart att respondenterna i enkäten jag utfört känner sig väldigt trygga, både då de rör sig inom sitt bostadsområde och när de befinner sig i centrum av sin boningsort. Så gott som alla män och kvinnor som svarat på enkäten känner sig trygga eller ganska trygga i sitt bostadsområde sent på fredags- och lördagskvällar. Då man undersöker trygghetskänslan hos respondenterna enligt uppdelning i kön, märker man ändå att kvinnor är aningen otryggare än män. Denna skillnad mellan könen visar sig också vara större då man studerar hur trygga invånarna är då de rör sig ensamma i centrum av sin boningsort.

Tabell 5 Trygghetskänsla sent på fredags- och lördagskvällar i bostadsområdet och i centrum av boningsorten. Procenttal.

Trygghetskänsla	I respondentens bostadsområde		I centrum av respondentens boningsort	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Tryggt, ganska tryggt	94	98	80	91
Otryggt, vågar inte gå ut	5	1	14	7
Går ej ut av andra orsaker	1	1	6	2
Summa	100	100	100	100
Bastal	360	314	353	307

Andelen trygga personer är betydligt högre i Åboland än i hela Finland. Kauko Aromaa och Markku Heiskanens studie (2000, 14) visar att 18 procent av finländarna år 1996 kände sig otrygga då de rörde sig ensamma utomhus på sitt bostadsområde sent om kvällen. Enligt Rättspolitiska forskningsinstitutet var motsvarande siffra för män och kvinnor i Sverige 15 procent år 2000 (Rättspolitiska forskningsinstitutet). I en undersökning från år 2000 kände sig 29 procent av kvinnorna och 6 procent av männen i Finland en aning eller mycket otrygga då de rörde sig ensamma utomhus på bostadsområdet sent om kvällen (Aromaa & Heiskanen 2000)⁵⁸.

Då man granskar kommunerna en och en, kan man konstatera att den största andelen personer som känner sig otrygga då de rör sig utomhus sent på fredags- och lördagskvällar i centrum av sin boningsort är bosatta i Pargas kommun, som också är den största kommunen. Av de personer som känner sig otrygga då de rör sig utomhus sent på fredags- och lördagskvällar i sitt bostadsområde bor de flesta i Västanfjärd eller Pargas. Tabell 6 nedan kan dock endast ange riktlinjer för andelen otrygga personer i kommunerna eftersom antalet personer som svarat på frågorna i de olika kommunerna är lågt. I Iniö kommun har exempelvis endast åtta personer svarat på frågan.

58 Frågan i undersökningen lydde: "Hur trygg känner ni er då ni går ensam på ert bostadsområde efter det att mörkret fallit?". Svartalternativen var "mycket trygg", "ganska trygg", "en aning otrygg" och "mycket otrygg" (Aromaa & Heiskanen 2000, Bilaga 5:22). Eftersom svartalternativen är olika dem som finns i enkäten jag använt, kan dessa siffror inte direkt jämföras med siffrorna i min undersökning.

Tabell 6 *Otrygg, vågar ej gå ut ensam utomhus sent på fredags- och lördagskvällar kommunvis. Procenttal, antal inom parentes.*

Kommun	I respondentens bostadsområde	I centrum av respondentens bostadsort
Dragsfjärd	2 (101)	3 (100)
Houtskär	0 (15)	0 (15)
Iniö	0 (8)	0 (8)
Kimito	1 (98)	2 (94)
Korpo	0 (22)	0 (22)
Nagu	0 (49)	0 (47)
Pargas	4 (361)	19 (354)
Västansfjärd	5 (20)	0 (20)
Bastal	674	660

Den höga procentandelen personer som känner sig trygga eller ganska trygga i sitt bostadsområde i Åboland korrelerar med resultaten i en isländsk studie från år 2002 (Gunnlaugsson 2003). I den isländska studien uppgav 96 procent av de personer som bodde på landsbygden att de kände sig mycket eller ganska trygga då de rörde sig ensam utomhus sent på fredags- och lördagskvällar i sitt bostadsområde. Enligt Gunnlaugsson (ibid.) visar ett flertal studier att det finns klara skillnader mellan landsbygd och städer då invånare skall uppge graden av rädsla för brott.

6.1.2 Oro för att falla offer för brott

Graden av oro för att falla offer för brott bland respondenterna i Åboland skiljer sig kraftigt från motsvarande tal för hela Finland. Respondenterna visar en betydligt mindre oro för att falla offer för brott än finländaren i genomsnitt, något man tydligt ser i tabell 7.

Tabell 7 *Andel inte alls/en aning oroliga för att respondenten eller medlem av respondentens hushåll skall falla offer för brott. Procenttal⁵⁹, bastal inom parentes.*

Brottskategori	Åboland	Finland ⁶⁰
Stöld av motorfordon	93 (593)	39 (1060)
Inbrott i bostaden	90 (609)	53 (1161)
Skadegörelse på personlig egendom	87 (590)	49 (1159)
Rån	95 (586)	61 (1157)
Våldshandling	94 (582)	55 (1163)
Våldtäkt	97 (560)	71 (1120)

59 Procentandelarna gällande Finland har här avrundats till jämna tal för att underlätta en jämförelse med materialet gällande Åboland. För uppgifter gällande andelen respondenter i Åboland respektive Åbo och Björneborgs län som är mycket eller ganska oroliga för att respondenten eller medlem av dennes hushåll skall falla offer för brott, se tabell 14.

60 Korander 1994, 27.

I den finländska brottsofferundersökningen *Suomalaisten turvallisuus* år 1988, 1993 och 1997 användes frågan ”Hur orolig är Ni för att råka ut för ett våldsbrott kvällstid utanför hemmet?” (Heiskanen 2002). Även i rapporten *Suomalaisten turvallisuus 2003* (Heiskanen et. al. 2004) används samma fråga för att mäta oron⁶¹. Frågans exakta ordalydelse skiljer sig dock något från den vars resultat presenterats i tabell 5 ovan eftersom den efterfrågar oro, inte trygghet. Frågan skiljer sig även från den vars resultat presenteras i tabell 7. År 2003 var 52 procent av kvinnorna och 77 procent av männen inte alls oroliga för att råka ut för ett våldsbrott kvällstid utanför hemmet (Heiskanen et. al. 2004, 33). Däremot var 47 procent av kvinnorna och 23 procent av männen en aning eller mycket oroliga för att råka ut för ett våldsbrott kvällstid utanför hemmet (ibid.).

6.1.3 Vad är trygghet

I enkäten som jag utförde finns frågan ”Hur tryggt tycker Du att det är att promenera ensam på följande platser?”. Men vad är egentligen trygghet och otrygghet? I samtalsintervjuerna ges mer utrymme än i enkäten att ställa sådana frågor, men dessa frågor är inte alltid helt lätta att besvara. Den fråga som kräver den längsta betänketiden av intervjupersonerna i intervjusituationen, är frågan om vad ordet trygghet betyder för dem. Ofta tar det en stund innan intervjupersonen kan svara överhuvudtaget. Exempelvis Anne, som annars är mycket talför, har svårt att klä sina tankar i ord när frågan om tryggheten kommer upp.

Agneta: Nå det där, om vi skulle gå över till en sån sak som trygghet så vad betyder ordet trygghet för dig.

Anne: [tystnad] Oj det var svår fråga det.

Agneta: Det är ingen brådska, du får ta tid på dig.

Anne: [funderar, blåser ut luft] Det är ju inte bara det här att vara fråga om att vara trygg när man ... Alltså att ingen, ingen skall göra nånting. Utan det är ju så mycket annat att man har, om det händer nånting till exempel att man har då nån man kan vända sig till (...).

Anne kommer alltså slutligen fram till att trygghet för henne innebär att hon har någon att vända sig till om något händer. Clara däremot säger: ”Jaa, [funderar] vad skall jag säga [funderar] är man trygg så, så man lever ju så där normalt, man [funderar] – är man otrygg så är man ju rädd”. Såsom Clara, associerar också Erik ordet otrygghet med rädsla.

Agneta: Om jag tar och frågar mera abstrakt fråga att vad tycker du att trygghet betyder i ditt liv?

Erik: [tystnad] Jaa, att man inte behöver vara rädd. Och vad man nu är rädd för så kan ju vara vad som helst förstås.

Agneta: Vad skulle du kunna vara rädd för då?

Erik: Jaa, inte vet jag. Inte är jag liksom rädd för egen del egentligen, rädslan är egentligen för barnens skull i så fall att...

61 I denna rapport (ibid.) ställs också frågan om oro för att falla offer för brott, men svarsalternativen är ”inte alls orolig”, ”ganska orolig” och ”väldigt orolig”. 62 procent av respondenterna i denna enkät uppger att de inte alls är oroliga, 34 procent att de är ganska oroliga och 4 procent att de är väldigt oroliga för att drabbas av inbrott i hemmet.

Agneta: Är du rädd då att dom skall bli sjuka, eller att nån skall göra dom illa, eller?

Erik: Neej det som jag är mest orolig för är kanske trafiken i så fall att, eller olyckor för deras del, vad som helst.

Rädsla och trygghet rör alltså många områden. Erik oroar sig för sina familjemedlemmar och det samma gör Britta. För Britta står ordet trygghet för ekonomisk trygghet. Trygghet innebär för henne också tillgänglighet – hon tycker att mobiltelefoner ökar tryggheten eftersom det blir lättare att få tag i nära och kära. Britta säger att hon inte oroar sig lika mycket sedan hennes man köpte mobiltelefon eftersom hon nu kan ringa honom när han rör sig utomhus. Ivar tycker att trygghet innebär att grundserVICEN i samhället fungerar. Gunilla upplever att trygghet är att hon kan röra sig var hon vill och när hon vill. Hon fortsätter: ”Att du inte behöver gå omkring och vara rädd, faktiskt, att det där, nog⁶², är det ju det som jag upplever. Och förstås samma i vidare skala, att inte bara jag utan min familj och mina grannar och så här”.

Då jag frågar intervjupersonerna, om det finns områden på hemorten som de upplever som skrämmande eller områden dit de inte vågar gå, svarar de flesta att det inte finns några sådana områden där de bor. Jag får svaret att hemorten känns ”lugn och trygg”. Det gäller både dag- och nattetid. När jag frågar Disa om det finns områden som hon undviker i mörkret svarar hon: ”Nä det finns det nog inte (...). Jag går hur som helst. Nog känner jag en sån trygghet i alla fall”. Clara känner sig allmänt taget trygg men har en annan uppfattning om att gå på mörka vägar. Hon förklarar att hon inte vill röra sig på mörka skogsvägar fastän hon aldrig blivit antastad eller ofredad. Hon kan inte riktigt förklara varför och säger att hon alltid bara undvikit sådana områden. Gunilla tycker att hennes bostadsort är trygg men berättar att det i centrum av hennes boningsort finns en plats, där ungdomar samlas på kvällen, vilket kan uppfattas som skrämmande. Hon har ändå inte upplevt platsen som speciellt skrämmande utan anser att det är bra att det finns en plats för ungdomarna att samlas på.

När jag frågar Kajsa, som är nyinflyttad på sin hemort och ännu inte riktigt ”rotat sig”, om det finns områden hon brukar undvika svarar hon ”Nä, det är just det att jag inte vet” och menar att hon helt enkelt inte känner till sin hemort tillräckligt väl för att veta vilka områden hon borde undvika. Detta kan ses som att Kajsa upplever att hon saknar kontroll över hemorten. Kajsa ger nämligen ett annat exempel på att hon upplever att hon inte har tillräcklig kontroll över sin närmiljö. Hon menar att hon känner sig trygg i sin sommarstuga eftersom hon känner till området där stugan ligger mycket bra. Stugan ligger på en liten ö, och det är lätt att ha full kontroll över ön. Hennes hem ligger däremot i en skogsdunge, som hon inte kan övervaka i lika hög grad. Hon känner sig därför inte lika trygg hemma som på sommarstugan. Kajsa säger:

Att det är nog, det är nog konstigt att kanske det är att det är så mycket skog där liksom hemma runt att man inte, du kan inte så att säga övervaka hela området som man kan göra på stugan. Det är en liten ö och du vet precis... vad det händer och man hör och du vet var alla stenar är och sån dánt [sådant där]... så det är säkert det.

62 Märk, att ”nog” i finlandssvenskan är ett förstärkande ord som snarast är synonymt med ordet ”ju”.

Kajsa säger att skogen runt hemmet gör att hon inte har översikt över omgivningen. Detta stämmer överens med Valentines (1989) diskussion om att kvinnor är särskilt uppmärksamma på platser som innebär en visuell begränsning vilket kan uppfattas som ett hot.

De andra intervjupersonerna berättar att de känner sig helt trygga på hemorten. Helge har bott hela sitt sjuttioåriga liv på orten och uttalar sig från en bred erfarenhetsbasis. Han upplever att tryggheten delvis kanske beror på en allmän trygghet som uppstått av att kommunens institutioner och ekonomi fungerar. Helge är mycket nöjd med kommundirektören, som ser till kommunens ekonomi och även leder politiken med fast hand. Han säger: ”Vi arbetar med varann åt samma håll”. Helge anser att tryggheten också beror på att brottsfrekvensen på hans hemort är så låg. Han säger: ”Från brottslighet så är vi besparade, det är så få gånger. Så att under en sån här femti års period så är det inte ofta det har hänt nånting”. Han fortsätter med att säga ”är det sedan från ett litet barn till en riktigt äldre så har vi aldrig problem” och sammanfattar det hela med att säga: ”Vi går alla trygga här”. Britta å sin sida menar att tryggheten uttrycks i att man aldrig behöver låsa och att man kan lämna saker utomhus utan att ”fundera på det desto mera”. Hon fortsätter i samma andetag: ”Och anmars också. Jag tycker... Man behöver inte vara rädd för nånting”.

Barnens trygghet upplevs också som något mycket viktigt. Gunilla säger att hon och hennes man flyttade till sin nuvarande hemort för att de uppfattade den som en trygg uppväxtmiljö för barnen. Enligt Gunilla byggs tryggheten upp av flera faktorer:

Agneta: Hur tror du att [hemorten] är som uppväxtmiljö, när man tänker på såna saker?

Gunilla: Jag skulle nog uppfatta att den är ganska trygg och det är som sagt en av orsakerna att vi har velat bo där. Trots att jag nog i synnerhet så här på våarna strax före semestern börjar tycka att dagarna blir så långa och vägen är så lång. Så att men just genom att jag upplever att det är så nära naturen och att man har social kontroll på ett annat sätt, man har ju då, som, barn – fört dom till sina kaverin [kompisar] på födelsedagskalas. Och om man inte känner föräldrarna så hälsar man i butiken på dom. Och man ungefär vet hur stora klasserna är och... Att nog är det ju där ändå lättare att ungefär veta var dom rör sig.

Enligt Gunilla är en delorsak till tryggheten det faktum att hon upplever att det finns en allmän social kontroll kring barnen. Andra intervjupersoner uttrycker att de upplever sig som trygga eftersom de känner de andra ortsborna i så stor omfattning. Jonas säger ”Det är ju en liten ort och du känner alla och det är en trygg plats” och Britta och Anne säger också att de känner de flesta andra ortsborna. Anne menar att ”folk bryr sig om på ett annat sätt” på hennes hemort och Britta säger att det inte finns någon människa hon skulle akta sig för på orten.

Erik och Jonas påpekar dock att det är lätt att invaggas i en falsk trygghet. Erik framhäver att han vet att brott kan hända trots att andra kanske inte gör det och säger: ”Jag är på det sättet realist att jag vet saker och ting kan hända, att inte lever vi heller i en helt skyddad värld fast [fastän] vi tror [vi] är det men...” Jonas tycks se trygghetskänslan som litet riskabel om man bär den med sig utanför hemorten:

Man är väl så lurad i den där gamla vanliga säkerheten som man alltid har därhemma att man tycker... Det är väl så.

6.2 Skärgårdsmiljön

Då man som utböling besöker kommunerna och stiger av färjan eller bussen, möts man kanske av en ortsbo som först kastar en nyfiken blick och sedan hälsar glatt. Om besöket i kommunerna inbegriper att man hälsar på hemma hos en ortsbo, kanske man förvånas av att finna ytterdörren olåst och stående på vid gavel. Dessa företeelser är typiska för en skärgårdsmiljö såsom den i Åboland. Ett annat fenomen som är typiskt för ”täta” samhällen är skvaller. Intervjupersonerna säger också att det skvallras mycket i kommunerna och att skvallret ibland sprids som en löpeld. Den informella spridningen av brottsrelaterad information skvallervägen fungerar uppenbarligen bra, däremot säger intervjupersonerna att de i stort sett ignorerar brottsrapporteringen i massmedierna.

6.2.1 Hälsningsceremonier

De hälsningsceremonier som uppstår då invånarna möts utomhus, kan ses som rätt vanliga för ett litet samhälle som Åboland. Grundregeln är att hälsa på alla man möter utomhus, även på dem man inte känner. En av intervjupersonerna förklarar detta med att säga ”möter du hundra människor på gatan så passar det att ignorera men möter du en människa på en timme så är det ofint att ignorera”. Enligt Jonas hälsar man också på chauffören i en bil man inte känner igen. När jag frågar om Jonas också hälsar på dem han inte känner säger han:

Jojo, nog måste man ju det. Man hälsar på allihop. Alla bilar och allting som man, alla personer som man ser alla, säger ”hej” åt dom. Ofta så blir man och prata, fast man inte känner dom så blir man och prata. För det är sån stil där.

Jonas använder uttrycket ”det är sån stil där” och Kajsa, som är rätt nyinflyttad, säger att hon hälsar på dem hon möter eftersom det är ”en vana” att göra så. I detta sammanhang kan man reflektera över, huruvida Kajsa hälsar eftersom hon antar att man brukar göra så på landsbygden. Detta skulle korrelera med resultaten i en studie av geograferna Jo Little och Patricia Austin från år 1996 (Little & Austin 1996). Denna studie visar att kvinnor som flyttar från stadsmiljö till landsbygd skapar ett tätt kontaktnät till grannarna trots att kvinnorna tidigare inte haft kontakt med sina grannar i staden. Kvinnorna i Little och Austins studie (ibid.) förklarar sin täta kontakt till grannarna på landsbygden med att de *utgått* från att detta är kutymen på landsbygden.

Det förefaller som om invånarna i Åboland främst hälsar, alltså säger ”hej”, för att identifiera eller kategorisera det som synes vara en obekant människa. Om man går ute på landsvägen då det är mörkt och inte riktigt ser vem det är som kommer emot, kan man alltså hälsa för att identifiera den mötande parten på rösten. Eller som Fanny förklarar: ”Ja man ser skuggan och [säger] ’ja hej är du ute och går du också’. Så hör man på rösten vem det är och...”. Intervjupersonerna tycks alltså hälsa på en obekant individ för att lugna ner sig själva. Om invånarna ändå inte lyckas identifiera

den mötande parten, förefaller det vara tillräckligt att den mötande parten hälsar tillbaka för att han eller hon skall kategoriseras som en människa utan onda avsikter. Då jag diskuterar detta med Erik, och berättar att alla hälsat på mig då jag tagit en kvällspromenad i byn där Erik bor, säger Erik: ”Jo, men man kan inte föreställa sig att en utböling skall komma gående”. I Eriks replik kategoriseras jag alltså som en ortsbo och därmed ofarlig på grund av att orsborna inte förväntar sig se en utböling till fots vid denna tidpunkt, omkring klockan åtta en vardagskväll.

Fanny berättar om en präst som är nyinflyttad men trots detta hälsar och känner igen församlingsborna. Detta tycks förvandla också honom från något av en outsider till en etablerad, för att använda Elias och Scotsons (1965/1999) terminologi. Eller som Fanny säger:

Fanny: Prosten så går han, [personnamn utelämnat], så han är på lördagen [på promenad]. Han startar härifrån så går han runt [byn] och runt här tillbaka.

Agneta: Han är ute och motionerar.

Fanny: Men det är en väldigt fin präst vi har fått. Han kan både med andliga sånger åt äldre och... han sjunger fast slaggersånger åt dom. Dom tycker om. Och har röst! När han stämmer opp, vet ni. Han var ju i [ortsnamn] först. Han jordfäste min faster och sen så kom han hit och då sa jag åt han att ”du var ju i [ortsnamn] också den och den gången”. ”Jaa” sa han att ”du var ju där du också”. När man träffar han så ”hej” säger han och...

Fannys berättelse om prästen visar, att det faktum att han hälsar är en av komponenterna som gör att han kategoriseras av Fanny som etablerad. Andra komponenter är att han tar promenader i byn, underförstått *som en vanlig människa*, att han sjunger slaggers med äldre och att han känner igen Fanny från ett tidigare möte.

6.2.2 När låser man dörren?

Vid ett intervju tillfälle hemma hos en intervju person anländer jag före utsatt tid för att finna att ytterdörren till hemmet står på gavel trots att ingen syns till. Efter att jag undersökt om någon är hemma och därefter väntat en stund utomhus dyker intervju personen slutligen upp – hon har varit nere vid stranden. Hon berättar att det är mycket vanligt att man lämnar dörren olåst fastän man inte är hemma och det samma intygar också de andra intervju personerna.

Det finns olika procedurer kring låsandet. Alla intervju personer utgår ändå från att normalläget är att lämna dörren olåst, eftersom ytterdörren endast låses vid speciella tillfällen. Dessa tillfällen innebär i allmänhet att huset är tomt på invånare, vilket kan inträffa då intervju personen med familj åker till fastlandet eller till ”stan”, till Åbo. Erik säger att han låser ytterdörren om hela familjen är borta dagtid men kvällstid lämnas dörren olåst fastän huset kanske är tomt. Fanny och hennes sambo låter ytterdörren vara öppen tills de går och lägger sig vid elva- halvtolvtiden eftersom ”då är det mörkt”. Clara låser ytterdörren om hon är hemma ensam om kvällen eftersom hon inte gillar tanken att någon kan rusa in oanmäld. Hon låser också ytterdörren

till natten eller om hon ”far bort för några timmar”. Britta säger att hon helt enkelt kan glömma bort att låsa om sig, och berättar att också bilen i regel brukar vara olåst:

Britta: På sommarn brukar jag nog ibland... om jag kommer ihåg, tänker efter, att jag låser bildörren. För det är ändå så mycket andra människor som rör sig här i allafall. Att om jag ställer den att jag låser den. Men nu var jag och handlade, det var nu riktigt i juli när det var som mest folk så [maken] var med och han skulle gå till banken och jag gick in och han ställde bilen utanför. Och när jag kom ut från butiken så hade han fönstret opp och nyckeln i och... Helt nervevat och nyckeln i ny bil som han hade lämnat så...

Helge, å sin sida, berättar skrattande att han förvisso låser ytterdörren då han åker längre bort men att nyckeln finns mycket nära till hands: ”Jag måste säga att där som vi bor, vi har aldrig reglat [låst] dörren. När vi far till fastlandet då slår jag ut smällen men nyckeln hänger bredvid kvar [skrattar gott]”. Gunilla säger att hon vanligtvis håller hemmets ytterdörr stängd men olåst. Hon berättar också att familjen hade en reservnyckel nära dörren när barnen var små för att de skulle kunna öppna dörren om de glömt nyckeln. Det fanns dock en smärre nackdel med arrangemanget – Gunilla säger småleende: ”Det visade sig att alla kamrater också visste var den fanns”. Detta ledde till att Gunilla slutligen tog bort reservnyckeln från dess, uppenbarligen allmänt kända, plats.

Jonas berättar om en intressant företeelse som uppstår om någon i grannskapet blivit utsatt för inbrott. Han säger att det blir en ”våg att alla låser husen igen”. Sedan fortsätter han och säger ”det går runt och så blir det så där ’boom’ att alla måste börja göra samma sak”. Han konstaterar ändå att iveren att låsa om sig snabbt glöms bort:

Då låste alla, då var det den där ”boomen”, herregud ändå att hohho, men att sen så glömde dom bort att det var nån sån där farlig greja, så blir det på samma sätt. Det tog några veckor och månader och så är det på samma sätt att allting är olåst. Jojo, det kommer och går sån dära [sådana där] ”boomar” eller vad man nu skall kalla det. Det behöver inte ens hända nånting för att dom skall få någo’ fel: ”Nej nu skall vi nog börja låsa”. Det är så där att det blir.

Då vi litet senare talar om främlingar konstaterar Jonas att en främling på orten föranleder att byborna genast frågar sig vad det var för ”en konstig karl [som] rörde sig i byn, snoka’ och hade sig”. Jonas säger sedan att redan denna misstanke leder till att det uppstår en ”boom” då alla låser ytterdörren.

Bruket att låsa eller ej förefaller markera om man är utsocknes eller ortsbo (etablerad eller outsider för att citera Elias och Scotson 1965/1999): Intervjupersonerna berättar att sommargäster och andra utsocknes personer i motsats till den fasta bosättningen låser om sig mycket noggrant. Disa, som är inflyttad på orten sedan några år, berättar att hon förr alltid låste cykeln men att hon slutade med det då grannarna skrattade åt henne. Hon säger att det ”gick så automatiskt” att låsa cykeln. Det tycks alltså finnas en social kontroll kring låsandet: Normen är att man som ortsbo inte skall låsa och man blir utsatt för skambeläggande sanktioner – i Disas fall i form av ett skratt – om man gör det. Ungefär samma ordval som Disa använder också Britta då hon berättar om hur grannarna, som förr bott i Helsingfors, låser bilen och tar ut bilnyckeln. Hon säger att ”det är väl en vana helt enkelt, en reflex att dom tar ut

[nyckeln ur bilen]” men pekar ut det mest konstiga i sammanhanget genom att poängtera att grannarna har ”bilnyckeln i handen då de kommer in”. Britta, däremot, lämnar sin bil olåst eftersom hon kanske måste flytta på den under dagens lopp, vilket försvåras om bilen är låst.

Jag får också höra att man kan låsa på olika sätt. Fanny berättar att sambon låser dörren men lämnar nyckeln i låset då han inte är inne i boningshuset men väl ute på gården. Nyckeln i låset ger en hänvisning om var han befinner sig, något som Fanny beskriver nedan.

När jag kom hem så hade han bara lest [låst] om, just som, och då såg jag ingen, men då var han ju hemma i bondgården såg jag, men jag såg ingen karl så antagligen var han i rian [ett uthus]. Och där när han far till bastun så gör han samma sak.

Intervjupersonerna berättar även om nackdelar med att vänja sig vid att ständigt ha dörren olåst. Ivar, liksom Brittans man, glömmer att låsa bilen – något han ondgör sig över då han glömmer att låsa bilen i stadsmiljö. Jonas påpekar att det skulle vara lätt att göra ett inbrott i något av husen på hans hemort. Han menar att alla invånare har invaggats i falsk trygghet och ständigt håller dörrarna olåsta.

Utänför den trygga hemorten förefaller det dock som om intervjupersonerna skulle bli noggrannare med att låsa om sig. Gunilla, som jobbar i staden, berättar exempelvis att hon alltid låser dörren till sitt arbetsrum. Gunilla har en gång blivit bestulen på sin arbetsplats – hennes plånbok stals ur hennes handväska – vilket gör att hon numera alltid låser dörren till sitt arbetsrum när hon inte är där. Hon säger: ”Joo, vi låser nog förförligt om oss här och det är nog på någo’ sätt hemskt sorgligt. Att *alltid* måste man låsa dörrar och man måste låsa klädsåp och där var kapporna hänger när folk kommer på möten (...) så det gör en så tråkig stämning. Nog skulle det vara mycket trevligare om man skulle kunna lita på folk”. Underförstått menar Gunilla förmodligen här att hon inte kan lita på de personer som rör sig på hennes arbetsplats. Detta i motsats till invånarna på hennes hemort.

Tillit

Det förefaller vara ganska lätt för intervjupersonerna att bestämma sig för vem de skall lita på i hemkommunen. Enligt intervjupersonerna finns det en generaliserad misstro (se kapitel 5.2.4) till statliga organ, främst polisen. Däremot har intervjupersonerna i allmänhet en generaliserad tillit till andra orstbor. Skärgårdsbor uppfattas rent allmänt som personer värda din tillit. Helge uttrycker det så här:

Jag skulle säga att skärgårdsbon är en genomärlig människa, det kan jag nog nästan säga (...). Men klart att det finns någo’ sån dåna [sådana där] ströfall ändå – att det kommer man ju aldrig ifrån – men i allmänhet kan jag riktigt säga att det här bor genomärligt folk.

Helge upplever att det finns personlighetsdrag som är speciellt karaktäristiska för skärgårdsbon. Detta är enligt Erikson (1966, 9-10) vanligt i så kallade ”communities”. Invånarna i dylika små samhällen anser att de har ett flertal särpräglade drag ge-

mensamt. Dessa drag hjälper enligt Erikson (ibid.) också till att upprätthålla de moraliska gränserna i samhället:

The people of a community spend most of their lives in close contact with one another, sharing a common sphere of experience (...). In the formal language of sociology, this means that the communities are *boundary maintaining*⁶³: each has a specific territory in the world as a whole, not only in the sense that it occupies a defined region of geographical space but also (...) that it takes over a particular niche in what might be called cultural space (...). (...) its members tend to confine themselves to a particular radius of activity and to regard any conduct, which drifts outside the radius as somehow inappropriate or immoral.

Även i andra skärgårdskommuner nära Åbo uppfattas ärlighet och pålitlighet som karaktärsdrag typiska för skärgårdsbon. Intervjupersonerna i Lettinens studie om skärgårdsbor (2004) i kommunen Gustavs, norr om Åboland, anser att de finaste egenskaperna en skärgårdsbo kan ha är ärlighet och pålitlighet. En av Lettinens intervju personer uttrycker det som följer:

Jag tror ju att en [egenskap] ändå är ärlighet. Det är helt klart, här i skärgården, här har ju dörarna alltid varit olåsta, att man kan inte tänka sig att någon skulle stjäla nåt. (...) Och sen en sån sak, att man inte lägger näsan i blöt. (...) Och på det sättet rejäl, att han skulle komma överens med alla, att han inte bråkar på något sätt, att [han] skulle komma bra överens med alla. (...) Och [han] skulle stå för sitt ord, oavsett vad. Att man kan lita på honom (Letтинен 2004, 97-98)⁶⁴.

Många av Lettinens intervju personer menar ändå att skärgårdsborna förr var ärligare och förtjänade andras tillit i större utsträckning. De säger att tillit inte längre finns på samma sätt, vilket bland annat tar sig uttryck i att invånarna i Gustavs idag oftast låser ytterdörren, något som sällan hände förr. Såsom Lettinens intervju person ovan påpekar, är viktiga karaktärsdrag för skärgårdsbon – förutom ärlighet och tillit – även förmågan att inte lägga sig i andras affärer och att vara vän med alla.

Det förefaller också som invånarna i Åboland *föds* in i en gemenskap som innefattar de andra invånarnas tillit. Detta hänger samman med yttrandet ovan om att skärgårdsbon uppfattas som en genomärlig människa. Individerna har det omgivande samhällets tillit ända tills han eller hon begår en handling som bryter tilliten – något vi kommer att se i kapitlet om snälla ”färliga” orsbor. Denna generaliserade tilltro till andra skärgårdsbor stämmer också väl överens med nedanstående citat av Hardin (2001), där generaliserad tillit i bästa fall motsvarar barnets troskyldiga uppfattning, baserad på en induktiv generalisering, om att alla individer är hjälpsamma och värda att lita på:

At best, in any case, so-called generalized trust must be a matter of relatively positive expectations of others' trustworthiness, cooperativeness, or helpfulness. (...) the child who has grown up in a very benign environment in which virtually everyone has always been trustworthy. By inductive generalization, that former child now faces others with relatively positive expectations (2001, 14).

63 Min kursivering.

64 Min översättning.

För att använda sig av Nelkens (1994) terminologi, är det lätt för invånarna i Åbo-land att få det omgivande samhällets tillit. Men precis som Nelken säger, utsätts individen dock för en ständigt kontroll därefter. Även intervjupersonerna talar spontant om en stark social kontroll i kommunerna, såsom i Ivars citat ”Den där sociala kontrollen i ett litet samhälle den är jättestark”.

6.2.3 Inflyttade och ortsbör

Studier av rädsla för brott visar ofta att individer som bott kort tid på sin hemort är mer rädda för brott än personer som bott en lång tid på sin hemort (se exempelvis Skogan & Maxfield 1981). Över hälften av de personer som svarat på min enkät har bott åtminstone tio år på orten. Fyra femtedelar av respondenterna i enkäten bor i par- eller egnahemshus, medan en femtedel bor i höghus eller radhus. Boendeformen kan förklaras av områdets relativt sett låga urbaniseringsgrad.

Det visar sig att de flesta av invånarna jag gjort samtalsintervjuer med har bott länge på orten men inte är födda där. De fyra som fortfarande bor på sin födelseort är Anne, Helge, Ivar och Jonas. Av dem som är inflyttade har, grovt räknat, Clara bott 50 år på sin nuvarande hemort, Britta 30 år, Gunilla, Erik, Fanny och Disa ett tiotal år och Kajsa ett par år. Clara, som bott 50 år på orten minns fortfarande vilken dag hon flyttade till sin nuvarande hemort. Det verkar alltså vara ett betydelsefullt datum.

Clara, Britta och Fanny har flyttat till den nuvarande hemorten från en annan del av skärgården, medan Gunilla, Erik, Disa och Kajsa flyttat från orter som ligger bortom skärgården. De fyra sistnämnda kommenterar också i intervjuerna att det inte alltid varit helt lätt att komma in i skärgårdens livsstil. Erik berättar att han kommer från en skärgårdskommun i en annan del av landet och att han idag till ganska stor del redan känner sig som en ortsbö. När jag frågar om det tog flera år innan han kom in i bygemenskapen säger han som följer:

Erik: Så här efteråt kan det vara på det sättet men jag tyckte inte så då inte, jag tyckte det var lätt till komma in men efteråt så ser man att det var [det] nog, eller man skall liksom lära sig att vad som är vad i det här samhället.

Erik säger att det både har för- och nackdelar med att vara inflyttad.

Agneta: Hur tycker du annars när du är inflyttad, märker man mycket av det här att folk känner till varandra, och många är släkt med varandra och så här...

Erik: Jo nå nog tar det ju en tid innan man kommer... innan man fattar alla sammanhang och vilka saker som kan ha en betydelse i vissa fall. På ett sätt kan det vara lättare att vara som inflyttad för man är inte, har ingen historisk belastning av nåt slag.

Disa trivs mycket bra på sin hemort och njuter av sitt vackra och trivsamma hus, som är en av orsakerna till att hon och hennes man flyttade till orten. Disa har flyttat till orten från en stad och har fortfarande inte helt vant sig vid de sociala reglerna som råder på orten. Som exempel nämner Disa hur en visit skall gå till: På Disas förra hemort kom vänner och bekanta oanmälda över på en kopp kaffe, något som Disa upp-

skattade. På den nuvarande hemorten måste alla gäster bjudas och ingen kommer på besök oanmäld. Inte ens grannar går in till varandra utan inbjudan, menar Disa. Det förefaller alltså som om konventionen här inte skulle tillåta spontana besök. Detta kan vara tecken på att man vill hålla en gräns mellan individuella och sociala sidor av livet (jämför Elias & Scotson 1965/1999, 32). Bristen på spontanitet vid besök kan också tyda på diskretion – gästen vill inte komma oanmäld eftersom han eller hon i så fall får oönskad insyn i grannens privatliv. Den här diskretionen genomsyrar också annat beteende, såsom att inte lägga sig i grannarnas levnadssätt och på så sätt kunna undvika konflikter.

Kajsa är den intervjuperson som har bott den kortaste tiden på sin nuvarande hemort och som uttryckligen säger sig haft det mycket svårt att anpassa sig efter att hon flyttat till orten. Orsakerna till detta är flera – Kajsa nämner bland annat det faktum att hon inte jobbar på hemorten och att hon varken har tid att engagera sig i exempelvis församlingens verksamhet eller gå med sitt barn på aktiviteter för mammor och småbarn. Även det faktum att Kajsa endast bott ett par år på orten kan leda till att det varit svårt att anpassa sig. Hon påpekar också att det är svårt att komma in i de rätta cirkelarna i hennes hemkommun:

Agneta: Nå tycker du att du börjar vara [ortsnamns]bo redan?

Kajsa: Näää.

Agneta: Nä. [skrattar] Hur skall man, hur kännetecknar man då en [ortsnamns]bo på det sättet?

Kajsa: Det vet jag inte, men jag har inte kommit in på något vis i deras cirklar, så på det sättet är jag inte [ortsnamns]bo. Eftersom det är en så liten ort så folk de har sina egna cirklar var de rör sig, att jag känner min mans liksom släkt och jag vet folk där, men men det är nästan allt det [skrattar].

Litet senare säger hon också att ortsborna är inåtvända och att grannarna inte kommer på besök trots att hon bett dem upprepade gånger. Detta intygas även av Gunilla, som också känner till orten där Kajsa bor: ”Att [ortsnamns]borna är ju litet kända, eller ökända för att det är svårt att komma in och bli [ortsnamns]bo, så att säga bli accepterad”. Även Elias och Scotson (1965/1999, 36) talar om en *testperiod* för individer som är nyinflyttade i samhället de studerade. Testperioden krävs enligt Elias och Scotson (ibid.) för att de etablerade familjerna skall känna sig säkra på att deras egen status inte blir lidande av umgänge med en granne vars ställning och normer är okända. Enligt Elias och Scotson (ibid.) måste alltså en nykomling inte bara följa ”byns” normer men också vara noga med att *visa* att han eller hon följer dem.

Kajsa är också den enda av intervjupersonerna som uttryckligen säger att hon ibland känner sig otrygg på sin hemort. En av orsakerna till detta kan vara att Kajsa inte bott så länge på orten, och därför känner sig utanför, precis som hon berättat ovan. Denna svaga integration kan leda till otrygghet och rädsla för brott. När vi diskuterar detta, säger Kajsa också att det kan hända att hon är otrygg på grund av att hon inte bott så länge på orten.

Agneta: Är det då för att, jag menar det är så jätteintressant, för det är så hemskt olika vad, alla andra berättelser vad jag har hört, så tror du att det kan påverka det, att du inte bott där så länge på orten att det liksom ökar den där...

Kajsa: Jag vet inte...

Agneta: ... otryggheten.

Kajsa: ... det kan hända. Om man inte känner folk så är det ju klart att man måste känna sig lite otrygg, att det är liksom nån slags grundprincip att om man har en sån här, man kan kalla det mur eller vad som helst så ja, säkert. Absolut.

Merparten av intervjupersonerna bor i ett egna hemshus. De flesta intervjupersonerna känner också så gott som alla grannar och trivs på sitt bostadsområde. Det finns några undantag – Kajsa tycker att hon bor rätt ensligt och säger ”det är helt ute på landet” och ”man ser ljus från en granne”. Det låter på Kajsa som om hon inte alls skulle trivas där hon bor, något som jag försöker fråga om:

Agneta: Men trivs du ändå i [ortsnamn]? Det låter som det skulle vara så där ganska tungt och bo där sist och slutligen?

Kajsa: [skrattar] Nääee... inte skulle jag säga det. Men det är som det är när man inte känner så mycket som barnfamiljer eller så där. Eller det skulle kunna vara mera. Nånting sånt men... visst... inte kan jag säga att jag skulle ha nånting emot det men... Det är ett av de vackraste ställen där jag har varit, att på våren är det så fint när det är [blommor] och sen finns det [trääd] att det är nog jättefint... att inte är det på det viset negativt.

Fastän Kajsa här säger att hennes hemort är mycket vacker, förefaller det ändå som om bristen på socialt umgänge påverkar upplevelsen av boningsorten i negativ riktning. Men det som känns avlägset och ensligt för den ene, kan upplevas som lugnt och fridfullt för den andre. Helge flyttade för många år sedan från ett centralt beläget hus till ett hus som finns i utkanten av byn. Han upplever fortfarande flytten som mycket lyckad och säger:

Helge: Vi bor på en annan plats eller vi har egen – vi flyttade dit efter...

Agneta: Efter pensioneringen.

Helge: Eller vi flyttade dit redan tidigare, att vi renoverade huset och flyttade dit att vi inte bodde här för att man är ganska så att säga ”på bricka” [mycket synlig] när man bor här [i centrum av byn]...(...)

Agneta: Det är inte riktigt lika centralt som det här.

Helge: Nä det är ungefär en kilometer och det tycker jag – eller det är lugnt och fridfullt.

Clara är också nöjd med stället där hon bor och säger att hon stortrivs med livet. Hon bor i sitt drömhus nere vid stranden och simmar flera gånger dagligen på sommaren.

Clara: Och jag är ute och så går jag ner till stranden och så simmar jag och kommer opp med simpparn [baddräkten] och handduken om det nu skulle komma nån och så där håller jag på – sex, sju gånger går jag ner.

Agneta: [skrattar] Du har varit ett vattendjur, kanske, i ett tidigare liv...

Clara: Jag har varit en fisk eller skall bli en fisk! [skrattar] Härligt, härligt. Det finns ingenting som jag njuter så mycket av. Och kallt vatten vill jag ha.

Clara känner också alla byborna i sin by och poängterar: ”Jo. Det är mycket viktigt den där gemenskapen”. Även Erik påpekar hur bra det är med fungerade relationer till grannarna: ”Man har tur som bor i en sån by att det finns grannar”. Erik och hans fru får ofta hjälp av grannarna att passa barnen eftersom barnens far- och morföräld-

rar bor så långt borta. Erik tycker att hans hemort är ett ”jättefint ställe”, vilket delvis också beror på den goda grannsjämjan:

Erik: Den stora hemligheten att vi har hållits kvar här i [ortsnamn] är nog att det är ett jättefint ställe, fast jag säger det själv också.

(...)

Agneta: Vad är det för ålderskategori på grannarna i er lilla by? Är de i er ålder, eller?

Erik: Nå jo, det har råkat sig att vi är ganska så där i samma ålder, alla, att... Så det är säkert en av orsakerna till att jag trivs bra också.

6.2.4 Gemensamma aktiviteter

Många av de personer jag intervjuat är aktiva i föreningslivet, inom byalag eller politiken. Det är svårt att säga, om detta beror på att föreningsaktiva människor gärna deltar i enkäter och undersökningar, eller om orsaken är någon annan. Det verkar ändå som om intervjupersonerna upplever att föreningsliv eller politisk aktivitet ökar känslan av gemenskap. Att vara starkt involverad i gemensamma aktiviteter är ett drag som karaktäriserar områden med stark integration⁶⁵ (se bland annat Taylor & Hale 1986; Bursik & Grasmick 1993) vilket å sin sida kan föranleda en lägre grad av rädsla för brott. Disa är en eldsjäl i byrådet på hemorten och beskriver varför byrådet ökar gemenskapen.

Agneta: Tycker du att det ökar gemenskapen, byrådet?

Disa: Jåå och det är det vi också tänkte, det, att man bara går där för sig själv. Att man har jättelitet kontakt till sina grannar och folk så här. Att man bara kör med sin bil opp till byn och träffar man nån i byn så pratar man med den och så far man hem och så sitter man då där hemma. Att dom här byalagsmötena gör ju då, att då är intresset så pass stort att då kommer man samman. Åtminstone den gången och så dryftar man då, blir det då varannan månad, var tredje månad som vi har de här mötena, så kommer det nog dom här samma människorna, att vi är väl en sexton- sjuutton idag som kommer regelbundet till de här mötena. (...) Att ganska mycket skulle jag säga har vi gjort under de här knappa [antal] åren som vi existerat, så ser man att det här byalaget har haft en uppgift (...) och vi har tillsammans kunnat åstadkomma allt det där.

Förutom att gå med i byrådet, kan man också engagera sig i jaktlaget, frivilliga brandkåren eller i kommunalpolitiken. Helge berättar om några av sina förtroendeuppdrag: ”Jag har varit engagerad i kommunen (...) så man har också varit med i kommunens engagemang. Jag har varit aktiv i pensionärsföreningen att jag måste nog säga (...) att jag håller på”. Arbis⁶⁶ anordnar också kurser i kommunerna, kurser som är mycket populära och kan fungera som en gemensamhetsskapande faktor. Fanny berättar exempelvis att hon både deltar i Arbis’ hantverkskurser och motionskurser. Det finns också särskilda aktiviteter för pensionärer – det ordnas regelbundet pensionärsträffar och i en av kommunerna finns det en pensionärsbostadsförening. I några av kommunerna ordnas det också regelbundet danser och så kallade älgfester, där orsbor och inbjudna gäster – upp till ett par hundra personer – äter köttsoffa av älgkött och dricker därtill.

65 Och därmed också ett så kallat inneslutande samhälle (Young 1999).

66 Arbetarinstitutet, motsvaras i Sverige av studieförbund.

6.2.5 TV och tidningar

Intervjupersonerna i Åboland upplever att den grova brottsligheten finns långt borta från Åboland. De känner sig generellt sett trygga och upplever inte heller att massmedierna skulle påverka deras uppfattning om brott eller rädsla för brott i någon högre grad, något som motsäger tidiga studier om massmediers inverkan på rädsla för brott (se exempelvis Balvig 1990a).

Intervjupersonerna beskriver brottsrapporteringen i tidningarna och TV som ”fiktiv” och ”extrem” och säger att skildringarna rör förhållanden utanför hemorten. Fanny uttrycker det mycket träffsäkert i följande utdrag av vår diskussion:

Agnet: Nå hur är det om du ser på nyheter och *Poliisi-TV*⁶⁷, jag menar det finns ju om brott så här, så tycker du att du liksom blir litet mera vaksam?

Fanny: Vi ser inget (...) det enda vi hör är någo' nyheter men det kommer in till ena örat och ut genom andra. Det bryr vi inga om. Vi tar det på det viset. Att det är det bästa. För det är där och vi är här, just som. Och lika att det som händer här oppe [i kyrkbyn] är deras sak och vi är där nere (...).

Fanny distanserar sig från brottsrapporteringen i sitt svar. Klart är också att hon uppfattar sin hemort som tydligt avskild från övriga världen då hon drar en skarp gräns mellan Åboland (här) och yttervärlden (där) – vilket kan ses som ett exempel på så kallad ”boundary maintenance” (jämför Erikson 1966). För en finslipning av gränsmarkeringarna skiljer hon ytterligare på det som händer i hembyn från det som händer i kyrkbyn.

De andra intervjupersonerna uppger sig inte vara alltför intresserade av brottsrelaterade TV-program såsom finska *Poliisi-TV* och säger sig inte heller läsa kvällstidningar såsom *Iltalehti* eller *Iltasanomat*, där brottsrapporteringen är märkbar. Intervjupersonerna konstaterar att de lätt blir avtrubbade för våldet i TV men påpekar att våldet där kanske ändå påverkar på ett ”omedvetet” plan. Brottsrapporteringen i lokala media upplevs inte som särskilt sensationell. Brott rapporteras sällan i lokaltidningar och lokalradio men när det händer, anser exempelvis Gunilla att brotten är av det lindrigare slaget:

Att jag tror mera på det där att det är ouppgjorda saker, folk sinsemellan som känner varandra, jag tror mera att det är dryckeslag. När dom sen dricker ihop och blir i gräl om nån sak så då blir dom våldsamma med, då har hämningarna gått när dom har druckit så här.

Då jag frågar av intervjupersonerna om de påverkas mera av brottsrapporteringen i lokaltidningarna, som *Åbo Underrättelser*, får jag svaret att det kanske blir litet otrevligare när brottsligheten kommer riktigt nära. Kajsa blir inte rädd men säger sig notera vad som hänt. Det samma gäller då hon hört om kriminella incidenter på orter där hennes släktingar bor:

Om det är nånstans nära så, inte blir man upprörd men man märker att ”Aha!”. Man noterar vad det har hänt nu, eller det har hänt där nånstans var nån släkting bor eller man har varit annars.

67 På svenska heter programmet *Polis-TV* och motsvaras i Sverige av programmet *Efterlyst*.

Man börjar fundera att ”Jaja, kanske man borde vara litet, se varsamt med att sätta bilens-, bildörrarna fast [läsa bildörrarna]” och sån hänt [sådan här] litet men inte nåt större.

6.2.6 Skvaller

Inom sociologin anses det, enligt Jörg Bergmann (1993), allmänt att skvaller är ett typiskt drag av informell social kontroll som bäst utövar sin reglerande funktion i små, stabila, moraliskt homogena grupper eller samhällen. Enligt Bergmann (ibid.) bör dock den traditionella sociologiska uppfattningen om skvaller som social kontroll differentieras.

Enligt Bergmann (ibid.) finns det tre huvudsakliga sätt att använda skvaller för att skapa ordning bland ett samhälles medlemmar och eventuellt stävja ett normbrytande beteende. För det första används skvaller för att utöva social kontroll över dem som skvallrar. De som skvallrar hänvisar nämligen ofta kritiskt och ogillande till andra personers normbrytande beteende och bekräftar därmed etablerade normer och värderingar (ibid.).

För det andra används skvaller för att utöva tryck på objektet för skvallret – den person som skvallret berör (ibid.). På så sätt får skvallret dennes beteende att bli konformt med det omgivande samhällets beteende och därigenom anamma rådande normer och värderingar. Detta fungerar givetvis endast om skvallerobjektet nås av skvallret eller om de andra öppet visar sitt missnöje med honom eller henne. Detta missnöje kan ta olika former: Indirekta missnöjesyttringar innebär att antyda missöje eller undvika kontakt med objektet för skvaller (jämför med diskussionen om undvikande i kapitel 4.2) medan direkta missnöjesyttringar är att reta objektet genom insinuerande kommentarer eller genom olika tricks. För det tredje används skvaller som ett hot om sanktioner, vilket redan i sig kan säkerställa konformt beteende. Dock kan redan vetskapen om faran att bli objekt för skvaller räcka för att avhålla individer från ett normbrytande beteende (ibid.).

Enligt antropologen Max Gluckman fyller skvaller också viktiga sociala funktioner för att bevara en social grupp (Gluckman 1963). För det första leder skvaller, till exempel, till att gruppen anpassar sig till den moral och de värderingar som gäller för just denna grupp. För det andra definierar skvaller vem som står utanför samhällsgemenskapen eftersom skvallret endast går inom den definierade sociala gruppen – de som inte hör till denna är utestängda från skvallerkommunikationen. För det tredje möjliggör skvaller ett upprätthållande av en fasad av yttre enighet. Aggressioner och konflikter inom gruppen tar sig uttryck i form av skvaller, vilket innebär att integrationen i gruppen inte hotas av öppen dispyt. Trots att skvaller förstärker identiteten och kohesionen i en social grupp, fullföljer skvallret sin funktion endast i sociala grupper vars medlemmar redan är starkt integrerade och känner stark samhörighet.

I grupper som är slutna, till exempel geografiskt isolerade grupper eller grupper med minoritetsstatus, sysselsätter sig medlemmarna ofta med skvaller och sensationella berättelser (Gluckman 1963). Skvallrets primära funktion i dessa grupper är att

uppvisa – genom indirekt missnöje med icke-godkänt beteende – validiteten i gruppens uppfattning angående värderingar och moral och därmed förstärka gruppens identitet och integration. Detta sätt att skapa integration har likheter med Durkheims (1895/1991) förståelse av brottet som skapare av integration på så sätt att brottet uppväcker kollektiv indignation och en kollektiv önskan om bestraffning.

Samhällen med hög integration kännetecknas bland annat av att överföringen av brottsrelaterad information i samhället försnabbas (se Bursik och Grasmick 1993 i kapitlet om massmedier). Intervjupersonerna i mitt material instämmer; de uppger att invånarna i kommunerna skvallrar mycket och att skvallret också sprids snabbt. Britta säger för att illustrera detta ”folk berättar väldigt gärna om dom [andra invånare] gör något tokigt”.

Vidare anser en av intervjupersonerna att det finns en särskild ”mentalitet” på hennes hemort, som gör att folk gärna skvallrar. Hon beskriver mentaliteten som följer: ”Att den här kärnan med dom här äkta [ortsnamns]borna tror jag nog, vi har ju en av dom här fruarna här på [jobbet], gift med en äkta [ortsnamns]bo och om det står minsta lilla notis i tidningen om nåt som har hänt så nästa dag så vet hon nog ett namn på personen som... Så att nog är det ju förstås på ett helt annat sätt på en mindre ort det där”. Även om skvallret inte alltid är relaterat till kriminella incidenter, menar intervjupersonerna att brottsrelaterat skvaller sprids snabbare än annat skvaller.

För att få reda på saker och ting, det vill säga för att vara mottagande part för skvallret, krävs det att man har bott en längre tid på orten. Kajsa, som bott en kortare tid på orten, berättar att hennes man, som är infödd, får mycket mera skvaller till livs än hon. Hon konstaterar att hon kanske kan få ta del av skvallret i en större utsträckning om tio år, men definitivt inte nu. Enligt Gluckman (1963) definierar skvaller vem som står utanför samhällsgemenskapen eftersom skvallret endast går inom den definierade sociala gruppen – de som inte hör till denna är utestängda från skvallerkommunikationen. Kajsas man, däremot, går ner till affären och handlar och får höra en massa skvaller samtidigt. Kajsa anser att kvinnorna ligger i lä med skvallrandet och att det är gubbarna på hemorten som skvallrar mest.

De informella informationskällorna, som har en särskild position inom skvallrandet, består av personer inom serviceyrken såsom handel eller transport. Personalen som jobbar på landsvägsfärjorna sitter inne med mycket information, men den lokala butiken tycks vara den främsta källan för information och skvaller. Om ortsborna exempelvis har problem med att identifiera en sommargäst är butiken sista utvägen eftersom butikspersonalen känner både ortsbor och sommargäster. Enligt Jonas skvallras det redan på vägen till butiken:

Agneta: Att det är liksom, kan du liksom uppriktigt säga att det är mycket skvaller eller?

Jonas: Men det blir ju det. Jag menar du far ut och köper en liter mjölk i butiken så tar det tre timmar och, inga går det snabbare inte, då har vi bara en och en halv kilometer till butiken så det blir ju skvaller, skvaller hela tiden. Alla skall prata.

Agneta: Mmm, jåå.

Jonas: Men det är ju så – som alla små saker blir ju stora nyheter. Det räcker att nån kör ut med bilen så går ryktena i tre dagar innan det ungefär lugnar ner sig.

När man väl kommit fram till butiken, är det lätt att få information av personalen. Jonas fortsätter:

Nog är det ju mycket främmande folk som, sommargäster och, men det är alltid nån som vet vem det är. Sen när ingen vet vem det är så börjar dom att ”Jaha! Vad är det nu på gång igen?” För alltid är det ju nån som vet. Man far ju till byn, ner till butiken och pratar litet så är det alltid nån av kassatanterna som vet vem det är! (...) Halv tians nyheter i butiken, jo...

Skvallrets nyhetsvärde tycks också bestämma, om skvallret kommer att spridas snabbt eller långsamt. Då skvallret gäller kriminalitet, sprids skvallret snabbt. Intervjupersonerna nämner rattfylleri, mordbrand och misshandel som exempel. Helge konstaterar att ”är det fråga om rattfyllerikörning eller någo' sånt så går det ganska snabbt av någon anledning”. Clara säger att ”det [skvallret] gick som en löpeld” då ett hus utsattes för mordbrand. Också familjemisshandel tycks ha ett högt nyhetsvärde. Disa säger ”det visste nog hela kommunen” när jag frågar om det hon berättat – att hennes granne misshandlade sin fru – var allmänt känt. Fanny konstaterar att skvallret är ”runt halva [hemkommunen] på en dag”. Hon menar att informationen också sprids snabbt vid ett dödsfall. Då en av hennes släktingar hade dött, ringde ortsborna och beklagade sorgen redan följande dag. Informationen sprids också olika snabbt beroende på vem som är inblandad i det man skvallrar om. Med Ivars ord: ”Om det är nån som ofta syndar, skall vi säga, så har den kanske ögonen på sig på ett annat sätt”.

Jonas hör till en välkänd släkt, vilket har gjort att hans förehavanden gärna diskuteras ute i byarna. Här berättar han hur lätt det är att bli en nagel i ögat på grannarna bara för att man jobbar på söndagen, som borde vara en vilodag:

Då ser grannarna och då hör man i byn sen – ”Saklar [sablär/jäklar] han den där pojken han var ute [och jobbade] på söndan”. Ryktet går bra i dom där byarna. (...) Och sen när alla känner en när man hör till Hommas-släkten [fingerat namn] som det heter, pappas släkt, (...) så alla känner ju Hommas [fingerat namn], grannarna, så man vet ju sen.

Då jag frågar intervjupersonerna vad de anser om det myckna skvallrandet säger Fanny att det är både bra och dåligt – ibland övervägande dåligt. Sedan skrattar hon och tillägger att grannarna ju har något att prata om i alla fall. Erik i sin tur menar att det övervägande är bra att han känner till vad grannarna håller på med och vice versa. Han säger att skvaller ”hör till en liten ort” och att skvallret tyder på att ”folk bryr sig mer om varandra, [har] nätverk som stöder varandra”.

6.3 Vi och de

Det verk som kanske bäst kan sägas illustrera hur grupper av individer indelas i ”vi” och ”de” är Elias och Scotsons *Etablerade och Outsiders* (1965/1999). I sin studie be-

rättar Elias och Scotson hur en grupp nyinflyttade arbetare från London försöker anpassa sig till livet i en stadsdel i en arbetarstad. I studien skildras konflikten mellan de etablerade, de gamla familjerna, och de inflyttade, som författarna kallar "outsiders". Författarna visar hur konflikten tar form av en maktkamp, där de etablerade förhållar sitt eget liv för att degradera gruppen av outsiders.

I intervjumaterialet redogör intervjupersonerna för flera situationer där polariseringen mellan "vi" och "de" accentueras. Denna polarisering tar sig bland annat uttryck då intervjupersonerna jämför livet i staden med livet på landet, jämför svenskspråkiga invånare med finskspråkiga invånare och jämför främlingar med ortsbor.

6.3.1 Stad kontra landsbygd

I diskussionen som behandlar skillnaden mellan att vistas i staden eller på landet, säger sig intervjupersonerna i allmänhet uppleva stadsmiljön som mer skrämmande än landsbygden. Helge, till exempel, poängterar fördelarna med att kunna röra sig fritt, utan att vara rädd, i skärgården:

Helge: (...) Du kan gå vilken tid på dygnet som helst och vilken årstid som helst här och du behöver aldrig vara rädd.

Agneta: Tycker du att det är samma överallt här?

Helge: Överallt här på [hemön] och (...) skärgården, inte finns här någö' i skärgården alls nånstans såna tendenser som på fastlandet.

Då intervjupersonerna talar om "stan" och refererar till stadsmiljö, är det främst den närmaste centralorten, Åbo, de avser i sina berättelser. Stadslivet i Åbo på kvällen upplevs som skrämmande och intervjupersonerna använder ord som "obehagligt" och "bedrövtligt" för att beskriva det. Ingången till ett köpcentrum vid salutorget i Åbo har blivit en samlingsplats för unga människor som inte kommer in på krogarna som ligger vid torget. Anne använder undvikande⁶⁸ som en strategi för att inte råka ut för brott och säger: "Nå, där är nog alla sorters människor och den ena värre än den andra. Tolvåringar som är mitt i fyllan och... Där utanför Åbo Svenska Teater, där vid torget så där är just... Där försöker jag nog liksom undvika att gå". Vidare uppfattas staden rent generellt som en tuffare miljö än landsbygden. Jonas tycker att hans kusins barn, som bor i Åbo, är mycket uppkäftigare än han någonsin varit. Han menar att barn och ungdomar i stan måste visa sig tuffa för att komma med i gänget, medan barn på landet får vara sig själva.

Genom att kritisera livet i staden förhållar intervjupersonerna här livet i skärgården. För att använda sig av Elias och Scotsons (1965/1994, 103) terminologi skapas "group charisma"⁶⁹ (gruppkarisma) via "group disgrace" (ungefär gruppvanära). Gruppkarisma har enligt Elias och Scotson en förenande funktion på så sätt att den drar upp skarpa gränser mellan den egna gruppen och andra grupper. Dessa andra grupper "var utestängda från de dygder och företräden som tillskrevs den egna grup-

68 Jämför kapitel 5.3 om strategier för att klara av rädsla för brott.

69 Översatt med gruppkarisma och gruppskam i den svenska utgåvan från år 1999.

pen” (ibid.). Genom att upphöja de egna gruppmedlemmarnas status degraderar gruppkarisman automatiskt medlemmar av andra närliggande grupper till en underordnad, vanärad ställning – det som författarna alltså kallar ”group disgrace”.

Också Helsingfors, med sina nästan 560 000 invånare, upplevs som en skrämmande stad⁷⁰. Britta, bland andra, tycker att det är otryggt att röra sig i Helsingfors:

Britta: Där tror jag nog inte att jag skulle vilja gå.

Agneta: Är du liksom, du sade att du inte är mörkrädd men, vad...

Britta: Nej men det är just den där otryggheten, just det där för andra människor att man hör att det är så mycket rån och överfall och... Och våldtäkter allt möjligt som [man] inte förut (...) alls (...) hörde om.

Brittas kommentar om att hon hört att det förekommer rån och överfall i Helsingfors kan relateras till följande citat där Koskela (1997) illustrerar nackdelen med att inte röra sig i stadsmiljö:

If one does not use the space, if for example one very rarely goes to the city centre, ”the mental map” of the place is filled with indirect descriptions the image of it is constructed through media and stories heard. Typically such stories are *sensational and focus on newsworthy issues, such as violence and deviance* (min kursivering) (1997, 308).

Koskela (ibid.) menar i citatet att ett område kan upplevas som skrämmande om man inte skapar sin egen bild av området utan förlitar sig på den information andra ger om området ifråga. Hon säger också att ett bra sätt att avmystifiera (*de-mystify*) ett område är att röra sig där.

Erik upplever staden som skrämmande, eftersom staden innebär ett område som han inte helt känner till och därmed inte kan kontrollera. Då jag frågar om han är rädd för något trots att han ger sken av att vara mycket orädd, svarar han:

Som jag sa, det är frågan om var man är. Jag misstänker nog att är jag i fel stadsdel i Helsingfors eller i Åbo och det kommer ett lämpligt gäng emot så nog blir man litet så där att... Att inte är jag på det viset orädd men jag är orädd i min egen miljö, jag är inte rädd för nånting här, inte.

Att vara orädd i sin egen miljö – en miljö man känner väl till – kommer också upp i diskussionen med Kajsa, som är rätt nyinflyttad på sin hemort. Hon promenerar gärna till centrum av sin hemort på kvällarna eftersom hon i centrum ”känner sig litet tryggare på nåt sätt”. Noteras bör, att centrat är tätare bebyggt och klart upplyst med skola, kyrka och butik. Centrum representerar en ”stadslignande” miljö, en miljö som alla andra intervjupersoner utom Kajsa försöker undvika kvällstid. Då jag kommenterar detta åt Kajsa säger hon att hon känner sig mindre trygg i den omedelbara närheten av sitt hem eftersom hon inte ”känner omgivningen så bra” ännu.

Kajsa har flera gånger vistats i storstäder som kan anses vara mer otrygga än Åbo-land i ett internationellt perspektiv. Hennes upplevelse av centrat som en trygg miljö har därför också likheter med det Koskela (1999) i sin doktorsavhandling om rädsla för brott i stadsmiljö kallar ”cultural relativity”. En av orsakerna till att en del av kvin-

70 Befolkningsmängd den 31.12.2004 var 559 046 (Finlands kommunförbund)

norna i Koskelas studie uppger sig vara orädda för brott i Helsingfors' stadsmiljö är, att de rest mycket och jämför Helsingfors med mer otrygga storstäder. I denna jämförelse framstår Helsingfors som en mycket trygg stad. Kajsa jämför centrats i sin hemkommun med de storstäder hon besökt, en jämförelse som utfaller till centrats fördel då det gäller trygghet.

6.3.2 Svenska och finska

Intervjupersonerna upplever också att det finns stora skillnader mellan svensk- och finskspråkiga områden i Åboland. Trots att majoritetsspråket i Åboland är svenska, finns det en betydande andel finskspråkiga personer i Pargas, Kimito och Dragsfjärds kommuner, vilket enligt intervjupersonerna fortfarande tar sig uttryck i en annan kultur. Det lär finnas ungdomsgäng, droger och en högre grad av kriminalitet i kommunerna med många finskspråkiga invånare än i grannkommunerna:

Dalsbruk har ju. Är vida känt. Dalsbruk har ju mycky problem, problembarn och annars. Det fanns ju, jag vet inte han som, han som var största langaren så det var ju han som hade den här krogen som vart ihjälslagen för några år sedan, stod i tidningen. Han som var största langaren dit, fick kniven i bröstet. (...) Han var en riktig sån där, hämta in mängder. Allmänt har dom ju i Dalsbruk mycket sänt där, såna där problem att där finns nog både det ena och det andra (...) att man blev lärd från ung att "dom satans Dalsbrukarna". (...) För att annors är man aldrig där. Det har blivit så. För dom är ju finsktalande på orten. (...)

Elias och Scotson skriver (1965/1999, 7) att bilden av outsiders tenderar att byggas på en nedsvärtning som utförs av de etablerade. Intervjupersonen, den etablerade, som talar i citatet ovan målar också upp en mycket negativ bild av dem som är outsiders, invånarna i Dalsbruk. Intervjupersonen understryker det negativa i sitt uttalande med att indikera att problemen i kommunen är rotade och allmänt kända. Genom att använda uttryck såsom "vida känt", "allmänt", "lärd från ung" samt ordet "ju", som indikerar något som är allmänt accepterat eller allmänt känt, presenterar intervjupersonen problemen i Dalsbruk som välkända i trakten.

Skillnaderna mellan kommunerna sägs gå långt tillbaka i tiden. Enligt en av intervjupersonerna har problemen i Dalsbruk sitt ursprung i inflyttning i samband med småskalig industri på 1700-talet. På grund av industriarbetarna har orten fått stämpeln arbetarklassamhälle, i motsats till närliggande kommuner, där merparten av invånarna jobbar inom jordbruk, sjöfart eller fiske. Trots att det är nästan trehundra år sedan "de nya" invånarna flyttade in, gör "de nya" ändå att alla invånare i kommunen blir outsiders i relation till invånarna i grannkommunerna, de etablerade. En av intervjupersonerna uttrycker det enligt följande:

Det är stora skillnader på... (...) Dalsbruk hade ju det där valsverket på 1700-talet. Dom har en helt annan kultur där i Dalsbruk just på grund av det där valsverket. Det kan ju vara nå [något] med det också. Det är svårt att säga men att stora skillnader är det, enormt stora skillnader.

Intervjupersonen berättar också att Dalsbruk har problem med ungdomsgång, och då jag frågar om gängmedlemmarna är finsk- eller svenskspråkiga, svarar denne:

Dom är finsktalare, eller –talande. Eller dom är tvåspråkiga. Men dom flesta är ju finsktalande. Så är ju åtminstone alla dom där pur-finnarna när dom flyttade dit på, i början av nittonhundra-talet.

Kommunens problem beror enligt denna intervjuperson inte enbart på de industriarbetare som flyttade in för trehundra år sedan, utan också på de finskspråkiga personer som flyttade in till Dalsbruk för hundra år sedan. Parallellerna till Elias och Scotsons (1965/1999) studie är mycket tydliga. Elias och Scotson beskriver i följande citat hur byborna i det äldre av områdena de undersökte stängde ut invånarna i grannsamhället.

Och av det som uppmuntrade till ”nomiskt” beteende, anpassning till normerna, var en av de starkaste faktorerna det gemensamma behovet hos nästan alla ”bybor” av att markera skillnaden mellan sig själva och det andra arbetarområde som de hade in på knutarna och där levnadssättet enligt den allmänna meningen i byn var mindre passande och respektabelt än det egna. I förhållande till det nya området slöt ”byborna” leden (1965/1999, 35).

Då läsaren i tankarna ersätter ”det andra arbetarområde” och ”det nya området” med ”Dalsbruk” i citatet ovan, ser denne klart likheten mellan presentationen av Dalsbruk och det arbetarområde som Elias och Scotson (ibid.) beskriver.

6.3.3 Främlingar

Enligt en studie av Nanette Davis och Bo Anderson (1983) är främlingar mer exponerade i samhällen som karaktäriseras av sociala nätverk med hög densitet (*high-density social networks*) i motsats till samhällen som karaktäriseras av sociala nätverk med låg densitet (*low-density social networks*). Som också Skogan och Maxfield (1981) påpekat kan främlingar snabbt identifieras i högt integrerade områden med starka sociala band. Davis och Anderson (1983) skriver att i nätverk med hög densitet är de flesta banden (*links*) starka och det är sannolikt att individen känner och har direkta band till de flesta som påverkas av ett dåligt uppförande hos en medlem i individens nätverk. I nätverk med låg densitet är skillnaden mindre synlig eftersom det finns mindre av delad kunskap mellan individerna.

Detta kan jämföras med geografen David Sibleys (1995) undersökningsresultat som säger att exempelvis halv-nomadiska folk väldigt tydligt uppvisar drag av delad kunskap och även fysisk närhet bland medlemmarna. Liknande former av social organisation hittas också i det som Sibley kallar utvecklade samhällen, både inom traditionell arbetarklass och inom förortssamhällen. Jag tycker mig också finna delad kunskap och nätverk med hög densitet i kommunerna i Åboland med ett åtföljande utpekande av främlingar. Det kan förklara Ivars inledande mening nedan om att en främling – ”nån främmande” – genast identifieras.

Ivar: Den där sociala kontrollen i ett litet samhälle den är jättestark... det är vad den är nog.

Agneta: På vilket sätt menar du? (...) Att om det är nån utomstående så ser man?

Ivar: Genast att det är nån främmande.

Intervjupersonernas berättelser visar på att en främling som rör sig i Åboland genast noteras då han eller hon dyker upp. Denna första observation leder till en händelsekedja, som i slutändan bestämmer huruvida främlingen upplevs som ett hot eller inte. Den första länken i denna händelsekedja består av identifiering av främlingen med därpå följande kategorisering.

Identifiering av en främling på landsbygden där ”alla känner alla” kan tyckas vara lätt. Intervjupersonerna använder sig trots det av ett flertal olika tekniker för att utvärdera huruvida en person är en ortsbo eller en utomstående, en främling. Noteras bör, att främlingen inte behöver ta skepnad av en konkret människa, utan kan exempelvis representeras av en obekant bil. Bilen kan sägas ha tillskrivits mänskliga egenskaper av ortsborna⁷¹. Om man ser en bil man inte känner igen, väcks misstänksamheten. Clara säger att hon ”börjar fundera” då hon sett en främmande bil och Kajsa vet exakt, när en bil är utsocknes:

Agneta: Men ni har inte grannar liksom i knuten, jåå...

Kajsa: Så att på det sättet måste man, jag vet nog vilka bilar som grannarna har, och om det går nån bil där på vår väg, så då vet vi, för att det är privat väg. Så då vet jag att antingen skall den gå till [utelämnat], eller så är det något som man kan vara litet misstänksam över.

Då en person identifierats som främling, kan han eller hon kategoriseras och därmed också bemötas på flera olika sätt. Kajsa, för sin del, säger att hon följer med situationen och noterar att personen i fråga inte passar in i bilden medan Fanny försöker se hotfull ut och ”borstar upp sig”⁷². Ortsbornas misstänksamhet mot främlingar beror också på främlingens kön och ålder. En äldre kvinna väcker mindre misstänksamhet än en yngre man. Eller som Anne uttrycker saken: ”det beror på om det är en sjuttiårs kvinna eller är det en trettiårig karl som kanske är halvfull”.

Även främlingens etniska ursprung eller religion inverkar på hur han eller hon kategoriseras och bemöts. De Jehovas vittnen som rör sig i trakterna, väcker inte särdeles negativa känslor. Om romerna, eller zigenarna, råder det däremot mycket delade uppfattningar. Disa säger uttryckligen att hon inte är rädd för romer: ”Här kommer inte ens zigenare mer, som kom förr. Men dom var man ju van med från barn [barnsben] att det är ju ingenting till vara rädd för”. Fanny, däremot, är uppenbart misstänksam mot romer men å andra sidan har hon inte sett romer i byn på två år. Fanny berättar hur hon undvikit att låna ut telefonen åt en romsk kvinna genom att ljuga och säga att hennes telefon är trasig – trots att hon de facto har två välfungerande

71 Jämför Asplund (1987, 15): ”När bilföraren vrider om tändningsnyckeln, vaknar motorn till liv. (...) bilen animeras och personifieras. (...) bilföraren tillskriver (...) bilen en rad mänskliga egenskaper, till exempel avsikter, både välvilliga och illvilliga, liksom temperament och intelligens och till och med minne”.

72 Jämför Koskelas (1997) diskussion om ”the bold walk”: Genom sitt sätt att röra sig utomhus i gatmiljön – hemtamt och rakryggt – signalerar modiga kvinnor i Koskelas studie att de inte är rädda för brott.

telefoner hemma. Efter det har hon inte haft besök av romer. Det förefaller som om Fanny anser att en lögn inte bara blir berättigad om den används för att lura främlingar utan att det också är något man kan berätta litet roat om. Fannys berättelse om hur hon lurar den romska kvinnan har paralleller till Disas berättelse om hur hon brukar lura försäljare och Claras berättelse om hur hon, genom att luras, klarar sig ur en knepig situation i kapitlet om strategier.

Enligt Fanny råkar de åldringar som bor i pensionärsbostäderna värst ut för romer – hon berättar om sin moster som köpte en blus av en rom för att sedan jämt få besök av försäljande romer. Fannys moster löste situationen genom att hota romerna med sin promenadkäpp och säga ”kommer ni in så får ni med käppen”, vilket Fanny skratrar gott åt. Fanny är negativt inställd till romerna – hon berättar att de har ”stulit av folk” och menar att det naturligtvis ”blev gräl” mellan de romer som befann sig ombord senast hon tog passagerarfärjan till Sverige⁷³. Hon berättar också att pensionärsbostäderna hade en bra gårdskarlar som jagade bort romerna. En annan gårdskarlar ringde enligt Fanny åldringarna och varnade dem för annalkande romer. Samma gårdskarlar åkte hem till blinda åldringar och uppmanade dem att låsa dörren genom att säga: ”Vi sätter dörren fast för här är zigenare”.

Fanny presenterar flera negativa stereotypifieringar av romer ovan – de stjälar och är grälsjuka. Romer är ett exempel på en folkgrupp som förknippas med både positiv⁷⁴ och negativ stereotypifiering (Sibley 1995). De goda stereotyperna representerar en ouppnåelig fantasiprodukt medan en ond stereotyp upplevs som en elakartad uppenbarelse (*malign presence*). Enligt Sibley innebär en stereotypifiering av ”andra” att dessa blir fantasifoster som inte påverkar det dagliga livet:

“Others” disturb the observer’s world-view, but the stereotype removes them from the scene in the sense that they are distinct from the world of everyday experience. Because there are little or no interaction with “others”, the stereotyped image, whether “good” or “bad”, is not challenged (ibid., 18).

Andra negativa stereotypiseringar av romer går tillbaka till mycket generella sätt att utpeka ”de andra”, i västerländska kulturer. För att utpeka ”de andra” utgår man då från arketyper för det normala (Sibley 1995). ”De andra” avviker från arketyper för det normala på tre områden – färg, sjukdom och natur. Sibley (ibid.) menar exempelvis att färgen svart i västvärlden ibland associeras med något smutsigt och att romerna negativt stereotypiskt uppfattas som svartmuskiga och därmed smutsiga. Stereotypier används för att lättare kategorisera individer, eller som Sibley säger (ibid., 15):

73 Jochum Stattin (1990, 120) skriver att romer i Sverige stereotypiskt uppfattats som obotligt kriminella fram till 1950-talet.

74 Exempel på ett slags positiv stereotypisering gällande romer har jag hittat på webbsidan Vårt Göteborg (Vårt Göteborg 2003-04-17), där en äldre romsk kvinna presenteras på följande sätt: ”Singoalla är stolt över att vara den hon är, en zigenerska. Hon bär en massa vackra smycken i vitt och gult guld. På sitt huvud bär hon en ljusrosa schallett och enligt hennes tradition är det ett tecken på att man är gift. Sin vackra kjol har hon sytt själv. Den är ljusrosa, orange och beige med blommor på. Det är ingen typiskt stor kjol, som zigenare från Finland använder. (...) Hennes röst är mörk och jag kan inte höra någon brytning alls, när hon pratar”.

Most personalities draw on a range of stereotypes, not necessarily wholly good, not necessarily wholly bad, as a means of coping with the instabilities, which arise in our perceptions of the world. They make the world seem secure and stable.

Det finns även andra kategorier av främlingar i Åboland som väcker ortsbornas misströksamhet fastän stereotypiseringen inte är lika tydlig som beträffande romerna. Till dessa hör, såsom nämnts ovan, ambulerande försäljare samt liftare. Liftare, säger man, erbjuds skjuts om de är hemmahörande på ön, annars inte. Om obekanta liftare sägs: ”Man vet inte vad de kan hitta på”. Uttrycket ”de” indikerar troligtvis att liftarna anses höra till kategorin ”de andra”. En del liftare upplevs som mer pålitliga än andra och *borde* i princip få skjuts. Till den kategorin hör beväringar som är på väg hem från förläggningen. Till de misstränkta försäljarna hör bland annat sådana som säljer konstverk, papper och kvastar. Problemet är att man inte alltid vet vad sådana försäljare egentligen är ute efter:

Clara: Vi hade också telefonen här och så satt jag och prata' och ett, tu, tre så stod det tre karlar där bakom och lurar [kikar] in där och de skulle nu sälja nå [något], de har såna här [sådana här] teckningar som de hämtade, det är hästhuvun och det är rätt så kiva [trevligt], det är nåt slags kolteckningar och såna där granna saker som man... Man blir ju riktigt svettig! Nog vill de ju att man skall köpa men de skall ha hundra mark [150 kronor] per styck... Jag vet inte sen, det skulle nog vara bättre om de inte skulle komma. Man vet ju inte vad det riktigt är fråga om.

I motsats till sådana tivelaktiga främlingar som Clara beskriver ovan finns det också ”bra främlingar”, som inte upplevs inte som något hot. En orsak till att dessa främlingar upplevs som ofarliga, kan vara att det är lättare att möta främlingar i en bekant miljö på hemmaplan, i den egna byn. Gunilla säger exempelvis att hon inte känner alla som rör sig vid hennes hus men att hon ändå inte är rädd: ”Att där går nog ganska mycket folk precis vid vårt staket och jag kan omöjligt känna dom alla. Men jag kan inte, jag är inte orolig, jag är inte rädd för dom”. Fanny å sin sida berättar beundrande om en uppenbar främling, en hörselskadad man som cyklat ändå från Åbo och dessutom sålt väldigt vackra tavlor:

(...) ja eller det var en gång en dövstum neger som sålde tavlor, och så var det också en dövstum som sålde väldigt nätta tavlor, men då var faster med, det var ute i [ortsnamn] och då köpte jag två styckna just så av honom. Men han kom med cykel ända från Åbo.

Fastän främlingen i citatet ovan är en ambulerande försäljare, som vanligtvis bemöts med misströksamhet, förefaller det som om det finns två orsaker till att främlingen upplevs som mindre farlig: För det första att Fannys faster övervarade incidenten och för det andra att han hade visat prov på företagsamhet och tagit sig fram på cykel tiotals kilometer för att få sina tavlor sålda.

Främlingarna i form av turister eller sommargäster ses i allmänhet som en mer en tydligt positiv kategori. Detta beror delvis på det ekonomiska uppsvinget de skapar sommartid. Det utökade behovet av tjänster samt turistnäringen skapar nya arbetsplatser under sommarhalvåret. I en glesbygd som Åboland är detta av stor betydelse. Sommargästernas betydelse för kommunernas ekonomi bekräftas av Erik, som säger att ortsborna ser mer positivt på sommargäster nu än de gjorde förr:

Agneta: Vad då tycker man om främlingar, om dom inte är ett hot, så?

Erik: Jag tror i och för sig att det litet har ändrat – att man nu ser dom som nå [någon] sån där möjlighet, ekonomisk möjlighet, nu är det på det viset. Det har nog ändrat egentligen jämfört [med då] jag flyttade hit också, då tycker jag det var mycket mera kritiska kommentarer om utomstående eller främlingar överhuvudtaget men det är sällan man hör något sånt nuförtiden.

Årstiden inverkar likaså på hur ortsborna reagerar på främlingar. På sommaren, då det finns många främlingar, även om dessa är de allmänt positivt sedda sommargästerna, är ortsborna mera på sin vakt. Man gör likadant som när en plötslig främling dyker upp – låser om sig. Också bilens dörrar låses eftersom det är så många obekanta människor i rörelse. Man tillgriper alltså det som Williams et. al. kallar en individualistisk strategi (Williams et. al. 1998) för att bemästra eventuell rädsla för brott. På sommaren låter man också bli att hälsa på alla man ser, vilket man vanligtvis gör på vinterhalvåret. Erik säger att han ”blir stadsbo” på sommaren, i hänseendet att han inte hälsar på alla. Under övriga året tar nyfikenheten överhanden:

Agneta: Hur är det om man möter nån som man inte känner, tittar man – hur reagerar du då. Eller reagerar du överhuvudtaget här?

Erik: Det beror kanske litet på årstiden. På sommaren reagerar jag nog inte men då finns det så mycket människor i farten också att det finns liksom överallt. Men kommer det emot nån på vägen i november så undrar man vem det är, litet...

Agneta: Jo, om det är mörk vinterkväll och nån kommer emot?

Erik: Inte är det meningen att man skall bli orolig eller rädd, utan blir nyfiken att: ”Vem?”.

Intervjupersonerna säger att antalet invånare på öarna ökar markant på sommaren då sommargästerna flyttar ut till skärgården. Befolkningen lär öka upp till sexfald på sommaren i några av kommunerna. En del sommargäster flyttar också ut till skärgården för att bosätta sig permanent där. Enligt ortsborna är det väldigt trevligt att se när det lyser i sommarstugornas fönster – det blir som ett pärlband av ljus som speglas i havet. Även om de fast bosatta kanske inte ser sommargästerna, upplevs deras närvaro som betryggande: ”Men man vet nu inte om dom [dialekt för man märker dem inte], men när det är mörkt är det sällskap”. Sommargästerna upplevs inte heller som större orosmoment – de enda bråk som kan uppstå sommartid gäller bristen på kajplatser för båtarna kring midsommar. Fanny har själv upplevt att sommargäster och ortsbor råkar i konflikt på grund av trängseln i hamnen.

Agneta: Är det sommargäster som bråkar?

Fanny: Jo det blir så. Det kan vara att en inte behöver sin båt och parkerar den nånstans så blir det gräl utav det. För det är ju väldigt trångt om sommaren med båtarna.

Intervjupersonerna berättar också att det är svårt att lära känna alla sommargäster – man känner kanske en del av dem. Clara säger att umgänget med sommargästerna minskat under årens lopp. Förr träffade hon sommargäster vid butiksbilen, en buss inredd som ett snabbköp, och ”ventilerade dagens händelser” men idag åker hon in till centralorten för att handla sommartid. Enligt Clara betar sig den nya generationen sommargäster också på ett annat sätt:

Agneta: Ja just det. Man har inte så mycket att göra med varann?

Clara: Nej inte på det sättet. Det är någö' enstaka fall som man blir bjuden, dricka en kopp kaffe nån kväll. (...) Men sen är det nya generationer som kommit och dom vet man inte så mycket om.

Materialet visar på en skillnad mellan mötet med den gamla generationens och den nya generationens sommargäster. Förr klarade sig både sommargäster och lokalbefolkning med butiksbilens rätt snäva utbud, men idag har butiksbilens popularitet utmanövrerats av andra affärer. Genom detta försvinner en samlingsplats för både lokalbefolkning och sommargäster. Den nya generationen har svårt att identifiera sig med ortens sociala liv och avfärdas av ortsborna nästan såsom osynliga – ”man vet nu inte om dom” och obekanta – ”dom vet man inte så mycket om”.

Frågan är om den nya generationens sommargäster förgäves försökt identifiera sig med det sociala livet på orten eller om de medvetet hållit sig utanför. Tanken på ett misslyckat försök till assimilation eller identifiering skulle understödås av exempelvis sociologen Roberta Satow (1993) som skriver om två generationer sommargästande New Yorkbor i en landsortsstad i Connecticut. I sin studie kommer Satow (ibid., 246) fram till att den nya generationens sommargäster i Connecticut hade betydligt svårare att assimilera sig än den gamla generationens sommargäster. Detta berodde för det första på att den nya generationens sommargäster inte kunde identifiera sig med lokala traditioner och för det andra på att de ”nya” sommargästerna endast vistades på orten under veckoslut och delar av sommaren. ”Gamla” och ”nya” sommargäster diskuteras även av Lettinen (2004, 192) enär hennes intervjupersoner i kommunen Gustavs norr om Åboland säger att de ”gamla” sommargästerna är riktigt trevliga medan ortsborna inte umgås med de ”nya” då dessa inte uppskattar lokalinvånarna.

6.3.4 Främlingen och skärgårdsborna

Enligt Simmel (1908/1950) finns det något av en främling i alla individer vi möter. Simmel säger i *The Stranger* (1908/1950, 146):

With the stranger one has only certain more general qualities in common, whereas the relation with organically connected persons is based on the similarity of just those specific traits, which differentiate them from the merely universal.

Simmel (ibid.) beskriver främlingen som en person vi kan uppleva både som främmande och nära. De flesta personer som intervjupersonerna möter har också drag av både bekant och främling. De kan alltså placeras in på en skala som går från ”bekant” via ”halvbekant” till ”främling”. Intressant är att intervjupersonerna säger att de personer man möter också kan växla mellan kategorierna ”bekant”, ”halvbekant” och ”främling”. Stadsbor, som är uttalade främlingar, kan bli sommargäster i någon av kommunerna och därmed ”halvbekanta”. Slutligen kan sommargästerna bosätta sig permanent – exempelvis Britta berättar om sina grannar som förr var sommargästrer men numera är fast bosatta på ön.

Här kan man ändå fundera, huruvida en sommargäst i ortsbornas ögon trots allt kan kategoriseras som ”bekant” efter att ha räknats som ”halvbekant”? Britta låter påskina att hennes grannar som tidigare var sommargäster inte alltid betar sig som ortsborna. Det tar sig bland annat uttryck i att de låser bildörrarna och tar ut nycklarna när de hälsar på hos Britta, något en ortsbob aldrig skulle göra. Brittans reaktion kan alltså indikera att det inte är möjligt att bli ”bekant” efter att ha varit ”halvbekant”.

Bekanta, halvbekanta och främlingar

Till de renodlat ”bekanta” personerna kunde intervjupersonernas grannar, alla ”bra” ortsbor men också vissa kriminella ortsbor räknas in. Orsaken till att kriminella ortsbor kan kategoriseras som ”bekanta” och därmed tillhörande det trygga samhället är att de inte upplevs som oberäknliga eftersom intervjupersonerna tror att de kan förutsäga hur dessa kriminella ortsbor skulle agera. ”Halvbekanta” personer, däremot, har karaktärsdrag som till en del överensstämmer med intervjupersonernas men till en del är främmande för intervjupersonerna. Till denna inte renodlat bekanta, inte renodlat främmande grupp kan man räkna sommargäster och turister, som inte upplevs som något hot men å andra sidan inte alltid agerar såsom ortsborna.

I detta perspektiv är Kajsa den intervjuperson som kan definieras som en ”halvbekant” person av sina grannar eftersom hon inte tycker att hon tar del i livet på sin hemort. Hon säger också att hon inte känner sin omgivning så bra och att hon aldrig får höra lokalt skvaller eftersom hon inte bott tillräckligt länge på orten. De drag som fjärrar Kajsa från hennes grannar och andra ortsbor är att hon är yngre än dem och att hon ursprungligen är stadsbo. Beväringar som liftar upplevs också som ”halvbekanta” – det osäkra och därmed främlingsskapande är det faktum att de liftar men det igenkännbara är uniformen som visar att de är beväringar som utbildas för att skydda landet.

De liftande beväringarna, sommargästerna och Kajsa upplevs ändå positivt och kan sägas medverka i konstruktionen av det trygga samhället, i motsats till en annan grupp ”halvbekanta” personer, nämligen de finskspråkiga invånarna i Dalsbruk. Dessa liknar de svenskspråkiga invånarna till viss del eftersom också de hör till befolkningen i Åboland. Trots det har de karaktäristika som gör att de upplevs som ett hot mot det trygga samhället. Intervjupersonerna säger att de finskspråkiga invånarna i Dalsbruk har en ”annan kultur” och många ”problembarn”.

Gruppen som i oftast anses vara ”främlingar”, slutligen, är rätt stor i intervjupersonernas berättelser. Dessa personer upplevs genomgående som något negativt. Till denna grupp räknas stadsbor, avvikare – brottslingar och drogmissbrukare – från världen bortom Åboland, personer i främmande bilar, Jehovas vittnen, romer, försäljare men även poliser utifrån. Till gruppen ”främlingar” kan också räknas de så kallade hotfulla etablerade (se närmare diskussion i kapitlet om förövare nedan). Det som gör dem till ”främlingar” är att deras beteende upplevs som oförutsägbart och därför anses vara ett hot mot tryggheten.

6.4 Formell och informell kontroll

Som jag beskrivit i föregående kapitel, utsätts främlingar ofta för en noggrann kontroll i Åboland. I kommunerna som ingår i min undersökning utövas både formell och informell social kontroll. Den formella kontrollen utövas av polis, nattvaktspatrull och övervakningskameror medan den informella kontrollen utövas av personalen i snabbköpet och färjkarlen på färjorna som trafikerar mellan öarna. Ibland försöker intervjupersonerna medvetet agera utan att blanda in någon formell kontrollagent. Ett exempel är att man försöker lösa konflikter på egen hand utan att kontakta polismyndigheterna. En orsak till detta kan vara att intervjupersonerna allmänt taget känner ett motstånd mot att anmäla lagöverträdelser till polisen.

6.4.1 Polisen

Det råder delade meningar om polisens arbete i enkäten och intervjuerna. I intervjuerna kritiserar intervjupersonerna polisen för att sällan röra sig ute i kommunerna och för att ge dålig service på svenska. I enkäten är däremot endast få av respondenterna missnöjda med polisens service de gånger då de verkligen haft kontakt med polisen. Enkäten visar visserligen, att rätt få respondenter har någon konkret erfarenhet av polisens service under det gångna året.

Under en tredjedel av respondenterna är missnöjda med polisens service i Åboland under de 12 senaste månaderna⁷⁵. Procentandelarna för Åboland motsvarar i stort procentandelarna för hela Finland (se tabell 13 i bilaga 5). Det är ändå viktigt att notera att uppgifterna i tabellen endast kan anses ge riktlinjer för hur invånarna i Åboland upplever polisens service eftersom antalet respondenter per fråga är mycket lågt, som lägst 25 personer⁷⁶. Noteras kan också, att i de kategorier där uppgifter för både Åboland och Finland finns tillgängliga är andelen missnöjda störst i kategorin ”förhört som misstänkt för brott”. Detta är kanske inte särskilt förvånande eftersom polisens arbete vid förhör av en brottsmisstänkt kraftigt torde skilja sig från övrigt, mer serviceinriktat polisarbete.

I samtalsintervjuerna säger de intervjuade att polisens uttryckningstid är lång och att polisen dessutom sällan patrullerar i kommunerna. Polisen uppfattas därför som tämligen osynlig av intervjupersonerna. Intervjupersonerna säger att det är ”sällan, sällan” de ser en polispatrull och säger rentav att de ”inte ser poliserna alls”. En av intervjupersonerna, Erik, konstaterar att det är ”en händelse” då man ser en patrullerande polis. När polisen visar sig är det tämligen sparsmakat, både i patrullerande och i civila sammanhang. En annan intervjuperson, Gunilla, saknar också synliga pa-

75 Detta gäller enkätens kategorier ”som brottsoffer”, ”som vittne”, ”vid trafikövervakning eller trafikolycka”, ”bett om hjälp” eller ”någon annan händelse”.

76 Andelen personer som markerat alternativet ”kan inte svara” är också stor, mellan 15 och 31 procentandelar, vilket, även det, kan göra resultat mera skevt. Om kategorin ”kan inte svara” hade utelämnats ur frågeformuläret, hade respondenterna mer eller mindre tvingats att välja om de är missnöjda eller nöjda med servicen, vilket kunde ha utkristalliserat kategorierna ytterligare.

truller och konstaterar att synligheten har en klart lugnande effekt. Hon hänvisar till att både ”överhastigheter och såna där vansinnigheter som omkörningar” stävjas om polisen syns i trafiken. Polisen ökar patrullerandets intensitet främst vid lokala festivaler – en intervjuperson talar om ”hemskt mycket poliser” vid ett sådant tillfälle – samt utför razzior på särskilt utsatta vägnavn. Gunilla har hamnat i polisens trafikonykterhetskontroll och säger: ”Till och med halv sju på morgonen har jag hamnat att blåsa”.

Väntan

De långa avstånden kombinerat med att några kommuner endast kan nås med färja gör att uttryckningstiden enligt intervjupersonerna kan variera allt mellan en kvart och två timmar. I värsta fall kan man rentav få vänta till följande dag innan polisen anländer. Anne berättar följande: ”Nå, om det till exempel, det har jag nog hört om till exempel flera gånger, att det varit inbrott till exempel nånstans, så inte kommer dom ut genast inte att nog väntar dom ungefär till följande dag om man upptäcker det på natten”. Fanny berättar om en händelse då en person blivit hotfull och så våldsam att personer i omgivningen bundit fast honom, eftersom polisen skulle kunna komma om tidigast två timmar. Fanny konstaterar upprört att den långa uttryckningstiden innebär att ”då hinner dom [förövare] ju göra vad som helst”. Det faktum att poliserna sällan patrullerar i skärgårdskommunerna fungerar också som ett incitament för allehanda brottslingar utifrån, tycker intervjupersonerna. Clara beskriver målande hur polisens långa uttryckningstid inverkar på kriminaliteten i hennes hemkommun:

Är det nu nån som skulle vilja komma hit och göra nånting – dom vet ju, dom tar nog reda på, det är ingen polis, nog kan vi fara. Det är [det] där som inte är riktigt okej tycker jag. Det är otrött det. (...) Att skulle de komma från Pargas då helst [ens] så skulle det vara närmare men att jag menar att de dejurerar [har jour] och får så... och den som vill så kan nog hålla reda på sån dánt [sådant där]. Det finns alltid dom som vet”.

Diskuteras kan, om Claras kommentar ”det är otrött det” här ändå mer skall tolkas som en missnöjesyttring än som ett konkret uttryck för rädsla. Clara är förvisso en av de intervjupersoner som ibland känner en oro för att falla offer för brott.

Några intervjupersoner tycker också att det borde finnas flera poliser och att lokala polisstationer borde vara bemannade dygnet runt. Ett annat, kanske smärre, problem tycks vara att poliserna inte känner till området och ibland därför måste fråga sig fram för att hitta rätt. Detta gäller framför allt om ingen i patrullen har lokal anknytning och patrullen kommer längre ifrån, såsom från centralorterna Åbo eller Salo. Alla upplever ändå inte polisens osynlighet som ett stort problem. Britta vet inte om polisen behöver visa sig desto mera i hennes hemkommun. Fanny menar att man aldrig ser en polis men att det aldrig heller uppstår bråk på hennes hemort. Hon säger: ”Inte blir det strid (...). Att det är väldigt fint att det är lugnt på det viset”.

Språkförobistring

Det är inte enbart polisens osynlighet som förorsakar missnöje i kommunerna. Majoritetsspråket i Åboland är svenska, vilket leder till språkförobistring om poliserna endast talar finska. Jonas använder till och med ordet ”rasistisk” om polisens språkpolitik, något han själv påpekar är otroligt – men sant⁷⁷:

Agneta: Ja, varför [tycker inte Jonas om poliser]?

Jonas: Speciellt i dom där hemkommunerna när dom inte har förstått att det är svenskspråkiga när dom skickar dit finskspråkiga poliser som dom alltid gör. Det blir ju alltid det där problemet sen...

Agneta: Jaah?

Jonas: Det är otroligt som det låter men dom är hemskt rasistiska dom här finskspråkiga poliserna här i alla fall.

Agneta: Jahaa? Alltså ifråga om språk då, eller?

Jonas: Ja, ifråga om språk. Man får ett hemskt negativt mottagande. Man märker riktigt att dom får litet i nerverna [blir irriterade] på en när man sitter och pratar svenska med dom.

Materialet uppvisar två kategorier av missnöje gentemot polisens service och tillgänglighet. Förutom problem som uppstår på grund av polisens osynlighet kan det också uppstå språkproblem mellan poliser och invånare. I det följande skall jag diskutera andra problem, sådana som uppstår i situationer då mina intervjupersoner borde anmäla ett brott till polisen. Liksom intervjupersonerna i Lettinens (2004) undersökning, poängterar mina intervjupersoner vid flera tillfällen betydelsen av vänskap mellan invånarna och en god grannsamja. Då intervjupersonerna skall anmäla ett brott kan dock grannsamjan inverka menligt – intervjupersonerna vill inte riskera att bli ovän med förövaren och låter därför bli att anmäla brottet till polisen.

6.4.2 ”En hög tröskel”

Då jag diskuterat olika brottskategorier med intervjupersonerna, har jag frågat huruvida intervjupersonerna skulle anmäla ett brott till polisen eller inte. Mestadels har diskussionen handlat om huruvida de skulle anmäla en rattfyllerist till polisen, men exemplen har också varit familjevåld, drogmissbruk och ”ofog”.

Det är endast ett fåtal av intervjupersonerna som faktiskt hamnat i en konkret situation där de tvingats fundera på, om de skall anmäla ett brott. En av intervjupersonerna minns inte om hon varit i en sådan situation och många blir tvungna att spekulera i, huruvida de skulle anmäla ett brott eller ej. Intervjupersonerna kommer fram till att de ”borde” anmäla ett brott men att de knappast ändå skulle göra det. Helt spontant säger flera av dem att det finns ”en hög tröskel” för att anmäla brott.

Agneta: Tycker du att det skulle vara svårt att om du skulle veta att det händer i nå [någon] familj att det bråkas så skulle du ringa polisen om det skulle vara en sån där...

77 Jonas ökar här sanningshalten i påståendet genom att använda sig av pronomenet *man*. På så sätt hänvisar han till att andra har upplevt samma fenomen och konstruerar en beskrivning som delvis är oberoende av honom själv (så kallad ”out-there-ness”, se exempelvis Potter 1996, 150-175).

Ivar: Jo det är nog det [otydligt] tröskeln skulle nog vara ganska hög att man skulle ingripa. Nog är det som man känner. Ja, i vilket skede skall man ingripa – det är nog svårt eller jag skulle ha svårt åtminstone.

Sympatier

Intervjupersonerna ursäktar sig också och ger utförliga förklaringar till varför de knappast skulle anmäla ett brott. Så här undflyende svarar Gunilla när jag frågar huruvida hon skulle anmäla sina barns kompisar till polisen eller berätta för kompisarnas föräldrar:

Där har jag nog inte varit speciellt aktiv, jag har ändå så pass litet på någo' sätt rört mig i [ortnamns]-kretsarna i och med att jag har arbete här och en par kvällar i veckan också har jag ännu kvällshobbyn som gör att dagen blir litet längre här. Att på det sättet så är jag inte så väldigt medveten och nu är ju mina barn vuxna så att den där problematiken fallit bort men att när dom var så jag har inte nånsin ens tänkt att jag skulle – å andra sidan är det ju förstås så att folk borde ingripa mera.

De flesta säger att de inte vill anmäla ett brott eftersom det kan riskera grannsämjan. Fanny säger att man låter bli att anmäla brott eftersom man inte vill ställa till oreda och gräl medan Clara anser att man borde anmäla ett brott även om man inte gör det. Clara urskuldar sig sedan och hänvisar till att det är svårare att anmäla ett brott på landet än i stan. Hon säger: ”Ja det är nog svårt, det är väldigt svårt här på landet att gå och göra det. Att jag vet faktiskt inte riktigt vad jag skall säga... Som sagt så man sku' ju inte bord' [borde man inte] få ta hänsyn, man borde göra det [anmäla], absolut”.

En annan orsak till att inte anmäla ett brott är att man tycker att straffet skulle bli för hårt. Britta är fundersamt inställd till en brottsanmälan eftersom konsekvenserna för den som anmäls kan bli alltför stora i relation till brottet som begåtts.

Jo för att när det liksom har varit... Man vet att det kan ju riktigt spoliera den andras framtid att just med sånt att det är nog mycket hög tröskel att man skulle anmäla nån om man ser om det nu inte sen riktigt är risk för att man ser att nån annan kommer att råka illa ut.

Hon tar upp ett konkret exempel på detta från sin barndom, då en dräng stal litet mjöl, några apelsiner och cigaretter från en butik. Hans brott anmäldes till polisen, men butiksägarna ångrade sig efteråt och menade att saken hade kunnat göras upp i godo. De tyckte att straffet, fängelsestraff, varit alltför strängt för det lindriga brottet men skyllde på att de inte vetat att påföljden skulle bli så sträng⁷⁸. Butiksägarna hade hellre sett att tjuven fått ett mera handgripligt straff:

Britta: Och dom ringde då som hade den där butiken efter polisen och då hamna' han faktiskt och sitta [i fängelse] för det där. Det var riktigt [hemskt]... [skakar på huvudet]

78 För att använda sociologen Stanley Cohens (1985) terminologi kunde man säga att butiksägarna här talar för ett inneslutande straff, ett straff som utövas inom samhällets gränser. Det inneslutande samhället karaktäriseras av att avvikarna straffas i traditionella samhälleliga institutioner. Detta som motsats till ett fängelsestraff, där straffet och kontrollen är centraliserad till ett område som är speciellt designat för ändamålet.

Agneta: Det var ganska hårt.

Britta: Jåå. Att dom sade själva som hade butiken att hade dom vetat att det var han så skulle han kanske ha fått stryk istället och så skulle dom inte ha anmält det men då dom inte visste det.

Britta tycker att straffen förr var alltför stränga och säger ”Att på det viset har det ändrat, att då hamna’ han in då för så litet. Att man tyckte nog riktigt synd om honom för han var nog inte nå [någon] brottsling”.

Några av intervjupersonerna reflekterar över verkliga händelser som hänt nyligen – situationer där de tvingats ta ställning till huruvida de skall anmäla ett brott eller inte. Anne har råkat ut för en kriminell incident för ett par år sedan. Hon har valt att inte anmäla händelsen till polisen – hon tycker att det är svårt eftersom hon känner förövaren. Anne säger också: ”Nåå, jag funderade liksom att kanske han nu inte menade så illa eller så allvarligt som jag tog det. Att det var nu kanske därför. Att sku’ det varit någon helt främmande människa så sku’ jag kanske ha gått... Då sku’ jag kanske ha brottsanmäla det”. Också Jonas har stått inför valet att anmäla en bekant person eller ej. Jonas’ goda kompis använde och sålde droger men Jonas klarade inte av att göra en polisanmälan:

Jaa... Men jag vet inte... inte... jag märkte ju det på han eller såg det ju, det hände just innan han åkte fast, då tände det ju för mig att han gick på det [droger]. Inte tycker jag riktigt att man ska, ähm, man borde väl egentligen sätta fast en, bästa kompisen eller bra kompis. Vi har varit tillsammans och haft mycket roligt tillsammans och... Vi har väl gjort våra olagligheter tillsammans vi också (...). Man tyckte att inte skall man ändå riktigt sätta dit bästa, eller en bra kompis som han var. Och han åkte ju dit ändå, kanske, snabbt efter att jag fått reda på det. För det börja’ ju så att man fick reda på att han använde själv, sedan efter hand klura’ man ju ut att han antagligen sålde han ju också för det var många ungar som prata’ om att ”man borde fara och prat’ med han”. *Då* först, det tog litet tid, inte kund’ man ju tro för han var ju, han hade ju själv barn, han *levde* för ungarna.

Det är alltså svårare att göra en anmälan om förövaren är någon man känner. I citatet ovan ursäktar Anne rentav förövarens beteende och säger att förövaren ”inte menade så illa”. Studier visar också att kulturell närhet ökar toleransen – man kan utföra en potentiellt negativ handling mot främlingar (exempelvis anmäla brott som de begått) men förlåter gärna de egna (Black 1993).

Situationen är också speciell eftersom de angivna ibland kan tänkas veta vem som anmäler ett brott i ett litet samhälle. Anne tycker det är svårt att vara anonym då man gör en brottsanmälan. Anne jobbar inom ett yrke där hon ibland har kontakt med den lokala polisen. Hon ler och säger ”fast jag inte säger vem jag är så dom vet vem jag är, dom hör det ju på ljudet, vem jag är”. Några gånger har hon ändå ringt upp polisen hemifrån och bett polisen kolla upp ett registreringsnummer. Emellertid är en del, grövre, brott lättare att anmäla än andra.

I intervjupersonernas berättelser ger endast de brottskategorier som invånarna uppfattar som grova upphov till en brottsanmälan. Detta överensstämmer med resultaten i tidigare studier (Gottfredson & Hindelang 1979; Skogan 1984) som visar att ett brott i högre grad anmäls till polisen om anmälaren uppfattar brottet som grovt.

Helge säger under intervjun att det inte är lönt att kalla polisen för ”sant där smått”. Ibland poängterar intervjupersonen: ”Jag räknar inte det som brotts-, så här brottsligt på det viset”, vilket skulle legitimera att ärendet inte anmälts till polisen. Baumgartner skriver också: ”The seriousness of an offence is defined in practice by the response to it” (1988, 56). Hon menar att i samhällen där invånarna använder så kallade återhållsamma responser (*moral minimalism*) kan ett brott förefalla trivialt för en utomstående åskådare eftersom offret har reagerat med återhållsamhet. Om offrets reaktion på brottet är mycket svag, kanske en utomstående betraktare inte anser att han eller hon borde anmäla det begångna brottet till myndigheterna. Ett grovt brott kan därmed få relativt små följder. I samhällen där invånarna inte använder återhållsamma responser kan samma brott få betydligt gravare följder då offret själv exempelvis reagerar genom en motaktion, hämnd (ibid.).

Mitt material visar att om brottsoffret är en nära släkting, blir tröskeln att anmäla brottet också lägre. Clara säger att hon definitivt skulle anmäla ett angrepp på sitt barnbarn. Om någon skulle antasta hennes sondotter på något sätt skulle hon åtminstone ”försöka göra någonting åt saken”. Helge poängterar å sin sida ”när det är inbrott och sant anmäls det ju”, och ”tror” också att han skulle anmäla en rattfyllerist. Han vet att rattfylleri är en ofta förekommande företeelse på orten. Han skrattar och säger förklarande ”baren är litet nära här”.

Kajsa skulle inte alls tveka att anmäla ett brott och säger också att hon gjort det vid ett par tillfällen. Rattfylleri anmäler Kajsa definitivt, eftersom hon inte vill att hennes lilla tvååriga son blev påkörd av en rattfyllerist. Jonas skulle också anmäla en rattfyllerist eftersom han anser att en anmälan med därpå följande straff fungerar avskräckande. Jonas anmäler ändå bara yngre rattfyllerister och motiverar detta med att säga: ”Dom får sig en riktiger, en gång. Så kanske dom lär sig inför framtiden”. Han anser att det inte är någon idé att anmäla äldre, förhårdade rattfyllerister såsom ”dom gamla femtiårs-gåbbarna”, eftersom de kör bil fastän körkortet är indraget. Han urskuldar sig ändå litet med att säga ”man borde väl anmäla allihop, ändå, men inte, inte blir det ju aldrig av”.

Reaktioner

Hur reagerar då den som blivit polisanmäld? Helge känner några orsbor som blivit polisanmälda då de kört rattfulla. Han tycker att rattfylleri är mycket tråkigt men påpekar att det faktiskt är en form av brottslighet. Helge tycker trots allt att de personer han känner som blivit anmälda uppfört sig mycket korrekt i situationen. Han säger att de ”inte tagit illa upp för det” utan däremot konstaterat ”jag har gjort det och jag får stå för det”.

Tydligt är ändå att intervjupersonerna upplever att en brottsanmälan kan riskera grannsämjan. Detta kan också relateras till sociologen Donald Blacks (1993, 15) resonemang nedan som visserligen handlar om att medla i konflikt men också stämmer bra in på mina intervjupersoners dilemma gällande huruvida anmäla ett brott eller inte.

People tend to support their friends and family members against strangers, for example, and in such cases generally would not be able, or allowed, to claim objectivity about the merits of each side in the manner of an arbitrator or judge. Even to intervene less authoritatively as a friendly peacemaker or mediator would be difficult.

Liksom personerna som Black (ibid.) beskriver, vill mina intervjupersoner skydda sina vänner eller grannar mot polisen – främlingen – och har svårt att ha ett neutralt förhållningssätt till bägge parter. Det blir alltså svårt att ingripa utan att öppet ta ställning för någöndera parten.

En hög tröskel – diskussion

Såsom jag beskriver ovan, är ett av det nära samhällets särdrag att intervjupersonerna upplever att det är svårt att anmäla brott. Detta gäller framför allt i tre fall – om intervjupersonen känner förövaren, om förövaren känner igen intervjupersonen eller om det endast är förövaren och intervjupersonen som är involverade i den kriminella situationen.

Då intervjupersonen känner förövaren är intervjupersonen ofta benägen att ursäktat förövarens beteende. Intervjupersonen tror sig veta att förövaren vanligtvis inte skulle bete sig på ett kriminellt sätt. Brottets konsekvenser för förövarens framtid spelar också en stor roll. Intervjupersonerna anser att förövaren kan bli alltför hårt straffad om man anmäler brottet till myndigheter istället för att lösa konflikten på egen hand. Intervjupersonen kan också dra sig för att anmäla brott om det finns en risk för att förövaren kan identifiera intervjupersonen som den person som anmälde brottet, precis som Anne påpekar ovan. Slutligen, om den kriminella handlingen bara omfattar förövare och intervjuperson, inte någon tredje part, kan intervjupersonen dra sig för att anmäla brottet. Här kan man säga att intervjupersonen upplever att anmälan leder till konsekvenser för relationen mellan förövare och intervjuperson i framtiden. Man vill exempelvis inte riskera grannsämjan och ta in en officiell tredje part som polisen. Så är också fallet då intervjupersonen undviker att anmäla brott på grund av svårigheten att vara anonym – intervjupersonen vet att det kan förstöra relationen till förövaren framledes. Individerna kan också dra sig för att anmäla brott eftersom han eller hon inte vill bli känd på orten som ”en som anmäler”. En person med detta epiteta utesluts kanske ur informell informationsspridning då risken för att informationen når polisen ökar.

6.4.3 Att själv reda ut konflikter

Den sociala ordningen är starkt beroende av att kommunikationen löper någorlunda friktionsfritt mellan invånarna i kommunerna i Åboland. En schism mellan två människor eller två familjer har betydligt mer långtgående konsekvenser på landsbygden än i stadsmiljö, vilket Fanny också konstaterar nedan.

Agneta: Men är det så, jag tänker när det är en så liten ort att, är, om det händer nånting och man inte anmäler till polisen så är det just för att det är en så liten ort eller vad beror det på?

Fanny: Man vill väl inte ställa till oreda och gräl, strid mellan varann, det är ju mycket lättare...

Agneta: Hur löser man det då?

Fanny: Dom som är ägare sen så dom löser det väl med den person som har gjort något.

Enligt Fanny försöker alltså ordsborna reda ut situationen själva istället för att anmäla ärendet till polisen⁷⁹. Endast i de fall då brottet upplevs som allvarligt, är det befogat att anmäla brottet till polismyndigheterna – något som också Erik kommenterar.

Agneta: Ja just det, så det tar ändå en lång stund [innan polisen kommer]...

Erik: Jojo. Och det kan nog hända att det liksom litet inverkar på det där beteendet också, att man i alla fall inte, man försöker reda upp situationen själv kanske misstänker jag. Att tröskeln att ringa polisen är ganska, att man vet att dom kommer hit om ett par timmar så [otydligt]. Om det nu inte är riktigt allvarligt att det måste redas upp av den orsaken naturligtvis.

Det finns många olika sätt att reda ut en situation som inbegriper ett brott. Det vanligaste som förekommer i mitt material är att verbalt kommunicera med den som gjort något kriminellt – man använder sig av olika strategier, allt från att vråla till att tala lugnt med förövaren. Man ”säger till” och hoppas på att det kriminella beteendet inte skall upprepas. Här definieras alltså de moraliska gränserna för vad som är rätt och fel, eller för att använda Eriksons (1966, 11) ord:

(...) Members of a community inform one another about the placement of their boundaries by participating in the confrontations, which occur when persons who venture out to the edges of the group are met by policing agents whose special business it is to guard the cultural integrity of the community. (...) these confrontations (...) act as boundary-maintaining devices in the sense that they demonstrate to whatever audience is concerned where the line is drawn between behavior that belongs in the special universe of the group and behavior that does not.

Gunilla säger ”då skulle jag nästan lämna valet åt den [personen], säga att jag såg på” och menar att brottslingen själv fick anmäla sitt brott till polisen. Helge berättar om en händelse då han ertappade tjuvar och konstaterar ”dom visste att dom gjort något brottsligt”. Man tycks förlita sig på den kriminella individens *samvete*⁸⁰ och hoppas på att brottslingen anmäler sig själv till polisen eller låter bli att begå brott framledes.

När det är barn och ungdomar som begår en brottslig handling, förlitar man sig i ännu större omfattning på den egna kapaciteten att reda ut brott. Helge berättar om ett brott där hans insats vid utredningen av brottet var av stor vikt, eftersom han lyckades få den unga förövaren att erkänna, något som polisen misslyckats med. Ärendet polisanmäldes därefter och pojken fick ett straff. Helge säger själv:

Det var ju nånting som vi kunde klara opp, vi fick ju pojken till [att] gråta och erkänna till sist. Polisen klarar inte det men vi gjorde ju det själv för vi kände pojken. Men det var ju en polissak.

79 Denna strävan till att reda ut saker på egen hand i skärgården bekräftas även av Lettinen (2004, 109).

80 Jämför Braithwaites (1989) diskussion om att samvetet på ett internt sätt avskräcker kriminellt beteende även då yttre skambeläggande, såsom en konkret sanktion, saknas.

Såsom han poängterar, han fick pojken att erkänna eftersom han kände pojken. Detta är en typ av lösning, där straffet och kontrollen både hålls inom lokalsamhället – offret, i detta fall helge, får brottslingen att erkänna – och handhas av en institution utanför lokalsamhället – polisen inkallas slutligen för att brottslingen skall bestraffas. Som intervjupersonen säger: ”Vi [ortsborna i egenskap av honom själv] kunde klara opp [det]”.

Vanligast är ändå, att brott som begåtts av barn eller ungdomar reds ut utan någon inblandning av polisen överhuvudtaget. Ett till synes effektivt sätt att handskas med unga förövare är att hota med att berätta om den kriminella handlingen för deras föräldrar (jämför Braithwaite 1989). Jonas, som själv råkat ut för detta skambeläggande straff i sin barndom berättar som följer:

Agneta: Nå, hur var det då när du var liten och man gjorde nå fuffens [något skurkstreck] så – det kom fram?

Jonas: Nog visste morsan om det nog när du kom hem. Alla dom där gamla tanterna där hemma, dom höll ju koll på Hommas [fingerat namn för släkten och gården], Hommas-Jonas var ute igen så... Fick man höra [skäll] när man kom hem. Men så blir det ju där när alla känner alla...

Enligt Jonas fungerar ett skambeläggande straff mycket bra på landsbygden, eftersom barnen där har stor respekt för sina föräldrar och det därför blir extra pinsamt om föräldrarna får veta vad man gjort:

För ofta... ungarna på landsbygden har mer respekt för föräldrarna än ungarna i städerna, det är så att dom lyssnar nog till. Det är bara att säga åt dom. Så var det själv när man var liten att man hade respekt för äldre...

Gunilla tycker också att ett skambeläggande straff vore det bästa för barn och ungdomar. Hon upplever att det rent uppfostringsmässigt är bra att låta barn få skämmas om de gjort något kriminellt:

Jåå på någo' sätt så skulle jag tycka ändå att det, hur skall jag säga, att det är redigare att ge folk en chans att liksom själva korrigera sina fel. Det där är ju säkert, i dom flesta skolor och så där så är det säkert nån som snattar nånting och då brukar det ju sen också göras så att den får gå tillbaka till butiken och stå där med skammen och [skrattar till] oftast är det ju mycket uppfostrande.

Ibland reder man ut konflikter eller brott genom att använda sig av en slags förlikning. Offrets och förövarens föräldrar träffas tillsammans med offer och förövare. Förlikningen i lokalsamhället inbegriper dock inte någon utomstående medlare utan parterna gör själva upp om saken.

Black (1993, 83) presenterar fyra former av konflikthantering, varav kategorierna självhjälp (indelas i hämnd, disciplin och uppror) och förhandling är mest intressanta i detta sammanhang. Förlikningen som beskrivs i intervjuerna motsvarar till stor del det som Black (ibid.) kallar ”negotiation”, förhandling. Enligt Black (ibid.) kan förhandling försiggå med eller utan inblandning av en tredje part (förmedlare). Förhandling finns i samhällen som karaktäriseras av jämlikhet, band mellan invånarna och homogenitet. För att uppnå en lyckad förhandling är homogenitet särskilt vik-

tigt. Förhandling kräver nämligen kommunikation, som underlättas av att parterna är nära varandra och uttrycker sig i homogena termer.

Clara berättar om en incident där hon och hennes man initierade en förhandlings-situation. Claras dotter blev som tonåring misshandlad av en ung man som var för-älskad i henne. Clara och hennes man valde att inte anmäla ärendet till polisen utan kontaktade den unge mannens föräldrar för att reda ut saken.

Clara: (...) att jag har ju varit med om en sak en gång som vår dotter blev antastad, höll på till mista livet.

Agneta: Herrejess.

Clara: Och det var nog så jättesvårt och det var en skolkamrat som, det var svartsjuka, han kom och klämde henne – han skulle hoppa på henne bakifrån och så komma in. Och alldeles blå om halsen, och trodde att hon skulle dö. Och då så, den gången var det väldigt svårt. Hon ville inte, fast hon... men vi kallade dit föräldrarna och den där pojken också.

Agneta: Jaha?

Clara: Att den här, den gången gick det klart liksom, att det fick, att vi anmälde honom inte men vi skulle ha haft rätt att göra det nog. Men att det var nog så svårt att det var riktigt här i grannbyn och det var nog så... Det hände ju inte flera gånger sen men att han var väl litet spritpåverkad han också så han visste inte riktigt vad han gjorde tror jag... (...)

Clara: Men då kom ju poliserna nog faktiskt på morron (...). Men jag kommer inte riktigt ihåg hur det var, poliserna kom, det var nån som hade fått nys om det där och det kom två poliser på söndag morgon och det här, jag vaknade det här, och min man var i köket och prata' med dom och de fråga' efter henne.

Agneta: Jahaa.

Clara: Att dom visste nog om det. Men det blev inte någo' sen mera av det sen mera.

Som jag nämnt ovan, nämner Black också hämnd som en elementär form av konflikthantering (1993, 83). Ingen av mina intervjupersoner talar dock om att hämnas en oförrätt. Detta kan hänga samman med Blacks (ibid.) resonemang om att hämnd är mer sannolik mellan personer och grupper som är ekonomiskt och socialt oberoende av varandra, vilket invånarna i Åboland inte är. Både Clara och Helge tycker däremot synd om de unga pojkarna de har berättat om. De har uppenbarligen förlåtit pojkarna som begått brotten mot ett bättre vetande. Det har gått dåligt för pojkarna, den ene har blivit alkoholist och den andre har börjat missbruka droger och blivit anklagad för brott flera gånger. Som Clara sorgset säger: "Det blev mycket lessamheter sen efter".

6.4.4 Kameraövervakning och nattvaktspatrull

Förutom den formella sociala kontroll som utövas av polismyndigheten utövas också formell social kontroll genom nya och nygamla former: Dels genom de övervakningskameror som är installerade i kommunerna, dels genom nattvaktspatruller. Då jag frågar om det finns övervakningskameror i kommunerna, får jag först idel negativa svar. Intervjupersonerna använder sig av uttryck som "näa – nåjaa", "jag tror inte", "näe", "hördu här finns inga sånt" samt "inte vet jag om andra än försvarsmak-

ten och gränsbevakningen [som har kameror]”. Eftersom jag därefter frågar om det kanske finns kameror i de lokala butikerna, erinrar sig flera personer dock att det kan finnas kameror i en del offentliga utrymmen. Hit hör butiker, postkontor och bankomater. Oftast säger sig intervjupersonerna inte alls tänka på övervakningen. Britta berättar om sin egen förvåning då hon insåg att banken var kameraövervakad. Detta skedde först efter att någon berättat detta åt henne:

Och det vet jag att dom väl har på bankerna sån där kamera men jag vet inte om dom har nån annanstans. Och den har inte jag alls sett [ler], det var nån annan som sa att den fanns där... För hade det hänt nånting där då? Jag kommer inte ihåg, men dom sade att dom skulle – att det nog slys på den där kameran, så jag sade att ”finns där något sånt”? [ler]

Anne tycker att kamerorna skapar trygghet. Hon menar att hon tryggt kan röra sig i de centrala delarna av sin hemkommun eftersom det finns övervakningskameror där. Anne upplever att kamerorna har en starkt brottsförebyggande inverkan i centrum:

Till exempel här som den här bankautomaten är så där finns [en kamera]. Och där tycker jag att där kan jag nog helt tryggt gå in sent på kvällen också fast det är någo' gång utanför för att man vet ju att det blir videofilmade. Och det tror jag att dom också vet så då kan man, kan dom ju inte göra nånting.

Anne säger i citatet att hon känner sig trygg av två orsaker: För det första eftersom *hon vet* att hon videofilmas vid bankomaten och för det andra eftersom hon tror att *eventuella förövare också vet* att de blir videofilmade. I Annes citat avskräcks alltså de eventuella förövarna av insikten att de är övervakade. Detta har likheter med en incident som Disa berättar om i kapitlet om att undvika att falla offer för brott nedan: En främling avskräcks förhoppningsvis från att begå brott eftersom han informerats om den höga risken att åka fast. I båda fallen appellerar man till en slags självkontroll hos förövaren – han eller hon skall själv reglera sitt beteende för att undvika att begå brott.

Kameraövervakningen leder även till att förhindra ett oönskat eller lagstridigt beteende. Gunilla berättar att en av bankerna har bankomater inne i banklokalens foajé. Vid ett tillfälle brukade folk ta sig in i bankfoajén kvällstid med hjälp av sitt bankkort för att värma sig. Då detta ansågs vara mot bankens reglemente kunde banken spåra dessa personer med hjälp av övervakningskamerorna. Hur denna incident slutade är emellertid oklart och Gunilla säger bara att ”det ingreps på någo' sätt”. Clara berättar om en incident då en person åkte fast tack vare att hans förhävanden registrerats i postens övervakningskamera. Hon säger: ”Och det var ju tur den gången, annars skulle dom inte ha vetat vem det var heller. Att han kom ju fast på det sättet – tydligt och klart”.

Nattvaktspatrullen kan kännetecknas som ett mellanting mellan formell och informell kontroll. Intervjupersonerna berättar att det i två av kommunerna finns en nattvaktspatrull, bestående av frivilliga invånare – bland annat företagare – som rör sig i centrala delar av kommunerna kvälls- och nattetid för att kontrollera att inga brott begås. Denna patrull fungerar som ett komplement till polisen. Intervjupersonerna tycker att polisen har en lång uttryckningstid – med Annes ord kan det dröja

till följande morgon innan polisen kommer, fastän patrullen upptäckt ett inbrott på natten. Fanny berättar att invånarna i den ena av kommunerna börjat patrullera efter att det skett några inbrott:

Dom har riktigt börjat, folket i [ortsnamn] varsin tur, att, att varje vecka så går dom riktigt ut och... Jag såg att en som jag känner, hon gick en kväll här... Så går dom med ett par tre [personer] och ser att allt är okej en tolv- halvtiden, den tiden då när dom [eventuella förövare] mest brukar vara i farten.

Anne säger att det ”funkar ganska bra” med nattvaktpatrullen i den andra kommunen. Där kör företagarna runt mellan midnatt och klockan fem på morgonen för att se till att inget händer. Anne påpekar att det trots patrulleringen sker inbrott men tillägger: ”Men möjligen så har dom minskat förstås. Får man ju hoppas”. Nattvaktpatrullen är även ett tecken på att kommunerna kan ses som starkt integrerade. Teorier som beskriver samhällelig oreda som en orsak till rädsla för brott (Bursik & Grasmick 1993) menar att kollektiva åtgärder mot brott – såsom nattvaktpatrullen i detta fall – visar på ett starkt integrerat samhälle. I ett dylikt samhälle minskar både den samhälleliga oredan och rädslan för brott.

6.4.5 Färjan – vägspärr och informationskälla

Färjan är en viktig komponent i den informella sociala kontrollen. Hälften av kommunerna kan nås via en broförbindelse och hälften kan nås med färja. Pargas, Dragsfjärd, Västanfjärd och Kimito har fast broförbindelse till fastlandet medan Houtskär, Iniö, Korpo och Nagu är anslutna till fastlandet genom färjtrafik. Färjan ses som ett naturligt hinder för kriminalitet på Houtskär, Iniö, Korpo och Nagu. En av intervjupersonerna säger:

Men jag tror inte att det har hänt här så mycket men i [den ena grannkommunen] vet jag att det har varit mycket och i [den andra grannkommunen] och så där – som är nära fastlandet – så kommer man med båt och så men att jag har inte hört att [hemön] skulle vara utsatt för det där, det är för långt ute.

Såsom intervjupersonen säger i citatet, är det alltså svårt att nå de fyra kommunerna sjövägen med en mindre båt. Det smidigaste sättet att ta sig fram är att anlita färjan. Färjorna förefaller att ha flera funktioner. Förutom att förhindra kriminalitet – en funktion som jag benämner vägspärr – fungerar färjorna också som informationskälla.

Färjorna kan för det första alltså sägas fungera som en vägspärr. Intervjupersonerna kallar också färjan en ”broms” eller en ”spärr” och säger att färjorna ”hämmar” kriminalitet. De stora landsvägsfärjorna fungerar som vägspärr eftersom man kan ringa och alarmera färjan så att den förhindrar eventuella brottslingar att lämna öarna. Färjförarna noterar också alla främmande bilar och skriver upp deras registreringsnummer. Clara säger: ”Det är ju värre att komma hit och komma per lands för det

är färjor så om man vet att där är någo' misstänkt så går det till stoppa det på det sättet".

Eftersom det kan ta lång tid innan polisen kommer, är färjans funktion som vägspärr av stor vikt. Britta berättar om två tjuvar som stoppades vid färjan eftersom polisen råkade befinna sig där.

Agneta: Och att polisen är tillräckligt aktiv?

Britta: Jo nå, det vet jag nog eller det har också talats om, för att det har dragits in. Att det är nog litet att om polisen är i [grannkommunen] och har dejour [jour] att händer det nu nånting så hinner ju den förövaren hur långt som helst innan polisen kommer. Och det, det är också en spärr nog litet här den där färjan, den där stora färjan (...). Att här var faktiskt, kommer jag ihåg, det var inte inbrott det men det var en höst så var det två stycken yngre män som hade varit inne i den här matvaruaffären. Och dom hade köpt någo' riktigt smätt (...) dom har ett kontor där som precis är där liksom i samband med inne i butiken. Så dom hade varit inne och tagit [dagskassan] där. Och dom fick fast dom, hade ringt sen och märkt det där och då hade dom försvunnit ut dom där båda karlarna som varit in där och dom hade ringt polisen och den, färjkön, kom sen, då kommer ju alla bilar på en gång (...) så hade dom råkat vara, polisen, som hade råkat vara på vägen, så hade då kört och hade då stannat. Och då hade dom [tjuvarna] då haft, den heter då [butikensnamn] den här butiken, dom hade haft en sådan kasse [med butikens logo] och då hade pengarna varit inne i där, några tusen mark då bara. Så att på det viset så hade dom fått. Men det var väl för att polisen råka' vara ute då.

Ett annan slags "spärr" uppkommer i och med att färjorna som kör till några av de mindre öarna ofta är avgiftsbelagda. Avgiften kan förhindra att obehöriga tar sig till de mindre öarna. De mindre färjorna kan också vara markerade med skyltar som informerar om att färjan främst är för öbornas privata bruk.

Som obehöriga räknas inte enbart brottslingar, utan också till exempel försäljare eller Jehovas vittnen. Britta uttrycker det som följande då jag frågar om det finns många främlingar på orten:

Agneta: Nå, är det mycket främlingar som rör sig här då?

Britta: Neej, ja, det kan vara främlingar för oss, men dom bor nog här eller har sommarstuga. Att det är nog väldigt litet sån däna [sådana där] som kommer ut bara från fasta [ön]. För det står nog där i stranden tror jag att det är liksom privat, att det [överfarten med färjan] kostar. Och det har nog – att här kommer ju inga försäljare och inte heller Jehovas vittnen eller andra som annars går... Att såna har här inte varit för, just för det att det har en broms det där, att det kostar att komma hit. Om man inte vet vart man ska. Då säger man vart man skall [till färjkarlen] eller så är det ju den där servicetrafiken som det kommer.

Färjorna medverkar till att några av kommunerna i Åboland har likheter med så kallade "gated communities". En gated community är, för att citera psykologen Setha Low (2003, 12),

A residential development surrounded by walls, fences, or earth banks covered with bushes and shrubs, with a secured entrance. In some cases, protection is provided by inaccessible land such as nature reserve and, in a few cases, by a guarded bridge. The houses, streets, sidewalks and other amenities are physically enclosed by these barriers, and entrance gates are operated by a guard or opened with a key or electronic identity card. Inside the development there is often a neighborhood watch organization or professional security personnel who patrol on foot or by automobile.

En gated community innebär oftast en stadsdel eller ett mindre samhälle, även om det finns enstaka gated communities i Förenta Staterna som kan ha upp till 21 000 invånare (ibid.). Likheten mellan gated communities och de kommuner i Åboland som man endast når med färja ligger främst i det faktum att både gated communities och kommunerna är tämligen isolerade från omvärlden. En annan likhet består däri att det både i gated communities och i dessa färjbundna kommuner finns en slags portvakt, en portvakt som i Åboland tar skepnaden av en färjkarl. Färjkarlen har en liknande funktion som de väktare som bevakar gated communities i citatet ovan. I Förenta staterna kan gated communities byggas för invånare som har en särskild livsstil (exempelvis pensionärer) eller som tillhör en viss, ofta hög, samhällsklass ("elite gated communities") (ibid., 21).

Avsikten med gated communities är ofta att effektivt stänga ute "de andra", som upplevs som ett hot (Low 2003). Färjorna i Åboland kan också utestänga "de andra" även om det i Åbolands fall rör sig om en latent funktion snarare än en uttalad sådan. Det faktum att färjorna finns hindrar eventuell kriminalitet genom att utestänga "de andra". Med Claras ord: "Om man vet att där är något misstänkt så går det till [att] stoppa det på det sättet". En intressant företeelse i jämförelsen mellan gated communities och kommunerna som nås med en färja är att hotet i de bägge alltid upplevs komma utifrån.

I min undersökning är alla dock inte lika övertygade som Britta ovan om att färjorna förhindrar brottslighet. Anne, vars hemkommun nås med färja, tror inte att graden av brottslighet på hennes hemort skulle öka om kommunen fick en fast vägförbindelse istället för färja. Denna uppfattning baserar hon på att situationen i en annan kommun i Åboland⁸¹ inte heller förändrades då denna kommun fick broförförbindelse.

Agneta: Tror du att om det skulle finnas, om det fanns broförförbindelse till [hemön] så tror du att det skulle vara osäkrare då eller?

Anne: Jag vet faktiskt inte. Nog slipper [dialektalt för "kommer"] de ju nu också om de vill, lika bra som... Inte blev det till exempel när dom fick bro till [den andra kommunen] så inte ändrade det där heller. Så jag tror att är det nå som vill så nog kommer den ändå.

Förutom att vara en portvakt, sitter färjkarlen inne med mycket information och blir därmed en viktig agent för informell social kontroll i området. Färjan blir i skepnad av färjkarlen en viktig informationskälla. Den sociala kontrollen som utövas via färjorna upplevs inte odelat positivt. Ivar är skeptiskt inställd till kontrollen och säger att "det är både för- och nackdelar med allting" då vi diskuterar den kontroll som färjkarlen utför. Britta berättar däremot att hon brukar ringa färjkarlen för att få veta vem som kör de bilar som är obekanta för henne.

Det finns dock en skillnad mellan stora landsvägsfärjor och små privata färjor – landsvägsfärjorna som trafikerar mellan öarna har inte total koll på sina passagerare. På de små färjorna har färjkarlen ofta varit anställd en längre tid och känner sina ordinarie passagerare. En av intervjupersonerna bor på en liten ö som har en privat fär-

81 "Empiricist discourse" – genom att ta med bekräftande uppgifter som producerats av någon annan, förstärker Clara det hon har sagt (jämför Potter 1996).

ja. Denna intervjuperson svarar på min fråga om vilka förändringar färjan medförde då den togs i bruk:

Jo, det blev en trygghet att om det händer nånting så får man ju, så klarar jag mig själv också. Att på det viset. Och på det viset är det en trygghet också att den... Att där är en färjeförare som håller koll på vad det rör sig för folk där. Och så stannar den ju klockan nie på kvällen. Så att just om man tänker på inbrott och sådant som nu har ökat annars... Inte vet jag om det har hänt på [otydligt] nog har det ju hänt i butiker och så där att det har varit men att så vet man att det kommer ingen den vägen i alla fall hit att... Och sjövägen är det nog ganska sökt att folk kommer till ett sånt här bebott ställe riktigt.

Förutom att kontrollera färjpassagerarna kan personalen på färjan också informera ortsborna om att polisen är på väg till ön. Färjkarlen varnar ortsbor som eventuellt är alkoholpåverkade för att köra bil och sålunda åka fast för rattfylleri, med Fannys ord:

(...) För sidu [ser du] kommer polisen ut till [grannkommunen] så anmäler dom på färjan att nu kommer polisen att nu skall ni inte köra om ni är i fyllan.

Färjan fungerar i detta fall inte enbart som ett skydd mot brottslighet utan snarare som ett skydd för den sociala gemenskapen. Alla hot mot den rådande sociala ordningen som kommer från världen bortom Åboland – oavsett om hotet tar skepnad av brottslingar eller polis – hindras sålunda i sin framfart av färjkarlen.

6.5 Återhållsamma responser i Åboland

Konflikter stannade till största delen under ytan. De hade svårt att komma till öppet uttryck eftersom den ömsesidiga kontrollen mellan grannar främjade och belönade anslutning till den gemensamma tron på "byns" höga värde som samhälle och dess sätt att leva, och avskräckte från öppna och direkta uttryck för missnöje, särskilt i samband med utomstående. (Elias & Scotson 1965/1999, 35)

Elias och Scotson (ibid.) beskriver i citatet ovan det sociala klimatet i ett av samhällena de undersökte i sin studie om etablerade och outsiders. Citatet kan också användas för att beskriva de sociala relationerna i Åboland. Den sociala kontrollen som utövas i kommunerna i Åboland återges i intervjupersonernas berättelser ställvis som återhållsam och behärskad – umgänget mellan invånarna genomsyras av en slags diskretion där det anses vara ofint att lägga sig i grannarnas liv alltför mycket. Intervjupersonerna säger också att de inte vill anmäla brott till polisen eftersom det inverkar alltför mycket på förövarens liv framledes.

Såsom jag diskuterat i kapitel 4.2, har jag hittat exempel på problemlösningsmekanismer i form av återhållsamma responser eller "moral minimalism" (Baumgartner 1988) i samtalsintervjuerna med invånare i Åboland. Detta trots att Åboland är ett

socialt sammanhängande samhälle som enligt Baumgartner vore ogynnsamt för denna form av social kontroll. Åboland, såsom det presenteras i intervjuerna, uppfyller även bara ett av de krav som Baumgartner (ibid.) ställer på samhällen med återhållsamma responser⁸² – invånarna i Åboland förefaller vara självständiga och självtillräckliga.

6.5.1 Undvikande

Antropologisk, historisk och sociologisk forskning framhåller två sätt att lösa en konflikt – försoning och aggression (Baumgartner 1988, 11). I Åboland använder man sällan aggression, däremot använder man sig ofta av medling som sedan leder till försoning. Invånarna i Åboland använder också undvikande som strategi för att lösa konflikter.

Enligt Baumgartner (ibid.) är undvikande vanligt i samhällen med återhållsamma responser. Vid undvikande minskar individen graden av interaktion med den person hon eller han finner störande. Undvikande behöver enligt Baumgartner (ibid.) inte innebära att den ena parten upplever den andre parten som direkt farlig eftersom den ena parten också använder sig av undvikande om den andre parten uppfattas som störande – vilket i talspråk kanske kan uttryckas med ordet ”jobbig”.

Jonas säger exempelvis att han undviker ”jobbiga personer” som han ”inte klarar av”. Enligt Jonas kan sådana personer också vara farliga men det är endast då de är berusade. Noteras bör, att Jonas trots allt sitter på samma krog som dessa personer fastän han helst inte vill prata med dem:

Agneta: Finns det liksom nå [några] vissa människor som du skulle akta dig för, eller som du aktar dig för hemma?

Jonas: Nog finns det nog men det är ju vad skall man säga, man orkar inte prata med dom på det sättet, inte på det sättet att det är hotfullt men det är jobbiga människor. Det finns ju såna som är hotfulla, men man skall ju akta sig i vissa, i vissa situationer med dom. Man skall inte fara och prata med dom på krogen för då kan det ju hända vad som helst (...).

Britta berättar att hon inte undviker personer på grund av att de kanske är farliga. Hennes orsaksförklaring ser annorlunda ut:

Agneta: (...) har du några särskilda människor som du aktar dig för, men att hur är det här på ön, att känner man kanske, känner du alla?

Britta: Man känner nog... och här i [hemkommunen] man känner inte alla mera för här har nog blivit mycket andra men att inte vet jag om här är nån som man...

Agneta: Nån sån där by-, bybrottsling eller vad skall jag säga nån som man skulle, skulle [akta sig för]...

82 Enligt Baumgartner (ibid.) kännetecknas dylika samhällen av självständighet bland invånarna som härrör från jämlikhet, autonomi och självtillräcklighet (*self-sufficiency*), att individen handlar på egen hand utan stöd från gruppen, social fragmentering där individernas relationer till andra är utspridda och unika, samt social rörlighet både fysiskt och mellan individer som ständigt rör sig in i och ut ur relationer.

Britta: Näe. Det är nog, inte liksom så, det är då om man kanske undviker nån som man kanske annars inte blir av med – som [annars] står och pratar [länge] eller något sådant [skrattar]... (...) Att heller inte någo' sånt att man för – att man skulle känna sig otrygg eller så.

Undvikande kan alltså bero på att intervjupersonerna antingen upplever personer som farliga eller som irritationsmoment. Baumgartner (ibid.) ger exempel på fyra tillfällen då undvikande särskilt gynnas i ett förortssamhälle. Jag har även funnit exempel på två av dessa tillfällen i Åboland: För det första underlättas undvikande enligt Baumgartner (ibid.) om områdets boende karaktäriseras av låg densitet – det vill säga är glest bebyggt – och om individerna är utspridda över ett stort område och därför bara interagerar en del av tiden. Detta överensstämmer med förhållandena i Åboland, där undvikande underlättas av att Åboland i allmänhet är glest bebyggt. Sju av åtta kommuner som ingår i min studie kategoriseras också som landsbygdskommuner med rätt få invånare på en vidsträckt area.

För det andra krävs materiellt oberoende då försörjningen är garanterad för alla och endast en liten del av egendomen är gemensam för alla (ibid.). Även denna andra aspekt passar in på Åboland – de flesta intervjupersonerna i kommunerna i Åboland bor i egnahemshus och behöver exempelvis inte utnyttja de gemensamma utrymmen som finns i hus i staden, såsom tvättstuga eller trappuppgång. Eftersom man inte behöver dela utrymmen eller egendom med andra behöver man inte heller träffa andra människor om man inte vill.

Det tredje och fjärde exemplet sammanhänger med det *oberoende* mellan individerna som enligt min mening främst kännetecknar en förort med återhållsamma responser. Dessa exempel kännetecknar därmed inte Åboland. Undvikande underlättas enligt Baumgartner (ibid.) av att de sociala relationerna är flytande – samhället karaktäriseras av att folk ofta flyttar. Det är lättare att undvika en person om man vet att han eller hon snart skall flytta från orten⁸³. Det krävs även något som Baumgartner (ibid.) kallar en atomisering av människorna, det vill säga att varje person fungerar som en individ istället för som del av en social grupp vars intressen står på spel i alla sociala sammanhang⁸⁴.

6.5.2 Konfliktlösning och att undvika att anmäla brott

Baumgartners (1988) presentation av hur konflikter löses mellan och inom familjer i Hampton, förorten hon studerade, har även drag gemensamt med hur konflikter löses i Åboland. Man bör dock hålla i minnet att Baumgartners (ibid.) och mitt resonemang rör sig på två olika plan – familj respektive samhälle.

83 Denna aspekt stämmer inte överens med förhållandena i Åboland, där invånarna är bofasta i hög grad. Såsom tabell 12 exempelvis visar, har över hälften av de personer som svarat på den kvantitativa enkäten bott åtminstone tio år på orten.

84 Detta förefaller inte att överensstämma med förhållandena i Åboland, där individen ofta agerar som en del av en social grupp.

Den återhållsamma sociala kontrollen inom familjerna i Hampton (ibid.) karaktäriseras av att konflikter reds ut utan att man blandar in en tredje part. Eller som Baumgartner uttrycker det (ibid., 66):

A significant component of the weak, restrained and minimalistic quality of social control is the fact that people handle most domestic disputes on their own. (...) Part of the explanation for the minimalistic style of domestic social control lies in the minor role played by outside third parties in disputes.

Baumgartner (ibid.) skriver ytterligare, att den sociala distans som finns mellan hushållen i Hampton till en del förklarar varför det är ovanligt att en tredje part ingriper i gräl. Det är endast om den tredje parten också är en familjemedlem som tredje parten kan ingripa och medla i konflikten. I Åboland finns det inte fullt så stor distans mellan hushållen eftersom de sociala banden är starkare. Det är alltså möjligt i Åboland för en tredje part att bli inkallad för att medla i en konflikt. Den tredje parten kan både vara en familjemedlem – som då Clara och hennes man redde ut en konflikt som inbegrep deras dotter – och en ortsbo – som i fallet där Helge redde ut en konflikt utan att blanda in polisen. Däremot inkallas polisen ytterst sällan för att reda ut konflikter i egenskap av tredje part i Åboland. I Hampton, skriver Baumgartner (ibid.), undvek medelklassinvånarna att kalla in polis eftersom de ansåg att de hade högre status än polisen. Däremot kunde arbetarklassinvånarna tänka sig att kalla på polis, eftersom de ansåg sig ha lägre status än polisen.

Enligt Baumgartners studie kännetecknas samhällen med återhållsamma responser av att det är mer sannolikt att anmäla brott eller överträdelser som berör alla i ett samhälle än sådant som bara berör anmälaren själv (Baumgartner 1988, 80-81). Det är nämligen svårare för förövaren att veta vem som anmälde brottet om många personer berörts av det. Invånarna i ett samhälle med återhållsamma responser gör därför enligt Baumgartner ofta anonyma anmälningar till polisen för att beskydda identiteten. Det finns även här en del likheter till de samtalsintervjuer jag gjorde – mina intervjupersoner berättar att invånarna i Åboland gärna anmäler brott anonymt för att skydda sin identitet. Brott anmäls till polisen endast om de anses vara särskilt grova.

6.5.3 Avslutande kommentar om återhållsamma responser

Min analys av vad jag kallar återhållsamma responser i Åboland skiljer sig på många sätt från Baumgartners (1988) analys av den så kallade ”moral minimalism” som kännetecknar förorten. Dessa skillnader har jag diskuterat i kapitlet om social kontroll. Jag har emellertid funnit Baumgartners studie (ibid.) vara en tankeväckande inspirationskälla och ett fungerande ”bollplank”, varemot jag testat mina iakttagelser av den diskreta sociala kontrollen i Åboland. Baumgartner har likaledes myntat ett flertal utmärkta begrepp som jag använt för att beskriva den diskreta sociala kontroll som kännetecknar Åboland.

6.6 Sammanfattning

Detta kapitel visar, att så gott som alla respondenter i den kvantitativa enkäten känner sig trygga både då de rör sig inom sitt bostadsområde och i centrum av boningsorten. Också intervjupersonerna säger att de upplever hemorten som trygg. Undantaget är en yngre, rätt nyinflyttad, kvinna som tycker att hon saknar kontroll över hemorten eftersom hon inte känner till den så väl.

I kommunerna finns ett flertal hälsningsceremonier invånarna använder då de hälsar på en obekant person. Dessa ceremonier används för att kunna identifiera den obekante och därmed göra honom eller henne bekant. Det finns också flera procedurer då invånarna låser ytterdörren, cykeln eller bilen. De invånare som låser om sig alltför mycket kan emellertid drabbas av skambeläggande sanktioner av andra orsbor i form av skratt.

Några av intervjupersonerna är inflyttade på orten och säger att de ibland upplevt det som svårt att vara nyinflyttad eftersom kommunernas sociala regler är så speciella. Intervjupersonerna säger också att den grova brottsligheten finns långt borta från Åboland och upprörs inte heller av brottsrelaterade program eller inslag i TV och tidningar. Skvaller sprids snabbt i kommunerna – framför allt särskilda informella informationskällor inom handel och transport intar nyckelpositioner vid skvallrandet. Det finns även en indelning i ”vi” och ”de” där stadsbor, finskspråkiga personer och främlingar hör till kategorin ”de”.

Vägfärjorna som trafikerar till fyra av kommunerna upplevs vara vägspärrar som hindrar brottslighet men även hindrar polisen från att gripa kriminella orsbor. Intervjupersonerna hyser en stark tillit till andra orsbor men en viss misstro till polisen. Invånarna upplever att det finns en hög tröskel för att anmäla brott till polisen och reder därför ibland själva ut brott som de inte anser vara grova.

Farligheterna i det trygga

Jag har hittills beskrivit de mekanismer som gör att invånarna i Åboland upplever sin boningsort som trygg. Det finns ändå några intressanta undantag till den allmänna trygghet och avsaknad av oro som intervjupersonerna talar om. Det finns ”farligheter” även ute på öarna i Åboland. Enligt intervjupersonerna kan allt från mörker till droger och rattfylleri göra att man blir rädd. En person som agerar oberäkneligt, kanske på grund av alkohol eller droger, ses också som mycket hotfull och därmed farlig. Dessa farligheter representerar den andra figuren, Gesellschaft, i fixeringsbilden Gemeinschaft-Gesellschaft.

7.1 Droger

Det finns företeelser som intervjupersonerna upplever som reella hot i skärgården. Hit hör missbruk av droger, som intervjupersonerna tycker är ett växande problem i Åboland. Droger uppfattas som en verklig risk i samhället. Fastän hotet med droger upplevs som mycket verkligt, är det få som sett droger eller drogpåverkade människor. Då jag frågar huruvida intervjupersonerna hört om det finns droger ute på öarna, svarar de att ”det påstås”, ”de har hört”, att det ”pratas” men att det endast går ”rykten” om knarkmissbruk. De har emellertid ”ingen personlig erfarenhet” och säger att ”ingen vet något konkret” om detta.

Knarkmissbruket verkar alltså främst vara en hörsägen, och endast få av intervjupersonerna har sett vare sig missbrukare eller försäljning av knark ute på öarna. Enligt ortsborna är det främst utbölingar som säljer knark i skärgården – man kan alltså säga att ortsborna klandrar utbölingen (Douglas 1986). Antropologen Mary Douglas (ibid.) identifierar två slags kulturer av klander (*blame*) som har samhälligt reglerande funktioner. Dessa är att klandra offret, vilket underlättar inre social kontroll, samt att klandra utbölingen, vilket ökar lojaliteten. Klandrande av utbölingen innebär att särskilt riskfyllda individer och grupper får agera syndabockar och därmed utpekas som farliga. Rädsla för brott, som även kategoriserats som rädsla för främlingar (Garofalo 1994), uppfyller denna Douglas’ andra kategori om att klandra utbölingar.

För att använda Youngs (1999) terminologi, ses de personer som säljer droger såsom monster eller demoner⁸⁵. Ivar beskriver dem som följande:

Agnetta: Är det orsbor då eller är det sommargäster?

Ivar: Det var väl nå [några] Åbo-typer [som vistades tillfälligt] för ett år sedan, det har sagts att dom har bjudit ut [droger] (...) men jag kan inte säga – det är bara som man hört att andra har berättat.

Enligt Ivar har drogerna kommit utifrån via personer som vistats tillfälligt på hans hemort. Drogproblemet har dock aktualiserats först under senare år, något som även bekräftas av Fanny:

Agnetta: Hur hörs det om knark och sånt, har det kommit...

Fanny: Det finns. Joo, det finns. Det har funnits ända sedan –86 här påstod det en. Men det har riktigt blivit aktuellt på 90-talet. Så här finns. Det var en utomstående som flytta' hit som börja sälja knark.

De andra intervjupersonerna kan inte säga med lika stor exakthet när droger kommit ut till öarna. De talar om att det funnits ”kanske ett år”. Erik säger: ”Nej nog är det ju sista åren som det har kommit. Och nog är det sant det har blivit vanligare, inte tvivlar jag på det”. Drogerna sägs komma till skärgården från utländska båtar via den närmaste hamnen eller från större orter i närheten som Hangö, Åbo och Salo. Av intervjupersonerna är det endast Jonas har någon konkret erfarenhet av droger eftersom hans vän både använde och sålde droger. Det gör att Jonas bestämt vet att det finns droger i skärgården. Droger motarbetas i de lokala Lions-föreningarna och i skolorna, där man bland annat har drogfria vaknätter.

Clara och jag diskuterar hur vanligt det är med narkotikamissbruk på Claras hemort. Då kommenterar hon missbrukarna med att säga att de inte drar sig för att använda våld:

Dom [missbrukarna] drar sig inte för nånting, dom, och sen när man vet hur dom [offer] blir behandlade i Sverige till exempel, gamla människor, mistat livet till och med, så man börjar nog fundera ibland att vad som kan eventuellt hända. (...) Nog sätter det en att fundera och sån dánt [sådan där] brydde man ju sig inte om, om det hände nån förr, men nu när här inte finns nån så blir man nog liksom så där att... man hör nånting eller befarar nånting så nog blir man ju liksom på sin vakt på ett annat sätt som förr.

Clara förklarar dock inte, vad hon menar i citatet med att säga att ”här inte finns nån”. Kanske hänvisar hon till att antalet grannar minskat under senare år. Förr fick hon snabbt hjälp om något hände, men idag tar det litet längre tid eftersom grannarna inte längre finns helt bakom knuten. Det intressanta i citatet är ändå, att Clara säger att knarkpåverkade människor inte drar sig för något. Hon upplever dem alltså som oförutsägbara och opålitliga. Andra intervjupersoner tycker likadant om missbrukare: Fanny säger att det i Pargas kommun säljs droger på öppen gata och fortsätter: ”Och så kan det ju finnas dom som är påverkade som kan [hoppa på] när man

85 Ett ökat utpekande av risker och monster eller demoner är tecken på ett så kallat utestängande samhälle enligt Young (1999).

går förbi (...). Att man kan hellre gå på andra sidan gatan än att gå förbi dom”. En intervjuperson undviker att röra sig vid busstorget⁸⁶ i kyrkbyn eftersom ”där finns mörka hörn” där ungdomsgång rör sig. Hon fortsätter med att förklara att ungdomarna kan tänkas använda droger och säger: ”Och jag är nog rädd för såna människor som jag vet att är drogpåverkade för jag tycker att dom kan nog ungefär göra vad som helst, dom har liksom inget omdöme”. Intervjupersonerna upplever alltså drog-
påverkade personer som farliga eftersom dessa är oberäknliga och saknar omdöme, liksom några av gärningsmännen i kapitlet om förövare nedan.

Då vi diskuterar drogmissbruk, kommer samtalen ibland också in på huruvida man oroar sig för att barn eller barnbarn börjar använda eller missbruka droger. Gunilla säger att hon inte är orolig till läggningen, men att hon upplevt ”två verkligt stora hot”; droger och aids. Också Britta, Clara och Helge tycker att det är viktigt att uppmärksamma hur farliga droger egentligen är. Ingen av dessa fyra är ändå oroliga för att deras barn eller barnbarn skulle missbruka droger. Gunilla anser att hennes barn är så pass förnuftiga att de inte skulle missbruka droger och Helge säger att han inte oroar sig för sitt barnbarn eftersom barnbarnet fått bra värderingar med sig hemifrån: ”Det kan tänkas att det påverkar från hemmet för min son har ju aldrig... Och jag dricker inte och har slutat röka för förty år sedan. Jag tror att det påverkar”. Brittans barn flyttade hemifrån mycket tidigt, så Britta och hennes man var tvungna att lita på att barnen ansvarade för sig själva. Britta säger idag att barnen visste att ett dåligt leverne skulle synas på skolbetyget. Det som förorsakar att barnen i Gunillas, Helges och Brittans berättelser inte börjar använda droger är en framgångsrik så kallad ”inner containment” (Reckless 1961) – en självkontroll som är ett resultat av en lyckad internalisering av normer och värderingar i familjen (ibid.).

7.2 Rattfylleri

Ett annat fenomen – förutom droger – som verkligen oroar och upprör intervjupersonerna är rattfylleri. I motsats till det diffusa hotet av droger är rattfylleri ett rätt konkret hot i trakten, eftersom många känner personer som kör bil rattfulla eller har sett bilar vars förare kört av vägen till följd av rattfylleri. Intervjupersonerna är ense om att det är mycket vanligt med rattfylleri i kommunerna. När jag frågar om det finns många rattfyllerister, är svaren bland annat att det är ”en verklig fara”, ”ett problem” och att det ”har gått i den sämre riktningen”. Detta bekräftas av uppgifter om att rattfylleri är vanligare på landsbygden än i städerna i Finland (Tuominen 1999, 69).

86 Jämför med Stattins (1990, 155) diskussion om att trots att individens rädsla för att vistas på vissa gator eller kvarter kan växla med tidpunkten på dygnet finns det platser som upplevs så farliga att de inte ens kan besökas dagtid. Sådana platser är, enligt Stattin (ibid.), områden runt busstorg eller stationsbyggnader där det samlas många människor.

Vid en granskning av svaren i enkäten finner man att den brottskategori som oroar respondenterna mest är rattfylleri. 33 procent av respondenterna är oroade för att råka ut för en trafikolycka på grund av rattfyllerist. Detta korrelerar i stort sett med motsvarande procenttal för hela Åbo och Björneborgs län⁸⁷ – 35 procent (Mäenpää 1997, 13). Enligt muntliga uppgifter av polischefen i Åbolands härad kan andelen oroade i denna kategori också ha påverkats av omfattande trafiknykterhetskampanjer i området⁸⁸. I övrigt oroar sig respondenterna i Åboland främst för egendomsbrott – 20 procent av respondenterna oroar sig för cykelstöld medan 14 procent oroar sig för skadegörelse på motorfordon respektive för inbrott i sommarstuga.

Av intervjupersonerna är det är endast Ivar som tycker att rattfylleri inte är en särdeles farlig förseelse och att ”det alltid förekommer att man kör bil när man druckit några öl”. Ivars sätt att uttrycka saken – att säga ”man” – skapar en tanke om att många invånare gör detta.

Disa tror att det finns många rattfyllerister och att många också åker fast. Britta, däremot, tror inte antalet rattfyllerister är så stort, men skrattar sedan gott och säger: ”Det skulle kanske vara det om här skulle finnas mera poliser”. Hon menar att många kör alkoholpåverkade men att väldigt få åker fast, då polisen så sällan patrullerar i hennes hemkommun. Jag frågar också vad intervjupersonerna anser om roderfylleri. Vid roderfylla, menar intervjupersonerna, är det ofta bara skepparen som kan skadas. Roderonykterhet upplevs som mindre farligt än rattonykterhet av intervjupersonerna eftersom de framhåller att sannolikheten att krocka med någon ute till havs är ganska låg.

Flera av intervjupersonerna har konkret erfarenhet av rattfulla människor. Kajsa menar att en bil som kört i diket i sig visar på att chauffören kört alkoholpåverkad. Anne säger att hon känner till flera ”fem-före situationer”, händelser där en rattfyllerist nästan förorsakat en större olycka. Anne har också i sitt jobb, ett serviceyrke, haft kunder som ”parkerar bilen utanför och stinker bara brännvin när dom kommer in”. Enligt intervjupersonerna är det både sommargäster, ”Helsingforsborna”, och lokalbefolkningen som kör bil rattfulla. Intervjupersonerna säger att sommargästerna dessvärre har större sannolikhet att åka fast för rattfylleri eftersom polisen ofta har razzior på fredags- och söndagskvällar, då sommargästerna åker ut till skärgården eller åker hem till stan igen. Efter ett par, tre semesterdagar ute på landet kan det enligt intervjupersonerna vara svårt att vara helt nykter då man kör hem igen. Jonas, som har inlett intervjun med att säga att han inte tycker om poliser, är rentav litet imponerad av polisens listighet i det här fallet och säger: ”Dom [polisen] är ganska smarta ändå”.

87 År 1997 genomfördes en omfattande länsreform i anslutning till reformen av regionalförvaltningen (Länsstyrelsen i Södra Finlands län – Länsförvaltningen 370 år). Från början av september 1997 har Finland haft sex län: Södra Finlands län, Östra Finlands län, Västra Finlands län, Uleåborgs län, Lapplands län samt Ålands län. Södra Finlands, Östra Finlands och Västra Finlands län är så kallade storlän, som består av flera tidigare län. Åbo och Björneborgs län är ett av de län som idag bildar Västra Finlands län.

88 Jämför Lettinen (2004, 66) som diskuterar huruvida en pågående utställning om notfiske i traktens (Gustavs) hembygdsmuseum har lett till att hennes intervjupersoner talar så mycket om notfiske i intervjuerna.

De rattfulla ortsborna är vanligtvis sådana som ”alla känner till”, för att citera Anne. Om en ortsbö åker fast för att ha kört bil rattonykter är det vanligtvis någon som har anmält honom eller henne till polisen. Jonas berättar om kunderna i en liten åboländsk bar han känner till. Barens kunder drar sig inte för att köra bil alkoholpåverkade:

Nå vad skall jag säga – vi har ju den där lilla mellanölsbaren som vi säger, den har ju A-rättigheter. Du får dit en fredag eller en onsdag eller vilken dag som helst så sitter dom tie, femton gubbar totalt as-packade och då vet du att bilarna är utanför och... Far du dit sju på morgonen så nog är bilarna borta nog ... men att det är så sällan som det är någo' polisgrejor. Så far dom i diket litet nu och då. Sorgligt är det när det händer, man vet ju att dom kan skada nån annan...

Varför förekommer då rattfylleri i kommunerna? Enligt intervjupersonerna är det ett resultat av omständigheterna ute i glesbygden. Avstånden är långa – man kan vara tvungen att åka trettio eller fyrtio kilometer för att komma någonvart – och en taxiresa upplevs som dyr. Eller som Jonas säger: ”Och taxin är på tre- fyrahundra mark [500-700 kronor] en gång, så inga riktigt lockar det när bilen står i garaget”. De allmänna samfärdsmedlen i skärgården, såsom bussen, trafikerar sällan men de flesta invånarna är bilburna. Det leder också till att bilen känns som ett lockande alternativ. Dessutom patrullerar polisen sällan, vilket gör att sannolikheten för att åka fast då man kör rattonykter är rätt låg.

7.3 Kriminalitetens former och utövare

Jag har i det tredje kapitlet presenterat fyra studier som behandlar trygga områden med en låg grad av kriminalitet (Clinard 1978, Adler 1983, Balvig 1988, Gunnlaugsson & Galliher 2000). I de länder som behandlas mer ingående, Island och Schweiz, upplever invånarna sig inte heller som särskilt rädda för brott. Respondenterna i min enkät känner sig ävenså trygga och oroar sig inte för att falla offer för brott. Intervjupersonerna säger i samtalsintervjuerna också att det finns en låg grad av brottslighet i kommunerna. Det är svårt att säga, i vilken omfattning intervjupersonernas uppfattning av den låga brottsligheten motsvarar den faktiska brottsligheten i de åtta kommunerna. Det finns förhållandevis få rapporterade brott i kommunerna men detta innebär inte entydigt att den faktiska graden av kriminalitet är låg.

Såsom jag tidigare diskuterat, upplever intervjupersonerna ofta att det är svårt att anmäla brott till polisen. En annan viktig aspekt är att intervjupersonerna ibland anser att även grova brott inte behöver anmälas till polisen eftersom dessa brott kanske kan redas ut på egen hand. Tänkas kan alltså, att invånarna i kommunerna låter bli att anmäla brott och att det därmed finns ett mörkertal i antalet brott som kommit till polisens kännedom⁸⁹.

89 Antalet brott mot brottsbalken som har kommit till polisens kännedom år 1999 i Åbolands härad finns i tabell 15 i bilaga 5.

Intervjupersonerna är av åsikten att ”vi har ingen direkt brottslighet och det är nog mycket sällan att det händer någo’ sån dánt [sådant där], någo’ större saker [brott]”. Helge säger förtydligande:

Det är klart att det finns nå [något] okynnes... [otydligt] och nåt sånt där som kommer men det är nog inte något jag skulle säga, att vi har inte nån brottslighet alls i den meningen att man anser är brottslighet att nu på sommaren kan det bli litet mera men jag har inte märkt det (...).

Helge anser alltså att det kan finnas okynnesbrottslighet och aningen mera brottslighet på sommaren men påvisar att normalläget ändå är att få brott begås.

Intervjupersonerna säger också att egendomsbrott är en vanlig brottsform i kommunerna. Detta får stöd i internationella studier, som påvisar att det är vanligare att falla offer för ett egendomsbrott än för ett våldsbrott (Smith & Hill 1991). Förutom egendomsbrott, förefaller hembränning att vara en rätt vanlig brottsform i Åboland. Helge säger: ”Det är klart folk kanske bränner, förr gjordes det”. Jonas vet att var tionde skärgårdsbo själv bränner sin sprit eftersom det är så långt till allting. Han menar också att det är ”speciellt dom som bor ute på holmarna”, det vill säga de som bor i den yttre skärgården, som idkar hembränning. Hembränning är alltså en kategori av brott som ortsborna, inte utomstående, utövar.

En annan brottsform, som kan anses ringa, men irriterar flera av intervjupersonerna, är illdåd och ofog av olika slag. På sommaren kan det ibland förekomma ofog i samband med festivaler som lockar många människor utifrån. De främsta ofogsmarkerna är ändå lokala barn och unga som förstör postlådor och annat⁹⁰. Fanny vet att småpojkar också stjälar bensin ur båtmotorerna för att använda den i sina mopeder. Disa säger: ”Jag vet att här söndras jättemycket, jättemycket”. Sedan visar hon med handen en halvannan meter upp från golvet och säger:

Det är de här. Barn i högstadiet. De är kanske lågstadielever, eller högstadieelever som inte har nånting att syssla med. Så snurrar dom här och söndrar. (...) Till exempel den där allmänna vessan [wc:n] här ute så där har de väl söndrat vessabytten [toalettstolen] så många gånger så det är inte klokt.

Också Jonas anser att de lokala ”brottslingarna” ofta är barn och ungdomar som gör illdåd. Detta beror enligt Jonas på att den sociala kontrollen – ”alla känner alla” – gör att vuxna undviker att begå brott. Förövarna av de brott som begås, kan vara både ortsbor och personer utifrån.

Agneta: Men är det så att det alltid är folk utifrån?

Jonas: Oftast jo. Inte är det, är det nånting innanför byn så är det någo’ småungar som, dom skall leka tuffa då, inte är det... Inga går det när alla känner alla, det finns ingen möjlighet.

90 Vandalism är bland de vanligaste brottsformerna av alla brott bland ungdomar i västerländska samhällen (Clinard 1978, 125).

7.3.1 Snälla ”farliga” ortsbör

Studier om rädsla för brott visar i allmänhet att rädslan för brott minskar om individen personligen känner brottslingen (se till exempel Balvig 1990a). Jag diskuterar därför med intervjupersonerna, huruvida de är rädda för en förövare de eventuellt känner till. En del intervjupersoner är inte rädda för de förövare de känner. Anne och Jonas uttrycker sig nästan identiskt då de förklarar varför de inte är rädda för några personer som begått stölder. Anne förklarar det med att säga:

Nå, jag är ändå, så här vet du ganska bra bekant, så jag tror inte att han skulle göra det [inbrott hemma hos Anne]. Eller *såå* bekanta och *såå* bekanta, men att man nu kan prata något ord.

Diskuteras kan, om Anne här uttrycker sin rädsla för brott eller om hon istället estimerar risken för att råka ut för brott (jämför kapitel 5.1.1). Jonas å sin sida ger följande förklaring till varför han inte är rädd för några personer som begått brott:

Agneta: (...) Känner du nån som har gjort nå [någonting] kriminellt eller har gjort nå [någonting] brottsligt?

Jonas: Ja, nog finns det, känner jag ett par från grannkommunen – eller känner och känner – i-inte så att vi talar varje dag men att man vet ju om...

Agneta: Vad har dom gjort då?

Jonas: Nog är det ju bilstölder, för det mesta, i [kommun] då. Det är som en kompis där.

Bägge två säger i citaten ovan först att de känner brottslingen i fråga, men tar sen delvis tillbaka sina ord genom att säga ”så bekanta och så bekanta” samt ”eller känner och känner”. Tänkas kan, att de genom att säga att de inte känner brottslingarna så väl försöker undvika att svärta den bild av sig själva som de tidigare målat upp – två skötsamma människor med fast jobb och ett ordnat liv (jämför exempelvis Kohler Riessman 2002, 702 om narrativ som performans). Jonas säger ändå slutligen att det är en kompis som begått stölderna.

Då förövaren är en ortsbö, ursäktas dådet ibland med att brottet var en ungdoms synd eller med att förövaren var alkoholpåverkad. Då intervjupersonerna berättar om en ortsbö, som begått brott, ramas detta också ofta in av en förklaring som handlar om vem denne person är. Erik säger beskrivande:

Många saker tolereras också – till och med tolereras för mycket (...) i och med att man känner alla så att man vet att ”han är tokig” och ”han är en fyllhund”, han är det bara (...) han får vara det⁹¹.

I citatet ovan uttrycker Erik tydligt att ett beteende inte uppfattas som avvikande när avvikaren är någon man känner. Det är inte ovanligt att intervjupersonerna ger sådana förstående förklaringar till brottet. Detta ser jag som mekanismer liknande återintegrerande skambeläggande (jämför Braithwaite 1989 ovan), där man stämplar handlingen

91 Jämför Eriks citat med Lettinens diskussion om att det utökade behovet av andras hjälp – såsom grannhjälp – i skärgården kräver att man upprätthåller goda band till ”de egna”. Dessa möts sålunda med större tolerans och tillåts göra sådant som främlingar inte skulle få göra (Lettinen 2004, 108).

som negativ men strävar till att uppfatta förövaren som positiv. Clara berättar om en man som hotat grannarna med yxa, men som hon inte upplevt som skrämmande eller hotfull eftersom han ”kommit på sned”. Ofta kom han, enligt Clara, ”körandes med grogglaset i handen”. Hon säger också att han ”inte gjorde någon illa”. Britta berättar om en kriminellt belastad person, som hon inte var rädd för eftersom: ”Man kände ju honom riktigt så där att. Och han såg ganska djupt i glaset på sin fritid”.

De två personer, som Clara och Britta beskriver, upplevs som mindre farliga av två orsaker: För det första eftersom Clara och Britta visar att de har bakgrundsinformation om personerna – Clara vet att ”yxmannen” tidigare varit skötsam och Britta säger att hon känner den förövare hon beskriver. Bakgrundsinformationen gör att både ”yxmannens” och den andre förövarens nuvarande beteende inte uppfattas som överraskande eller oberäkneligt. För det andra hänvisar intervjupersonerna till försvagat omdöme hos förövaren då brottet inträffade. Clara säger att förövaren var berusad och inte visste vad han gjorde. Helge å sin sida säger att förövaren ”var litet svag” och Britta berättar att förövaren var onykter. Förövarna blir alltså inte demoniserade eftersom de har ett erkänt alkoholproblem.

7.3.2 Hotfulla etablerade

En person kan emellertid upplevas som hotfull även om man känner denne. Anne berättar om en mordbrand som hon tyckte var obehaglig eftersom hon kände mordbrännaren och hans kriminella bakgrund och visste att han kunde företa sig ”vad som helst”.

Agnetta: Jaja, var han [ortsbo] då eller var han utifrån nånstans?

Anne: Nej han var från [grannkommunen] egentligen.

Agnetta: Jaha, tyckte du det var obehagligare att du inte riktigt visste vem han var eller så där?

Anne: Ja, det var nästan ännu obehagligare när man visste vem han var. För han kunde egentligen göra vad för slag som helst. Han jaga nog småflickor här i byn också, jåå.

Även om Clara i ett tidigare citat upplever en förövare som mindre farlig på grund av att han varit alkoholpåverkad, upplevs alkoholpåverkan inte av alla som en för mildrande omständighet. Erik berättar att han känner personer som blivit dömda för misshandel och fortsätter med att säga att förövaren begått misshandeln i berusat tillstånd. Erik säger sedan ”klart nog är det ju vissa människor som jag aktar mig för om jag ser att dom är fulla”. Disa känner en man som hotat sin före detta hustru och brutit sig in hemma hos henne. Hon säger att hon känner obehag för den här mannen eftersom ”han följde aldrig nå [några] regler, att han var en sån där otrygg person plus att han drack mycket”. Mellan raderna kan man läsa att både Erik och Disa uppfattar människorna de talar om som oberäkneliga. Att en person uppfattas som oberäknelig och därför hotfull nämns även av intervjupersonerna i flera andra sammanhang. Anne säger exempelvis att hon tycker att personen som trakasserade henne per telefon var hotfull eftersom han var ”oberäknelig”⁹².

92 Jämför också med diskussionen om oberäkneliga drogmissbrukare i kapitlet om droger.

Personerna som beskrivs ovan upplevs som hotfulla trots att man känner dem. Jag kallar dem därför hotfulla etablerade – ortsbör som kan tänkas skada andra ortsbör. Dessa ortsbör uppfattas som mer skrämmande än hotfulla outsiders eftersom hotet, i och med att de är etablerade, kommer inifrån den egna gruppen. Vanligtvis upplever intervjupersonerna att hotet eller farorna kommer från världen utanför Åboland.

7.3.3 Vem blir hotfulla etablerade?

I berättelserna ovan uppfattas avvikande ortsbör i regel på två helt olika sätt av andra ortsbör. Ibland ursäktas en ortsbos avvikande beteende helt av de andra ortsborna. Man förklarar ortsbons avvikande beteende med att han eller hon var alkoholpåverkad, drogpåverkad eller kanske psykiskt labil. Ibland uppfattas en ortsbos avvikande beteende emellertid som något speciellt hotfullt eller skrämmande av andra ortsbör.

I schemat nedan presenteras två delorsaker som tillsammans *kan* leda till att en avvikande ortsbö uppfattas som särdeles hotfull av andra ortsbör. Den ena är tidigare information om ortsbön och den andra är förutsägbarheten i ortsbons beteende. Tidigare information om ortsbön kan vara positiv eller negativ, medan förutsägbarheten kan vara hög eller låg. Om förutsägbarheten är låg, beskrivs personen som oberäknelig i intervjuerna. I berättelserna har jag hittat beskrivningar av personer som passar in i de fyra fälten i figuren nedan – ”knarklangaren”, ”yxmannen”, ”mordbrännaren”, ”mannen som hotat hustrun” och ”den lokala excentrikern”. Enligt intervjupersonerna minskar bland annat alkohol- eller drogpåverkan förutsägbarheten hos en avvikande ortsbö.

Figur 3 Orsaker till att en avvikande ortsbö beskrivs som hotfull respektive inte hotfull av andra ortsbör.

		Förutsägbarhet	
		låg/oberäknelig	hög/kan förutsägas
Tidigare information	positiv	”Knarklangaren” Inte hotfull	”Yxmannen” Inte hotfull
	negativ	”Mordbrännaren” ”Mannen som hotat hustrun” Hotfull	”Den lokala excentrikern” Inte hotfull

Den första kategorin representeras av ”knarklangaren” – Jonas’ goda vän, som använde och sålde droger. Jonas har positiv tidigare information om denne person – han menar att ”knarklangaren” var hans bästa kompis och även en god och omtänksam familjefar. Enligt Jonas har dock hans vän betett sig oberäkneligt i och med att han langat droger åt ungdomar – detta beteende går stick i stäv mot den uppfattning Jonas har om sin vän. Det faktum att mannen även själv använder droger kan leda till att Jonas uppfattar honom som oberäknelig i högre grad. Ingenting i Jonas’ berättelse om ”knarklangaren” indikerar dock att Jonas uppfattat honom som hotfull.

”Yxmannen”, som Clara berättar om, får representera den andra kategorin. Clara har tidigare information om ”yxmannen” som är tämligen positiv eftersom han har

kommit på sned efter att – uppenbarligen – tidigare ha varit en skötsam person. Trots att han hotat grannarna med en yxa, tar den positiva tidigare informationen överhanden. Clara upplever inte heller ”yxmannens” beteende som oberäkneligt. ”Yxmannens” beteende upplevs därför inte som hotfullt.

Den tredje kategorin representeras av två personer som beskrivs i intervjuerna – ”mordbrännaren” och ”mannen som hotat sin hustru”. De avvikande invånare som finns inom denna kategori upplevs som hotfulla av andra invånare. Anne berättar att ”mordbrännaren” blev hotfull eftersom hon kände honom och visste att han var oberäknelig. Disa tycker att mannen som hotat sin hustru är hotfull eftersom hon har negativ tidigare information om honom – ”han var en otrygg person plus att han drack mycket” – samt att han var oberäknelig i och med att han ”följde aldrig några regler”.

I den fjärde kategorin finns ”den lokala excentrikern” som representerar de personer Erik anser att är tokiga men får vara det. Här finns alltså negativ tidigare information som dock tolereras eftersom Erik känner personerna och inte upplever dem som oberäkneliga. Denna kategori upplevs inte som hotfull av intervjupersonerna.

7.3.4 Ortsbor eller utbölingar?

Som jag diskuterat ovan, finns det faktorer som är särdeles viktiga då intervjupersonerna kategoriserar en förövare. Det faktum att förövaren är alkoholpåverkad kan inverka på hur han eller hon kategoriseras, likaså att han eller hon är drogpåverkad eller uppfattas som oberäknelig.

Intervjupersonerna förefaller även lägga vikt vid att försöka definiera huruvida en förövare är orsbo eller utböling: Ibland vet de inte om hotet kommer utifrån eller inifrån den egna gruppen. Kajsa berättar om en anonym grupp personer, ”folk”, som känner till att hennes familj har vapen hemma och att hon ofta är ensam om kvällarna. Dessa personer är enligt Kajsa ”inte så vänliga”. Kajsa uppskattar risken att dessa personer skall utsätta henne för ett brott som tämligen hög:

Kajsa: Nå det är just det att min man (...) är mycket borta och jag tror att det är vissa människor som vet att han är borta, att vi [Kajsa och barnet] är på tumanhand. Så man känner sig litet otrygg där. För att när vi inte har nå [några] grannar. Och för att de vet att han är [yrkeskategori utelämnat] så vet de också att han har utrustning, (...) Så det är liksom nåt sånt som är lätt och sälja framåt. Så det är därför jag är orolig. Och så jagar han. Och folk vet att han jagar så folk vet att vi har vapen hemma. Och fastän det är bakom lås och bom så det är liksom om nån vill ha så får den, till och med jag skulle få om jag skulle villa utan nå [någon] större ansträngning. Så det är sånt som gör en litet osäker. För man vet att det finns människor som inte är så vänliga [osäkert skratt]. Så att på det sättet.

Agneta: Är det nån speciell som, har du hört om nån som skulle...

Kajsa: Nä, det är inte nån...

Agneta: Det är inget konkret liksom?

Kajsa: Det är att jag vet liksom att det är möjligt.

Då jag undrar vad denna anonyma grupp människor kan tänkas göra – om hon är rädd för inbrott, att de skall bryta sig in och slå henne, eller att hon skall bli våldtagen – blir hon först litet osäker. Sedan säger hon att hon funderat och kommit fram till att ekonomiska brott, såsom inbrott, alltid kan ersättas vilket gör henne mindre orolig för inbrott. Hon konstaterar att ”det är nog brott mot oss personligen” som oroar mest.

Kajsa upplever att det finns en diffus risk för att hon skall råka ut för ett brott. Britta berättar däremot om två konkreta kriminella incidenter – två mystiskt välplanerade inbrott i ortens butik, där inbrottstjuven *kanske* var ortsbo med insides information:

Britta: Och så var det en gång till där, inbrott sen där då, har det varit på nytt. Så då tänker man att vem är det... att man tycker nästan att man borde veta... att man undrar vem det är.

Agneta: Att det borde vara nästan någon därifrån [från orten].

Britta: Det är det man undrar att är det någon här, eller har det varit nån annan – nån – är det nån utifrån eller att är det nån här i [ortsnamn] som faktiskt är så fräck att dom går och bryter in sig i egen... dom känner ju personen i fråga som har den där.

Britta poängterar i sin replik hur ovanligt det faktiskt är att ett ställe drabbas av inbrott två gånger i följd. Hon markerar att det har varit inbrott ”en gång till” och ”på nytt”. Det förefaller också som om hon funderat mycket på vem förövaren skulle kunna vara och har misstankar beträffande vem förövaren är. Trots att hon helst inte skulle vilja tro på det, menar hon att det är sannolikt att förövaren är en ortsbo. Hon använder ordet ”fräckt” och är inte alls lika förlåtande gentemot denna inbrottstjuv som hon är mot en annan man som begått en stöld. Britta blir riktigt upprörd av tanken att en ortsbo kan begå ett inbrott hos någon han eller hon känner. Hon upplever inbrottstjuvens beteende som särskilt förkastligt eftersom hon tror sig känna förövaren.

7.3.5 Förövare som inte är ortsbor

Trots att det enligt intervjupersonerna både är ortsbor och främlingar som begår brott, kan intervjupersonerna endast berätta om ett fåtal fall där förövaren kommit utifrån. Om en person som inte är ortsbo begått ett brott, menar intervjupersonerna att brottets offer får skylla sig själva och att förövarna till och med varit rätt skickliga. Detta gäller bland annat för stölder som begåtts. Intervjupersonerna anser att det endast är utomstående personer som står bakom de inbrott som skett i sommarstugor på orten. Ibland, berättar intervjupersonerna, har det rentav varit ”ligor utifrån” som begått inbrott. Vidare anser intervjupersonerna att sommarstugornas ägare till en del får skylla sig själva – eller som Helge skrockande säger: ”Det är folks eget fel – dom glömmer kvar begärliga saker”. Jonas berättar om en ”stöldvåg” av aktersnurror, där tjuvarna kom ”riktigt från storstäderna”. Han ger litet erkänsla åt tjuvarna: ”Det var inga amatörer, det inte”. Trots att några av intervjupersonerna är mycket misstänksamt inställda till romer och en intervjuperson rent ut sagt uppfattar romer som tjuv-

aktiga, hör jag endast om ett konkret brott som begåtts av romer. Jonas vet att två romer för några år sedan stal pengar på ett åldringshem, men det menar han att ”inte [var] mer än vanligt”.

7.4 Mörker

Som jag beskrivit ovan, upplevs droger som ett stort hot i Åboland trots att få haft konkreta erfarenheter av missbrukare eller drogförsäljning. Det finns också andra hotbilder som upplevs som skrämmande fastän man egentligen inte vet varför. Ett tema som dyker upp mer eller mindre av sig själv i intervjuerna är temat ”mörker kontra ljus”. Några av intervjupersonerna säger att de är rädda för mörkret men inte vet vad det är i mörkret som skrämmer dem. Såsom jag nämnt i kapitel 2.4 ovan, finns i den kvantitativa enkäten frågan ”Hur tryggt tycker Du det är att promenera ensam på följande platser [utomhus, sent om fredags och lördagskvällar i bostadsområdet respektive i centrum av boningsorten]” – en fråga som stött på kritik i litteraturen (se exempelvis Korander 1994, Hale 1996) eftersom det finns personer som inte alls rör sig utomhus om kvällarna. Jag ville diskutera detta med intervjupersonerna och frågar dem därför om de rör sig utanför gårdsplanen på kvällstid och om de känner obehag för att vistas på särskilda platser kvällstid.

Enligt intervjupersonerna finns det inte särdeles många gatulampor i deras hemkommuner. Fanny påpekar att det i hennes by endast är ljust när månen lyser, annars är det bäst att vara utrustad med ficklampa. Disa och Britta citerar sina barn, som bägge två uppskattar mörkret i skärgården. Disas dotter vill inte att hennes föräldrar skall installera någon utelampa eftersom man i så fall inte ser stjärnorna längre. Brittas son, som bor i en storstad, brukar säga åt sina kolleger att han skall åka till sitt föräldrahem, ”ett ställe där det är tyst när man går ut och mörkt när man släcker lampan”.

Vi pratar också om huruvida intervjupersonerna är mörkrädda eller inte. Kajsa menar att orsaken till att hon är rädd för mörkret är att hon inte känner till sin närmiljö så bra. Hon säger att hon inte ser om det har skett en förändring i närmiljön – om det exempelvis finns en människa i mörkret som inte hör hemma där. I sommarstugan, däremot, känner hon sig trygg.

Kajsa: Oftast måste det vara det att man inte känner sin omgivning tillräckligt bra, alltså att man kan urskilja. För i mörker kan man urskilja om det är liksom någo' mystiskt, (...) som just nu på stugan så känner jag mig mycket mer liksom på det sättet, om man tänker på saken, jag har inte tänkt på saken men visst, så är det tryggare. Sen liksom så finns där en granne och den [grannen] är ganska nära (...).

Då jag säger att de andra jag pratat med – som kanske bött hela sitt liv på landet – bara tycker det är skönt när det är mörkt säger Kajsa: ”Hemma [hennes barndomshem], inga problem, (...) om nånting hade ändrats i det där landskapet så visste man

nånting var fel. Men där [hennes nuvarande hem] känner jag inte. Man borde gå mycket mera”⁹³. Kajsa, Disa och Anne upplever alla att möjligheten till kontroll över närmiljön minskar i mörkret. Disa är också rädd för mörkret och när jag frågar varför det är så, vet hon inte så exakt utan säger att det är ”en barndomsbov” och menar att hennes syskon skrämde henne med julbocken [jultomten] och spöken som barn. Disa säger också att det som skrämmer henne i mörkret är ”den där otryggheten”. Hon fortsätter: ”Jag ser inte vad som händer”.

Förutom att tycka att mörkret minskar kontrollen över närmiljön, är Anne också rädd för att det i mörkret skall finnas en människa som vill skada henne på något sätt. Anne säger: ”Man ser det där mörkret, att det kan komma nån därifrån”. Sedan säger hon att hon är rädd för att bli antastad av någon som kommer ur mörkret.

Agneta: Nå, det där, är du rädd för spöken eller för mörkret eller...

Anne: Nej jag är nog rädd för att där skall vara nån.

Agneta: Att det skall vara nån, just det jåå.

Anne: Jåå, jåå, jåå.

Agneta: Nå vad skulle den där människan kunna göra då liksom?

Anne: Jaa...

Agneta: Att är du rädd, är det liksom nån inbrottstjuv, eller är du rädd för att nån skall göra åt dig nåt fysiskt.

Anne: Rädd för att nån skall göra nånting åt mig, jåå. Råna eller något.

I ett senare skede av intervjun diskuterar vi om det har förekommit våldtåker på hennes hemort. Jag frågar om det är något sådant, det vill säga att bli våldtagen, som hon är rädd för då hon säger att hon är rädd för någon som står i mörkret. Anne säger:

Jå, det är nog liksom det som jag kanske är mest rädd för, att det är liksom en sån mardröm... Att om nu till exempel nån skulle överfalla mig för att ta mina pengar eller någo' så, låt ta då, bara dom inte skadar mig, liksom det är det jag är rädd för.

I motsats till Kajsa, Anne och Disa är Clara bara en aning mörkrädd men säger litet svävande ”jag vet inte om man är så angelägen att gå ut i mörkret här”. Trots detta går hon ut på kvällspromenad så gott som alla kvällar. Fastän hennes närmaste omgivning inte är upplyst kvällstid säger hon att hon ”går ett par varv” där och fortsätter: ”Det vågar jag nog”. Helge är inte alls rädd för mörkret och säger det beskrivande: ”Du kan gå vilken tid på dygnet som helst och vilken årstid som helst här och du behöver aldrig vara rädd”. Såsom Helge, trivs också andra intervjupersoner med mörkret och njuter av de stjärnklara nätterna på landsbygden. Gunilla tycker rentav att stadsmiljön drabbats av ljusförorening. Gunilla har tåltat mycket och tycker att det känns tryggt att höra furornas susande då hon sover i tålt utomhus. Jonas tycker det är skönt att gå i skogen i mörkret och påpekar att han gått med sin farbror i skogen sedan barnsben.

93 Hon har inte tagit utrymmet i besittning (jämför Koskelas (1997) diskussion om ”taking possession of space”) eftersom hon uppger att hon borde röra sig mycket mera i närmiljön för att lära känna den.

De flesta vistas inte alls utanför den egna gårdsplanen när mörkret fallit⁹⁴. Britta och Jonas, som bägge har erfarenhet av jobb inom lantbruket, påpekar att man helt enkelt går in när det blir mörkt eftersom man inte ser att arbeta. Jonas säger att han hugger timmer i skogen tills det blir mörkt och menar också att det för grannsämjans skull är bäst att ta det lugnt då mörkret fallit:

Jo, jo, inte ids man ju rikit [riktigt] böka och ha sig efter mörkne [mörkret] att det är ju, det är kvällen då ju som man brukar säga, så då tar man litet lugnt. Man kan hålla på på egen backa [gårdsplan] men inte kan man nu rikit [riktigt] köra omkring med skogsmaskiner – folk skall ha litet ro...

7.5 Offerupplevelser

Rattfylleri, droger och mörker karaktäriseras i mitt material som yttre faktorer som påverkar individens oro och rädsla för brott. Individen kan också vara rädd eftersom hon tidigare varit offer för brott eller känner sig fysiskt svag. Dessa förklaringsmodeller till rädsla för brott kan sägas vara starkare kopplade till individen själv än till den omgivande världen.

7.5.1 Egna erfarenheter av utsatthet för brott

Det begås färre brott på landsbygden än i städerna (se bland annat Valentine 1989; Tuominen & Karisto 1993; Tuominen 1999). Enligt svaren i enkäten är de vanligaste brottsformerna i de åboländska kommunerna cykelstöld, skadegörelse på motorfordon och övrig skadegörelse. Vid en jämförelse mellan andelen personer som fallit offer för brott i Åboland och andelen personer som fallit offer för brott i hela Finland (tabell 8) kan konstateras, att det är en lägre andel människor som fallit offer för cykelstöld, stöld av annan egendom, rån, våld samt våldtäkt och sexualbrott i Åboland än i hela Finland. Beträffande inbrott i bostaden och hot om våld är andelen som fallit offer ungefär lika stor i Åboland och Finland som helhet. Andelen personer som fallit offer för stöld av motorfordon är aningen större i Åboland än i hela Finland.

94 Även detta skulle understöda min diskussion i kapitel 2.4 där jag ifrågasätter frågans ”Hur tryggt är det att röra sig utomhus” relevans.

Tabell 8 *Andel som fallit offer för brott under de senaste tolv månaderna i Åboland, Åbo och Björneborgs län⁹⁵ och Finland⁹⁶. Procenttal.*

Brotts- kategori	Stöld av motor- fordon ⁹⁷	Inbrott i bostaden	Cykel- stöld	Stöld av annan egendom	Rån	Hot om våld	Vålds- hand- ling	Våldtäkt, sexual- brott ⁹⁸	Bastal
Åboland	4	2	11	4	-	5	3	-	703
Åbo och Björne- borgs län	2	1	13	6	99	6	2	100	101
Finland	3	2	17	10	3	6	6	3	1818

Hur har då en eventuell tidigare viktimisering påverkat trygghetskänslan bland invånarna? Då man studerar andelen respondenter i enkäten som är trygga, ganska trygga eller otrygga ensamma utomhus på fredags- och lördagskvällar bland de respondenter som fallit offer för brott, ser man att en tidigare viktimisering endast inverkar marginellt på trygghetskänslan (Se tabell 9 och 10). Bland de respondenter som tidigare fallit offer för egendomsbrott¹⁰² är 95 procent trygga eller ganska trygga i sitt bostadsområde. 82 procent är trygga eller ganska trygga i centrum av sin boningsort. Bland de respondenter som fallit offer för brott mot person är 94 procent trygga eller ganska trygga i sitt bostadsområde. 90 procent är trygga eller ganska trygga i centrum av sin boningsort.

95 Mäenpää (1997, 5). Procentandelarna gällande Åbo och Björneborgs län har här avrundats till jämna tal för att underlätta en jämförelse med materialet gällande Åboland.

96 Aromaa & Heiskanen (2000, 6). Procentandelarna gällande Finland har här avrundats till jämna tal för att underlätta en jämförelse med materialet gällande Åboland.

97 Aromaa & Heiskanen (ibid.) använder termen bilstöld.

98 Aromaa & Heiskanen (ibid.) använder termen sexuellt våld.

99 Andelen som fallit offer för rån var 0,75%.

100 Andelen som fallit offer för våldtäkt eller sexualbrott var 0,27 %.

101 Bastal saknas i Mäenpääs (1997) rapport.

102 Egendomsbrott innefattar här kategorierna stöld av motorfordon, skadegörelse på motorfordon, inbrott i bostaden, inbrott i sommarstuga, cykelstöld, stöld av annan personlig egendom samt skadegörelse på personlig egendom. Brott mot person innefattar här kategorierna rån eller rånförsök, hot om våld, våldshandling, våldtäkt eller sexualbrott samt trafikolycka på grund av rattfyllerist.

Tabell 9 Trygghetskänsla bland respondenter som inte drabbats/har drabbats av egendomsbrott¹⁰³. Procenttal¹⁰⁴.

Trygghetskänsla	I respondentens bostadsområde		I centrum av respondentens boningsort	
	har inte drabbats	har drabbats	har inte drabbats	har drabbats
Tryggt, ganska tryggt	97*	95*	91*	82*
Otryggt, vågar inte gå ut	3*	4*	9*	17*
Summa	100	100	100	100
Bastal	507	160	477	157

Tabell 10 Trygghetskänsla bland respondenter som inte drabbats/har drabbats av brott mot person¹⁰⁵. Procenttal.

Trygghetskänsla	I respondentens bostadsområde		I centrum av respondentens boningsort	
	har inte drabbats	har drabbats	har inte drabbats	har drabbats
Tryggt, ganska tryggt	97	94	89	90
Otryggt, vågar inte gå ut	3	6	11	10
Summa	100	100	100	100
Bastal	615	52	583	51

Enkäten visar också att respondenternas oro för att viktimeras är låg, även då respondenten tidigare råkat ut för brott mot person eller egendomsbrott¹⁰⁶. De brottskategorier som oroar respondenterna mest är trafikolycka på grund av rattfyllerist samt cykelstöld. Såsom vi sett ovan, upplever även intervjupersonerna rattfylleri som ett verkligt hot i kommunerna.

103 Gäller fredags- och lördagskvällar i bostadsområdet samt i centrum av boningsorten.

104 På grund av avrundning blir de sammanräknade procentandelarna inte 100 procent i alla kategorier. De procentandelar som utmärks med * i tabellerna är signifikanta på minst femprocentnivå, dvs har ett p-värde som är mindre än 0,05. Samtliga p-värden är baserade på t-test av gammavärden.

105 Gäller fredags- och lördagskvällar i bostadsområdet samt i centrum av boningsorten.

106 Se tabeller 16 och 17 i bilaga 5.

Av de personer som jag intervjuat har emellertid endast ett fåtal fallit offer för brott. Detta behöver i och för sig inte påverka rädslan för brott, eftersom man kan vara mycket rädd för brott fastän man aldrig har blivit offer för brott – den så kallade rädslaparadoxen (se kapitel 5.2.6). Då jag frågar, med avsikt rätt diffust, om intervjupersonerna råkat ut för något brottsligt, tänker de främst på egendomsbrott såsom stöld. Britta säger bestämt: ”Neej. Neej, inte som jag kommer ihåg”, då jag frågar om hon råkat ut för något brott. Kajsa säger ”Nää, det är nog mystiskt” och påpekar att hon ofta reser utomlands och inte ens då blivit bestulen. Fanny har också rest en del, även i städer som hon anser är farliga, men inte blivit bestulen. Hon säger: ”Aldrig. Aldrig blivit stulen. Aldrig har jag stulit själv och aldrig har jag blivit stulen, att nån har stulit utav mig”. Erik säger: ”Njaa, en cykel stals” men konstaterar därefter gäslande att det var ”en skrotcykel”.

Disa har haft inbrott i uthuset tre gånger på sin förra hemort. Då jag frågar om det skrämde henne, säger hon att hon efter inbrotten blev rädd att inbrottstjuvarna också skulle slå sönder fönster i boningshuset. Gunilla har blivit bestulen tre gånger – för några år sedan stals familjens bil, därefter stals hennes cykel och för en tid sedan blev hon bestulen på sin plånbok på arbetsplatsen. Gunilla säger själv att hon ”tog väldigt illa vid [sig]” då hon blev bestulen på arbetsplatsen, i motsats till de gånger då bilen eller cykeln stals. Då jag frågar varför så är fallet, säger hon som följer:

Nå jag tycker att det var nästan det personligaste här att gå in i min handväska där det finns alla de här smutsiga näsdukarna och tamponger och öppnade tuggummipaket och så här, och nog vet du ju vad en damväska innehåller. Den känns personlig.

Gunilla blir upprörd av stölden på arbetsplatsen eftersom hon upplever att hennes handväska innehåller privata föremål. Det finns också andra brottskategorier som upprör intervjupersonerna i hög grad. Anne tycker att det var ”synnerligen obehagligt” att råka ut för sexuella trakasserier per telefon. Hon säger:

För jag fick en sådan känsla att han [förövaren] är helt oberäknelig. Och, det där, han sku' komma och hälsa på och jag sku' fara och bada bastu med han. Och det var inte så här att vi sku' sitta och lösa korsord, inte. Inte sa han direkt någo' sån hänt [sådant här], vet du, sexprat, men litet så där inlindat. Och då var jag liksom rädd när jag kom hem på kvällarna att, herregud, han vet var jag bor, att tänk om han är nu någonstans. Och det sitter liksom kvar det där att...

Händelsen har inverkat starkt på Anne och bland annat lett till att Anne idag använder sig av olika strategier för att inte falla offer för brott. Fanny berättar också om en incident som haft långtgående följder för hennes fortsatta liv. Händelsen är den konkreta orsaken till att hon idag har separerat från sin man: Fanny var gift med en alkoholiserad man som söp upp alla pengar och endast var nykter en dag i veckan. Hon säger: ”Den enda dagen han var nykt [nykter] var söndan”. Fanny försöker ändå stå ut med maken trots att hon till sist inte ”har nerver [tålmod]” längre. Det är när mannen blir våldsam mot Fannys syster som Fanny definitivt bryter med honom. Hon säger:

Och när han inga börja' låta [system] vara ifred, han börja' kasta termosflaskan efter hennes ben och han vred armen så hon [måste gå till läkare] på kvällen när jag kom hem.

Angreppet på systemen är det som kan kallas vändpunkten (*turning point*) i berättelsen (Kohler Riessman 2002, 705). Vändpunkten innebär att berättaren pekar ut ögonblicket för radikala förändringar i den förväntade livsförloppet (ibid.). I Fannys fall innebär vändpunkten att hon separerar från sin man, hittar en ny man och flyttar till en annan ort.

Det synes av intervjupersonernas berättelser alltså som om intervjupersonerna berörs mycket starkt av brott som de uppfattar vara personligt riktade mot dem eller en närstående människa. Då tjuven rotat i Gunillas väska upplever hon det som en personlig kränkning. Anne tycker det är obehagligt då förövaren hotar med att komma och hälsa på – i hennes hem – och Disa säger sig vara rädd för att tjuvarna skulle angripa hennes boningshus. Fanny å sin sida konstaterar att hon fått nog och lämnat sin make då han angripit hennes syster. I berättelserna kan man se väskan, systemen och hemmet som en ”förlängning” på individen. Det gör att ett brott som riktas mot denna ”förlängning” uppfattas som ett brott mot individen själv.

7.5.2 Svaghet

Rädsla för våldsbrott har i intervjumaterialet bland annat ett samband med hur individen uppfattar sin egen kroppstyrka eller kroppsstorlek. Frågan om hur fysiskt starka intervjupersonerna upplever sig själva är inget jag uttryckligen planerat att diskutera i intervjuerna, men i samband med Gunilla, Jonas och Clara kommer saken på tal. Gunilla och Jonas upplever sig som fysiskt starka och menar att de skulle klara av ett våldsamt angrepp. Clara, däremot, menar att hennes möjligheter att försvara sig mot ett angrepp har minskat då hon blivit äldre.

Gunilla är liten till växten men med bra kondition för sina femtio år. Hon tror att hon skulle klara av att springa ifrån en eventuell våldtäktsman men konstaterar samtidigt att hon också förstår faran med att överskatta sin snabbhet.

Agneta: Nå tror du att det här, du säger att du är liten men om du motionerar mycket så tror du att det, att du känner dig självsäkrare eller nåt sånt?

Gunilla: Nå skall vi säga att till exempel nån berusad, berusad sexniding kan man fast [rentav] springa bort [skrattar]. Jåå nää, jag är ju ganska liten nog att nog har jag ju den här inväxta respekten för stor och stark som jag tror alla har och som också sån hän [sådan här] rädsla för stora djur kan bestå, handlar ju om det samma, att man ju liksom är rädd för nånting som kan komma på och välta en och göra en illa och bita och sparka och... Att nu, nu, man skall ju inte *överskatta* sig.

Gunilla upplever sig som vältränad och snabb och också Jonas ser fördelar med sin kroppshydda. Jonas är lång och rätt kraftig. Han har ibland råkat ut för hotfulla händelser på sin arbetsplats, men har klarat situationen tack vare sin kraftiga figur.

Agneta: Nää. Men blir du ändå liksom skrämmd när, blir rädd ändå när nån [är hotfull]...

Jonas: Nä. Jag är inte en så liten person själv heller så jag kan skrämman tillbaks sen att det ... det kan vara därför också som folk inte börjar hota för att när man är i den kalibern som man är så man är väl ändå rätt respektgivande, kan ju vara en möjlighet...

Agneta: Vad är du – en och åttifem?

Jonas: [Längd i cm] och sen [vikt i kg] till på det så det är inte nån liten karl.

I motsats till Gunilla och Jonas känner Clara en oro för att falla offer för brott. Detta kan hänga samman med hennes ålder och det faktum att hon upplever sig bli fysiskt svagare i takt med att hon blir äldre. Hon säger att hon förr aldrig har varit rädd, men att hon nu har börjat oro sig för brott i en högre grad.

Clara: (...) Jag har ju hört till dom där som aldrig på det viset har varit rädd men, men ju äldre man blir och ju svagare man känner sig så ju mer rädd blir man ju förstås. Det blir ju så att man börjar fundera på saker som man aldrig ägnat en tanke förr, att det bara det bara, jag vet inte det är bara så...

Agneta: Tyckte du liksom att det har ändrat sen du blev pensionerad? När har det kommit, så där gradvis, eller?

Clara: Det kommer så där småningom, så börjar man tänka på ett och annat att...

Agneta: Joo.

Clara: Som man förr aldrig skulle ha tänkt på...

Agneta: Mm. Joo.

Clara: Jag tror det nog är litet så med var och en.

Agneta: Joo.

Clara: Att om man känner sig att man liksom inte är så, så stark som man har känt sig förr så så har man inte nånting liksom om man skulle bli anfallen så har man inte krafter på det sättet så...

Agneta: Jää.

Claras sätt att säga ”ju äldre man blir och ju svagare man känner sig, ju mer rädd blir man *förstås*”, uttrycker här en slags självuppfyllande profetia. Detta sätt att resonera kommenteras också av Koskela (1997, 314) enligt följande:

(...) fear and restrictions associated with it are often regarded as socially ”normal” for older people, especially women. Here again, the belief of female timidity is reproducing itself (ibid.).

Intervjupersonerna i Koskelas (ibid.) avhandling utgår, liksom Clara, från att det är normalt att bli räddare i takt med att åldern stiger och styrkan försämras.

7.6 ”Skrämmande” situationer

Flera av intervjupersonerna har varit med om ”skrämmande” situationer. Situationerna har inneburit att intervjupersonerna blivit medvetna om att något farligt kan hända. Det icke-definierade farliga har också haft kriminella undertoner. Ofta berättar intervjupersonerna om situationerna i anekdotform. De inleder anekdoterna med att säga bland annat ”så kommer jag ihåg (...) en sommar”, ”jag vet inte om jag skall berätta en bra vits”, ”det kom en gång en gubbe in”, ”det var en gång”, ”jag kan be-

rätta bara – det var en gång” eller ”och sen hände det”. Tänkas kan, att intervjupersonerna använder sig av den här berättartekniken för att fjärma sig från händelsen och för att poängtera, att händelsen sist och slutligen inte var så farlig. Detta skulle också Gunillas ordval, ”en vits”, i citatet om den presumtiva våldtäktsmannen nedan kunna antyda.

7.6.1 Inte rädd, trots allt

Berättelserna om de ”skrämmande” situationerna följer alla i stort sett en liknande dramaturgisk linje. Först beskrivs scenen för händelsen – till exempel en mörk skogstig eller ett ensligt postkontor – därefter presenteras den skrämmande incidenten och slutligen kommer förklaringen till varför intervjupersonen trots allt inte blev alltför rädd.

Den vanligaste förklaringen som intervjupersonerna anger till varför de inte blivit riktigt rädda i en situation de beskriver som skrämmande, är ändå att det eller den som först uppfattats som farlig, visar sig vara något helt annat än det man först trott. En skrämmande person har exempelvis visat sig vara alkoholpåverkad och därför tett sig hotfull. Man upplever alltså att det har varit en yttre faktor, alkoholen, som gjort en annars ofarlig person skrämmande. Clara berättar också om en man som mer eller mindre tvingat henne att ge honom skjuts en mörk kväll. Han visar sig vara alkoholist och Clara säger ”han satt nog och var snäll”. Ibland förklarar intervjupersonerna skrämmande personers beteende med att berätta att dessa visat sig vara ”sinnessjuka”, eller att de ”inte riktigt är i sinnes fulla närvaro”. Här, liksom gällande alkohol, förefaller det som om en ofarlig människa anses skrämmande på grund av en extern faktor oberoende av henne eller honom själv.

Denna företeelse, att någonting är något helt annat än man först trott, kan ta sig många olika former i berättelserna: Jag får höra om skäggiga och sotiga personer som skräms genom att säga ”upp med händerna” för att sedan visa sig vara sotaren eller en sommargäst som bara vill skämta. Kajsa berättar om en skrämmande incident som inbegriper en brandvarnare – hon vaknar skräckslagen en natt, bara för att inse att det gastkramande ljudet hon hör kommer från familjens trasiga brandvarnare. Gunilla berättar livfullt om en händelse då hon nästan skrämt slag på en förmodad våldtäktsman. Mannen står bara och utträttar sina behov, visar det sig senare:

Jag vet inte om jag skall berätta en bra vits, jag var ute på den där mörka gångvägen sen och det var höst och jag hade med mig ficklampa, men det är ju så att man ser ju egentligen bättre konturer om man inte tänder en ficklampa. Så jag gick där för att jag såg ändå att stigen gick där och så morrade den [hunden]. Och så prassla' det och så morra' den och så stanna' jag och så blev det alldeles tyst. Och så tänkte jag att ”näå, jag inbillar nog mig”. Och så gick jag igen och så prassla' det igen och så morra' hunden igen och reste ragg. Och så stanna' jag och det blev igen tyst. Så tänkte jag ”aha, där är nog nånting och om jag nu tar min ficklampa och lyser dit så blir den här mördarn och våldtäktsmannen, blir så rädd att han springer bort om jag lyser plötsligt på honom för han har inte väntat sig”. Och så tog jag min ficklampa och så lyste jag och han var [kiss-] nödig och stod där i buskaget och försökte göra sig så ohörd som möjligt. Och det var mycket genant [skrattar gott], han såg ju inte mig för jag var ju bakom den där ljuskäglan.

I berättelserna ovan har intervjupersonerna initialt blivit rädda för att sedan, då en förklaring till händelsen givits, upptäcka att händelsen inte varit farlig. Det finns också andra förklaringar till att intervjupersonerna inte blivit rädda i en potentiellt skrämmande situation: Gunilla berättar om något man kan se som ett ”vapen”, en ficklampa som hon tänker skrämma den förmodade våldtäktsmannen med. Andra kvinnliga intervjupersoner berättar om situationer som de upplever som mindre farliga eftersom deras make är med. Händelser upplevs också som mindre skrämmande om intervjupersonen tror att hon eller han känner den förmodade brottslingen¹⁰⁷ eller om intervjupersonen får reda på att någon annan känner densamme. Ibland hjälper det också om andra personer eller rentav bilar – med passagerare – är på plats då händelsen inträffar. Intervjupersonerna konstaterar också att de ibland inte blivit rädda eftersom den förmodade brottslingen ”inte såg så farlig ut”. Ibland är det ändå svårt att peka ut, varför man trots allt inte blir rädd – liksom Clara som funderar på varför hon inte blivit rädd i en ”skrämmande” situation: ”Jag vet inte, jag vågar bara”.

Gunillas berättelse ovan innehåller också ett drag av det som Koskela (1997) kallar ”reasoning” – resonerande. Koskela (ibid.) berättar hur kvinnor i hotfulla situationer försöker övertyga sig själva om att det inte finns någon orsak till att vara rädd. I citatet av Gunilla ovan är meningen ”nää, jag inbillar nog mig” ett exempel på sådant resonerande. Skalan av resonerande är mycket vid, vilket Koskela kommenterar:

Reasoning can range from a very fearful woman’s last hope to a bold woman’s fleeting moment of hesitation. In a frightening moment women try, for example, to draw on the facts they have heard about real risks, or persuade themselves that they ought to walk towards the potential attacker and not to change their direction (ibid., 306).

Resonerande kan alltså ses som ett alternativ till rädsla (Koskela 1997). Koskela (ibid.) skriver också att individen de facto kan uppleva sig själv som modigare då hon använder resonerande som en strategi.

7.6.2 En aning skrämmd

Ibland har intervjupersonen trots allt blivit en aning skrämmd. Fanny berättar om en sådan incident och inleder sin berättelse nedan med att säga ”jag har aldrig blivit skrämmd – en gång på jobbet har jag blivit skrämmd”. Detta är en intressant formulering eftersom hon inleder med ett kategoriskt påstående, ”aldrig”, för att sedan berätta att en person ”en gång” har skrämt henne. Med sin formulering legitimerar Fanny det faktum att hon faktiskt blev rädd just denna gång. När Fanny säger ”en gång på jobbet har jag blivit skrämmd och då blev jag rädd faktiskt” låter det som ett narrativt ”abstract”, det vill säga en sammanfattning av den berättelse hon strax skall berätta. Detta är ett sätt för en berättare att samtidigt göra reklam för innehållet i berättelsen i förväg och locka åhöraren att lyssna till den:

107 Jämför med diskussionen om så kallade hotfulla etablerade i kapitlet om förövare.

Nej vet du jag tror inga på spöken. Jag har aldrig blivit skrämmd, en gång på jobbet har jag blivit skrämmd och då blev jag rädd faktiskt – jag har aldrig blivit så rädd faktiskt. För jag skulle handla åt en tant det var i [ortsnamn], hon är död nu, och vi gick igenom allting och så sade jag att ”var har du kassen idag då”. ”Ja den är i skrubben” sa hon och när jag skulle ta kassen så såg jag två kängor där nere på vänstra sidan och det var bara en liten skrubben, ser jag två kängor och när jag ser opp så ser jag en karl. Men då så skrek jag, då blev jag rädd. Jag har aldrig i hela mitt liv blivit så rädd, så sade hon ”vad skriker du åt” sa hon. Vet du, jag kunde inte prata jag blev så rädd så rädd – jag har aldrig i mitt liv blivit så rädd för något annat för sidu [ser du] han såg över klädrena, han stod bakom klädrena att inte jag sku’ märka. För han tänkte att jag skulle lämna min handväska där så sku’ han ha snattat (...). (...) Och jag kände nog, men jag blev så hemskt rädd – jag kan inte förstå, jag har aldrig blivit så rädd. Nu har vi lekt som barn att vi har skrämt varann, det har ju alla men just på sånt vis.

Fanny använder också ordet "faktiskt" i satsen ”och då blev jag rädd faktiskt”. Detta kan tolkas som hennes sätt att markera det smått motsägelsefulla i hennes resomang, det vill säga att hon aldrig är "rädd" men en gång blev hon ändå skrämmd – och därför också rädd. Berättelsen som sedan följer handlar om undantaget, det som sticker ut. För att ytterligare understryka hur pass ovanligt det är att Fanny blir rädd, säger hon fyra gånger i sin berättelse att hon aldrig blivit så rädd förr.

Gunilla berättar om när en man gömt sig på toaletten på hennes arbetsplats och skrämt vettet ur städerskan. Gunilla själv är inte så orolig för sådana situationer, hon påpekar att hon visserligen är liten till växten men konstaterar därefter att hon kan vara mycket bestämd och få ut stökiga personer bara genom att säga till. Gunilla jämför sig alltså med städerskan för att få fram att hon åtminstone inte är lika lättskrämmd som städerskan, precis som Kajsa som jämför sig med kusinen för att få fram att hon inte är lika rädd som denna (i kapitel 7.7.1 nedan).

Berättelserna om ”skrämmande” situationer visar att det inte alltid finns en omedelbar koppling mellan risk och rädsla (jämför Ferraro & La Grange 2000). Trots att intervjupersonerna har uppmärksammat risken för att råka ut för något brottsligt, har de inte blivit rädda för brott. De skrämmande händelserna har här snarast blivit en del av trygghetskänslan – för att betona det trygga visar man på farligheter som till sist visat sig vara ofarliga. Det som intervjupersonerna berättar kunde även ses som bra historier, vilka kryddar den vardagliga tryggheten. Händelserna återges också med litet skräckblandad förtjusning. Det faktum att berättelserna fått en anekdotform med tydlig dramaturgi stöder tanken om att invånarna berättat historien flera gånger förr.

7.7 Strategier mot det farliga

Intervjupersonerna använder sig av många olika strategier i sitt vardagsliv. Det finns strategier som har en uttalat brottsförebyggande avsikt men även strategier såsom den så kallade grannkontrollen, där brottsförebyggandet är en biprodukt. Individens möjligheter att använda sig av brottsförebyggande åtgärder sägs i litteratur om rädsla

för brott inverka på rädslan: Om individen oroar sig för att falla offer för brott, men inte finner medel för att skydda sig för brott i sitt bostadsområde, blir han eller hon alltmer rädd och desperat och vill flytta bort från bostadsområdet eftersom det upplevs vara en farlig plats (se exempelvis Shapland & Vagg 1988).

Nedan diskuterar jag vilka strategier mot det farliga som intervjupersonerna använder – trots att de säger sig vara orädda. Intervjupersonerna använder också strategier för att utröna identiteten hos personer de möter utomhus då det är mörkt. Tidigare har jag även diskuterat strategier som intervjupersonerna använder då de låser dörren. Dessa strategier – och även andra – används ofta för att minimera risken för brott, inte för att minska rädslan för brott.

7.7.1 Hur man försöker undvika att falla offer för brott

I litteratur som behandlar rädsla för brott talas det om olika strategier som – oftast – kvinnor använder för att undvika att falla offer för brott (se exempelvis Valentine 1989; Keane 1998). Jag blev därför intresserad av att veta, om mina intervjupersoner använder sig av dessa strategier i sitt vardagsliv. Det visade sig att intervjupersonerna använder sig av ett flertal olika strategier för att känna sig trygga. Nedan skall diskuteras vilka strategier som utövas då intervjupersonerna är på resande fot, på jobbet, när intervjupersonen rör sig i stadsmiljö eller befinner sig hemma.

På resande fot

Flera av intervjupersonerna berättar om ett flertal strategier som de använder då är hemma, men några säger också att de är särskilt uppmärksamma när de är ute och reser. Intervjupersonernas säger att de brukar ”vara försiktiga” beträffande förvaring av pengar och pass och hyr kanske ett ”kassaskrin” på hotellet där de bor – något som *kan* bero på att de anser sig ha en ökad lockelse som offer (jämför Rountree Wilcox 1998).

Om Anne tar bilfärjan till Stockholm brukar hon aldrig parkera sin bil i Åbo hamn eftersom bilen är gammal och, enligt hennes utsago, attraktiv för biltjuvar. Hon tar också bilstereon med sig då hon stiger ur bilen. Gunilla berättar att hon som strategi för att undvika stöld har två cyklar. Den ena cykeln är vad hon kallar en ”ordentlig” cykel. Den andra är en billig cykel som hon tar till busshållplatsen för att lämna den obevakad under arbetsdagen.

På jobbet

Både Fanny och Gunilla berättar att de använder sig av speciella strategier för att förhindra att bli utsatta för brott på jobbet. Fanny har haft problem med säkerheten i sitt jobb och lämnar därför inte handväskan obevakad. Hon har också blivit uppmanad av sin chef att alltid bära på handväskan. Gunilla och hennes kolleger har fått säkerhetsutbildning på sitt jobb, vilket innebär att de exempelvis blivit undervisade i

vad de skall göra om de får en drogpåverkad kund. Gunilla använder sig av ett flertal strategier i anslutning till arbetet. Förutom att använda en cykel som inte är attraktiv för tjuvar då hon åker till jobbet, brukar hon låsa dörren till sitt arbetsrum. Gunilla säger också att hon blivit mera försiktig efter att hon blivit bestulen på sin arbetsplats.

I stadsmiljö

Det är mycket vanligt att intervjupersonerna nämner att de använder sig av någon strategi då de rör sig utomhus på kvällen. Det här gäller framför allt om intervjupersonerna rör sig i stadsmiljö. Strategierna som används i stadsmiljö är varierande. De sträcker sig från att, såsom Gunilla säger, ”notera” men ”inte bli och fundera på det”, till att nynna för sig själv medan man promenerar eller, såsom Erik och Anne gör, helt försöka undvika vissa områden. Anne berättar att hon ibland också bär på sig en liten flaska hårspray som hon kan spreja i förövarens ögon om hon skulle bli attackerad. Anne brukar också försöka komma ihåg att låsa bilen i staden eller åtminstone ta in nycklarna ur bilen.

Clara berättar hur hon en gång klarade sig ur en hotfull situation genom att luras. Då händelsen inträffade satt hon ensam i sin bil i centrala Åbo vid midnatt:

Men sen kom det en och skulle in i bilen och höll på där med och jag sa att, ”jaa” sa jag, att ”ta opp bara, jag har nog såna saker här att polisstationen är en bit härifrån. Att jag kan nog smälla till, att dom kommer nog hit fortare än vad du anar” sa jag, så visa’ jag, inte hade jag ju någo’, jag bluffa’ riktigt, men så hade jag ett sånt hänt [sådant här] – jag fick ära ett gevär av min pappa och så hade jag ett sån hänt [sådant här] att jag får bära vapen [vapenlicens], tog fram det och så satte jag det mot rutan. ”Läs här” sa jag – ”jag har här i väskan och gäller det så använder jag det också” sade jag. Han for därifrån. Jag tror att jag aldrig har ljugit, varken förr eller sen, jag trodde inte mina ögon heller, dom for [skrattar till]. Man kan litet bluffa om man... Jag vet inte hur jag kom till tänka på det.

Clara understryker det speciella i händelsen genom att poängtera att hon vare sig ljugit före eller efter den här händelsen. Hon poängterar också det osannolika genom att säga att hon inte trodde sina ögon då de hotfulla männen lämnade platsen.

Hemma

Även andra intervjupersoner berättar att de lurats för att klara sig ur en knepig situation. Om Disa ser en obekant bil som stannar vid hennes hus, antar hon att det är en ambulerande försäljare, som hon helst undviker. Försäljarna uppfattas eventuellt som ”potentiella förövare”, vilka kan upplevas som skrämmande. Hon påpekar två gånger att hon brukar dra till med en lögn och säga att den allmänna vägen upphör vid grannens hus, bara för att få försäljarna att försvinna.

Disa: Det är så lugnt och fridfullt här [skrattar]. Men sen så aktar jag nog mig för att det kommer sån häna [sådana här] försäljare med bil som säljer papper och de säljer kvastar och de säljer nånting... Att ser jag en främmande bil som stannar så går jag nog helst ut och inte handlar nånting och säger att: ”Vägen tar slut här”. För den fortsätter men det ser ut som den skulle sluta hos vår granne. (...) Och på det sättet är jag misstänksam, att jag köper ingenting och jag

säger att: "Det tar slut här". Att fastän dom inte är spioner så inbillar jag mig att det kan vara nåns spioner som kommer och tittar – vad är det för folk som bor här.

Disa poängterar i sitt svar att hon brukar säga att hon bor vid en återvändsgränd och att allmän väg upphör. Efter att ha läst en liknande replik i Low (2003) tycker jag mig förstå att Disa på så sätt försöker skrämma bort eventuella förövare enligt en tanke som bygger på att återvändsgränder erbjuder en begränsad flyktmöjlighet. En av intervjupersonerna i Lows bok pekar nämligen på fördelarna med att bo i en gated community genom att säga: "Statistics show a burglar does not come down a dead-end road. They want two exits" (ibid., 103). Förövarna skall hejdas i sitt uppsåt av tanken att det bara finns en möjlig flyktväg efter ett eventuellt brott.

Anne är den intervjuperson som oftast verkar använda sig av strategier för att undvika att falla offer för brott. En orsak till det kan vara de hotfulla telefonsamtal hon utsatts för. Idag har hon något hon kallar telefonöga kopplat till telefonen hemma, en nummerpresentatör som visar det telefonnummer som ringer. Efter hotsamtalen tar hon också ofta taxi hem om hon varit på krogen och berättar: "Det har jag också börjat göra här, nog, när jag åkar taxi hem att jag säger åt taxichauffören att 'väntar du tills du ser att jag är inne, att det lyser i min kökslampa'. För att om det skulle vara någon i trappan... Och det här har också kommit riktigt det här sista året, eller par sista åren". De hotfulla telefonsamtalen leder i Annes fall till det Koskela (1997) kallar "the breaking", det vill säga bristningen eller brytningspunkten. Koskela (ibid.) menar med detta uttryck det ögonblick då en tidigare orädd kvinna blir rädd för brott¹⁰⁸. Anne börjar oro sig för att råka ut för brott i och med att hon mottar hotsamtalen.

Anne brukar också ringa sin syster eller kompis då hon kommer hem efter att ha varit ute på kvällen. Hon säger: "Jag brukar alltid ringa sen till min syster eller min kompis när jag kommer in i garaget att 'nu kör jag in i garaget att nu är jag just [snart] inne'. Att... Då känns det mycket tryggare".

Också Kajsa upplever telefonen som en trygghetsskapande faktor. Kajsas man är ofta bortrest, vilket gör att Kajsa försöker se till att ha telefonen nära sig då hon är ensam hemma. Kajsa berättar att hon ändå vågar vara ensam om natten trots att grannarna finns långt borta. För att visa hur orädd hon ändå är, jämför hon sig med sin kusin, som sover med lamporna tända efter ett besök av inbrottstjuvar och säger: "Så att hon kan ju inte sova alls, belysningen faktiskt på 24 timmar om dygnet. Att så upprörd är jag inte. Men jag vet att det finns en möjlighet. Att det räcker". Kajsa beskriver också kusinens beteende som abnormt¹⁰⁹ genom att använda de smått överdrivna uttrycken "inte sova alls" och "lampan faktiskt på 24 timmar om dygnet" istället för att bara exempelvis säga "hon sover dåligt och har lampan tänd". Genom att abnormalisera kusinens beteende normaliserar Kajsa alltså sitt eget beteende.

108 Den så kallade brytningspunkten inträffar enligt Koskela (1997) huvudsakligen vid tre tillfällen: För det första då en kvinna faller offer för ett brott, för det andra då en kvinna växer upp från barn till tonåring eller åldras samt för det tredje då kvinnans livssituation förändras – hon blir exempelvis allvarligt sjuk, flyttar eller blir gravid.

109 Se Potter (1996) om "abnormalization" och "normalization".

7.7.2 ”Grannkontroll”

Det kvantitativa enkätaterialet visar att respondenterna ofta ber grannarna att hålla uppsikt över huset, alltså utövar så kallad grannkontroll, för att förebygga brott. Som tabellen visar, är de brottsförebyggande åtgärderna i Åboland både kollektiva – såsom grannkontroll – och individualistiska – såsom larm och försäkringar (jämför Williams et. al. 1998). Den vanligaste åtgärden för att undvika brott i de åboländska kommunerna är en försäkring¹¹⁰. Den näst vanligaste brottsförebyggande åtgärden är dock att man kontrollerar sina grannars förehavanden.

Tabell 11 *Andelen respondenter eller medlem av dennes hushåll som använder brottsförebyggande åtgärder. Procenttal.*

Brottsförebyggande åtgärd	Använder åtgärden
Säkerhetskedja	3
Baklås	34
Säkerhetslås	8
Grannar kontrollerar	48
Egendom är stöldmärkt	12
Försäkring ¹¹¹	60
Vapen hemma	11
Tjuvlarm i bilen	9
Inbrottslarm i hemmet	2
Genomgått självförsvarskurs	5
Hunden med då ute sent	10
Självförsvars-, skrämselredskap utanför tjänst	2
Iakttar omgivningen i förebyggande syfte	40
Undviker farligt område	15
Annat	8
Bastal	682

Nästan hälften av enkätens respondenter utövar social kontroll, såsom grannkontroll, för att förebygga brott. I en brittisk undersökning från 1988 där man undersökte åtgärder som förebygger inbrott, konstaterades att invånarna på landsbygden i stor utsträckning förlitade sig på grannkontroll medan stadsbor till större del förlitade sig på speciallås och alarm (Shapland & Vagg 1988).

110 Ytterligare kan nämnas, att elva procent av enkätens respondenter äger ett vapen, som troligtvis är ett jaktvapen. Det finns ett vapen av något slag i en tredjedel av hushållen i Finland (Aromaa & Heiskanen 2000, 17). Över hälften av de vapen som fanns i hushållen i Finland år 2000 var jaktvapen.

111 I intervjuerna säger intervjupersonerna att de har hemförsäkring, lantbruksförsäkring eller brandförsäkring. Det förefaller ändå som om försäkringen ibland inte tagits för att minska förlusterna efter ett brott, såsom en eventuell stöld. Ivar, till exempel, säger att han inte har tagit en försäkring för att förhindra stöld, utan för att förhindra annan skada, såsom brand.

Grannkontrollen förefaller också i intervjuerna att vara en mycket viktig brottsförebyggande åtgärd. Som nämnts ovan, lyser polisen ofta med sin frånvaro i kommunerna, vilket fått följden att invånarna inte förlitar sig alltför mycket på polisens beskydd, utan räknar med att grannar och släktingar hjälper till om något skulle hända. Disa säger: ”Så inte räknar jag med att det finns nå [någon] trygghet i polisen. Nää. Det gör jag nog inte. Att den är nog så långt borta att så det tar nog länge innan polisen kommer”. Då jag frågar om bygemenskapen är viktigare än poliserna i ett brottsförebyggande hänseende svarar hon: ”Den ger nog trygghet, den ger nog det”. Även Anne menar att man inte kan räkna med polisens hjälp vid en nödsituation:

Jå nog är det mera det, att inte, inte, inte gör poliserna det att jag känner mig trygg här för dom är så sällan här. Att det är nog det när det är en liten ort och man känner dom flesta och. Att till exempel i ett höghus i stan om man, det där sku' hända nånting i trappan och man sku' ropa på hjälp så inte, inte skulle nån komma och hjälpa en. Men skulle jag därhemma i min trappuppgång ropa på hjälp så skulle säkert grannarna komma *rusande*. Och man vet till exempel, man kan ringa här till taxistation, där finns alltid taxin eller så finns det den där nummern som dejourerar [har jour], där kan, dit kan ringa och få hjälp om det skulle vara någo'. Att man vet liksom vart man skall vända sig om man inte får tag på någo' poliser...

I citatet ovan säger Anne att hon främst förlitar sig på grannarna då hon behöver hjälp. Den brittiske geografen Valentine (1989) betonar att informell social kontroll på allmänna platser beror på vilken möjlighet andra individer har att ingripa och förhindra att brott uppstår. I stabila grannskap, där individerna har starka familjeband och lätt kan identifiera främlingar och ett opassande beteende, kan detta följaktligen lätt ske. I ett samhälle som karaktäriseras av stark social kontroll har individerna också lätt för att be om hjälp om de uppfattar sig vara hotade.

Diskussionen om grannkontroll kan också relateras till individens benägenhet att hjälpa andra individer i en nödsituation. Enligt Asplund (1991, 130-132) finns ett motstånd hos den enskilda individen mot att ingripa och hjälpa i en nödsituation i ett samhälle som kännetecknas av Gesellschaft. Asplund (ibid.) hävdar att motståndet förorsakas av att invånaren i ett Gesellschaft-samhälle är en *Homo Oeconomicus*, som endast ingriper och hjälper under två betingelser: Dessa är för det första om intäkterna för att ingripa och hjälpa är större än kostnaderna för detta. För det andra ingriper Homo Oeconomicus-individen om kostnaderna för att inte ingripa och hjälpa är större än intäkterna för detta. I ett Gemeinschaft-samhälle finns enligt Asplund inte detta motstånd mot att ingripa och hjälpa i en nödsituation. Man kan alltså säga, att kostnaderna för altruism är lägre – eller intäkterna högre – i Gemeinschaft än Gesellschaft. Annes citat ovan – ”Om jag ropade på hjälp skulle grannarna komma *rusande*” – indikerar att det finns drag av ett Gemeinschaft-samhälle i Åboland eftersom Annes grannar inte tvekar att ingripa om hon råkar i en nödsituation.

Grannkontrollen innebär att intervjupersonerna håller uppsikt över grannens hus när grannen är bortrest. I sådana fall utövas grannkontrollen samtidigt som man matar grannens katt, vattnar grannens blommor, tar in posten från grannens brevlåda eller eldar i grannens kamin om det är kallt ute. I skärgårdskommunen Gustavs, som

diskuteras i Lettinens avhandling (2004), beskrivs grannhjälp likaledes med att man kör grannen till sjukhus vid behov, hjälper grannen om denne är i sjönöd, hjälper grannen med att starta bilen eller kollar om grannen är sjuk om denne inte setts till på en tid (ibid., 106-107). Grannhjälp är enligt Lettinens intervjupersoner ett uttryck för den gästfrihet och omsorg om gamla som kännetecknar livet i skärgården. Grannhjälp är också en nödvändighet på grund av avståndet till fastlandet. Lettinen skriver (ibid., 107):

Skärgårdsborna har vuxit upp i en isolering som skapats av det långa avståndet [till fastlandet och andra öar] och har därmed blivit naturligt beroende av att kunna förlita sig på sig själv men även att kunna lita på andras hjälp¹¹².

Men även i skärgårdskommunen Gustavs, som Lettinen (ibid.) beskriver, tar hjälpen ibland skepnaden av renodlad kontroll, såsom när man kollar att grannen är vid god vigör. Grannkontrollen i Åboland beskrivs så här av min intervjuperson Gunilla:

Grannarna brukar ta in vår post och sätta in den genom postluckan så att postlådan inte skall stå överfylld och berätta att vi inte är där. Och dessutom har vi gjort så att vi har lämnat på vissa lampor, med den påföljden att grannens ungdomar lär ha sagt: ”Aha! Nu skall dom bort igen för dom har satt den där konstiga belysningen”.

Litet senare under vårt samtal säger hon:

Att en gång för många, många herrans år sedan strök där omkring i trakten en sån där fönstertittare. Och då var det grannfrun som sade att, det där, när vi har en sån där sluttande gård, att: ”Vet du om att den [fönstertittaren] nog ser rakt in hos er?”

Liksom Gunilla, brukar Erik meddela sina grannar att hans familj är bortrest och utgå från att grannarna håller koll. Erik har emellertid ingen klar bild av vad grannkontrollen innebär rent konkret i hans fall. Då jag frågar om grannarna brukar hålla ett öga på huset säger han bara: ”Jåå, man meddelar ju grannarna då att vi är borta att. Så får det ju innefatta vad det innefattar sen att. (...) Och samma sak för dom också. Att man meddelar varann när man är borta nog”.

Intervjupersonerna påpekar att grannkontrollen inte inträder omedelbart vid alla slags resor – det är endast om man är bortrest för en längre tid som grannarna kontrollerar huset och gården. Britta förklarar denna tidsbegränsning så här:

Nå, vi har ju min svärmor som bor här riktigt breve' [bredvid]. Men hon är ju så gammal hon så man måste nästan ha någon som håller ett öga på henne då istället. Men det brukar vi ju göra att, inte om man far bort över en dag, men om vi numera är så att det är tomt så brukar vi säga till åt våra grannar som bor närmast att vi är borta. Det brukar dom också göra. Att dom brukar säga, om dom far och skall vara borta flera dar, inte om man far ena dagen och kommer följande tillbaks men att om dom är flera dar så brukar dom säga, att vi vet om att där inte är nån.

112 Min översättning. Lettinens ordval angående *naturligt* beroende kan här kännas mig litet främmande.

Även om Britta sällan ber sin svärmor att vakta huset, är det vanligt bland de andra intervjupersonerna att be släktingarna om hjälp med sådana uppgifter. Detta är fallet framför allt om släkten bor på nära håll. Clara brukar be sina vuxna barn och Jonas berättar att det är kutym att ”vara hustomte” när släkten är bortrest. Jonas’ närmaste grannar består av hans släktingar:

Agneta: Så ni har släkten inpå knutarna?

Jonas: Men det är ganska bra ändå, när man var liten så det var alltid nån som skött’ om en, sen när det är födelsedag eller namnsdagar så det är hela släkten samlad, det är ju alltid lika roligt.

Agneta: Nå, hur är det, visserligen är ju du, du bor med dina föräldrar, men hur är det om ingen av er på det sättet är hemma, så tar dom andra då att dom tittar, kollar litet...

Jonas: Jojo så är det alltid, ”hustomtar” som vi kallar det. Vi har ju alla nycklar till allas hus och när nån far bort så säger dom ”Se på huset, jag far bort en vecka”, så är det alltid nån som far dit och eldar litet och så, ser till att det är bra och... så det är ingen [där]. Det är sån dän [sådan där] liten ”Kolhos” som vi kallar det för själva.

Alla brukar emellertid inte anlita grannarna när de är bortresta. Clara tycker det är onödigt eftersom det är så ”fredligt” där hon bor.

När grannkontrollen fallerar

Ibland fungerar inte grannkontrollen, trots allt. Ett exempel kan vara att man är nyinflyttad och inte känner grannarna. Så är det för Kajsa – hon säger att hon bara vet att grannarna är äldre än hon och konstaterar: ”Inte har vi haft nån kontakt”. Hon har också långt till närmaste granne. Kajsa säger att hon inte brukar be sina grannar kontrollera huset när hon är bortrest, men påpekar ändå i samma andetag att ”man mer eller mindre automatiskt” följer med vad som händer på grannarnas gård.

Ibland fungerar grannkontrollen till en del. Fannys väninna hade en objuden gäst i sommarstugan utan att grannarna anat oråd:

Agneta: Hur är det, här är ändå säkert mycket sommarstugor och sånt att är det, har det varit stuginbrott och sån dänt [sådan där]?

Fanny: Nej. Det har inga varit. I [grannkommunen] har det varit, det vet jag för det var min en väninna (...). Så när hon hade kommit dit [till sommarstugan] följande gång så hade dom haft knäckebrödet slut och dom hade haft allt möjligt – han [”inbrottstjuven”] hade så städat så fint efter sig att han hade ingenting... Dom hade sett att han hade varit (...), dom hade påstått, grannarna, att det hade varit eld [i spisen] och dom [grannarna] hade sagt att ”ni har varit här”(...) och dom [väninnans familj] hade sagt att ”nej vi har inte varit” och så var det andra stugor som haft påhälsning men det var det starka, alkoholen, som försvann mest.

I Fannys berättelse gör det dock inte så mycket att grannkontrollen misslyckats eftersom inget brott begåtts. Fanny poängterar också att den objudne gästen inte stulit något och dessutom städat fint efter sig.

7.7.3 Strategier hemma och borta – en diskussion

Att låsa dörren, bilen eller cykeln – ett fenomen som jag diskuterat i kapitlet om skär-gårdsmiljön ovan – är en av de strategier som intervjupersonerna använder sig av *i hemmet* för att inte falla offer för brott. Andra strategier som intervjupersonerna använder i hemmet är strategier anknutna till telefonen – att ha ett så kallat telefonöga såsom Anne, eller att sova med telefonen bredvid sängen såsom Kajsa. Intervjupersonerna berättar tillika om en annan beprövad metod – att använda sig av en vit lögn för att skrämman bort mystiska försäljare som rör sig i hemknutarna. Intervjupersonerna beskriver också hur de ber grannarna kolla att huset inte får påhälsning av tjuvar då intervjupersonerna inte är hemma. Strategierna används inte enbart i ett uttryckligen brottsförebyggande syfte. Ibland kan en strategi användas för att försöka definiera identiteten eller avsikterna hos en till synes obekant människa *på hemorten*. Strategin används då för att definiera huruvida personen är en etablerad eller outsider. I detta fall använder intervjupersonerna sig av olika hälsningsceremonier för att identifiera den obekante personen. Tänkas kan, att intervjupersonerna gör detta för att försäkra sig om att den obekante inte är en främling och därmed minska rädslan för brott¹¹³.

Då man studerar de strategier som intervjupersonerna använder *utanför hemmet och hemorten*, kan man konstatera att intervjupersonerna använder sig av ett flertal strategier i stadsmiljö. De berättar att de alltid låser bilen i staden, är beredda att spruta hårspray i ögonen på eventuella förövare och inte drar sig för att lura hotfulla personer. De går över till andra sidan av gatan om de möter en skrämmande person eller undviker helt enkelt att röra sig utomhus om kvällen i stadsmiljö. Några strategier används också på resa, såsom att ha ett kassafack på hotellet eller vara uppmärksam så att pass och pengar inte stjäls av ficktjuvar. På arbetsplatsen försöker intervjupersonerna hålla uppsikt över plånboken eller låser dörren till arbetsrummet när de går ut.

Det verkar som om intervjupersonerna oftare undviker prekära områden som en brottsförebyggande strategi i stadsmiljö, medan strategierna i hemmiljön är knutna till vardagsföremål – exempelvis telefonen. Strategierna i hemmiljö handlar också om att handskas med personer man tror eller vet är främlingar.

7.8 Sammanfattning

I kapitel sju har jag diskuterat ”farligheterna” i Åboland. Droger upplevs som en stor risk i de åboländska kommunerna men endast få av intervjupersonerna har sett droger eller drogmissbrukare. Rattfylleri upplevs däremot som ett konkret hot i kommu-

113 Jämför diskussionen om att rädsla för brott kännetecknats som rädsla för främlingar (Kennedy & Krahn 1984; Garofalo 1994)

nerna eftersom många känner personer som kör bil då de druckit alkohol. Det finns förhållandevis få rapporterade brott i de åboländska kommunerna men det faktiska antalet brott kan vara högre än antalet rapporterade eftersom invånarna ibland drar sig för att anmäla brott till polisen. Då man ser till de brottslingar som finns omnämnda i intervjuerna kan dessa sammanfattas i fyra huvudkategorier. Kategorierna är för det första snälla ”farliga” ordsbor – brottslingar som har ett försvagat omdöme på grund av alkohol eller sjukdom och om vilka invånarna har positiv bakgrundsinformation, för det andra hotfulla etablerade som är oberäkneliga och om vilka invånarna har tidigare negativ information, för det tredje brottslingar som antingen är ordsbor eller utbölingar och för det fjärde brottslingar som är utbölingar. Denna sistnämnda kategori omnämns emellertid endast ett fåtal gånger i intervjuerna.

Andra ”farligheter” som invånarna i kommunerna nämner är mörker och tidigare viktimiseringar. Enkäten visar att en tidigare viktimisering främst i två fall ökar respondentens oro för att drabbas av brott framledes: En person som tidigare drabbats av brott mot person är orolig för att råka ut för en trafikolycka på grund av rattfyllerist. En person som råkat ut för egendomsbrott är orolig för att drabbas av cykelstöld. Intervjupersonerna berörs särskilt starkt av brott som de upplever vara personligt riktade mot dem eller en närstående människa.

Ibland talar intervjupersonerna om situationer som de initialt upplevt som skrämmande men där det farliga visat sig vara något ofarligt. Dessa ”skrämmande” situationer visar att intervjupersonerna har uppmärksammat risken för brott men inte blivit rädda. Intervjupersonerna använder även ett flertal strategier för att undvika att falla offer för brott. En av de mest allmänna strategierna kan kallas grannkontroll och innebär att intervjupersonens grannar bevakar intervjupersonens hem då denne är bortrest.

DEL IV

Avslutande diskussion

Då jag för några år sedan fick erbjudandet att utföra en studie baserad på en enkät som bland annat omfattade frågor om trygghet och rädsla för brott, trodde jag att tyngdpunkten i denna studie skulle ligga på ämnet rädsla för brott. Omständigheterna – eller kanske ödet – spelade mig dock ett spratt. Invånarna i det geografiska området jag undersökte, åtta kommuner med svensk språkmajoritet i Åbolands skärgård, visade sig vara några av de minst rädda och minst otrygga man kunde tänka sig.

I stället för att bli en studie i raden av studier om rädsla för brott, har denna studie blivit en studie om hur ett tryggt samhälle kan se ut och hur tryggheten konstrueras i ett sådant samhälle. Denna undersökning diskuterar trygghet och rädsla för brott i Åboland, men även kriminalitet och förövare i området samt den särpräglade sociala kontroll som råder i de åtta kommunerna.

Studien kan sägas fortsätta två redan upptrampade stigar på forskningsfältet om trygghet – den ena om brottslighetens och rädsans former i områden som upplevs som trygga av sina invånare (jämför Clinard 1978; Adler 1983; Balvig 1988; Gunnlaugsson & Galliher 2000; Walklate 2000) och den andra om trygghet och oräddhet i finländska samhällen (jämför Koskela 1999; Tuominen 1999).

8.1 Element i fixeringsbilden trygghet – rädsla för brott

Jag skall nedan visa att de sju ”traditionella” aspekterna av rädsla för brott – urbaniseringsgrad, miljö, integration, tillit, sårbarhet, viktimisering och massmedier – i denna studie av de åtta kommunerna i Åboland kan användas för att illustrera hur ett samhälle som kännetecknas av en markant trygghetskänsla ser ut. Jag har inlett den här studien med att diskutera begreppet fixeringsbild och vad det betytt för denna studie. Jag har använt fixeringsbilden via två analytiska teman: I det första temat använder jag kapitlet om rädsla för brott som en figur i fixeringsbilden för att synliggöra den andra figuren – tryggheten i kommunerna. I det andra temat tillämpar jag Gemeinschaft och Gesellschaft som en fixeringsbild. Jag skall nedan diskutera hur figurerna i fixeringsbilden trygghet och rädsla för brott byggs upp av samma element.

I kapitel 8.2 studeras vilka uttryck gesellschaftspräglad trygghet tar i det gemeinschaftspräglade Åboland.

8.1.1 De sju elementen

Sju av åtta kommuner i Åboland är landsbygdskommuner och den åttonde är en tätortskommun. Den *låga urbaniseringsgraden* i Åboland tycks därför vara en mycket viktig delorsak till att invånarna inte upplever sig vara rädda för brott. Typiskt för områden med låg urbaniseringsgrad är att den sociala kontrollen är hög och detta är också fallet i Åboland. Kommunerna i Åboland är även socialt tämligen homogena och invånarna förefaller ha många bekanta eftersom intervjupersonerna säger att "alla känner alla". Detta understöder ett resonemang av Krannich et. al. (1989) som säger att rädsla för brott ökar då ett område blir allt mer socialt heterogent och individen upplever människorna omkring sig som annorlunda. *Miljön* inverkar inte heller negativt på tryggheten i någon större grad, kanske på grund av att många av de traditionella platser som utpekats som farliga i andra studier är platser mer typiska för städer, exempelvis parker, shoppingcentra, tunnlar och stationsområden (Koskela & Tuominen 1995). Skogen, som i tidigare studier (ibid.) även utpekats som ett rädsloskapande ställe, upplevs som trygg av många intervjupersoner och innebär en miljö de talar drömmande om.

Såsom påpekats i kapitel fem, är även de personer som upplever sig vara *integrerade* i samhället mindre rädda för brott än andra. Integration påverkar individens rädsla för brott i avsevärd grad och kan, såsom tidigare nämnts, definieras på ett flertal sätt. Integration definieras exempelvis genom hur lätt man identifierar främlingar och huruvida man upplever sig höra till sitt bostadsområde (Skogan och Maxfield 1981). Intervjupersonerna identifierar främlingar lätt och de flesta av de personer jag talat med tycker också att de hör till sitt bostadsområde. Flera av de personer som jag intervjuat deltar mycket flitigt i olika fritidsaktiviteter, såsom kurser eller frivillig organisationsverksamhet¹¹⁴. De flesta intygar även att informationsspridningen är mycket livlig och snabb i kommunerna i Åboland. Många av intervjupersonerna säger också att de gärna umgås med sina grannar. De intervjupersoner som är infödda på orten har även många släktingar i närheten. Allt detta samverkar till en stark integration i området vilket i sin tur minskar rädslan för brott.

Samtalsintervjuerna tycks även ge för handen att det finns *en stark tillit* mellan invånarna i Åboland. Detta gäller framför allt tillit gentemot andra invånare, det vill säga personlig tillit (jämför Nelken 1994). De kategorier som bemöts med mindre tillit är främlingar samt representanter för statliga organ, främst polisen. Invånarna upplever ibland att polisen inte kan ställa upp som skyddande organ mot brottslighet. Däremot förlitar sig invånarna på andra fast bosatta invånare. Den starka tilliten till andra ortsbor tycks alltså föranleda att skyddet mot brottslighet trots allt upplevs

114 Jämför Taylor & Hale (1986).

som gott. Detta förefaller i sin tur att leda till att invånarna i kommunerna sällan är rädda för brott.

En *sårbar* individ – exempelvis en kvinna eller en äldre – kan tänkas vara mer rädd för brott än andra (se exempelvis Hale 1996). Merparten av kvinnorna jag pratat med upplever dock inte att deras fysiska disposition ökar deras sårbarhet. Dessa kvinnor ger intryck av att vara tämligen oberoende och självsäkra – en självbild som också visats i andra studier av finländska kvinnor. Även Koskela (1997) har presenterat detta som en orsak till att de helsingforsiska kvinnor hon intervjuat är orädda för brott. För mina intervjupersoner ligger kanske inte bara denna självbild av den finländska kvinnan som grund – det finns också en skärgårdskultur som uppmanar till självständighet bland kvinnor. Den finländska etnologen Monica Nerdrum, som studerat den maritima kvinnokulturen i Åbolands skärgård, skriver om kravet på självständighet och initiativförmåga bland kvinnorna i de åboländska kommunerna (1998, 208-209):

De maritima livsvillkoren har varit och kan fortfarande vara hårdare än på andra håll och alternativen färre (...). I båda generationerna¹¹⁵ uppskattade och värderade kvinnorna högt skärgårdskunskaper som kännedom om havet, samt den självständighet, uppfinningsrikedom och företagsamhet man måste visa prov på för att klara sig under svåra förhållanden eller perioder av isolering. Man måste vara händig och själv klara av att reparera en båtmotor lika väl som man måste hitta hem i dimma och storm.

Diskuteras kan, huruvida de åboländska kvinnornas presentation av sig själva även innehåller en förnekelse av rädsla för brott. Inom studier av rädsla för brott tillskrivs denna slags förnekelse vanligtvis män (så kallad manlig neutraliseringshypotes, se Smith & Torstensson 1997). Denna uppfattning om sig själv som lika orädd som en man kan i så fall hänga samman med kvinnornas uppfattning om sig själva som självständiga och självtillräckliga ovan. Det finns även angränsande orsaker till att kvinnorna presenterar sig som orädda, vilket också Koskela (1997, 305) påpekar nedan:

It is so frequently said that women are afraid that it seems almost indecent to say that they are not. When some women in questionnaires say that they are not afraid, it is often interpreted by social scientists as if they just do not want to use the word and admit their fearfulness (...). However, I would argue that a researcher who only uses explanations that focus on the denial of fear is her/himself unintentionally taking part in the social construction of fear. If the possibility of genuine courage is excluded, research can never be truly emancipatory. (...) Although it is probably true that all women feel fear sometimes in some situations, the feelings are rarely either/or. Even if part of the boldness is denial of fear *the feeling of boldness can still be real* (författarens kursivering).

Koskela (ibid.) varnar i citatet för att ständigt utgå från att kvinnor är rädda för brott. Hon poängterar att man också bör acceptera att kvinnorna genuint upplever sig själva som orädda. Koskela säger även att man bör acceptera att en del av oräddheten kan bestå i förnekelse av rädslan.

115 Generationer av kvinnor födda före och efter 1950 som undersöktes i denna studie.

Intervjupersonerna – både kvinnorna och männen – beskriver sig oftast som trygga och orädda, något som vi sett ovan. En eventuell viktimisering förefaller i det flesta fallen inte heller att rucka på denna känsla av trygghet. Detta oavsett om *viktimiseringen* gäller intervjupersonen själv eller någon nära anhörig eller vän. De intervjupersoner som erfarit våld mot en närstående upplever förvisso våldshändelserna som otrevliga men det är svårt att säga huruvida händelserna har ökat deras rädsla för brott. Den enda intervjupersonen som säger sig ha blivit mer vaksam efter att hon har viktimiserats är en kvinna som utsatts för telefontrakasseri som anspelat på sex¹¹⁶

Brottsrapporteringen i TV och tidningar är en annan faktor som endast marginellt tycks inverka på intervjupersonernas rädsla för brott. Intervjupersonerna ignorerar mestadels brottsrapporteringen eller noterar den utan att vidta några större åtgärder. Intervjupersonerna poängterar tvärtom att brott som massmedierna rapporterar om, känns inaktuella och ofarliga eftersom de äger rum i världen utanför hemorten.

Så tillbaka till fixeringsbilden: I välgjorda fixeringsbilder återfinns samma element i de bägge figurerna (Asplund 1991). På basen av min diskussion i kapitlet ovan kan man konstatera att elementen i figurerna rädsla för brott och trygghet är de samma. Bägge figurerna kan konstrueras med elementen massmedier, viktimisering, sårbarhet, tillit, integration och urbaniseringsgrad. Min fixeringsbild av rädsla för brott och trygghet uppfyller alltså Asplunds (ibid.) krav på en välgjord fixeringsbild.

8.2 Gesellschaft i Gemeinschaft

Det andra analytiska temat där jag använder fixeringsbilden skapas av de drag av Gemeinschaft och Gesellschaft jag funnit i Åboland. Dessa drag diskuteras i kapitel sex och sju.

Jag har återkommit till Tönnies' (1887/2002) begreppspär Gemeinschaft och Gesellschaft upprepade gånger i avhandlingen. Tönnies' begreppspär – liksom Asplunds (1991) diskussion av detta – har nämligen visat sig vara mycket inspirerande och användbart i analysen av tryggheten i Åboland: Jag har bland annat diskuterat *Homo Oeconomicus* i relation till Gemeinschaft och Gesellschaft samt parallellerna mellan Gemeinschaft och Gesellschaft och det moderna respektive senmoderna samhället. Jag har även placerat in Gemeinschaft och Gesellschaft i ett kontinuum och funnit att Gemeinschaft ligger nära polen förmodern/modern och Gesellschaft nära polen senmodern/postmodern.

I avhandlingens inledande kapitel skriver jag att det senmoderna samhället kan ha drag av det moderna samhället och vice versa. Detta resonemang har inspirerats av Johan Asplund (1991) samt Stanley Cohen (1985) och Jock Young (1999). Asplund

116 Jämför Smith och Torstensson (1997) om att kvinnor är mer sårbara än män gällande attacker med sexuella undertoner.

skriver att Gemeinschaft kan ha drag av Gesellschaft och vice versa. Young använder sig av Cohens begrepp inneslutande och utestängande kontroll och säger att moderna samhällen karaktäriseras av inneslutande kontroll och senmoderna samhällen av utestängande kontroll. Cohen hävdar dock att samhällen använder sig av bägge kontrollformerna och pendlar mellan dessa.

Jag har tidigare diskuterat karaktäristika för tryggheten i det senmoderna Gesellschaft-samhället och kommer i det följande därför att använda mig av dessa karaktäristika för att leta efter spår av ett Gesellschaft i Åboland. Kapitel sju kan i sin helhet ses som en beskrivning av Gesellschaft i Gemeinschaft, men jag vill nedan även särskilt lyfta fram de drag av gesellschaftspräglad trygghet som jag funnit i gemeinschaftspräglade Åboland.

8.2.1 Gesellschaftspräglad trygghet i Åboland

Senmoderna Gesellschaft-samhällen sägs karaktäriseras av risker och strävar till att bemästra risker (Giddens 1991; Beck 1992; Young 1999; Nilsson 2003). Även i det gemeinschaftspräglade Åboland talas det emellertid också om risker. Framför allt uppfattas droger som en stor risk. Alla intervjupersoner anser att det finns droger i skärgården, men endast få har sett droger eller personer som missbrukar droger. Detta att avvikare – i detta fall missbrukare – upplevs som svåra att identifiera är också typiskt för ett senmodernt samhälle – vi har svårt att identifiera varandra eftersom vi inte känner varandra. Därmed har vi också svårt att identifiera den som i sig själv innebär en risk eller medför en risk. Drogmissbrukare beskrivs av intervjupersonerna som oberäkneliga och farliga eftersom de saknar omdöme. Denna beskrivning av avvikare är en slags demonisering typisk för senmoderna Gesellschaft-samhällen, en demonisering som underlättar identifiering och bemästrande av avvikaren.

För att bemästra risker i det gesellschaftspräglade senmoderna samhället finner man det nödvändigt att försöka gardera sig mot eventuella faror (Nilsson 2003). Detta förekommer även i Åboland och tar sig uttryck bland annat i de flertal strategier intervjupersonerna använder för att minska på risken för att råka ut för brott. Strategierna innefattar allt från olika låsningsmetoder till att sjunga för sig själv när man går ensam utomhus på kvällstid samt lura presumtiva förövare. I kommunernas centra förekommer också kameraövervakning, alarm och säkerhetslås. Intervjupersonerna förlitar sig varken på alarm eller på säkerhetslås till någon större utsträckning men berättar däremot att många offentliga utrymmen, såsom butikslokaler, postkontor och bankkontor i Åboland har kameraövervakning. Detta upplevs som betryggande eftersom både kunderna och de potentiella förövarna kan se kamerorna. Förövarna undviker därmed eventuellt att begå brott.

En annan aspekt som är typisk för det gesellschaftspräglade senmoderna samhället är att okända människor upplevs som farliga (Nilsson 2003). Detta ser jag mycket av i Åboland: Då vi diskuterar förövare berättar Kajsa om en odefinierad grupp människor, ”folk”, som hon upplever som ett hot. Främlingar upplevs även som en potentiell fara. Detta gäller oavsett om främlingarna är kringresande försäljare, liftare eller ro-

mer. Nilsson (ibid.) skriver även att det senmoderna samhället karaktäriseras av en växande misstro mot auktoriteter. I Åboland finns, som vi sett, en stark tillit mellan invånarna men en svag tilltro till auktoriteter såsom polis. Även detta kunde sålunda vara tecken på ett gesellschaftspräglat samhälle.

Det finns slutligen ytterligare ett drag av gesellschaftspräglad trygghet i Åboland, det vill säga ”responsibilisation”, eller så kallat ansvarsgivande (jämför Coleman et. al. 2002). Ansvarsgivande innebär i det senmoderna samhället bland annat att ansluta sig till brottsförebyggande program såsom *Grannsamverkan mot brott*. Intervjupersonerna berättar att det förekommer ett sådant drag av ansvarsgivande i Åboland: På två orter i Åboland finns det nattvaktpatruller där frivilliga invånare rör sig i centrala delar av kommunerna för att kontrollera att inga brott begås.

8.3 Stark social kontroll

I det inledande kapitlet konstaterar jag att begreppet social kontroll fångat min uppmärksamhet i både de empiriska och teoretiska skedena av avhandlingsarbetet. Detta kan ses som ett exempel på den abduktiva analys jag använder i studien. Jag skall nu diskutera de uttryck den starka sociala kontrollen tar i Åboland.

Den starka sociala kontrollen i kommunerna i Åboland ökar trygghetskänslan på två sätt – direkt och indirekt. Direkt, eftersom informell social kontroll leder till en ökad integration som i sin tur minskar rädslan för brott¹¹⁷. Indirekt, eftersom den sociala kontrollen å ena sidan tycks förhindra brott – även återfallsförbrytelse – samt å andra sidan även tycks fungera som straff. I det följande diskuteras närmare hur den starka sociala kontrollen indirekt ökar trygghetskänslan.

Det finns en allmän stark informell social kontroll som bland annat uppstår genom att invånarna känner varandra väl och byter information sinsemellan. Det finns emellertid också vissa centrala sociala positioner som på olika sätt är viktiga för den sociala kontrollen. Dessa är färjkarlen och personalen i snabbköpet. Färjkarlen och snabbköpets personal utövar social kontroll genom att förmedla information – i form av skvaller – om andra individer. Färjkarlen har ofta information om färjornas passagerare medan snabbköpets personal kan ha information om personer som intervjupersonerna uppfattar som främlingar på orten. Förutom att utöva denna form av social kontroll som är typisk för ett flertal samhällen även utanför Åboland, använder sig intervjupersonerna även av sociala kontrollformer som framför allt är typiska för små samhällen, såsom så kallad grannkontroll. Det specifika för Åboland är att kontrollagenterna och kontrollformerna ofta tillgrips för att minimera *riskerna* för att falla offer för brott: Med kontrollagenternas hjälp kan man lättare peka ut vem som är ”främling” och därmed potentiell förövare samt skydda grannarnas egendom mot

117 Jämför Mc Garrell et. al. 1997.

angrepp av en sådan förövare. Dessa kontrollformer används alltså i ett brottspreventivt syfte¹¹⁸.

I kommunerna finns det även social kontroll som förutom att fungera preventivt också kan avhålla den som redan begått ett brott från att begå en återfallsförbrytelse. Denna kontroll är en slags självkontroll inom individen. Som intervjupersonerna säger, förlitar man sig ibland på individens *samvete*. Intervjupersonerna förväntar sig att en kriminell individ drabbas av dåligt samvete och själv korrigerar sitt beteende genom att anmäla sig till polisen. Denna inre självkontroll har en del likheter med Reckless' (1961) term "inner containment". Denna inre kontroll förefaller dock inte, såsom Reckless' dito, att ligga i individens personlighet utan skapas snarare i individens relation till andra. För att använda Hirschis (1969) begreppsapparat gällande det sociala bandet kan man säga att man litar på den avvikande individens övertygelse (*belief*). Individen skall själv inse att det hon eller han gör strider mot majoritetens rättsuppfattning.

Kontrollen kan också fungera straffande. Jag avser här sättet att i kommunerna använda sig av så kallat skambeläggande (*shaming*) för att korrigera en individs normbrytande beteende (Braithwaite 1989). Detta skambeläggande korrigerar inte enbart ett kriminellt normbrytande beteende, utan tillämpas även på "laglydiga" handlingar som dock anses avvika från den rådande ordningen i kommunerna. Exempel på detta är då grannarna skrattande kommenterar det faktum att en av intervjupersonerna låser cykeln, något som är mycket ovanligt i kommunerna. Ofta används dock skambeläggande för att bestraffa individen för ett beteende som även i samhället i övrigt – utanför Åboland – kan anses vara normbrytande. I Åboland finns även drag av det slags återintegrerande skambeläggande som Braithwaite (ibid.) diskuterar, eftersom intervjupersonerna tenderar att stämpla en avvikande handling som negativ men däremot uppfatta förövaren positivt.

8.4 Diskretion

Den sociala kontrollen i Åboland kan kännetecknas som stark, men den tar ibland även mycket diskreta uttryck. Jag finner en strävan till konsensus – åtminstone på ytan – som enligt Asplund (1991) skulle känneteckna ett så kallat Gemeinschaftsamhälle. Man försöker undvika öppna konflikter och undviker att lägga sig i andra invånares liv.

Denna den sociala kontrollens "diskretion" kan med en annan term kännetecknas som återhållsamma responser (*moral minimalism*). Antropologen Baumgartner (1988) fann återhållsamma responser främst i de förortssamhällen med lösa sociala band som hon studerade. I min studie kan vissa sådana drag, typiska för denna slags

118 En effektiv brottsprevention sägs även kunna minska på graden av rädsla för brott (Shapland & Vagg 1988).

kontroll även skönjas i Åboland. Jag vill dock ännu en gång ta upp skillnaden mellan mitt sätt att använda begreppet ”moral minimalism” och Baumgartners sätt att använda begreppet – en skillnad som jag diskuterat mer utförligt i kapitel fyra. Jag menar att återhållsamma responser i Åboland uppstår som en nödtvungen följd av konflikter i ett samhälle där invånarna är *beroende* av varandra. Baumgartner däremot, som studerat förortens sociala ordning, utgår från att återhållsamma responser uppstår som en följd av konflikter i ett samhälle där invånarna är *oberoende* av varandra.

Ett exempel på återhållsamma responser i Åboland är att intervjupersonerna till exempel i stor omfattning är benägna att tolerera ett störande, eller avvikande, beteende. Om man inte vill tolerera ett avvikande kriminellt beteende utan anmäler detta till polismyndigheterna sker detta ofta anonymt. Ett annat exempel på återhållsamma responser är undvikande av konflikter, som nämndes ovan. I Åboland – och även annars i samhällen där denna slags diskreta sociala kontroll råder – innebär detta exempelvis att undvika sådana konfliktbenägna människor överhuvudtaget.

Om en konflikt uppstår, strävar intervjupersonerna ofta till att reda ut den på egen hand, utan att blanda in en tredje part. Denna slags konfliktlösning ser Baumgartner (ibid.) som ett exempel på återhållsamma responser – även om Baumgartners analys gäller *familjer* i samhällen med återhållsamma responser. Konflikter i Åboland löses oftast verbalt, genom att man pratar med den andra parten. Om den andra parten i en konflikt är ett barn eller ung minderårig kanske man väljer att försöka lösa konflikten genom att prata med barnets föräldrar. Invånarna i Åboland undviker i det längsta också att anmäla ett begånget brott till polisen. Man upplever att det är särdeles svårt att anmäla brott för det första då anmälaren känner förövaren, för det andra då förövaren känner igen anmälaren – vilket även det främjar en anonym brottsanmälan – och för det tredje då endast anmälaren och förövaren är involverade i brottet. En polisanmälan sker i regel endast om brottet definieras som grovt.

8.5 Gränsdragningar

Jag skall nu lämna den sociala kontrollens uttryck i de åtta kommunerna. Istället skall jag diskutera de gränser som markerar tryggheten i Åboland – ett tema som ofta dyker upp i samtalsintervjuerna. Tryggheten i Åboland konstrueras även genom att intervjupersonerna jämför förhållandena i de åboländska kommunerna med den ”farliga” världen utanför – och detta till Åbolands fördel. Gränserna konstrueras dels på det samhällseliga planet – mellan gruppen av invånare i kommunerna och världen utanför, dels på det individuella planet – man upplever att det finns en gräns mellan den ”goda” individen och de ”onda” handlingar hon utför.

Gränserna på det samhällseliga planet kan kännetecknas som såväl ”moraliska” som ”geografiska”. En studie som inspirerat mitt arbete till stor del är Elias och Scotsons verk *Etablerade och Outsiders* (1965/1999) och denna studie har även hjälpt mig att benämna och kategorisera några av de företeelser jag observerat i de åtta kommuner-

na. Mina samtalsintervjuer med invånarna, liksom Elias och Scotsons studie, kretsar ofta kring ämnet ”vi och de”. Denna dikotomisering dyker exempelvis upp då vi talar om strategier kring att låsa bilen – något orsborna sällan gör men sommargästerna desto oftare. Dikotomiseringen träder fram då vi diskuterar brottsrapporteringen i lokala massmedier – brotten äger rum ”där” hos ”dem” medan invånarna finns ”här”. Den underliggande tudelningen i ”vi” och ”de” kommer också till ytan då vi diskuterar de finskspråkiga invånarna i Dalsbruk, centrum i en av kommunerna, eller levernet i Åbo, den närmaste stora staden. Intervjupersonerna tenderar här att presentera livet i den egna hemkommunen som tryggt och fritt från kriminalitet och samtidigt belysa problemen och den höga kriminaliteten i Dalsbruk och Åbo. För att använda Elias och Scotsons termer (1965/1994, 103) skapar man gruppkarisma (*group charisma*) genom gruppvanära (*group disgrace*). Genom att upphöja de egna gruppmedlemmarnas status – gruppkarisma – degraderas medlemmar av andra närliggande grupper till en underordnad ställning – det som författarna kallar ”group disgrace” (ibid.). Denna ”moraliska” gränsdragning mellan ”oss” och ”dem” kan alltså ske mot världen utanför i och med att man tar avstånd till städer såsom Åbo men också mellan olika områden i den egna kommunen eller mot grannkommunen, såsom i fallet med Dalsbruk. Tendensen till moralisk gränsdragning i kommunerna kan även jämföras med Durkheims (1895/1991) tankar om avvikelsen eller avvikaren som skapare av normativ kohesion i den ”egna” gruppen genom att den ”egna” gruppen härigenom tar avstånd till avvikaren eller avvikelsen.

Tankarna går sökt till Durkheim (ibid.) även då man studerar vilken betydelse *skvaller* har för integration. För att informera de andra orsborna om när någon överskridit de moraliska gränserna använder man sig ofta av skvaller. Genom att på så sätt visa sitt missnöje med ett beteende man inte godkänner bekräftar man gruppens moraliska värderingar. Orsborna skapar därmed en slags kollektiv indignation med en påföljande kohesion inom gruppen av orsbor.

Samtalsintervjuerna handlar också om begreppet *främlingar*. Intervjupersonerna strävar efter att försöka identifiera en främling snarast möjligt genom olika strategier – exempelvis genom att hälsa på främlingen för att kanske höra om främlingen är svensk- eller finskspråkig, en sommargästande fastlandsbo eller eventuellt rentav stockholmare. Man kan också be någon av de informella kontrollagenterna om hjälp – såsom färjkarlen eller damerna i snabbköpets kassa – för att identifiera en person som till synes är främling. Inom litteraturen kategoriseras rädsla för brott bland annat som rädsla för främlingar (se exempelvis Garofalo 1994) och en av orsakerna till att man försöker identifiera en främling så snabbt kan därför vara att sålunda göra ”främlingen” mer ”bekant” och därmed ofarlig.

Simmel (1908/1950) menar att det finns drag av en främling i alla vi möter. Individer kan alltså befinna sig på en skala som rymmer allt från ”bekant” till ”halvbekant” och ”främling”. I Åboland är de renodlade ”bekanta” bland annat grannar medan ”halvbekanta” omfattar bland andra sommargäster men också exempelvis finskspråkiga invånare i Dalsbruk. Av dessa uppfattas de förstnämnda som ”goda” medan de sistnämnda upplevs som något av ett hot mot det trygga samhället. Till

gruppen ”främlingar” kategoriseras bland annat stadsbor, avvikare som agerar oförsägbart och romer.

För att dra en moralisk gräns mellan ”oss” och ”dem” är det också vanligt att invånarna använder sig av *stereotypier*. En negativ typifiering gör det lättare för individen att avfärda en eventuellt avvikande individ som tillhörande ”de andra” eller ”främlingarna”. Framför allt romer beskrivs negativt stereotyp i intervjupersonernas berättelser men också kringresande försäljare och liftare kategoriseras på detta sätt.

Geografin skapar också gränser mellan Åboland och världen utanför. Fyra av de åtta kommunerna är ensligt belägna och nås endast med färja, vilket föranleder att de har likheter med så kallade ”gated communities” (Low 2003). Färjkarlen agerar portvakt och kontrollerar dem som åker till och från kommunerna. Färjorna upprätthåller två slags portar – eller spärrar – till öarna. De hindrar eventuella brottslingar att lämna öarna men kan också hindra folk att komma ut till vissa av de små öarna då färjorna hit är avgiftsbelagda. Såsom i gated communities, upplever man också ofta att hotet eller farligheterna kommer utifrån. Bland annat polisens långa uttryckningstid upplevs som ett incitament för denna brottslighet utifrån – trots att det de facto förefaller som om de flesta brott jag hör om har begåtts av orsbor. Det intressanta i sammanhanget är dock, att det även sker en gränsdragning mot polisen, som man upplever att kommer ”utifrån”. Utanförskapet förefaller alltså vara en viktigare faktor än den normativa statusen i detta fall.

I orsbornas beskrivningar förefaller det också finnas en gräns mellan individens innersta, moraliska väsen och de handlingar individen utför. Ibland sägs det svaga köttets lustar inte kunna tyglas av den ”inre”, moraliska individen, vilket leder till att individen utför en avvikande handling, exempelvis ett brott. Invånarna anser följaktligen att avvikelse är något som sker *utanför* den ”egentliga” individen¹¹⁹. Det är framför allt om brottet begåtts av en fast bosatt invånare i någon av kommunerna som intervjupersonerna tenderar att stämpla den avvikande handlingen som ond men trots detta se avvikaren som god. Om den fast bosatta individen är påverkad av alkohol eller droger kan hon likaledes verka skrämmande ”utanpå” men invånarna förefaller anse att den alkohol- eller drogpåverkade individen är ”god” innerst inne.

Det verkar nästan finnas ett behov av att definiera de avvikande orsborna som ofarliga. Diskuteras kan, huruvida denna strävan att definiera avvikande orsbor som ofarliga – eller åtminstone icke-hotfulla – bekräftar rådande föreställningar om att det farliga kommer utifrån. Det förefaller ändå som om en avvikande orsbo i Åboland trots allt kan uppfattas som hotfull av intervjupersonerna. Detta sker då intervjupersonerna har negativ tidigare information om avvikaren samt upplever honom eller henne som oberäknelig. Då endast ett av dessa krav är uppfyllda, förefaller den avvikande orsbon inte upplevas som hotfull.

119 Lettinen berättar att invånarna i kommunen Gustavs norr om Åbo ansåg att orsbor som var arbetsförmögna på grund av alkoholproblem inte hade sig själva att skylla. Alkoholproblemen ansågs nämligen vara något som individen själv inte kunde kontrollera (Lettinen 2004, 128).

Litteratur

- Adler, Freda. 1983. *Nations Not Obsessed with Crime*. Littleton, Colorado: Fred B. Rothman & Co.
- Akers, Ronald. 1977. *Deviant Behavior: A Social Learning Approach*. Belmont, California: Wadsworth.
- Alasuutari, Pertti. 1994. *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Alvesson, Mats & Sköldbberg, Kaj. 1994. *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Kjell & Eklund, Erland. 1999. Tradition and innovation in coastal Finland: The transformation of the archipelago sea region. *Sociologia Ruralis* Vol. 39/3: 377-393.
- Aromaa, Kauko. 1990. Surveys of criminal victimization in Scandinavia. I: *Criminal Violence in Scandinavia*. Scandinavian Studies in Criminology Vol. 11. Red. Annika Snare. Oslo: Norwegian University Press; s. 76-88.
- Aromaa, Kauko & Ahven, Andri. 1995. *Victims of Crime in a Time of Change: Estonia 1993 and 1995*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 19. Helsinki: Hakapaino.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 2000. *Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 49. Helsinki: Hakapaino.
- Asikainen, Anna-Mari & Koskela, Hille. 1992. Naisen pelon maantiedettä eli metodologisia ajatuksia feministisen maantieteen näkökulmasta. *Alue ja ympäristö* 1992:1: 28-35.
- Asplund, Johan. 1987. *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Asplund, Johan. 1991. *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Baker, Carolyn D. 2002. Ethnomethodological analyses of interviews. I: *Handbook of Interview Research. Context and Method*. Red. Jaber F. Gubrium & James A. Holstein. California: Sage Publications; s. 777-795.
- Balvig, Flemming. 1988. *The Snow-White Image. The Hidden Reality of Crime in Switzerland*. Scandinavian Studies in Criminology Vol. 9. Oslo: Norwegian University Press.
- Balvig, Flemming. 1990a. Fear of crime in scandinavia – new reality, new theory? I: *Criminal Violence in Scandinavia*. Scandinavian Studies in Criminology Vol. 11. Red. Annika Snare. Oslo: Norwegian University Press; s. 89-127
- Balvig, Flemming. 1990b. *Mod et nyt kriminologisk samfundsbillede*. Köpenhamn: Jurist- og Ekonomiforbundets forlag.
- Barclay, Elaine; Donnermeyer Joseph E. & Jobs, Patrick C. 2004. The dark side of Gemeinschaft: Criminality within rural communities. *Crime Prevention and Community Safety: An International Journal* Vol. 6/3: 7-22.
- Baumgartner, M. P. 1988. *The Moral Order of a Suburb*. New York: Oxford University Press.
- Beck, Ulrich. 1992. *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage.
- Becker, Howard S. 1963. *Outsiders: Studies in Sociology of Deviance*. New York: Free Press.
- Becker, Howard S. 1998. *Tricks of the Trade. How to Think about Your Research while You're Doing it*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bergmann, Jörg R. 1993. *Discreet Indiscretions. The Social Organization of Gossip*. New York: Aldine de Gruyter.

- Bilsky, Wolfgang. 1993. Blanks and open questions in survey research on fear of crime. I: *Fear of Crime and Criminal Victimization*. Red. Wolfgang Bilsky, Christian Pfeiffer & Peter Wetzels. Stuttgart: Enke Verlag; s. 9-44.
- Black, Donald. 1993. *The Social Structure of Right and Wrong*. San Diego: Academic Press.
- Blumenstiel, Alexander D. 1973. The sociology of good times. I: *Phenomenological Sociology. Issues and Applications*. Red. George Psathas. New York: Wiley; s. 187-215.
- Braithwaite, John. 1989. *Crime, Shame and Reintegration*. New York: Cambridge University Press.
- Brooks Gardner, Carol. 2000. Safe conduct: Women, crime, and self in public places. I: *The Fear of Crime*. Red. Jason Ditton & Stephen Farrall. Aldershot: Dartmouth Publishing Company; s. 41-58.
- Bursik, Robert J. Jr. & Grasmick, Harold G. 1993. *Neighborhoods and Crime. The Dimensions of Effective Community Control*. New York: Lexington Books.
- Christie, Nils. 1996. *Crime Control as Industry. Towards GULAGS, Western Style*. London: Routledge.
- Clinard, Marshall. B. 1978. *Cities with Little Crime. The Case of Switzerland*. New York: Cambridge University Press.
- Cohen, Lawrence E. & Felson, Marcus. 1979. Social change and crime rate trends: a routine activity approach. *American Sociological Review* Vol. 44: 588-608.
- Cohen, Stanley. 1985. *Visions of Social Control*. Cambridge: Polity Press.
- Coleman, Ray; Sim Joe & Whyte, Dave. 2002. Power, politics and partnerships: the state of crime prevention on Merseyside. I: *Crime Control and Community. The New Politics of Public Safety*. Red: Gordon Hughes & Adam Edwards. Devon: Willan Publishing; s. 86-108.
- Conklin, John E. 1975. *The Impact of Crime*. New York: Macmillan Press.
- Covington J. & Taylor, R.B. 1991. Fear of crime in urban residential neighborhoods: Implications of between- and within-neighborhood sources for current models. *The Sociological Quarterly* Vol. 32: 231-249.
- Davis, Nanette & Anderson, Bo. 1983. *Social Control: The Production of Deviance in the Modern State*. New York: Irvington.
- Denzin, Norman K. 1978. *The Research Act. A Theoretical Introduction to Sociological Methods*. Toronto: McGraw-Hill Book Company.
- Douglas, Mary. 1986. *Risk Acceptability According to the Social Sciences*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Durkheim, Emile. 1893 (1968). *The Division of Labor in Society*. New York: Free Press.
- Durkheim, Emile. 1895 (1991). *Sociologins metodregler*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Edwards, Adam & Hughes, Gordon. 2002. Introduction: the community governance of crime control. I: *Crime Control and Community. The New Politics of Public Safety*. Red: Gordon Hughes & Adam Edwards. Devon: Willan Publishing; 1-19.
- Elias, Norbert & Scotson, John. 1965 (1994). *The Established and the Outsiders. A Sociological Enquiry into Community Problems*. Guildford: Sage Publications.
- Elias, Norbert & Scotson, John. 1965 (1999). *Etablerade och Outsiders. En sociologisk studie om grannskapsproblem*. Lund: Arkiv.
- Erikson, Kai T. 1966. *Wayward Puritans. A Study in the Sociology of Deviance*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Eve, Raymond & Cassani, Ursula. 1984. The etiology of juvenile delinquency: The United States and Switzerland compared. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice* Vol. 8/2: 163-174.
- Farrall, Stephen; Bannister, Jon; Ditton, Jason & Gilchrist, Elizabeth. 1997. Questioning the measurement of 'the fear of crime'. Findings from a major methodological study. *British Journal of Criminology* Vol. 37/4: 658-679.
- Fattah, Ezzat & Sacco, V.F. 1989. *Crime and Victimization of the Elderly*. New York: Springer Verlag.
- Fattah, Ezzat. 1993. Research on fear of crime. I: *Fear of Crime and Criminal Victimization*. Red. Wolfgang Bilsky, Christian Pfeiffer & Peter Wetzels. Stuttgart: Enke Verlag; s. 57-70.

- Ferraro, Kenneth F & La Grange, Randy. 2000. The Measurement of fear of crime. I: *The Fear of Crime*. Red. Jason Ditton & Stephen Farrall. Aldershot: Dartmouth Publishing Company; s. 70-101.
- Freudenberg, William R. 1986. The density of acquaintanceship: an overlooked variable in community research? *American Journal of Sociology* Vol. 92: 27-63.
- Franzén, Mats. 1997. *Våldet och staden. En kritisk granskning av svensk kriminologisk forskning*. Sociologisk forskning 4/97.
- Fukuyama, Frances. 1996. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. London: Penguin.
- Furedi, Frank. 1998. *Culture of Fear. Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. London: Cassell.
- Garland, David. 1996. The limits of the sovereign state: strategies of crime control in contemporary society. *British Journal of Criminology* Vol. 36/4: 445-471.
- Garofalo, James & Laub, John. 1978. The fear of crime: Broadening our perspective. *Victimology* Vol. 3: 242-253.
- Garofalo, James. 1981. The fear of crime: causes and consequences. *Journal of Criminal Law and Criminology* Vol. 72/2: 242-253.
- Garofalo, James. 1994. Victimization and the fear of crime. I: *Victimology*. Red. Paul Rock. Aldershot: Dartmouth Publishing Company; s. 80-97.
- Gates, L.B. & Rohe, William M. 1987. The measurement of fear of crime. *Urban Affairs Quarterly* Vol. 22: 425-453.
- Gaylord, Mark & Galliher, John, F. 1991. Riding the underground dragon: Crime control and public order on Hong Kong's transit railway. *British Journal of Criminology* Vol. 31: 15-25.
- Gellner, Ernest. 1989. Trust, cohesion and the social order. I: *Trust: Making and Breaking Co-operative Relations*. Red. Diego Gambetta. Oxford: Basil Blackwell; s. 142-157.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony. 1998. *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Glassner, Barry. 1999. *The Culture of Fear. Why Americans are Afraid of the Wrong Things*. New York: Basic Books.
- Gluckman, Max. 1963. Gossip and scandal. *Current Anthropology* Vol. 4: 307-316.
- Goodey, Jo. 1994. Fear of crime: What can children tell us? *International Review of Victimology* Vol. 3: 195-210.
- Gottfredson, M.R. & Hindelang, M.J. 1979. A study of the behavior of law. *American Sociologist Review* Vol. 44/1: 3-18.
- Gunnlaugsson, Helgi & Galliher, John F. 2000. *Wayward Icelanders. Punishment, Boundary Maintenance, and the Creation of Crime*. Madison, Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Gunnlaugsson, Helgi. 2003. *Criminal Victimization and Attitudes toward Crime in Iceland*. Conference paper, ESC Conference "Crime and Crime Control in an Integrating Europe" 27-30 August 2003.
- Hagan, John. 1987. *Modern Criminology. Crime, Criminal Behavior and its Control*. Toronto: McGraw-Hill Book Company.
- Hale, Chris. 1996. Fear of crime: A review of the literature. *International Review of Victimology* Vol. 4: 79-150.
- Hardin, Russell. 2001. Conceptions and explanations of trust. I: *Trust in Society*. Red. Karen S. Cook. New York: Russell Sage Foundation; s. 3-25.
- Heckert, Druann Maria. 1989. The relativity of positive deviance: The case of the French impressionists. *Deviant Behavior* Vol. 10: 131-144.
- Heiskanen, Markku. 1996. *Suomalaisten rikosriskit 1996. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia haastattelutuloksia*. Helsingfors: Hakapaino.
- Heiskanen, Markku & Aromaa, Kauko. 1997. *Suomalaisten turvallisuus 1997. Vuoden 1997 haastattelutuloksimuksen ennakkotietoja tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Tutkimustiedonantoja 35. Helsingfors: Hakapaino.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna. 1998. *Usko, toivo, harkkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta*. Oikeus 1998:12. Helsingfors: Hakapaino.

- Heiskanen, Markku. 2002. *Väkivalta, pelko ja turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen*. Statistikcentralens forskningsrapporter 236. Helsingfors: Hakapaino.
- Heiskanen Markku; Sirén, Reino & Aroma, Kauko. 2004. *Suomalaisten turvallisuus 2003. Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta ja pelosta*. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Tutkimustiedonantoja 58. Helsingfors: Hakapaino.
- Hindelang, Michael; Gottfredson, R. & Garofalo, James. 1978. *Victims of Personal Crime: An Empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge: Ballinger.
- Hirschi, Travis. 1969. *Causes of Delinquency*. Berkley: University of California Press.
- Hunter, A. & Baumer T.L. 1982. Street traffic, social integration, and fear of crime. *Sociological Inquiry* Vol. 52: 122-131.
- Inrikesministeriet – Sisäasiainministeriö. Poliisiosasto. 1999. *Poliisin Turvallisuusbarometri 1999*. Haastattelututkimuksen tuloksia.(stencil)
- Jacobsson, Katarina. 1998. *Social kontroll – en begränsad litteraturgenomgång*. Network for Research in Criminology and Deviant Behaviour at Lund University. Research Reports 1998:3.
- Jobes, Patrick C. 1999. Residential stability and crime in small rural agricultural and recreational towns. *Sociological Perspectives* Vol. 42/3: 499-525.
- Järvinen, Jan-Erik. 1999. Fisket och dess utveckling i Åboland. I: *Åboland i sikte*. Red. Anne Bergström och Anne Sjöström. Åbo: Upptäck museer i Åboland; s. 66-70.
- Karisto, Antti & Tuominen, Martti. 1993. *Kirjoituksia kaupunkipeloista*. Helsingfors stads faktacentrals undersökningar 1993:8. Helsingfors: Faktacentralen.
- Katz, Jack. 1987. What makes crime "news"? *Media, Culture and Society* Vol. 9: 47-75.
- Keane, Carl. 1998. Evaluating the influence of fear of crime as an environmental mobility restrictor on women's routine activities. *Environment & Behavior* Vol. 30/1: 60-75.
- Kemppi, Sari. 2003. *Fear of Crime and Violence in the Press*. Conference paper, ESC Conference "Crime and Crime Control in an Integrating Europe" 27-30 August 2003.
- Kennedy, Leslie W. & Krahn, Harvey. 1984. Rural-urban origin and fear of crime: The case for "rural baggage". *Rural Sociology* Vol. 49/2: 247-260.
- Keskinen, Vesa. 1998. *Palvelut puntarissa. Kaupunkipalvelututkimus Helsingissä 1983, 1989, 1993 ja 1997*. Helsingfors stads faktacentrals undersökningar 1998:3. Helsingfors: Faktacentralen.
- Killias, Martin. 1991. Vulnerability and fear of crime. I: *Victims and Criminal Justice. Victimological Research: Stocktaking and Prospects*. Red. Kaiser G.; Kury H. & Albrecht H-J. Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht. Freiburg: Max-Planck-Institut; s. 617-635.
- Killias, Martin & Clerici, Christian. 2000. Different measures of vulnerability in their relation to different dimensions of fear of crime. *British Journal of Criminology* Vol. 40: 417-450.
- Korander, Timo. 1994. *Suomalaisten turvallisuuden kokeminen ja subtautuminen poliisiin 1993*. Helsingfors: Inrikesministeriet.
- Kohler Riessman, Catherine. 2002. Analysis of personal narratives. I: *Handbook of Interview Research. Context and Method*. Red. Jaber F. Gubrium & James A. Holstein. California: Sage Publications; s. 695-710.
- Korander, Timo. 2000. Turvallisuus rikollisuuden ja sen pelon vastakohtana. I: *Inhimillinen turvallisuus*. Red. Pauli Niemelä & Riitta Lahikainen. Tampere: Vastapaino; s. 177-216.
- Koskela, Hille & Tuominen, Martti. 1995. Yökaupunki – pelon kaupunki? I: *Helsingin yö*. Red. Jaana Lähteenmaa & Laura Mäkela. Helsingfors: Helsingfors stads faktacentral; s. 66-89.
- Koskela, Hille. 1995. Sähköinen silmä on ystäväsi? Elektronisen valvonnan kaupunkimaantiedettä. *Yhteiskuntasuunnittelu* Vol. 33: 4-15.
- Koskela, Hille. 1997. "Bold walk and breakings": women's spatial confidence versus fear of violence. *Gender, Place and Culture* Vol. 4/3: 301-319.
- Koskela, Hille. 1999. *Fear, Control and Space. Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance*. Helsinki. Helsingin Yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja A 137. Helsingfors: Tummavuoren kirjapaino.
- Koskela, Hille. 2003. Pelon politiikka ja vaarojen huuma. *Oikeus* Vol. 3: 278-285.

- Krannich, Richard S.; Berry, Helen E. & Greider, Thomas. 1989. Fear of crime in rapidly changing rural communities: A longitudinal analysis. *Rural Sociology* Vol. 54/2: 195-212.
- La Grange, Randy L.; Ferraro, Kenneth & Supanic, Michael. 1992. Perceived risk and fear of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency* Vol. 29: 311-334.
- Lee, Gary R. 1982. Residential location and fear among the elderly. *Rural Sociology* Vol. 47/4: 655-669.
- Lettington, Eva. 2004. *Saaristolaisen kokemus omasta kulttuuristaan. Eläminen merestä ja meren kanssa.* Turun yliopiston julkaisuja. Sarja – Ser. C , osa – tom. 221. Scripta Lingua Fennica Edita. Turku: Gillot Oy.
- Lewis, D. A. & Salem, G. 1986. *Fear of Crime. Incivility and the Production of a Social Problem.* New Brunswick: Transaction Books.
- Lilly, J. Robert; Cullen, Francis T. & Ball, Richard A. 1995. *Criminological Theory. Context and Consequences.* Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Lindgren, Astrid. 1981. *Ronja rövardotter.* Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Listerborn, Carina. 2002. *Trygg stad. Diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik.* Göteborg: Chalmers Reproservice.
- Little, Jo & Austin, Patricia. 1996. Women and the rural idyll. *Journal of Rural Studies* Vol. 12/2: 101-111.
- Liska, A.E.; Sanchirico, A. & Reed, M.D. 1988. Fear of crime and constrained behavior: Specifying and estimating a reciprocal effects model. *Social Forces* Vol. 66/3: 827-837.
- Low, Setha. 2003. *Behind the Gates. Life, Security and the Pursuit of Happiness in Fortress America.* New York: Routledge.
- Lupton, Deborah. 1999. Crime control, citizenship and the state: lay understandings of crime, its causes and solutions. *Journal of Sociology* Vol. 35/3: 297-311.
- Mawby, R.I. & Walklate, S. 1994. *Critical Victimology. International Perspectives.* London: Sage Publications.
- Mc Garrell, Edmund F.; Giacomazzi, Andrew L & Thurman, Quint C. 1997. Neighborhood disorder, integration, and the fear of crime. *Justice Quarterly* Vol. 14/3: 479-497.
- Mc Kinney, John C. & Loomis, Charles P. 1963 (2002). The application of Gemeinschaft and Gesellschaft as related to other typologies. I: Tönnies, Ferdinand. 1897 (2002). *Community and Society.* New York: Dover Publications; s. 12-29.
- Mäenpää, Toivo. 1997. *Poliisin turvallisuustiedustelu Turun ja Porin läänissä 1996.* Turku: Turun ja Porin lääninhallituksen julkaisusarja 141/97.
- Nelken, David. 1994. Whom can you trust? The future of comparative criminology. I: *The Futures of Criminology.* Red. David Nelken. London: Sage; s. 220-243.
- Nerdrum, Monica. 1998. *Skärgårdskvinnor. Tradition, modernitet och diversitet.* Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Newman, Oscar. 1972. *Defensible Space: Crime Prevention through Urban Design.* New York: Mac Millan.
- Niemelä, Pauli. 1991. *Turvattomuus, sen syyt ja hallintakeinot eri ikävaiheissa.* Osa 1. Kuopion yliopiston sosiaalitieteiden laitos. Alkuperäistutkimukset 3/1991.
- Niemelä, Pauli. 2000. Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. I: *Inhimillinen turvallisuus.* Red. Pauli Niemelä & Riitta Lahikainen. Tampere: Vastapaino; s. 21-40.
- Niemi, Hannu. 1996. Rikollisuuden pelko. I: *Suomalaisten turvallisuus 1993. Haastattelututkimus rikosten ja tapaturmien kohteeksi joutumisesta sekä rikoksen pelosta.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 139. Helsinki: Tilastokeskus; s. 23-39.
- Nilsson, Bo. 2003. *Brottsoffer. Offerskapets innebörder och villkor i (o)säkerhetens kultur.* Umeå: Boréa bokförlag.
- Ojankoski, Teija. 1998. *Oikea pieni kaupunki. Maantieteen ja asukkaiden näkökulma suomalaiseen pikkukaupunkiin.* Turku: Turun Yliopiston julkaisuja.
- Pain, Rachel H. 1993. Women's fear of sexual violence: explaining the spatial paradox. I: *Crime and the Urban Environment.* Red. H. Jones. Aldershot: Avebury; s. 46-55.

- Pain, Rachel H. 1995. Elderly women and fear of violent crime: the least likely victims? A reconsideration of the extent and nature of risk. *British Journal of Criminology* Vol. 35/4: 584-598.
- Pain, Rachel H. 1997. Whither women's fear? Perceptions of sexual violence in public and private space. *International Review of Victimology* Vol. 4: 297-312.
- Potter, Jonathan. 1996. *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage Publications.
- Rask, Henry. 1998. Åboland – ny landskapsidentitet. I: *I Åbolands skärgård*. Red. Eva Ahl och Marika Lindström. Historicus r.f.s skriftserie vol. 13. Helsingfors: Limes ry:s offsettryckeri; s. 101-108.
- Reckless, Walter C. 1961. A new theory of delinquency and crime. *Federal Probation* Vol. 25: 42-46.
- Reiner, Robert; Livingstone, Sonia & Allen, Jessica. 2000. No more happy endings? The media and popular concern about crime since the Second World War. I: *Crime, Risk and Insecurity. Law and Order in Everyday Life and Political Discourse*. Red. Tim Hope & Richard Sparks. London: Routledge; s. 107-125
- Riger, S. & Gordon, M.T. 1981. The fear of rape: A study in social control. *Journal of Social Issues* Vol. 37/4: 71-92.
- Romer, Daniel; Hall Jamieson, Kathleen & Aday, Sean. 2003. Television news and the cultivation of fear of crime. *Journal of Communication*. March 2003: 88-104.
- Rountree Wilcox, Pamela & Land, Kenneth C. 1996. Perceived risk versus fear of crime: empirical evidence of conceptually distinct reactions in survey data. *Social Forces* Vol. 74/4: 1353-1377.
- Rountree Wilcox, Pamela. 1998. A re-examination of the fear-crime linkage. *Journal of Research in Crime and Delinquency* Vol. 35/3: 341-372.
- Rosengren, Karl-Erik & Arvidson, Peter. 1992. *Sociologisk metodik*. Falköping: Gummessons tryckeri.
- Ross, Catherine E. 1993. Fear of victimization and health. *Journal of Quantitative Criminology* Vol. 9/2: 159-175.
- Sacco, V.F. 1990. Gender, fear and victimization: A preliminary application of power-control theory. *Sociological Spectrum* Vol. 1: 485-506.
- Satow, Roberta. 1993. New Yorkers in the countryside. Status conflict and social change. *Journal of Contemporary Ethnography* Vol. 22/2: 227-248.
- Schwind, Hans-Dieter. 1991. Fear of crime in Germany. A report about three population surveys: 1975/1986/1989. I: *Victims and Criminal Justice. Victimological Research: Stocktaking and Prospects*. Red. Kaiser G.; Kury, H. & Albrecht, H-J. Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht. Freiburg: Max-Planck-Institut; s. 655-679.
- Seppänen, Susanna. 1991. *Rikoksen pelko*. Statistikcentralen. Rättsväsen 1991:2. Helsingfors: Hakapaino.
- Shapland, Joanna & Vagg, Jon. 1988. *Policing by the Public*. New York: Routledge.
- Shaw, Clifford, R. & Mc Kay, Henry D. 1942. *Juvenile Delinquency and Urban Areas. A Study of Rates of Delinquents in Relation to Differential Characteristics of Local Communities in American Cities*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sibley, David. 1995. *Geographies of Exclusion. Society and Difference in the West*. London: Routledge.
- Silverman, David. 1993. *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage.
- Silverman, David. 2001. *Interpreting Qualitative Data: Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. Second Edition. London: Sage.
- Simmel, Georg. 1903 (1981). Storstäderna och det andliga livet. I: *Hur är sambället möjligt? och andra essäer*. Red. Erik af Edholm. Göteborg: Korpen.
- Simmel, Georg. 1908 (1950). The Stranger. I: *The Sociology of George Simmel*. Red. K.H. Wolff. London: Free Press, Macmillan.
- Skogan, Wesley G. & Maxfield, Michael G. 1981. *Coping with Crime: Individual and Neighborhood Differences*. Beverly Hills, California: Sage.
- Skogan, Wesley G. 1984. Reporting crimes to the police: The status of world research. *Journal of Research in Crime and Delinquency* Vol. 21/2: 113-137.

- Skogan, Wesley G. 1993. The various meanings of fear. I: *Fear of Crime and Criminal Victimization*. Red. Wolfgang Bilsky; Christian Pfeiffer & Peter Wetzels. Stuttgart: Enke Verlag; s. 131-140.
- Skogan, Wesley G. 2000. The impact of victimization on fear. I: *The Fear of Crime*. Red. Jason Ditton & Stephen Farrall. Aldershot: Dartmouth Publishing Company; s. 129-148.
- Smith, L.N. & Hill, G.D. 1991. Victimization and fear of crime. *Criminal Justice and Behavior* Vol 18: 217-239.
- Smith, William R. & Torstensson, Marie. 1997. Fear of crime. Gender differences in risk perception and neutralizing fear of crime. Toward resolving the paradoxes. *British Journal of Criminology* Vol. 37/4: 608-634.
- Snell, Clete. 2001. *Neighborhood Structure, Crime, and Fear of Crime. Testing Bursik and Grasmick's Neighborhood Control Theory*. New York: LFB Scholarly Publishing.
- Sorokin, Pitirim A. 1950. *Altruistic Love. A Study of American "Good Neighbours" and Christian Saints*. Boston: The Beacon Press.
- Stanko, Elisabeth. 1985. *Intimate Intrusions: Women's Experience of Male Violence*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Stanko, Elisabeth. 1988. Fear of crime and the myth of the safe home: A feminist critique of criminology. I: *Feminist Perspectives on Wife Abuse*. Red. K. Yllo & M. Bograd. London: Sage; s. 75-88.
- Stanko, Elisabeth. 1990. *Everyday Violence: Women's and Men's Experience of Personal Danger*. London: Pandora.
- Stark, Rodney. 1996. Deviant places: A theory of the ecology of crime. I: *Readings in Contemporary Criminological Theory*. Red. Peter Cordella & Larry Siegal. Boston: Northeastern University Press; s. 128-142.
- Statistikcentralen. *Befolkningens struktur 1998*. Befolkning 1999: 5. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.
- Stattin, Jochum. 1990. *Från gasteramning till gatuväld. En etnologisk studie av svenska räddslor*. Helsingborg: Schmidts boktryckeri.
- Takala, Jukka-Pekka. 1998. *Moraalittunteet rikosten sovittelussa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 151. Helsinki: Hakapaino.
- Tashakkori, Abbas & Teddlie, Charles. 1998. *Mixed Methodology. Combining Qualitative and Quantitative Approaches*. Applied Social Research Methods Series, Vol. 46. London: Sage.
- Taub, R.P.; Taylor, D.G. & Dunham, J.D. 1984. *Paths of Neighborhood Change*. Chicago: University of Chicago Press.
- Taylor, R.B. & Hale, M. 1986. Testing alternative models of fear of crime. *Journal of Criminal Law and Criminology* Vol. 77: 151-189.
- Tiby, Eva. 1999. *Hatbrott? Homosexuella kvinnors och mäns berättelser om utsatthet för brott*. Avhandlingsserie Nr 1/1999. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Edsbruk: Akademistryck.
- Tuomi-Nikula, Outi. 1982. *Keskipohtolaisen kalastajan vuosi: Keski-Pohjanmaan suomenkielisen rannikon ammattimaisen kalastuksen ja hylkeenpyynnin muuttuminen 1800- ja 1900-luvulla*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Tuominen Martti. 1999. *Turvallinen Helsinki. Pahoimpitelyrikollisuus Helsingissä*. Tutkimuksia 1999:10. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Tönnies, Ferdinand. 1887 (2002). *Community and Society*. New York: Dover Publications Inc.
- Valentine, Gill. 1989. The geography of women's fear. *Area* Vol. 21/4: 385-390.
- van Dijk, J. 1991. More than a matter of security: trends in crime prevention in Europe. I: *Crime in Europe*. Red. Frances Heidensohn & Martin Farrell. London: Routledge; s. 27-42.
- Villa, Mariann. 1999. Bygda – sosial konstruktjon av ”trygt och godt”. *Sosiologi Idag* Vol. 29/4: 31-52.
- Virta, Sirpa. 1988. *Suomalaisten turvallisuusasenteista ja luottamuksesta poliisiin. Poliisiin kohdistuvat vaikutusodotukset -projektin esiraportti*. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuslaitos. Tutkimuksia 43.

- Virta, Sirpa. 1989. *Kuntatason yhteistoimintaosapuolten poliisiin kohdistuvat vaikutusodotukset*. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuslaitos. Tutkimuksia 102.
- Virta, Sirpa. 1990. *Poliisi yhteiskunnassamme. Toimintaan kohdistuvat odotukset ja sidosryhmäsuhteet*. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuslaitos. Tutkimuksia 107.
- Walklate, Sandra. 1998. Crime and community: fear or trust? *British Journal of Sociology* Vol. 49/4: 550-568.
- Walklate, Sandra. 2000. Brott och lokalsamhälle – rädsla eller tillit? I: *Det lokala våldet. Om rädsla, rasism och social kontroll*. Red. Ingrid Sahlin och Malin Åkerström. Stockholm: Liber; s. 238-256.
- Warr, Mark & Stafford, Mark. 1983. Fear of victimization. A look at the proximate causes. *Social Forces* Vol. 61: 1033-1043.
- Warr, Mark. 1987. Fear of victimization and sensitivity to risk. *Journal of Quantitative Criminology* Vol. 3: 29-46.
- Warren, Carol A.B. 2002. Qualitative interviewing. I: *Handbook of Interview Research. Context and Method*. Red. Jaber F. Gubrium & James A. Holstein. California: Sage Publications; s. 83-102.
- Weisheit, Ralph A. & Wells L. Edward. 1996. Rural crime and justice: Implications for theory and research. *Crime and Delinquency* Vol. 42/3: 379-398.
- Westlund, Olle. 2005. Brottsligheten i Schweiz är lika hög som i övriga Europa. *Apropå 1/ 2005*: 23.
- Wikström, Per-Olof H. 1991. *Urban Crime, Criminals and Victims. The Swedish Experience in an Anglo-American Comparative Perspective*. New York: Springer Verlag.
- Williams, Paul & Dickinson, Julie. 1993. Fear of crime: Read all about it? The relationship between newspaper crime reporting and fear of crime. *British Journal of Criminology* Vol. 33/1: 33-53.
- Williams Reid, Lesley; Timmons Roberts J. & Heather Monro Hilliard. 1998. Fear of crime and collective action: An analysis of coping strategies. *Sociological Inquiry* Vol. 68/3: 312-328.
- Wirth, Louis. 1938. Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology* Vol. 44.
- Young, Jock. 1999. *The Exclusive Society. Social Exclusion, Crime and Difference in Late Modernity*. London: Sage Publications.
- Zedner, Lucia. 1997. Victims. I: *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford. Oxford University Press; s. 577-612.
- Zedner, Lucia. 2000. The pursuit of security. I: *Crime, Risk and Insecurity. Law and Order in Everyday Life and Political Discourse*. Red. Tim Hope & Richard Sparks. London: Routledge; s. 200-214.
- Åkerström, Malin. 1998. The moral crusade on violence in Sweden. Moral panic, or material for small-talk indignation? I: *The New European Criminology. Crime and Social Order in Europe*. Red. Vincenzo Ruggiero; Nigel South & Ian Taylor. London, Routledge; s. 323-338.
- Åkerström, Malin. 1999. Hatbrott. *Lambda Nordica* Vol. 5: 4.

Internetkällor

- Babybjörns hemsida. [<http://www.babybjorn.com/index.asp?language=SE>]; 7.4. 2005.
- Finlands kommunförbund. Invånarantal kommunvis 31.12. 2004. [<http://www.kommunerna.net>]; 15.7. 2005.
- Folkpartiet hemsida [<http://www.folkpartiet.se>]; 5.4. 2005.
- Historia över Pargas kommun. [www.parainen.fi/swe/yleista/ylehistoriafin1.html]; 10.11.2001.
- Länsstyrelsen i Södra Finlands län – Länsförvaltningen 370 år. [www.laaminhallitus.fi]; 23.4.2004.
- Lönnrot in Kainuu. [<http://www.juminkeko.fi/lonnroten/>]; 6.4. 2004.
- Region Åboland r.f. [<http://www.turunmaanseutu.fi/index.php?id=56>]; 10.6. 2004.
- Rättspolitiska forskningsinstitutet. Rikollisuustilanne 2002. [www.om.fi/optula.20131.htm]; 2.12. 2003

- Statistikcentralen StatFin. Poliisin tietoon tulleet rikokset 1999. [<http://statfin.stat.fi>]; 6.7. 2004.
- Statistiska centralbyrån. 2004. Offer för våld och egendomsbrott 1978-2002. [http://www.scb.se/statistik/LE/LE0101/1978I02/LE0101_1978I02_BR_LE104SA0401.pdf]; 4.4. 2005.
- Socialdemokraternas hemsida [<http://www.sap.se/>]; 5.4. 2005.
- van Kesteren, J.N., Mayhew, P. & Nieuwbeerta, P. 2000. Criminal Victimization in Seventeen Industrialised Countries: Key-findings from the 2000 international Crime Victims Survey. the Hague, Ministry of Justice, WODC. Onderzoek en beleid, nr. 187. [http://www.minjust.nl:8080/b_organ/wodc/publications/11-icvs-h5.pdf]; 4.4. 2005.
- Vårt Göteborg 2003-04-17. Singoalla Millon, en zigenerska. [http://www.vartgoteborg.nu/prod/sk/vargotnu.nsf/1/special,singoalla_millon_en_zigenerska]; 4.12. 2003.

Summary

Introduction

This study started out as a study on fear of crime in the Åboland area. However, the inhabitants in the area turned out to experience a high degree of feelings of safety, combined with a low degree of fear of crime. One of the reasons for this may have been the low degree of victimisation in the area, but a low degree of victimisation does not always result in a low degree of fear of crime¹²⁰. Because of the high degree of feelings of safety, I decided to change my focus considerably. Instead of studying the fear of crime in the eight municipalities in Åboland, this study now examines the mechanisms that help create feelings of safety in the area.

Theories and methodologies

In 1999, I was asked to carry out a survey (*Gallupundersökning om trygghet*), designed by The Police College of Finland, in eight municipalities in Åboland, which lie in the Swedish-speaking South-Western archipelago of Finland. Based on a sample created by the Finnish *Väestörekisterikeskus* (Population Register Centre), the survey was sent in the spring of 1999 to 1,696 inhabitants aged 15-75 living in the municipalities of Dragsfjärd, Houtskär, Iniö, Kimito, Korpo, Nagu, Pargas and Västernfjärd. Of these municipalities, Dragsfjärd, Houtskär, Iniö, Korpo and Nagu lie in the outer archipelago, while Pargas, Västernfjärd and Kimito lie in the inner archipelago (Nerdrum 1998). The number of inhabitants in total in the area is approximately 23,000. Although the industries in the eight municipalities differ somewhat, the main industries are farming and fishing (Nerdrum 1998). Tourism has increasingly become an important industry. The degree of growth of population and urbanisation in the municipalities is mostly dependent on their proximity to the mainland: the smallest and most distantly situated of the municipalities is rural Iniö, with only 242 inhabitants, while the biggest, and most centrally situated, municipality is the semi-urban Pargas,

120 See the so-called fear paradox – the high level of fear of crime among women and the elderly despite their low degree of victimisation (Wilcox Rountree 1998, Pain 1997, Smith & Torstensson 1997, Hale 1996).

which has 12,000 inhabitants. The other six municipalities are rural – Kimito is the largest of these with 3,237 inhabitants.

The results of this quantitative survey show that the inhabitants in the municipalities feel safe and are not afraid of crime. I studied the reasons for this in further qualitative interviews with eleven inhabitants aged 20-70 years. My research method resembles data triangulation: by using survey data and interview data as ‘bearings’, the resulting ‘position’ shows how reality *can* be seen. I have thus studied fear of crime and feelings of safety by using both qualitative and quantitative methods, while earlier studies have been criticised for their predominantly quantitative approach.

Small societies, especially rural ones, have been characterised as safe dwellings (Villa 1999). On a symbolic level, the countryside represents nationalistic and nostalgic ideals about “the good life in the countryside”. Norwegian studies (ibid.) have shown that the experienced benefits of living in the countryside are closely connected to a low level of criminality, good conditions for children to grow up in, an attractive landscape, a high quality of life and, also, a peaceful neighbourhood including close relationships between the inhabitants.

Areas “not obsessed with crime”

I will now position my study in relation to studies about areas that are “not obsessed with crime” (see Adler 1983). In my study, I discuss countries “not obsessed with crime”, such as Iceland and Switzerland, as presented in the studies by Adler (1983), Clinard (1978), Balvig (1988) and Gunnlaugsson & Galliher (2000). These countries tend to have low levels of fear of crime and also of criminality. I have also discussed Helsinki, the Finnish capital, which is mostly considered to be a safe city by its inhabitants and which, from an international perspective, has a low level of criminality (Koskela 1999; Tuominen 1999). Finally, I have discussed Walklate’s study (1998) of “Oldtown”, a part of Manchester that has a high level of criminality but is still considered safe by its inhabitants.

The most interesting question, however, is why these areas are seen as safe by their inhabitants. Contributing factors are that these areas share a strong degree of informal social control, widespread unofficial neighbourhood watch schemes, and also a strict distinction between ‘us’ and ‘them’, where dangers such as drugs are regarded as representations of ‘them’ and coming from the world outside. Many of the features that characterize these areas that are “not obsessed with crime”, also exist in the municipalities I have studied, such as the inhabitants’ reluctance to report a crime to the police, their habit of not locking their front doors and their feeling of safety in a familiar cultural environment (see also Koskela 1999).

Social control

The emphasis on social control in this study originates in an analytical abduction – a combination of analytical induction and deduction. My attention has been drawn to the concept “social control” in both the theoretical and empirical phases of this

study. In the study, I have used induction, that is, I have proceeded from individual empirical cases and found a connection between these and a rule – theory – that explains this connection. I have also used deduction, that is, taking theories from the literature – such as the theory that informal social control can increase feelings of safety in an area (Balvig 1988; Walklate 1998) – and applying them on the empirical material.

Åboland is characterised by strong social control, which is manifest in distinctive ways. I present the results of several studies that have emphasized the influence of context on social control. Tönnies' study about *Gemeinschaft* and *Gesellschaft* (1887/2002) provides the theoretical backbone of my study, as does Elias and Scotson's study *Established and Outsiders* (1965/1999), which examines the power struggle between newly arrived workers and old, established families in a British working-class district. Baumgartner's study on social control in the suburb (1988) has facilitated my comprehension of the expressions of social control that are characteristic to Åboland and I apply some of her concepts to the data, such as the problem solving mechanisms *avoidance* and *tolerance*. Social control in Åboland can also be explained with the help of criminological control theories, according to which criminality is suppressed by inner and outer containment (Reckless 1961) and also by the social bond (Hirschi 1969). Criminal acts in the municipalities are also corrected by using shaming and re-integrative shaming (Braithwaite 1989).

Fear of crime

There are three ways of looking at fear of crime in rural areas. First, the rate of crime in urban areas is higher than in rural areas (Kennedy & Krahn 1984, 247-248). Nevertheless, some researchers have arrived at the slightly contradictory conclusion that the rates of fear of crime are the same in rural and urban areas. This might be explained with the fact that although urban dwellers have higher levels of fear, rural residents rate their chances of being victimised higher than city residents do.

Second, cities are characterised by a lessening of trust, a breakdown of community support and a greater chance of having to interact with 'strangers'. Fear of crime is often explained as fear of the stranger, and since there are more strangers in larger cities, the size of the city and fear of crime may be positively related (Wikström 1991, 238). The increased population density and heterogeneity of urban life leads to isolation, loneliness and anti-social behaviour (Hale 1996, 113). Third, research has also suggested that increased fear of crime occurs in communities, which experience rapid growth or change (Krannich et. al. 1989). These areas can be rural or urban.

The concept "fear of crime" can thus be explained in several ways. However, most definitions of fear of crime include a dichotomisation of fear into risk and concern. In this study, I also discuss various definitions of fear of crime and strategies for coping with fear of crime.

Safety in the Åboland area

I will now turn to feelings of safety in the eight municipalities in Åboland. When asked whether they are concerned about being the victims of certain crimes (i.e. car theft, burglary, damage to personal property, robbery, violence or rape), approximately 90 percent of the inhabitants in these municipalities said that they do not worry at all or are only slightly worried about being victimised.

I begin this chapter by presenting the data from the quantitative survey, which show that the respondents are mostly worried about crimes against property, with the exception of being concerned about the possibility of a traffic accident caused by a drunk driver. One reason for this might have been a campaign against drink driving that was carried out shortly before this study was conducted, which may have had such unforeseen consequences. The difference between the degree of fear of crime in Åboland in 1999 and in Finland in 1993 is remarkable. The inhabitants in Åboland seem to exhibit a noticeably lesser degree of fear than Finns in general (Table A).

Table A *Respondents not at all/ a bit worried about victimisation of themselves or a member of the respondent's household. Percentage share*¹²¹.

Crime category	Car theft	Burglary	Damage to personal property	Robbery	Violence	Rape
Åboland	93	90	87	95	94	97
N	593	609	590	586	582	560
Finland ¹²²	39	53	40	61	55	71
N	1060	1161	1159	1157	1163	1120

The question “How safe do you feel...” is probably the most frequently asked question when measuring fear of crime. This question was also used in the quantitative survey I administered. It is obvious that the inhabitants of Åboland feel very safe walking alone late at night both in their neighbourhood and in more central areas (Table B).

¹²¹ The percentage shares for Finland have been rounded off in order to facilitate the comparison with the percentage shares of Åboland.

¹²² Korander 1994, 27.

Table B “How safe do you feel walking alone late on Friday and Saturday evenings?” Percentage share.

Feelings of safety	In the respondent's neighbourhood		In the centre of the respondent's village or town	
	Women	Men	Women	Men
Safe, fairly safe	94	98	80	91
Unsafe, is afraid of going out	5	1	14	7
Doesn't go out because of other reasons	1	1	6	2
Total	100	100	100	100
N	360	314	353	307

Examining feelings of safety by gender, men seem to experience a slightly higher degree of safety than women. The difference between men and women is bigger in relation to walking alone in central areas. The most notable finding here is that the proportion of persons feeling safe is noticeably higher in Åboland than in Finland in general. In 1996, 18 per cent of Finns felt unsafe walking alone in their neighbourhood late at night (Aromaa & Heiskanen 2000, 14). In 2000, 29 per cent of the women and 6 per cent of the men felt unsafe walking alone in their neighbourhood late at night.

The ferries

Interviews with inhabitants in the area show that there are several reasons for the low level of fear of crime. Four of the municipalities are connected to the mainland by ferry, the rest of the municipalities have good transport links to the mainland by bridge. This makes the ferries – or the ferry drivers – important agents of control and information. The ferries and the bridges also create visible borderlines between Åboland and the world outside. Åboland can thus be seen as a ‘natural’ gated community with the ferries and bridges keeping out ‘dangerous’ elements.

A gated community is (Low 2003, 12):

A residential development surrounded by walls, fences, or earth banks covered with bushes and shrubs, with a secured entrance. In some cases, protection is provided by inaccessible land such as nature reserve and, in a few cases, by a guarded bridge.

The similarity between a gated community and Åboland lies primarily in Åboland's partial isolation from the outer world caused by the dependence on ferries. Furthermore, as the gatekeeper, the ferry driver has a similar function to the security officers that guard gated communities.

The ferries, which run between the islands in the Åboland area, are also an important source of informal social control. The respondents state that the ferries increase their feeling of safety in two ways: First, by acting as a kind of roadblock, and second, by acting as a source of information. The ferries function as a roadblock in that the inhabitants can call and ask the ferry driver not to leave the island if it is suspected that a potential offender is on board. The ferry drivers also often notice unfamiliar cars and write down their registration numbers.

Often, the purpose of gated communities is to effectively keep out those individuals who are seen as a threat (Low 2003). The ferries in Åboland can also keep out 'others', though this is a hidden function, not an obvious one. The most interesting similarity between a gated community and the municipalities in Åboland that can only be reached by ferry is that dangers are always considered to come from the outside world.

In addition to acting as a gatekeeper, as mentioned above, the ferry driver also acts as an important information source. The ferry driver can for example inform the inhabitants that the police are on their way to the islands and thus warn potential drunk drivers. The ferry does not work solely as protection against crime but also has a function in protecting social solidarity. Every possible threat against the social order that comes from the world outside – be it in the form of a criminal or a policeman – is thus stopped by the ferry driver.

Trust

In Gemeinschaft societies such as Åboland, there is a considerable amount of trust between the inhabitants (Nelken 1994). This personal trust between inhabitants takes various forms: It is common practice to keep front doors unlocked or, if they are locked, to keep the key beside the door or under the doormat. Also, it is common to trust neighbours or friends to provide help for example in dangerous or threatening situations. However, the level of impersonal trust in the municipalities is low: The inhabitants do not always trust official agents, such as the police, to provide help in case of an emergency.

Formal and informal social control

Social control is strong in the Åboland area. Strangers are easy to identify – which seems to be typical for small societies with tight social bonds (Skogan & Maxfield 1981). But social control in the area is also manifested in other ways. The respondents are very likely to share information with their neighbours, and information spreads fast.

In Åboland, informal social control is not only practised through gossiping, but also through the activities of informal social control agents. If an inhabitant needs to know something about another person or an event, he or she can ask the ferry driver, as mentioned before, or one of the ladies working in the local super market. These two groups of people are important agents of informal social control.

Neighbourhood watches offer another category of informal social control. There seems to be a silent agreement over guarding a neighbour's house when the occupant is away from home. This surveillance often takes place while the inhabitants water their neighbour's flowers, fetch the neighbour's mail from the mail box or tend the fire in a neighbour's iron stove.

The “Dangers”

There are several factors that increase the feeling of safety in the Åboland area, some of which I have discussed above. I have mentioned the ferries that create a 'natural' gated community, informal social control such as gossip and neighbourhood watch, and the high level of trust. However, there are also dangers in the area – dangers that increase the level of fear of crime. These dangers are drugs, drunk drivers and darkness, as well as earlier victimisation and weakness.

Drugs

There are some phenomena that are seen as real threats in the area. One such threat or danger is posed by drugs, which, according to the inhabitants, is a growing problem. Even though drugs are seen as a real danger, there are only a few who have encountered drugs or drug users. According to the interviewees, most drug-users are from elsewhere. One of the reasons why drug-users are seen as dangerous is that they are considered to be unpredictable and unreliable. One interviewee keeps away from some areas with “dark corners” where gangs of youth tend to congregate. According to the interviewee, these gangs could be using drugs.

Drink driving

Another danger that concerns and upsets the inhabitants in Åboland, is drink driving. One third of the survey respondents are concerned over being the victim of a car accident caused by a drunk driver. As opposed to the more diffuse threat of drugs, drink driving is seen as a concrete threat, because several of the interviewees know people that drive under the influence of alcohol. Many have also seen cars that have veered off the road as a result of drink driving. Research also confirms that in Finland, drink driving is more common in the countryside than in the cities (Tuominen 1999, 69). Drunk drivers comprise both outsiders and people from the Åboland municipalities. One of the interviewees says that many people drive under the influence of alcohol but only a few of them get caught. This is because the police very seldom patrol in the municipality where she lives.

Why does drink driving exist in the area? According to the respondents, there are at least three interconnected reasons. First, the distances are long – sometimes people have to travel 30 or 40 kilometres to get home from the bar. Second, buses do not run that often and taxi fares are considered expensive, and third, most people own a

car. In addition, the police seldom patrol in the municipalities, which decreases the probability of getting caught while driving under the influence of alcohol.

Crimes and criminals

The number of crimes that are reported to the police is fairly low in Åboland but this cannot necessarily be taken to mean that the actual crime rate is low. According to the interviewees, it is often considered difficult to report a crime to the police. Even serious crimes are not necessarily reported: the interviewees indicated that these crimes can be sorted out by the inhabitants themselves. It is therefore probable that not all crimes are reported to the police, thus indicating a number of unrecorded cases¹²³.

According to the interviewees, the main types of crime in the area can be categorized as property crimes. International studies also show that it is more common to become a victim of property crimes than of violent crimes (Smith & Hill 1991).

The offenders can be either local or outsiders. Most local offenders are seen as non-dangerous, often because their crime is considered to be an unintentional result of inebriation rather than truly 'intentional' offending. However, there are also some offenders that I have called 'threatening established' whose behaviour is unpredictable and about whom the inhabitants have negative prior information¹²⁴. If the inhabitants' prior knowledge of the offender is positive or the offender's behaviour is considered predictable, the offender is not seen as a 'threatening established'.

Victimisation

Criminals, drunk drivers and drugs can be characterized as external factors that influence an individual's fear and worry. But a person can also experience fear of crime because he or she has been victimised or because she or he is feeling weak. These reasons for an increased level of fear of crime are to be found in the individual, not in the surrounding world. One of the interviewees, a woman in her early seventies, is clearly afraid of being victimised. This could partly be explained by the fact that she is elderly, and that she thinks she has become physically weaker. She says that she was never afraid when she was young, but that she has started worrying when getting older.

The survey shows, however, that only a few of the respondents have been victimised. The most common reason to victimisation is bicycle theft, which has happened to 11 per cent of the respondents. The second and third most common crimes are damage to motor vehicle and damage to personal property, which have happened to 7 and 6 per cent of the respondents respectively.

123 The crime level in the area is relatively low – in 1999, 1272 crimes, of which 702 were property crimes, were reported to the police in the Åboland area (Statistikcentralen StatFin).

124 I am here paraphrasing Elias and Scotson's concepts *Established* and *Outsiders* (1965/1999).

A discussion about safety and fear of crime

Instead of becoming one of many studies on fear of crime, this study has become a study on what a safe society can look like and how safety is constructed in such a society. My study examines safety and fear of crime in Åboland, but also crime and criminals in the area, and the distinctive social control that characterises the eight municipalities.

This study continues two strands of research on feelings of safety – the first about criminality and fear of crime in societies that are considered safe by their inhabitants (see Clinard 1978; Adler 1983; Balvig 1988; Gunnlaugsson & Galliher 2000; Walklate 2000), and the second about safety and lack of fear of crime in Finnish societies (see Koskela 1997; Tuominen 1999).

The “Puzzle Picture”

In this study, I have used a so-called “puzzle picture”, a concept also used by the Swedish social psychologist Johan Asplund (1991). I have sketched two puzzle pictures: First, I discuss seven elements that can increase fear of crime, which have been examined in several studies (for a review, see Hale 1996) and use them as one figure in the puzzle picture in order to make the other figure – the one on safety – visible. These seven elements are: degree of urbanisation, environmental design, integration, trust, vulnerability, victimisation and mass media. Second, I apply Tönnies’ *Gemeinschaft* and *Gesellschaft* as a puzzle picture. Åboland can be described as a *Gemeinschaft*-community but it also shows some *Gesellschaft*-features.

Gesellschaft in Gemeinschaft

In the following, I identify the ‘exceptions’ – *Gesellschaft* in the *Gemeinschaft*-society Åboland. In my study, I present Åboland as a *Gemeinschaft* society. Nevertheless, the inhabitants talk about risks, a common phenomenon found in studies on late modern *Gesellschaft*-societies. Late modern *Gesellschaft*-communities are characterised by a perception that society presents a number of risks and also by an endeavour to master these risks (Giddens 1991; Beck 1992; Young 1999; Nilsson 2003)¹²⁵. In Åboland, especially drugs are seen as a great risk. The interviewees all believe that drugs are common in the area, but only a few have seen drugs or know drug-users. In late modern or post-modern societies, ‘deviants’ – such as drug-users – are difficult to identify.

125 Tönnies’s book about *Gemeinschaft* and *Gesellschaft* describes the transition from a pre-modern to a modern society (Asplund 1991). According to Asplund (ibid.), Tönnies’s work stands at the cusp of two eras, the modern era and the postmodern era (Asplund 1991). In my study, though, I have defined the contemporary society as a late modern society, as I situate societies in a continuum from pre-modern through modern to late modern and postmodern. In this continuum, *Gemeinschaft* is situated near the pre-modern/modern end and *Gesellschaft* near the late modern/ post-modern end.

In order to master the risks in the late modern *Gesellschaft* society, the inhabitants find it necessary to guard themselves against these risks (Nilsson 2003). This is recurrent in Åboland and is reflected in the various strategies the interviewees use to diminish the risk of victimization. These strategies range from the locking of front doors to singing aloud while walking outdoors alone late at night. In the central parts of the municipalities, video surveillance, alarms and security locks are also used. Another aspect, typical for late modern *Gesellschaft* societies, is that unknown persons are considered dangerous – a phenomenon which can also be found in Åboland.

Strong social control

The strong social control that can be found in the municipalities in Åboland increases the inhabitants' feeling of safety in two ways: directly and indirectly. Directly, informal social control in the area increases integration, which in turn diminishes fear of crime¹²⁶. Indirectly, social control seems to both prevent crime and serve as punishment. This indirect form of social control – punishment – is operated through shaming (Braithwaite 1989), not only of criminal acts, but also of law-abiding acts that deviate from the moral order in the municipalities. One such act is to lock one's bicycle, which is very uncommon in the area. This act is often met with shaming laughter from other inhabitants.

Social control has also some very distinct features, which are in part similar to the moral minimalism described by Baumgartner (1988). The two acts of moral minimalism that I have found in Åboland are: tolerating deviant behaviour and avoiding deviant individuals. However, according to Baumgartner, who has studied the moral order of the suburb, acts of moral minimalism are a consequence of conflicts in a society where the inhabitants are independent of each other. In my study of a rural society, I see acts of moral minimalism as a consequence of conflicts in a society where the inhabitants are dependent on each other.

Boundaries

A theme that consistently reappears in the interviews is that of the boundaries that define safety in Åboland. Feelings of safety are constructed as the interviewees favourably compare Åboland with the 'dangerous' world outside. The boundaries are constructed both on the societal level – when comparing the 'moral' characteristics of inhabitants in the municipalities and the world outside – and on the individual level where there seems to be a difference between the 'good' individual and the 'bad' acts he or she commits. The tendency to draw moral boundaries has parallels to Durkheim's (1895/1991) discussion of the deviant or deviance creating normative cohesion in the 'in-group' as the in-group then distances itself from the deviant or to deviance. In addition to moral boundaries, there are also geographical boundaries on the societal level – one example is the boundary created by the ferries and bridges that shut out individuals defined as 'others'.

126 See Mc Garrell et. al. (1997).

The interviewees also discussed the issue of 'strangers'. In some studies, fear of crime is defined as fear of strangers (see Garofalo 1994). The inhabitants in Åboland try rapidly to identify a stranger through various techniques, perhaps thus making the 'stranger' more 'known' and consequently less dangerous. According to Simmel (1908/1950), there is a stranger in everyone we meet. Individuals can be seen as situated on a scale that goes from 'acquaintance' to 'semi-acquaintance' and 'stranger' (ibid.). In Åboland, the interviewees characterise their neighbours as 'acquaintances', while summer guests are seen as 'semi-acquaintances', and town-dwellers, 'unpredictable deviants' and the Romani are categorised as 'strangers'. In order to draw moral boundaries between 'us' and 'them', the interviewees also use stereotypes in their descriptions. By applying a negative stereotype to a potentially deviant individual, the inhabitants facilitate a dismissing of the individual as 'other'.

Bilagor

- Bilaga 1. Gallupundersökning om trygghet
- Bilaga 2. Brev till respondenterna den 29.3.1999
- Bilaga 3. Påminnelsebrev till respondenterna den 3.5.1999
- Bilaga 4. Teman under samtalsintervjuerna
- Bilaga 5. Tabell 12-17

Bilaga 1. Gallupundersökning om trygghet

GALLUPUNDERSÖKNING OM TRYGGHET

Bakgrundsinformation (punkterna 1-8)

1. **Kön** () Kvinna
() Man
2. **Hemförhållanden** () Bor i familj (även ensamförsörjare, som har hemmaboende barn)
() Bor i parförhållande utan hemmaboende barn
() Bor ensam
() Bor hos föräldrarna
3. **Ålder** _____ år
4. **Utbildning** () Grundskola eller folkskola
() Student
() Yrkeskole- eller institutexamen
() Högskole- eller universitetsexamen
5. **Namnge Ditt bostadsområde?** (stadsdel, by, tätort) _____
- 5a. **Postnummer?** _____
6. **Boendeform?** Höghus () Radhus () Par- eller egnahemshus ()
7. **Hur länge har Du bott i Ditt nuvarande bostadsområde?** _____ år _____ mån
8. **Bostaden finns i** () Tätort () Glesbygd
9. **Har något av följande brott drabbat Dig eller någon annan i Ditt hushåll en eller flera gånger under de senaste 12 månaderna?** (kryssa för rätt alternativ)

	En gång	Flera gånger	Inom mitt eget bostadsområde
A. Motorfordon har stulits	()	()	()
B. Skadegörelse på/ ngt har stulits ur motorfordon	()	()	()
C. Stöld genom inbrott i hemmet	()	()	()
D. Stöld genom inbrott i sommarstugan	()	()	()
E. Cykeln har stulits	()	()	()
F. Annan personlig egendom har stulits	()	()	()
G. Personlig egendom har utsatts för skadegörelse	()	()	()
H. Blivit bestulen genom våldshandling, m.a.o rån eller rån-försök	()	()	()
I. Hotats med våld	()	()	()
J. Råkat ut för våldshandling	()	()	()
K. Våldtäkt eller annat sexualbrott	()	()	()
L. Trafikolycka som förorsakats av rattfyllerist	()	()	()
M. Annat, vad? _____	()	()	()

10. Hur tryggt tycker Du det är att promenera ensam på följande platser?

	Tryggt	Ganska tryggt	Otryggt	Jag vågar inte gå ut ensam	Jag går inte ut av andra orsaker
A. Sent om fredags- och lördagskvällarna i Ditt bostadsområde	()	()	()	()	()
B. Sent om fredags- och lördagskvällarna i centrum av Din boningsort	()	()	()	()	()

11. Hur orolig är Du över, att Du eller någon annan i Ditt hushåll inom de 12 följande månaderna skulle kunna utsättas för följande brott (händelser) i Din hemkommun under normala levnadsförhållanden:

1=inte alls orolig, 2=en aning orolig, 3=ganska orolig, 4=mycket orolig

	inte alls orolig	1	2	3	4	mycket orolig
A. Ditt motorfordon blir stulet.....		1	2	3	4	
B. Ditt motorfordon utsätts för skadegörelse.....		1	2	3	4	
C. Inbrott i Ditt hem.....		1	2	3	4	
D. Inbrott i Din sommarstuga.....		1	2	3	4	
E. Din cykel blir stulen.....		1	2	3	4	
F. Annan personlig egendom tillhörande Dig blir stulen....		1	2	3	4	
G. Din personliga egendom utsätts för skadegörelse.....		1	2	3	4	
H. Du blir offer för ett våldsamt rån.....		1	2	3	4	
I. Du hotas med våld.....		1	2	3	4	
J. Du blir utsatt för en våldshandling (t.ex. misshandel).....		1	2	3	4	
K. Du blir offer för våldtäkt eller annat sexualbrott.....		1	2	3	4	
L. Du råkar ut för en trafikolycka som förorsakats av en rattfyllerist.....		1	2	3	4	
M. Du blir offer för något annat brott, vilket? _____		1	2	3	4	

12. Har Du vidtagit några åtgärder för att undvika att bli utsatt för brott hemma eller då Du rör Dig utanför hemmet?

- A. Jag använder i allmänhet säkerhetskedja på ytterdörren till min bostad.....()
- B. Jag sätter i allmänhet dörren i baklås då jag lämnar min bostad.....()
- C. Jag använder i allmänhet också säkerhetslåset på min dörr.....()
- D. Jag ber mina grannar att hålla ett öga på mitt hem, om jag är borta mera än ett par dagar.....()
- E. Min egendom är stöldmärkt.....()
- F. Min egendom är försäkrad i fall av brott.....()
- G. Jag har vapen hemma.....()
- H. Jag använder tjuvlarm i min bil.....()
- I. Jag använder inbrottslarm i min bostad.....()
- J. Jag har gått självförsvarskurs.....()
- K. Jag har hunden med mej då jag rör mej ute sent.....()
- L. Jag bär med mej självförsvars- eller skrämselfredskap utanför tjänsten.....()

- M. Jag iakttar omgivningen där jag rör mej för att på så sätt undvika att utsättas för något brottsligt ()
- N. På min hemort finns det områden eller platser, där jag inte vill röra mej (ensam) vissa tider (t.ex. på kvällar eller nätter) därför att det förekommer brottslighet och oroligheter där ()

Nämn område eller plats samt tidpunkt:

- O. Jag har förberett mej på annat sätt för att undvika att råka ut för något brottsligt. Hur? _____

- 13. Har Du eller någon annan i Ditt hushåll varit i kontakt med polisen på Din hemort under de senaste 12 månaderna i följande ärenden? Om så är fallet, bedöm betjäningen enligt nedanstående skala.**
(1=mycket missnöjd, 2=ganska missnöjd, 3=kan inte svara, 4=ganska nöjd, 5=mycket nöjd)

		mycket missnöjd			mycket nöjd	
A.	Som brottsoffer	1	2	3	4	5
B.	Som vittne eller ögonvittne	1	2	3	4	5
C.	Förhört som misstänkt för brott	1	2	3	4	5
D.	I samband med trafikövervakning, -förseelse eller -olycka	1	2	3	4	5
E.	Fått hjälp eller råd av polisen	1	2	3	4	5
F.	Bett om hjälp av polisen	1	2	3	4	5
G.	Har som utomstående följt polisens agerande	1	2	3	4	5
H.	Någon annan händelse, vilken? _____	1	2	3	4	5
13 a.	Bedöm nivån på den svenskspråkiga servicen	1	2	3	4	5

- 14. Om Du som utomstående har följt med polisen på Din hemort i aktion, nämn vilken typ av händelse det var frågan om:**

- A. Trafikövervakning ()
- B. Patrullering ()
- C. Information, rådgivning ()
- D. Avlägsnande av störningsmoment ()
- E. Brottsutredning ()
- F. Annan, vilken _____ ()

- 15. Efter ovannämnda upplevelser (punkterna 13 ja 14) är min belåtenhet med polisen:**

- Betydligt mindre ()
- Något mindre ()
- Oförändrad ()
- Något större ()
- Betydligt större ()

16. *Ifall Du var missnöjd eller Din belåtenhet med polisen blev mindre, nämn orsaken (orsakerna) till Ditt missnöje:*

- A. Polisen gjorde inte tillräckligt i fallet ()
- B. Polisen var inte tillräckligt intresserad av fallet ()
- C. Polisen bemötte mig/ oss osakligt ()
- D. Polisen kom inte till platsen tillräckligt snabbt ()
- E. Polisen agerade för långsamt ()
- F. Polisen handlade okänsligt/ byråkratiskt ()
- G. Annan orsak, vilken? _____ ()

17. *Hur skulle Du vilja att polisverksamheten i Din hemkommun förbättras? Nämn endast de två viktigaste verksamhetsformerna.*

- A. Ömsesidig kontakt mellan polis och allmänhet ()
- B. Polisens synliga övervakning och patrullering ()
- C. Områdespolis- eller närpolisverksamhet ()
- D. Brottsofferjour eller annan stödform för offer ()
- E. Förebyggande information och upplysning ()
- F. Information om stöldmärkning ()
- G. Automatisk trafikövervakning ()
- H. Laglighetsfostran och annat samarbete med skolorna ()
- I. Ungdomsverksamhet ()
- J. Annat, vad? _____

18. *Till sist kan Du skriva ner fritt formulerade förslag för hur polisverksamheten kunde bli bättre:*

Senare i vår fortsätter denna undersökning med personliga intervjuer. Fyll vänligen i namn, adress och telefonnummer om Du har möjlighet att ställa upp. Observera att Dina personuppgifter inte avslöjas åt utomstående eller åt polisen!

Namn _____
Adress _____
Telefon _____

TACK FÖR DITT SVAR!

Bilaga 2. Brev till respondenterna den 29.3.1999

Bästa mottagare!

Undertecknad, forskare vid Åbo Akademi, utför tillsammans med polisen i Åboland denna undersökning som behandlar trygghet. Jag kontaktar invånare i Pargas, Nagu, Kimito, Korpo, Houtskär, Iniö, Dragsfjärd och Västanfjärd i åldern 15-74 år. Den här undersökningen är en del av en större trygghetsundersökning som omfattar hela landet.

Invånarna i Åbolands kommuner är mestadels svenskspråkiga och bor på landsbygden och är därför mycket intressanta i jämförelse med det övriga Finland. Det här materialet står som en grund för en doktorsavhandling i sociologi vid Åbo Akademi. Jag önskar Du vänligen kunde ta Dig tiden att noggrant fylla i alla fyra sidor av frågeformuläret. Ditt svar behandlas anonymt.

Målet med undersökningen är att granska, hur invånarna i Åboland upplever sin omgivning. Är det tryggt att bo i Åboland, har Du råkat ut för brott eller är Du rädd att bli offer för brott? Vi vill också veta Din uppfattning om polisens arbete. Genom att delta i undersökningen kan Du påverka och göra Din närmiljö tryggare.

Undersökningens resultat kommer att användas på två sätt:

- Polisen i Åboland använder de slutliga, statistiska resultaten som undersökningen ger för att ytterligare förbättra sin servicenivå. Polisen får inte veta hur enskilda personer svarat på frågorna.
- De resultat som postenkäten ger kommer att kompletteras med djupintervjuer som undersöker rädslan för brott i Åboland. Jag hoppas att Du kan ställa upp för en personlig intervju senare i vår eller på försommaren. I så fall ber jag Dig vänligen att meddela Dina kontaktuppgifter på sista sidan av frågeformuläret.

Observera att de resultat som frågeformulären och intervjuerna ger behandlas helt konfidentiellt. Jag kommer inte i något skede av undersökningen att avslöja namnen på de enskilda personer som svarat!

Vänligen returnera Ditt frågeformulär i bifogade svarskuvert senast fredagen den 16.4. 1999.

Stort tack på förhand!

Agneta Mallén
Forskare
Sociologiska institutionen vid Åbo Akademi

Adresskälla: Befolkningsregistercentralen, PB 7, 00521 Helsingfors

Bilaga 3. Påminnelsebrev till respondenterna den 3.5.1999

Bästa mottagare!

Undertecknad, forskare vid Åbo Akademi, utför tillsammans med polisen i Åboland denna undersökning som behandlar trygghet. Jag kontaktar invånare i Pargas, Nagu, Kimito, Korpo, Houtskär, Iniö, Dragsfjärd och Västanfjärd i åldern 15-74 år. Den här undersökningen är en del av en större trygghetsundersökning som omfattar hela landet.

Invånarna i Åbolands kommuner är mestadels svenskspråkiga och bor på landsbygden och är därför mycket intressanta i jämförelse med det övriga Finland. Det här materialet står som en grund för en doktorsavhandling i sociologi vid Åbo Akademi. Jag önskar Du vänligen kunde ta Dig tiden att noggrant fylla i alla fyra sidor av frågeformuläret. Ditt svar behandlas anonymt.

Målet med undersökningen är att granska, hur invånarna i Åboland upplever sin omgivning. Är det tryggt att bo i Åboland, har Du råkat ut för brott eller är Du rädd att bli offer för brott? Vi vill också veta Din uppfattning om polisens arbete. Genom att delta i undersökningen kan Du påverka och göra Din närmiljö tryggare.

Undersökningens resultat kommer att användas på två sätt:

- Polisen i Åboland använder de slutliga, statistiska resultaten som undersökningen ger för att ytterligare förbättra sin servicenivå. Polisen får inte veta hur enskilda personer svarat på frågorna.
- De resultat som postenkäten ger kommer att kompletteras med djupintervjuer som undersöker rädslan för brott i Åboland. Jag hoppas att Du kan ställa upp för en personlig intervju senare i vår eller på försommaren. I så fall ber jag Dig vänligen att meddela Dina kontaktuppgifter på sista sidan av frågeformuläret.

Observera att de resultat som frågeformulären och intervjuerna ger behandlas helt konfidentiellt. Jag kommer inte i något skede av undersökningen att avslöja namnen på de enskilda personer som svarat!

Vänligen returnera Ditt frågeformulär i bifogade, färdigt frankerade svarskuvert senast måndagen den 16.5. 1999.

Om Du redan deltagit i undersökningen behöver Du inte svara en gång till.

Stort tack på förhand och en trevlig fortsättning på våren!

Agneta Mallén
Forskare
Sociologiska institutionen vid Åbo Akademi

Adresskälla: Befolkningsregistercentralen, PB 7, 00521 Helsingfors

Bilaga 4. Teman under samtalsintervjuerna

Intervjupersonen

Berätta om dig själv.
Hur länge har intervjupersonen bott i (ortsnamn)?
Vad jobbar intervjupersonen med?
Utbildning?
Var bor intervjupersonen?
Familj/ensam?
Intervjupersonens dagsschema en vanlig dag?

Boendemiljön

Beskriv boendemiljön (hustyp etc.).
Hur mycket rör sig intervjupersonen utomhus?
Rör sig intervjupersonen utomhus sent om kvällen?
Går intervjupersonen utanför den egna gårdsplanen?

Trygghet

Vad betyder trygghet?
Hurdant är (ortsnamn) som bostadsort?

Strategier

Vad kan man göra för att skydda sig mot brottslighet?
Brukar intervjupersonen be att grannar kollar när intervjupersonen inte är hemma?
Hur brukar intervjupersonen bete sig om intervjupersonen rör sig ensam ute när det är mörkt?
Hurudana områden brukar intervjupersonen undvika?
Finns här områden som intervjupersonen brukar undvika?
Varför?
Vad rör sig i huvudet på intervjupersonen om intervjupersonen ändå måste gå där?
Hur kan man minska rädslan för brott?

Massmedier och skvaller

Vad tänker intervjupersonen på när intervjupersonen hör om brottslighet?
Tror intervjupersonen att tidningar och TV påverkar rädslan?
Rykten och skvaller?
Påverkat intervjupersonen på något sätt?
Hört om brottslighet på långt håll eller nära upplevelser?

Kännedom om kriminella

Känner intervjupersonen till någon som gjort något brottsligt?

Är intervjupersonen rädd för den människan?

Varför?

Finns det några särskilda personer som intervjupersonen aktar sig för?

Rädslor

Vad är intervjupersonen rädd för i livet?

Konkret eller fantasifigurer: sjukdom, brott, död, mörker, spöken, hundar, i skogen?

Om intervjupersonen är rädd för brott, hurudana?

Om intervjupersonen är rädd men trots all måste gå ut, hur betar intervjupersonen sig?

Vad kan intervjupersonen själv göra för att åtgärda rädslan?

Rädd för sin egen del eller andras?

Viktimisering

Råkat ut för något brott?

Om inbrott – vad stals?

Trakasseri – också muntligt?

Kände intervjupersonen förövaren?

Storstad/landsbygd

Räddare i storstäder?

Varför?

Jämföra hur röra sig i städer och hemma?

Polis

Mera kontroll?

Mera poliser?

Bevakningskameror?

Bilaga 5. Tabeller 12-17

Tabell 12 *Andel respondenter per vistelseår på boningsorten. Procenttal.*

Bott på hemorten	Andel respondenter
0 – 5 år	25
6 – 10 år	19
11 – 20 år	29
21 – 35 år	17
36 – 50 år	7
Mer än 50 år	4
Summa	100
Bastal	703

Tabell 13 *Förnöjsamhet med polisens arbete under de 12 senaste månaderna. Procenttal, bastal inom parentes.*

	Mycket eller ganska missnöjd Åboland	Mycket eller ganska missnöjd Finland ¹²⁷
Som brottsoffer	25 (45)	28 (190)
Som vittne, ögonvittne	22 (42)	13 (53)
Förhört som misstänkt för brott	33 (27)	35 (25)
Vid trafikövervakning, trafikförseelse eller trafikolycka ¹²⁸	21 (89)	
Bett om hjälp	30 (82)	23 (215)
Någon annan händelse	29 (45)	29 (84)

127 Korander 1994, 80-82. Procentandelarna gällande Finland har här avrundats till jämna tal för att underlätta en jämförelse med materialet gällande Åboland.

128 Korander (1994, 80-82) delar in kategorin i tre undergrupper: Trafikkontroll, där andelen mycket eller ganska missnöjd är 8 procent (bastalet 553), trafikolycka, där andelen mycket eller ganska missnöjd är 15 (bastalet 113) samt trafikförseelse, där andelen mycket eller ganska missnöjd är 22 procent (bastalet 160).

Tabell 14 *Andel mycket/ganska orolig för att respondenten eller medlem av respondentens hushåll skall falla offer för brott. Åboland jämfört med Åbo och Björneborgs län¹²⁹. Procenttal, bastal inom parentes.*

Brottskategori	Mycket eller ganska orolig Åboland	Mycket eller ganska orolig Åbo och Björneborgs län
Stöld av motorfordon	7 (593)	15
Skadegörelse på motorfordon	14 (590)	21
Inbrott i hemmet	10 (609)	18
Inbrott i sommarstuga	14 (461)	12
Cykelstöld	20 (591)	27
Stöld av annan personlig egendom	11 (590)	17
Skadegörelse på personlig egendom ¹³⁰	13 (590)	-
Våldsamt rån	5 (586)	16
Hot om våld	8 (589)	16
Våldshandling såsom misshandel	6 (582)	17
Våldtäkt, sexualbrott	3 (560)	13
Trafikolycka p.g.a. rattfyllerist	33 (599)	35
Annat	8 (314)	5

129 Mäenpää (1997, 13). Bastal för hela länet saknas.

130 Uppgift saknas i Mäenpää (1997).

Tabell 15 *Antalet brott mot brottsbalken som har kommit till polisens kännedom år 1999 i Åbolands härad.*¹³¹

Kommun	Antal
Dragsfjärd	140
Houtskär	18
Iniö	4
Kimito	233
Korpo	45
Nagu	78
Pargas ¹³²	727
Västansfjärd	27
Totalt	1272
Varav egendomsbrott	706
Därav stöld	421
Därav skadegörelse	143
Varav brott mot liv och hälsa	80
Därav misshandel	72
Varav sexualbrott	4
Därav våldtäkt	1
Varav trafikbrott	377
Därav rattfylleri	44
Därav grovt rattfylleri	47

131 Källa: Statistikcentralen StatFin.

132 Pargas, den enda av kommunerna som är en tätortskommun, har också det högsta antalet rapporterade brott. Då man jämför antalet anmälda brott i Pargas med kommunerna Kontiolahti i Norra Karelen och Ilmajoki i Sydösterbotten, vilka bägge också har cirka 12 000 invånare (Finlands kommunförbund), märker man att antalet anmälda brott i Pargas ungefär motsvarar antalet i de bägge andra kommunerna. Kontiolahti rapporterade 536 brott och Ilmajoki rapporterade 834 brott år 1999 (Statistikcentralen StatFin).

Tabell 16 Respondenter som inte drabbats/drabbats av egendomsbrott¹³³. Andel mycket/ganska oroliga för att respondenten eller medlem av respondentens hushåll skall falla offer för brott. Procenttal, bastal inom parentes¹³⁴.

	Egendomsbrott	
	har inte drabbats	har drabbats minst en gång
Mycket eller ganska orolig för		
Stöld av motorfordon	5 (455)*	4 (138)*
Skadegörelse på motorfordon	9 (448)*	27 (142)*
Inbrott i hemmet	9 (459)*	14 (150)*
Inbrott i sommarstugan	11 (352)*	24 (109)*
Cykelstöld	14 (444)*	36 (147)*
Stöld av annan personlig egendom	8 (447)*	22 (142)*
Skadegörelse på personlig egendom	8 (446)*	26 (144)*
Våldsamt rån	4 (444)*	5 (142)*
Hot om våld	7 (446)*	8 (143)*
Våldshandling såsom misshandel	5 (444)*	6 (138)*
Våldtäkt, sexualbrott	2 (428)	4 (132)
Trafikolycka p.g.a. rattfyllerist	31 (455)*	39 (144)*
Annat	6 (250)*	16 (62)*

Tabell 17 Respondenter som inte drabbats/drabbats av brott mot person¹³⁵. Andel mycket/ganska oroliga för att respondenten eller medlem av respondentens hushåll skall falla offer för brott. Procenttal, bastal inom parentes¹³⁶.

	Brott mot person	
	har inte drabbats	har drabbats minst en gång
Mycket eller ganska orolig för		
Stöld av motorfordon	7 (551)	5 (42)
Skadegörelse på motorfordon	13 (547)	21 (43)
Inbrott i hemmet	11 (561)	6 (48)
Inbrott i sommarstugan	14 (429)	19 (32)
Cykelstöld	18 (547)*	32 (44)*
Stöld av annan personlig egendom	11 (547)	17 (42)
Skadegörelse på personlig egendom	12 (546)*	21 (44)*
Våldsamt rån	5 (546)	2 (44)
Hot om våld	6 (541)*	25 (48)*
Våldshandling såsom misshandel	5 (538)*	16 (44)*
Våldtäkt, sexualbrott	3 (542)	5 (44)
Trafikolycka p.g.a. rattfyllerist	31 (555)*	52 (44)*
Annat	7 (293)*	21 (19)*

133 Egendomsbrott innefattar här kategorierna stöld av motorfordon, skadegörelse på motorfordon, inbrott i bostaden, inbrott i sommarstuga, cykelstöld, stöld av annan personlig egendom samt skadegörelse på personlig egendom.

134 De procentandelar som utmärkts med * i tabellen är signifikanta på minst femprocentsnivån, dvs. har ett p-värde som är mindre än 0,05. Samtliga p-värden är baserade på t-test av gammavärden.

135 Brott mot person innefattar här kategorierna rån eller rånförsök, hot om våld, våldshandling, våldtäkt eller sexualbrott samt trafikolycka på grund av rattfyllerist.

136 De procentandelar som utmärkts med * i tabellen är signifikanta på minst femprocentsnivån, dvs. har ett p-värde som är mindre än 0,05. Samtliga p-värden är baserade på t-test av gammavärden.